

PORTAL

6/2015

Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda

Radovi u 2014. godini

Cjelokupan pregled radova Hrvatskog restauratorskog zavoda u 2014. godini sadrži 199 kataloških jedinica koje su poredane prema abecednom redu lokaliteta. U zaglavlju svake kataloške jedinice navedeni su osnovni podaci o objektu, predmetu ili arheološkom nalazištu, o voditeljima i suradnicima na programu te evidencijski broj dosjea pod kojim se dokumentacija o radovima vodi i lokacija na kojoj je pohranjena.

Kataloške jedinice koje se odnose na pokretnu baštinu obuhvaćaju samo dovršene konzervatorsko-restauratorske radove u 2014. godini. Katalog radova na nepokretnoj i arheološkoj baštini, zbog čestog višegodišnjeg trajanja programa, uz završene projekte, uključuje i dovršene faze radova. Pri izradi kataloških jedinica uzete su u obzir specifičnosti radova na različitim vrstama umjetnina, te je tome i prilagodena njihova forma. Priložene fotografije ilustriraju provedene radove ili tek pružaju podatak o izgledu objekta, predmeta ili arheološkog nalazišta.

Katalog radova u digitalnom obliku omogućava pretrage prema više kriterija te bolji i detaljniji pregled priloženih fotografija. Njegova je namjena korisnicima omogućiti brz i sažet uvid u cjelokupan opseg radova Zavoda unutar jedne godine, te pružiti osnovnu informaciju o pojedinom programu, na temelju čega je moguće tražiti opsežniju dokumentaciju u arhivu Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Autori kataloških jedinica

a. a. b. — Ana Azinović Bebek
 a. b. — Antonio Blašković
 a. č. — Ana Čorak
 a. d. — Andreja Dragojević
 a. g. — Antonija Gluhan
 a. j. — Andrej Janeš
 a. k. — Aleksandar Kotlar
 a. m. f. — Ana Marija Franić
 a. p. — Andelko Pedišić
 a. p. m. — Ana Pohl Mitrović
 a. v. g. — Ada Vrtulek Gerić
 b. m. — Boris Mihotović
 b. r. — Bernarda Ratančić
 b. re. — Branka Regović
 b. š. — Bernard Štević
 d. b. — Davor Bešvir
 d. b. c. — Dana Buljan Cypryn
 d. c. — Darija Cvitan
 d. m. — Danuta Misiuda
 d. n. — Dijana Nazor
 d. r. — Danijela Ratkajec
 g. b. — Goran Bulić
 g. c. — Gordana Car
 i. j. — Ivan Jengić
 i. je. — Ivana Jerković
 i. m. — Igor Mihajlović
 i. s. — Ivan Sikavica
 i. sr. — Ivan Srša
 i. sa. — Ivana Sambolić
 i. st. — Iva Stojević
 i. š. — Irina Šadura
 j. b. — Jurica Bezak
 j. bu. — Jasmina Budoš
 j. d. — Josip Delić
 j. p. — Jelena Pasarić
 j. v. — Josip Višnjić
 k. b. l. — Kristina Bin Latal
 k. h. — Katija Hrepic
 k. k. — Kristina Krulić
 k. š. — Ksenija Škarić
 k. š. r. — Ksenija Šestek Ručević
 k. z. — Krunoslav Zubčić
 l. č. — Lea Čataj
 l. p. č. — Larisa Pervan Čizmić
 l. s. m. — Laura Stipić Miočić
 m. b. — Marta Budicin
 m. be. — Marko Begović
 m. b. j. — Majda Begić Jarić
 m. đ. — Marina Đurović
 m. g. — Marijana Galović
 m. go. — Mihael Golubić
 m. j. — Miroslav Jelenčić

m. k. — Maja Kiršić
m. kr. — Marijana Krmpotić
m. ka. — Mia Kaurlotto
m. kr. — Mia Krkač
m. n. — Marko Nemeth
m. p. — Miroslav Pavličić
m. s. — Melanija Slobota
m. š. — Maša Štrok
m. v. — Magdalena Vlaho
m. vr. — Maja Vrtulek
m. v. b. — Maša Vuković Biruš
m. w. z. — Martina Wolff Zubović
m. z. — Marija Zupčić
n. b. — Nelka Bakliža
n. m. k. — Nena Meter Kiseljak
n. k. — Neda Kužek
n. l. — Nađa Lučić
o. m. — Olgica Mileusnić
o. š. — Osanna Šašinka
p. f. h. — Petra Franić Haniš
p. l. — Pavao Lerotic
p. p. — Petar Puhamajer
r. a. — Rita Antišin
r. k. — Ratka Kalilić
s. a. — Stanko Alajbeg
s. c. — Siniša Cvetković
s. g. i. — Stela Grmoljez Ivanković
s. h. — Snježana Hodak
s. j. — Sandra Juranić
s. k. — Suzana Kallay
s. l. v. — Sandra Lucić Vujičić
s. m. — Sanda Milošević
s. p. — Siniša Pamić
s. r. — Slobodan Radić
s. s. — Svetlana Schmidt
s. se. — Sanja Serhatlić
sam. se. — Samir Serhatlić
s. š. — Sandra Šustić
s. ša. — Silvo Šarić
š. v. — Šime Vitori
t. a. t. — Tijana-Annar Trputec Strčić
t. p. — Tajana Pleše
t. pe. — Tihomir Percan
t. š. — Toni Šaina
v. b. — Vlasta Bošnjak
v. b. v. — Venija Bobnjarić-Vučković
v. g. — Vanesa Gjini
v. m. — Vanja Marić
v. ma. — Vinka Marinković
v. p. — Vjeran Potočić
v. r. v. — Vlatka Rudeš Vončina
z. d. — Zoran Durbić
ž. m. g. — Željka Mlinarić Galler

Arbanija, Čiovo

Crkva Sv. Križa
 Bogorodica
 Bartolomeo Litterini, 18. st.
 Ulje na platnu, 40 x 48,6 cm
 Voditeljica programa: Sandra Šustić

BROJ DOSJEA: 2198/2, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika s prikazom Bogorodice nalazi se u sakristiji dominikanskog samostana Sv. Križa na Čiovu. Unutar pravokutnog formata slike naslikan je oval s poprsjem Bogorodice, tipa Žalosne. Sličnost slike s djelima venecijanskog slikara Bartolomea Litterinija (1669.-1748.) akademik Radoslav Tomić uočio je ponajprije u maniri oblikovanja draperije. Mekoća i nježna elegancija, svjetlucavost, prelijevanje i reljefnost uskovitlanih rubova – odlike su koje Litterinija izdvajaju u velikoj skupini slikara koji u prvoj polovici 18. stoljeća djeluju u Veneciji. Nakon prijenosa u radionicu HRZ-a u Splitu, na slici je provedeno preliminarno istraživanje zateženog stanja, koje je uključivalo istraživanje u vidljivom dijelu spektra (vizualni pregled, bočno svjetlo, optički mikroskop), multispektralna snimanja (UV, IC), tehničke studije i analizu stratigrafije slikanog sloja (SEM-EDS, BSE; FTIR, XRF). Posebno se istraživao uzrok propadanja pojedinih materijala na slici, ali i povjesne intervencije; detaljno je analizirana slikarska tehnologija u pogledu korištenih materijala (pigmenata i veziva). Restauratorski zahvat obuhvatio je stabilizaciju slikanog sloja, saniranje defor-

macija platnenog nosioca, uklanjanje površinske prljavštine i prijašnjih intervencija (preslici i platno kojim je slika bila podstavljena u prijašnjem zahvatu). Površinska prljavština i preslici uklonjeni su *solvent* gelom i emulzijama ulja u vodi.

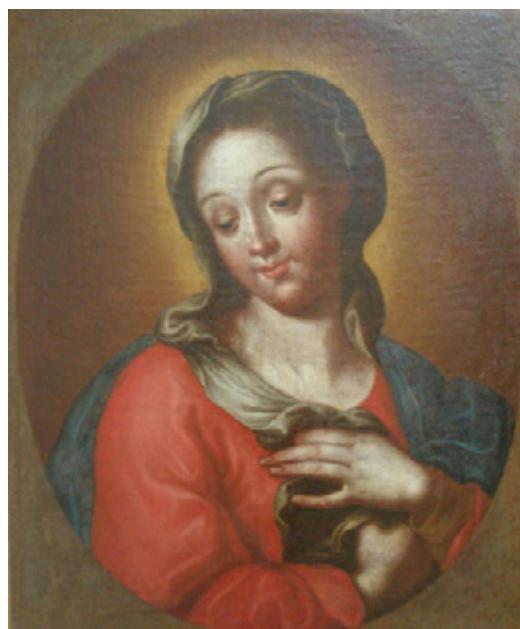
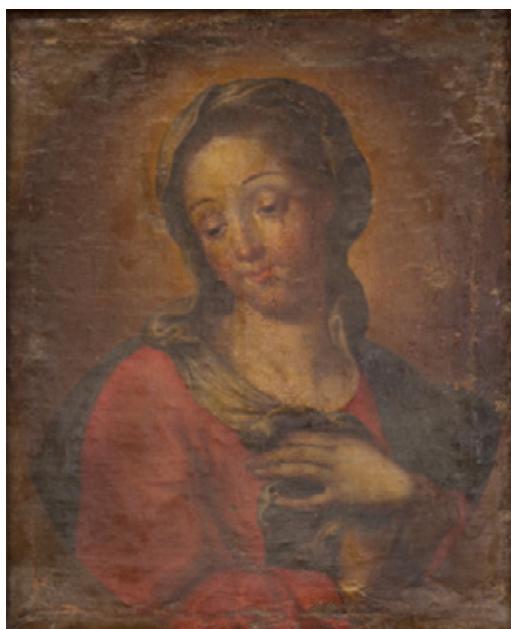
Nakon čišćenja lica i poledine slike, sanirana su oštećenja na slici. Na obnovljene dijelove platna nanesena je tonirana akrilna preparacija, koja je nakon sušenja obrađena finim rezbarskim alatima prema izvornoj teksturi površine slike. Ta su područja izolirana s nekoliko slojeva prirodne smole (4%-tina otopina šelaka u etanolu).

Tehnika retuširanja oponaša izvornu tehniku slikanja Bartolomea Litterinija te se temelji na stratigrafskoj rekonstrukciji slikanog sloja. Slika je lakirana reverzibilnim završnim sintetskim neutralnim lakom u spreju, čija je funkcija dvojaka. Ponajprije je poslužio kao zaštita slikanog sloja od vanjskih utjecaja (vlaga, toplina, zračenje, ljudski utjecaj). Njegova je uloga i estetske naravi jer su boje nakon nanošenja dodatno intenzivirane i ujednačene.

s. š.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Baćina, Ploče

Crkva sv. Jurja
Bogorodica sa svecima
Filippo Naldi, 1775.
Ulje na platnu, 440 x 285 cm
Voditeljica programa: Ratka Kalilić

BROJ DOSJEA: 2062/1, SPLIT, PORINOVA, 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika s prikazom Bogorodice sa svecima smještena je u apsidi iza glavnog oltara u crkvi sv. Jurja u Baćini. Širinom i visinom ispunjava cijelu gornju površinu zidne plohe. Nepovoljni mikroklimatski uvjeti u crkvi rezultirali su njezinim lošim stanjem. Slika je postavljena na podlogu od drvenih dasaka i prikučana čavlima. Platno je bilo opušteno, s valovitim deformacijama, s nekoliko većih poderotina u donjem dijelu. Da bi se demontirala sa zida apside, lice slike je in situ zaštićeno japanskim papirom. Nakon odvajanja od daske, platno je namotano na plastičnu cijev širokog promjera i omotano zaštitnom folijom; tako je slika dopremljena u radionicu. Mekim kistovima i muzejskim usisavačem uklonjena je prljavština s lica i poledine slike. Nakon sondiranja i probi čišćenja obavljeno je kemijsko čišćenje bojenog sloja. Poledina platna očišćena je suhom metodom. Sva oštećenja u sloju platna rekonstruirana su umetanjem i lijepljenjem odgovarajućih komada platna. Tako pripremljeno platno bilo je spremno za fazu kombiniranja strip i loose lininga; po rubnim

dijelovima izvornog platna naneseno je vezivo Beva, a novo platno impregnirano je razrijeđenim gelom Beva. Slika je samo rubnim dijelom lijepljena na novo platno, dok je sredina platna ostala nezalijepljena, kao potpora tekstilnom nosiocu slike. Slika je napeta na novoizrađeni drveni podokvir s klinovima. Oštećeni dijelovi u sloju preparacije rekonstruirani su toniranim kitom. Nakon postavljanja izolacijskog laka, slika je retuširana, a zatim zaštićena slojem laka. Dok se crkva sv. Jure ne sanira građevinski i dok se ne stabilizira mikroklimatsko stanje, slika je privremeno smještena u dvoranu nove župne crkve Gospe Lurdske u Stablini. S obzirom na to da zbog dimenzija nije mogla proći kroz vrata, slika je prije transporta skinuta s podokvira, lice je zaštićeno folijom te je namotana na tuljac licem prema gore. Drveni podokvir je rastavljen da bi u novom prostoru bio ponovno sastavljen i slika postavljena na podokvir.

r. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Barilović

Stari grad Barilović

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek

Suradnici: Andrej Janeš, Marijana Krmpotić, Vektra d.o.o., Lupercal M.T.j. d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1351/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

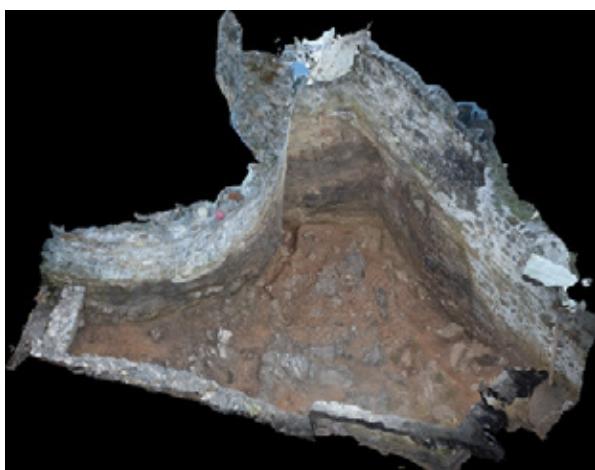
Stari grad Barilović arheološki se počeo istraživati 2002. godine, kad su stvorenvi uvjeti za sigurno izvođenje rada. Arheološka istraživanja provedena su 2003., 2006. te 2010.-2014. godine. Od 13. listopada do 10. studenoga 2014. provedena su arheološka istraživanja unutarnjeg dvorišta Starog grada iz 15. stoljeća, čime je potpuno definirana najstarija faza života na Starom gradu. Sonda 1, veličine oko 10 x 7 m, otvorena je južno od velike unutarnje okrugle kule, istočno od prostora istraženog 2013. godine. Ukupno je definirano 79 stratigrafskih jedinica; od toga su dio arheološki slojevi, a dio zidane strukture. Izdvojeni su posebni nalazi (njih 109) i keramički ulomci srednjovjekovnih i prapovijesnih posuda. Također je uzeto pet uzoraka povijesne žbuke te dva uzorka naličja sa zida.

Od arheoloških slojeva dominantni su oni koji pripadaju kasnom srednjem vijeku. Izdvojeni su nalazi životinjskih kostiju, koji su predani na analizu na Veterinarski fakultet. U vrijeme popravka ceste prema Starom gradu Bariloviću pronađeni su ulomci prapovijesne keramike. Zato je otvorena sonda 2 uz cestu, veličine oko 4 x 2 m, u kojoj su definirane prapovijesne strukture (jame) i slojevi s prapovijesnom keramikom od neolitika do kasne bronce. Izrađena je detaljna fotografska dokumentacija te su napravljene snimke totalnom stanicom i 3D model Starog grada (Vektra d.o.o.), kao i zračne fotografije Staroga grada (Lupercal M. T. j.d.o.o.).

a. a. b.

Slika 1. Fotosken istražene sonde 1

Slika 2. 3D model istražene sonde 2

Baška, otok Krk

Arheološki lokalitet Podno Miri

Starokršćanski mozaik

5. st.

Voditelj programa: Tonči Borovac

Suradnici: Antonija Buljan, Maja Kiršić, Ivana Jerković, Josipa Milišić, Andela Razlog, Nikola Radošević, Krešimir Bosnić

BROJ DOSJEA: 2315/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM BAŠKA

Na sjeveroistočnom izlazu iz Baške, podno ceste Jurandvor – Baška, u predjelu Miri, na arheološkom lokalitetu „Podno Miri“, nalaze se ostaci starokršćanske prostrane longitudinalne trobrodne bazilike. Prva istraživanja provedena su 1995., kad je iskopana i istražena polovica trobrodne bazilike s ravnim začeljnim zidom u koji je upisana polukružna apsida. Prema načinu gradnje i prepoznatljivim tipološkim elementima na mozaicima, crkva i lokalitet datiraju se u 5. stoljeće. Istraživački i zaštitni konzervatorski radovi nastavljeni su 2006. godine. Kompozicija mozaika je geometrijske naravi, a posebno je važno i zanimljivo polje s latinskim natpisom o kršćanki Saprili koja je omogućila (najvjerojatnije finansijski) dodatne dogradnje svetišta.

Na temelju dostavljene dokumentacije (tehnička, fotografска dokumentacija, orto-foto dokumentacija) i uvidom u zatečeno stanje mozaika *in situ*, utvrđeni su najvažniji

podaci o stanju izvornih materijala bitnih za uspostavu metodologije konzervatorsko-restauratorskih zahvata. Donesena je odluka o odizanju izvornih dijelova mozaika koji bi se restauratorski obrađivali u radionici HRZ-a u Splitu i pripremili za postavljanje na novu podlogu ili povratak na izvorno mjesto. Mozaici su bili pokriveni zaštitnim slojem sastavljenim od slojeva geotekstila i plastične folije, prekrivenih slojem glinaste zemlje, pjeska i finijeg kamenog agregata u debljini od dvadesetak centimetara. Nakon podizanja zaštitnog sloja, dobio se detaljniji uvid u stanje. Najoštećenija su područja u središnjem dijelu bazilike i na ulaznom dijelu broda. Oštećenja su vidljiva u podložnoj žbuci čija su vezivna svojstva očito davno izgubljena, što je uvjetovalo eroziju svih slojeva žbuke (*tesselatura, rudusa, žbuke u sljubnicama*) i raspada *tessera*. Nakon detaljnog uvida, definirani su rubovi mozaika te su poduzeti pripremni radovi za njegovo odizanje. Uslijedilo

je čišćenje, ucrtavanje reznih crta, odvajanje po reznim crtama, lijepljenje prvog sloja gaze, lijepljenje drugog sloja gaze (lijepio se i treći sloj po potrebi), ucrtavanje veznih točaka i orijentacijskih crta te naposljetku podizanje

mozaika i transport u radionicu u Splitu. U radionici su odignuti mozaični ulomci podvrgnuti obradi.

i. je.

Slika 1. Zatećeno stanje arheološkog lokaliteta „Podno Miri“

Slika 2. Detalj odvajanja ulomka mozaika

Bijela

Benediktinski samostan sv. Margarete
 Kasni srednji vijek
 Voditelj programa: Andrej Janeš
 Suradnici: Lea Čataj, Mario Zaccaria, Lupercal M.T.j. d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2212, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U istraživačkoj kampanji 2014. godine nastavilo se s istraživanjima na položaju nekadašnje samostanske crkve. Iskopom se obuhvatilo područje sjeverno i istočno od istraženog južnog zvonika crkve.

Istočno od južnog zvonika proširena je sonda 3 iz 2012. godine. Tom prilikom je istražena površina od $36,9 \text{ m}^2$. U cijelosti je istražena prostorija istočno od južnog zvonika koja je interpretirana kao vretenasto stubište kojim se pristupalo gornjim etažama zvonika. U nastavku, prema istoku, djelomično su istraženi ostaci južnog zida crkve u kojem je bio prolaz. Na prostoru sjeverno od zida, tj. u lađi crkve, uklonjen je tek sloj urušenja, dok je s južne strane djelomično istražen prostor pretpostavljenog sjevernog hodnika klaustra. Na tom položaju prikupljen je velik broj ulomaka svodnih rebara koja ukazuju na to da je hodnik bio svođen.

Slika 1. Zračna snimka položaja samostana

Slika 2. Tlocrt istraženih struktura

Sjeverno od južnog zvonika istražena je sonda 4, kojom je obuhvaćena površina od 47 m^2 . Unutar sonde istražen je ulazni prostor u samostansku crkvu, smješten između južnog i (pretpostavljenog) sjevernog zvonika. Ulaz se sastojao od dvojih vrata, jednih na zapadnom pročelju, od kojih je sačuvan samo južni masivni dovratnik, i unutar njih, od kojih su pronađeni ostaci baza portala i stubišta kojim se pristupalo lađi crkve.

U istraživanju je prikupljeno 145 kamenih arhitektonskih elemenata s profilacijama karakterističnim za prijelaz 14. u 15. stoljeće. Radiokarbonskom analizom uzorka ugljena iz podlage poda unutar južnog zvonika potvrđena je gradnja crkve u početak 15. stoljeća.

a. j.

Biograd na Moru

Zavičajni muzej Biograd na Moru

Fragment svilenog damasta

Nepoznati autor, 16. st.

Svileni damast, 61 x 156,5 cm

Voditeljica programa: Sandra Lucić Vujičić

Suradnici: Katija Hrepić, Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jovan Kliska, Jurica Škudar, Ljubo Gamulin

BROJ DOSJEA: 8231.2, ZAGREB, ILLICA 44

program prema ugovoru s ministarstvom kulture rh

„Teret potopljenog broda iz XVI. stoljeća“ zbirka je nalaza s mletačkog broda stradalog u brodolomu pokraj otočića Gnalić u biogradskom akvatoriju. Među nalazima je vrijedna okovana škrinja s balom svilenog damasta, tri duge bijele košulje i šest vunenih kapa. U stalnom postavu Zavičajnog muzeja većina je tih predmeta izložena u zatvorenoj staklenoj vitrini, dok su ostali predmeti pohranjeni u čuvaonici muzeja. U inventarnoj knjizi muzeja navodi se da su predmeti talijanske provenijencije i datirani u kraj 16. stoljeća. Bala svilenog damasta pronađena je omotana u grubo platno, a imala je i plombe s pečatom. Zatečena širina tkanine je oko 60 cm, a dužina 54 m. Tkanje je damast sa svjetlim i tamnim poljima na obje strane tkanine, s tim da je na stražnjoj strani inverzija svjetlih i tamnih polja u odnosu na prednju stranu. Raport tkanine je prilično velik, širine 60 cm i dužine oko 158 cm. Boja damasta je izvorno vjerojatno bila purpurna, a ljubičasto-crvenim bojilom bile su bojene i osnova i potka, što ukazuje i na skupocjenost tkanine. Uza sve posebnosti i kvalitetu izrade, bala svilenog damasta važna je i zbog toga što je jedini takav primjerak u svijetu. Usporedbom s većim brojem istovremenih, vrlo sličnih fragmenata s područja Venecije i Veneta, utvrđeno je da se radi o tkaninama namijenjenima izvozu; zatječe se u spremištima tekstila venecijanskih crkava i sinagoga. U prilog atribuciji jednoj od venecijanskih, odnosno venetskih radionica idu i tri olovne plombe (od ukupno pet), pronađene uz biogradske fragmente; prva s prikazom tkanja (mreža niti osnove i potke, i to s pet niti) na tkalačkom stanu na povlačenje, druga s okrunjenom rozetom koja je simbol Republike Venecije, treća s inicijalima „N“ i „P“ te grbom sa suncem i stablom, što može predstavljati venecijanskog dužda Nicolò da Pontea (1578.-1585.). Četvrta je plomba identična trećoj, a peta je ukrašena grbom grada Pise s grčkim križem, što može upućivati na to da je porijeklo biogradskih nalaza uz Veneciju moguće tražiti u Pisi, Firenci, Lucci, Bologni, Miljanu ili Veroni.

Stanje predmeta uzrokovano je višestoljetnim ležanjem u okovanoj škrinji na dnu mora i četrdesetogodišnjim izlaganjem u istom položaju na različitim nosačima. Fragment svilenog damasta bio je postavljen okomito, prebačen užim dijelom preko ploče od nepoznatog materijala za koju je bio fiksiran finim pribadačama. Zbog takvog načina izlaganja nastala su različita onečišćenja i oštećenja. Fragment je zatečen izrazito krt, narančasto-smeđe do tamnosmeđe boje, s naslagama hrđe i nepoznatih tvari koje su mjestimično prodrle u strukturu tkanine. Na vodoravnom bridu ploče zatečena je nataložena fina sivo-smeđa prašina, a tkanina je u cijelosti deformirana (istegnuća u različitim smjerovima, nabori, odvojeni dijelovi koji su se samo jednom stranom držali ostatka tkanine i visjeli prema dolje). Naročito su bili vidljivi otvori različitih oblika i pukotine. Iz fragmenta su ispadala vlakanca, niti, manji komadi tkanine i sitne nečistoće. Na nekoliko mjesta pronađeni su pričvršćeni manji komadi iste tkanine koji ne pripadaju fragmentu. Tijekom 2014. godine na fragmentu svilenog damasta izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Dokumentirano je stanje fragmenta tijekom svih faza radova. Grafički su dokumentirana oštećenja i onečišćenja fragmenta te njegov nepotpuni raport. Svim nitima potke i osnove identificirana su sastavna vlakna: sve niti iz glavnog dijela tkanine i živog ruba izrađene su od svilenjog vlakna. Analize pigmenata nisu dale zadovoljavajuće rezultate, osim što je dokazano da su niti osnove i potke bojene istim bojilom. Mikrobiološke analize pokazale su da na fragmentu nema patogenih mikroorganizama. Tkanina je tehnički analizirana te je ustanovljeno da se radi o klasičnom svilenjem damastu. Nečistoće su uklanjane usisavanjem medicinskim usisavačem preko zaštitne mrežice. Postupak vlaženja i ravnjanja primijenjen je da bi se izravnali nabori fragmenta, dijelovi tkanine na rubovima i otvorima te ispravio sustav niti osnove i potke na očuvanim dijelovima tkanine. Fragment je vlažen u zatvorenom sistemu korištenjem destilirane vode, bugačice, membrane

Sympatex i folije *Melinex*. Vlažni fragment postavljen je u pravilan položaj, opterećen staklenim utezima i sušen na sobnoj temperaturi. Stanje fragmenta je završno konzervirano izradom opreme za sigurno izlaganje. Primijenjena je jedna od varijanti metode *Pressure mounting*, odnosno pohrana u zatvorenom sistemu od ploče *Honeycomb*,

platna *Molton*, tanjeg pamučnog platna, pleksiglas ploče i aluminijskih okvira. Fragment nije šivan za podlogu, a smještanjem u opisani sustav zaštićen je od mehaničkih utjecaja i taloženja nečistoća.

s. l. v., m. b.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova, prije smještanja u zatvoreni sistem

Brinje

Stari grad Sokolac, kapela Presvetog Trojstva

Bogorodica s Djetetom

Češki krug, oko 1420.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 103,5 x 35 x 33,5 cm

Voditeljica programa: Danuta Misiuda

Suradnici: Vanina Topić, Ksenija Šestek Ručević, Ivan Bujan, Martina Wolff Zubović

BROJ DOSJEA: 4614.002, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Gotička skulptura Bogorodice s Djetetom smještena je u nišu drugog kata oltara Presvetog Trojstva koji je u kapeli burga Sokolac podignut 1663. godine. Prema istraživanjima Andeleta Horvat, skulptura se može pripisati češkom kulturnom krugu i datirati u drugo desetljeće 15. stoljeća, u doba „mekog stila“ i profinjene dvorske umjetnosti. Stilske i formalne karakteristike uključuju kip u skupinu „lijepih Madona“.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova koji su na kipu obavljeni u Restauratorskom zavodu Hrvatske 1966., 1976. i 1988./89. provedeno je sondiranje slikanih slojeva, laboratorijske analize materijala, uklanjanje naknadnih preslika i međuslojeva od tvrdog kita, učvršćivanje fragmenata izvornog krednog sloja s pozlatom i polikromijom, početak rezbarenja nedostajućih detalja – lijeve šake i obiju nožica Djeteta, modeliranje u plastelinu nedostajućeg dijela glave i rupca Bogorodice kao priprema za rezbarenje. Nakon završenog cjelovitog konzervatorsko-restauratorskog zahvata na oltaru Presvetog Trojstva, 2010. godine nastavljeni su konzervatorski radovi na kipu Bogorodice s Djetetom. Obuhvatili su zatvaranje rupica od crvotoči-

ne i konzerviranje fragmenata izvornog krednog sloja s pozlatom i polikromijom.

Radi utvrđivanja smjernica i postupaka, kao i praćenja konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturi, formirana je stručna komisija Ministarstva kulture RH. S obzirom na relativno mali postotak sačuvanog izvornog završnog pozlaćenog i polikromiranog sloja, predloženo je sljedeće: konzerviranje originala i muzeološka prezentacija u zatečenom stanju te izrada kopije skulpture koja bi bila postavljena na izvorno mjesto na oltaru Presvetog Trojstva, u središnju nišu drugog kata retabla.

Tijekom 2014. godine završen je konzervatorsko-restauratorski zahvat na kipu (konzerviranje postojećeg stanja i priprema za muzejsku prezentaciju). Konzervirani su sačuvani fragmenti izvornog oslika i pozlate, zatvorene rupice od crvotočine i pukotine, integrirani nedostajući rubni dijelovi skulpture – rezbarenje dijela glave i rupca Bogorodice, tonirani novorezbareni dijelovi i usklađeni s izvornikom, obavljeno je zaštitno lakiranje, dokumentiranje te priprema dokumentacije za informativni pano o tijeku provedenih radova.

S obzirom na najvišu povijesno-umjetničku i spomeničku vrijednost te gotičke skulpture, kao i na specifičnost materijala – rezbareno, pozlaćeno i polikromirano drvo – predloženo je da izvornik bude izložen u posebnoj vitrini

koja bi omogućila zadovoljavajuće mikroklimatske uvjete, kao i fizičku sigurnost umjetnine.

d. m.

Slika 1. Stanje prije radova, nakon čišćenja i djelomičnog konzerviranja 2010. godine

Slika 2. Stanje nakon radova

Brinje

Stari grad Sokolac, palas
 Kasni srednji vijek / novi vijek
 Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek
 Suradnik: Andrej Janeš

BROJ DOSJEA: 1024/3/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološka istraživanja u palasu starog grada Sokolca u Brinju trajala su pet radnih dana, od 9. do 13. lipnja 2014. Istraživanje se koncentriralo na području spoja južnog zida palasa i frankopanske kule. Istražena je ukupna površina od oko 10 m². Dodijeljeno je 16 stratigrafskih jedinica. Pronađeno je deset posebnih nalaza. Među pokretnim nalazima najbrojniji su ulomci životinjskih kostiju, dok su nalazi uporabne keramike i metalnih predmeta nađeni u manjem broju. Uzeta su tri uzorka ugljena te dva uzorka žbuke.

Ovogodišnja arheološka istraživanja palasa starog grada Sokolca u Brinju, iako opsegom mala, potvrdila su

opravdanost kontinuiranog arheološkog istraživanja starih gradova. Iako smo arheološkim istraživanjima tek zagreblji po površini starog grada Sokolca, možemo već izdvojiti sigurne dvije faze u njegovim stratigrafskim slojevima, datirane nalazom novca iz 17. stoljeća. Čini se da je stari grad Sokolac, kao i mnogi stari gradovi (Barilović, Ozalj, Jelengrad, Košutgrad itd.) sagrađen na pravopovjesnom sloju čije naznake čitamo iz ulomaka kućnog ljepa i pravopovjesne keramike.

a. a. b.

Slika 1. Istražena sonda

Buševac

Kapela sv. Apostola

Propovjedaonica

Nepoznati autor, 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, 109,5 x 78 cm

Voditelj programa: Andelko Pedišić

Suradnici: Mladena Đurić, Davor Filipčić, Dragutin Furdi, Stanko Kirić, Sena Kulenović, Radovan Pavlek

BROJ DOSJEA: 5543.O23, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kapela sv. Apostola u Buševcu (poslije prozvana kapelom sv. Ivana Krstitelja) sagrađena je i opremljena sredstvima turopoljskih plemičkih obitelji, a njezinu gradnju pratimo u arhivskim dokumentima od 1668. godine. Kapela ima izuzetno vrijedan unutarnji prostor u kojem se, osim rističnog slikarstva sačuvanog na svodu i zidovima svetišta, ističe oltar iz 17. stoljeća. Iako je ukrašavanje unutrašnjosti kapele počelo potkraj 17. stoljeća, a nastavljeno je oko 1720. godine, tek je 1741. godine zabilježeno da kapela ima oslikani tabulat.

U dio izvornog inventara kapele ubraja se i propovjedaonica naslonjena na sjeverni zid broda. Propovjedaonica se sastoji od pravokutne govornice smještene na drveno postolje i drvenog stubišta koje vodi do njezine unutrašnjosti. Govornica ima ogradi načinjenu od dviju pravokutnih stranica čije središte ukrašava po jedna uklada oslikana slikama srodnim onima u svetištu kapele. Propovjedaonica je potkraj dvadesetog stoljeća premještena na tavan, a od izvornih dijelova očuvane su samo dvije oslikane stranice govornice, dok se ograda, stube, podest i konzola na kojoj je stajao podest nisu očuvale.

Slika 1. Oslikana stranica govornice, stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Površinski sloj obojenja na ogradi propovjedaonice bio je oštećen crvotočinom, koja je prodrla na površinu, i prekriven požutjelim slojem ostarjelog laka s naslagama površinske nečistoće. Spojevi drva bili su oslabljeni jer je organsko ljepilo popustilo zbog izloženosti neodgovarajućim mikroklimatskim uvjetima.

Početkom travnja 2014. godine prema fotografskoj dokumentaciji izrađen je arhitektonski nacrt nedostajućih dijelova. U skladu s nacrtom, na govornici propovjedaonice izrađena je podnica od dasaka, govornica je s prednje strane oslonjena na drveni stupić, stubište propovjedaonice sa sedam gazišta utorenih u tetine; na ogradi stubišta izrađen je konkavno-konveksni rukohvat, a završetak stubišta je zaključen stupom s tokarenom kapom koja je oblikom usklađena s rukohvatom.

Tijekom listopada 2014. godine obavljeno je polaganje površinskog obojenja i patine na novoizrađene dijelove propovjedaonice, a potkraj istog mjeseca obavljena je montaža *in situ* te završno ujednačavanje retuševa.

a. p.

Buzadovec

Vojvodice

Metalni arheološki nalazi

Srednji i novi vijek

Voditelj programa: Marko Nemeth

Suradnici: Mihael Golubić, Ivan Gagro

BROJ DOSJEA: 739/10, ZAGREB, KAMENITA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S INSTITUTOM ZA ARHEOLOGIJU U ZAGREBU

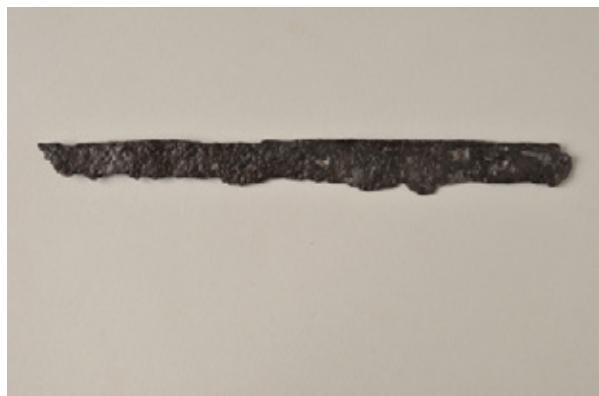
Tijekom 2014. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Buzadovec-Vojvodice. Dovršeno je konzerviranje i restauriranje dvadeset pet predmeta od željeza. Čišćeni su mehanički, pjeskarenjem i mikromotorom, tretirani

taninom, a zatim zaštićeni lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid 80H*. Svi radovi popraćeni su pisanim i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Željezni nož, stanje nakon radova

Slika 2. Željezni alat, stanje nakon radova

Buzet

Utvrda Petrapilosa

Prapovijest / srednji vijek/ novi vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 2091, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM BUZETOM

Ovogodišnja arheološka istraživanja na utvrdi Petrapilosa kod Buzeta provodila su se na prostoru unutarnjeg dvorišta utvrde, a pri čišćenju prostora vanjskog dvorišta istražena je i jedna probna sonda, dimenzija 2 x 2 m.

Najstariji sloj pronađen u sondi istraženoj u unutarnjem dvorištu je onaj brončanodobni. Najstariji srednjovjekovni nalazi mogu se datirati u 11. st., što još jedanput potvrđuje pretpostavke o utemeljenju utvrde upravo u tom razdoblju. Mladi istraženi slojevi sadržavali su nalaze koji se u kontinuiranoj stratigrafskoj sekvenci mogu datirati od 12. sve do početka 17. stoljeća, kad je utvrda napuštena.

Sonda istražena uz sjeverni zid vanjskog dvorišta sadržavala je nalaze koji se mogu datirati od 14. do 17. stoljeća,

što ukazuje na dataciju toga dijela kompleksa, odnosno na postupno širenje prvozone zone utvrde.

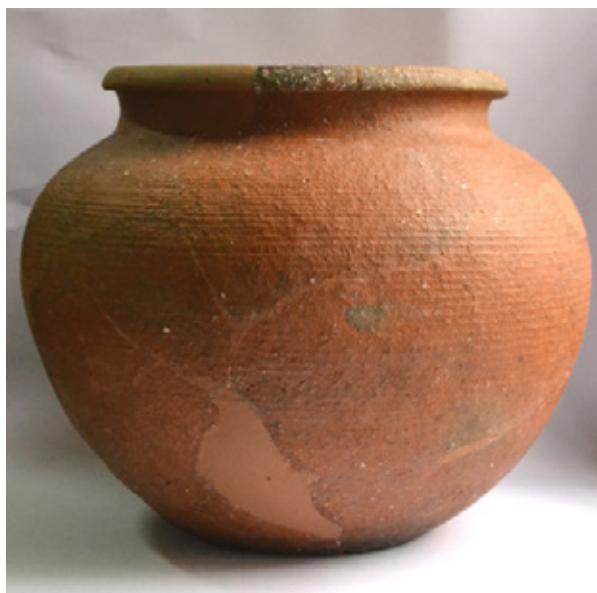
Tijekom ovogodišnjih radova očišćeni su slojevi urušenja koji su u cijelosti prekrivali vanjsko dvorište. Na taj su način stvoreni uvjeti za početak sustavnih arheoloških istraživanja toga dijela kompleksa te za početak konzervatorsko-restauratorskih radova na sačuvanim arhitektonskim ostacima.

Svi arheološki radovi prethodili su konzervatorsko-restauratorskim zahvatima na sjevernom zidu glavne kule i palasa utvrde.

j. v.

Slika 1. Sonda istražena u unutarnjem dvorištu utvrde

Slika 2. Restaurirani keramički kuhički lonac (13. st.)

Cerovlje

Utvrda Paz

Srednji vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

BROJ DOSJEA: 2323, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. započet je projekt istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na srednjovjekovnoj utvrdi Paz. Kao prvi korak projekta izrađena je dokumentacija postojećeg stanja objekta.

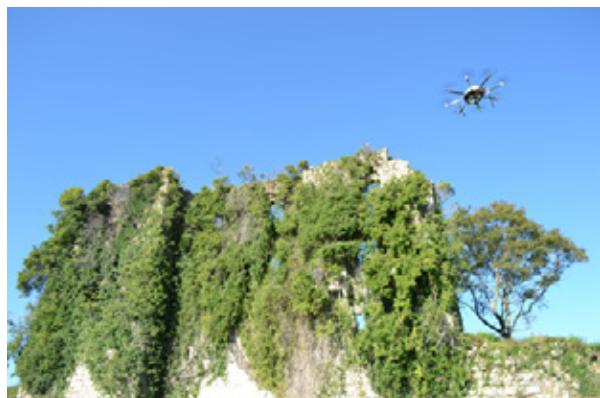
Za tu je svrhu angažirana tvrtka Vektra d.o.o. iz Varaždina čiji su djelatnici obavili 3D lasersko skeniranje te izradili opsežnu fotodokumentaciju uz korištenje bespilotne letjelice oktokoptera. Iz podataka prikupljenih na taj način

načinjen je 3D model u obliku točaka koji služi kao temelj za izradu arhitektonске i fotogrametrijske snimke. Skeniranjem objekta dobiven je 3D mjerljiv model u obliku oblaka točaka u kojem je svaka točka određena u prostoru visokom preciznošću u koordinatnom sustavu. Takav model iskorišten je za izradu CAD nacrta postojećeg stanja za konzervatorske i ostale radove potrebne za očuvanje navedenog objekta.

j. v.

Slika 1. Utvrda prilikom izrade dokumentacije

Slika 2. 3D model iz fotodokumentacije načinjene oktokopterom

Cerovlje

Utvrda Possert

Kasni srednji vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 1896, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine nastavljena su sustavna arheološka istraživanja te konzervatorsko-restauratorski radovi na arhitektonskim ostacima utvrde Possert koji se provode od 2007. godine. Tijekom ovogodišnjih istraživanja dovršen je iskop prostora unutrašnjosti palasa utvrde. U istraženim je slojevima prikupljena manja količina pokretnih arheoloških nalaza koji pripadaju standardnom repertoaru nalaza s Posserta i mogu se datirati u 15. i 16. stoljeće.

Osim istraživanja na prostoru palasa, opsežni radovi obavljeni su i na prostoru opkopa kojim je utvrda bila branjena sa sjeverne strane. S obzirom na to da se prostor opkopa nalazi izravno ispod zgrade palasa te je očito služio kao mjesto na koje su stanovnici utvrde bacali otpatke hrane i oštećene i neupotrebljive predmete, istraživanja toga dijela lokaliteta iznjedrila su izrazito veliku količinu arheoloških nalaza. U osnovi se radi o ulomcima keramičkih i staklenih posuda te metalnih predmeta koji se mogu

datirati u 15. i 16. st., kao i o velikoj količini osteološkog životinjskog materijala.

Na južnom dijelu vanjskog dvorišta obavljen je iskop na prostoru zgrade stražarnice. Osobito je zanimljivo što su osim standardnog repertoara pokretnog arheološkog materijala s tog nalazišta (15. i 16. st.) u dvije ovalne otpadne jame prikupljeni nalazi keramičkih posuda koje se na temelju karakteristika mogu datirati u 14. stoljeće. To su najstariji nalazi pronađeni na tom lokalitetu.

Glavnina finansijskih sredstava usmjerena je na konzervatorsko-restauratorske radove i na građevinsku sanaciju ostataka zidova otkrivenih u arheološkim istraživanjima koja se na tom lokalitetu provode od 2007. godine. U sklopu radova konzervirani su zidovi tzv. unutarnjeg dvorišta, dijela palasa i zgrade stražarnice.

j. v.

Slika 1. Utvrda nakon konzervatorsko-restauratorskih radova

Slika 2. Ulomci majoličkog vrča iz skupine arhajske majolike, 14. st.

Cista Velika

Arheološki lokalitet Crljivica

Kameni stećci

14. i 15. st.

Voditeljica programa: Vinka Marinković

Suradnici: Marin Barišić, Siniša Bizjak, Jovan Kliska, Domagoj Mudronja, Duje Ordulj, Iva Paduan, Željka Radić, Natalija Vasić, Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2278, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2013. godine na referentnim primjercima stećaka obavljeni su istraživački, dokumentacijski i probni konzervatorsko-restauratorski zahvati. Istraživanja su poduzeta s ciljem procjene stanja opće očuvanosti stećaka i lokaliteta, odabira najprimjerenijih restauratorskih materijala i metoda te stvaranja plana sustavne i dugoročne zaštite. U 2014. nastavljena su istraživanja i probni radovi, ali i uzorkovanje kamena na lokalitetu te kamena iz okoliša lokaliteta, da bi se prikupile informacije o geološkoj pripadnosti kamena od kojega su stećci izrađeni, iz čega je nadalje moguće dobiti informacije za određivanje kamenoloma iz kojih je kamen potekao. Ujedno se željela pronaći istovjetna vrsta kamena, kako bi se u laboratoriju obavili probni zahvati zaštite amonijevim oksalatom te laboratorijskim metodom utvrđila uspješnost zahvata bez oštećivanja originala. Istodobno s uzorkovanjem kamena, u suradnji s Prirodoslovno-matematičkim fakultetom u Splitu, uzorkovan je biološki materijal na stećcima da bi se klasificirala i determinirala mikroflora na kamenu. Istražena je učinkovitost

dosadašnjeg čišćenja kamena (na stećcima br. 76 i 78) te je laboratorijski provjerena djelotvornost komercijalnih biocidnih sredstava. Analizirana su četiri uzorka biološkog materijala koji je nasijan na hranidbene podloge u laboratoriju.

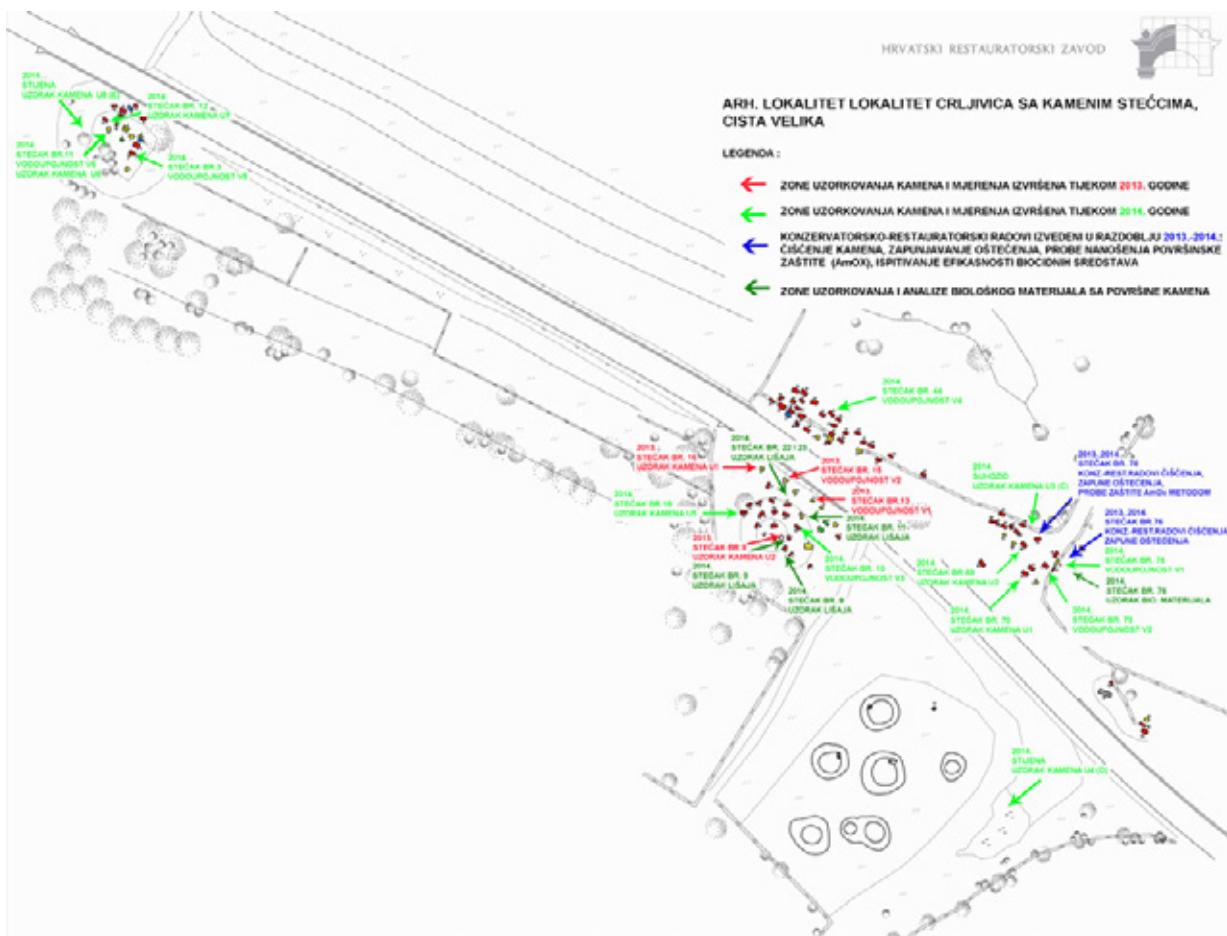
Konzervatorsko-restauratorski radovi obuhvatili su čišćenje stećaka alternativnom metodom, tzv. tehnikom *Heat Shock treatment*, bez upotrebe biocidnog sredstva. Čišćenje tom tehnikom nije dalo rezultata zbog niskih ljetnih temperatura. Na stećcima br. 76 i 78 izvedeno je potpuno zatvaranje svih oštećenja vapnenim mortom. Dokumentacijski radovi obuhvatili su 3D mikroskeniranje natpisa na stećcima s lokaliteta Crljivica i Lovreć te njihovih odljeva pohranjenih u privatnoj zbirci Petričević u Baškoj Vodi. Skeniranje je izvedeno u svrhu analize i procjene propadanja kamene strukture u određenom razdoblju. Mikroskeniranje površine obavila je tvrtka Vektra d.o.o.

v. ma.

Slika 1. Grafički prikaz sa zonama uzorkovanja i istraživanja na lokalitetu Crljivica

Slika 2. Uzorci kamena iz okoliša u laboratoriju

Slika 3. Ispitivanje biocidnih sredstava na terenu

Cres

Franjevački samostan i crkva sv. Franje

1. Kazula, nepoznati autor, 18. st., svileni lampas, pozlaćene trake, pamučna podstava, 109 x 72 cm
2. Stola, nepoznati autor, 18. st., svileni lampas, pozlaćene rese, pamučna podstava, 236 x 24 cm
3. Manipul, nepoznati autor, 18. st., svileni lampas, pozlaćene rese, pamučna podstava, 94 x 24 cm
4. Velum, nepoznati autor, 18. st., svileni lampas, pozlaćena čipka, pamučna podstava, 58 x 56 cm

Voditeljica programa: Olgica Mileusnić

Suradnici: Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jurica Škudar, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 8059 (1), 8060 (2), 8061 (3), 8062 (4), ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kazula (inv. br. R-15), stola (inv. br. R-16), manipul (inv. br. R-17) i velum (inv. br. R-18) dio su kompleta datiranog u 18. stoljeće. Izrađeni su od tamnocrvene svilene tkanine broširane pozlaćenim nitima. Na tkanini se nalaze različiti biljni motivi unutar široke i otvorene mreže koju tvore stilizirani listovi akanta, tanke grančice i sitno cvijeće. Unutar romboidnog okvira nalazi se rascvjetani pupoljak irisa iz kojega na dužoj stabljici izlazi rascvjetani tulipan. Pozlaćene ukrasne trake imaju geometrijske motive u tkanju. Prošireni dijelovi stole i manipula završavaju pozlaćenim resama zatvorenog tipa. Velum uokviruje pozlaćena lepezasta čipka. Podstava je izrađena od plave pamučne tkanine. Središnji dijelovi kazule imaju međupodstavu. Uz vratni izrez kazule prišivena je i uska bijela čipka novijeg datuma izrade. Kazula i manipul imaju plavu pamučnu traku za vezanje.

Svi su predmeti bili prekriveni naslagama prašine i drugih nečistoća. Zatječemo i prijašnje restauratorske intervencije: krpanje tkanine rukom i postavljanje drugih tkanina preko oštećenja.

Slika 1. Kazula, stanje prije radova

Slika 2. Kazula, stanje nakon radova

Slika 3. Manipul, stanje prije radova

Slika 4. Manipul, stanje nakon radova

U radionici je dokumentirano stanje predmeta, uključujući i grafičke prikaze oštećenja. Provedena je laboratorijska analiza materijala. Kad je plava podstava odvojena od glavne tkanine, pronađena je izvorna svilena podstava zelene boje, osim na velumu, gdje su vidljivi samo njezini tragovi. Obavljeno je suho čišćenje usisavanjem gornje tkanine i podstave te mokro čišćenje tamponima vate i destilirane vode. Uklonjene su povijesne intervencije. Nova svilena tkanina obojena je u zadani ton i njome su podložena oštećenja na glavnoj tkanini i podstavi, a zatvorena su šivanjem. Oštećenja na pozlaćenim trakicama konzervirana su šivanjem. Zatečene podstave svih predmeta uklonjene su i zamijenjene novom podstavom od svilenog zelenog tafta. Ostali dijelovi predmeta spojeni su u cjelinu. Nabavljena je kutija od beskiselinskog kartona i izrađene su popune, a pohranjeni predmeti vraćeni su vlasniku.

Sve faze radova detaljno su dokumentirane.

o. m., m. b.

Cres

Porta Marcella

16. st.

Voditeljica programa: Osanna Šašinka

Suradnici: Ivan Jengić, Domagoj Mudronja, Andro Šimičić, Alan Vlahov

BROJ DOSJEA: 2313/1, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM CRESOM

Glavna kopnena vrata Cresa, *Porta Marcella*, podignuta su na sjevernom dijelu istočnog prstena zidina, na početku Ulice Creskog statuta. Vrata su konstruirana u obliku luka s kamenim blokovima u bunjatu. Otvor vrata omeđuju dva jonska polustupa, čija su tijela vezana s po četiri prstena te postavljena na visoke četvrtaste baze. Vrata zaključuje ravna greda te zona atike s reljefom krilatog lava (postavljen u 20. st. na mjestu izvornog reljeфа), između grbova kneza Giovannija Marcella te dužda Pasqualea Cicogne. Na vratima je 2014. izведен opsežan konzervatorsko-restauratorski zahvat. Očišćena je kamena plastika vodom pod kontroliranim tlakom i vodenom parom, obavljeno

mehaničko čišćenje od cementnih zakrpa i korodiranih metalnih dijelova, ekstrakcija ili stabilizacija štetnih vodotopivih soli te čišćenje kemijskim sredstvima. Ugrađene su spojnice od karbonskih vlakana. Pukotine su injektiранe, a odvojeni dijelovi lijepljeni u cjelinu. Izrađena je armatura te domodeliranje nedostajućih formi. Usljedilo je tonsko ujednačavanje kamene plastike, zapunjavanje sljubnica vezivnim materijalom, žbukanje zidnih plašteva oko kamena te natapanje kamena kemijskim sredstvom za zaštitu i konsolidaciju.

i. j., o. š.

Slika 1. Detalj kamena na podgledu luka prije radova

Slika 2. Detalj kamena na podgledu luka nakon radova

Cres

Zgrada uprave Grada Cresa

Zidne slike

Fresco-secco, početak 20. st.

Voditelj programa: Toni Šaina

Suradnici: Kristina Krulić, Krasanka Majer Jurišić, Ivan Braut, Ane Karuza

BROJ DOSJEA: 2310/1, RIJEKA, UŽARSKA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM CRESOM

Zgrada uprave Grada Cresa smještena je u sjeverozapadnom dijelu stare gradske jezgre, na uglu Ulice Turion i Ul. Creskog statuta. Zgrada je podignuta kao stambena kuća, vjerojatno u drugoj polovici 16. ili početkom 17. stoljeća. Najstariji poznati vlasnik bila je obitelj Draganić Venanzio, koja kuću 1853. godine prodaje gradskim vlastima za njihovo novo sjedište. Gradski uredi smjestili su se u prizemlju, dok su na katu bili prostori društva *Società del Casino* koje se koristilo središnjom, najvećom prostorijom na katu, današnjom dvoranom vijećnice. Početkom 20. stoljeća, nakon požara 1903. godine, na zgradi je poduzeta manja obnova, ali je opsežnija obnova provedena 1923. godine u vrijeme talijanske vlasti. Tada zgrada dobiva današnju artikulaciju pročelja i prostorija te se spaja prizemlje i kat velikim unutarnjim stubištem, a vjerojatno i dvorana vijećnice dobiva današnji izgled. Dvorana vijećnice je nepravilnog pravokutnog tlocrta, srušena zrcalnim svodom. Južni zid rastvoren je visokom, polukružno zaključenom triforom kroz koju se izlazi na balkon na glavnom pročelju zgrade. Na sjevernom su zidu vrata koja služe kao ulazi u dvoranu s odmorišta stubišta, a iznad njih je balkon s drvenom ogradom.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja počela su izradom fotografске dokumentacije postojećeg stanja dvorane,

pregledom objavljene literature i dostupnih arhivskih izvora. Istraživanje je prije svega bilo usmjereni na ispitivanje stratigrafskih slojeva obojenja, žbuka te građe zidova i svoda. Prilikom radova, zbog visine prostorije, bila je postavljena pomicna skela, a drveni je namještaj zaštićen PVC folijama. Utvrđeno je više bojenih slojeva, od kojih su recentni slojevi jednobojni, dok su najstarija dva višebojna. Pretposljednji utvrđeni sloj je svijetlozeleni s tamnozelenim šablonskim ukrasom, a u najstarijem je dokumentiran figuralni i geometrijski ornamentalni oslik. Na svodu su pronađeni likovi andela koji nose girlande na svjetloplavom nebu, a na holkelu su utvrđena polukružna polja čije okvire čine geometrijski ornamenti između kojih se nalaze maskeroni. Taj je oslik bio izведен na vapnenoj žbuci kojom je zaključena kamena građa južnog, zapadnog i istočnog zida, dok na sjevernom, naknadno podignutom zidu, sloj izostaje.

Temeljem provedenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja oslika, žbuka i građe te povijesno-umjetničke obrade prikupljenih podataka, naručitelju je predložena prezentacija najstarijeg utvrđenog slikanog sloja, koji, sudeći po sadržaju, nastaje u razdoblju kad se prostorijom koristi *Società del Casino*.

t. š.

Slika 1. Pogled na otvorene sonde na svodu vijećnice

Slika 2. Pogled na otvorene sonde na svodu vijećnice

Slika 3. Pogled na dio svodnog holkela, nekad u dvorani, koji je zatvoren gradnjom stubišta

Cres

Župna crkva sv. Marije Velike (Gospe Snježne)

15. st.

Voditeljica programa: Osanna Šašinka

Suradnici: Ivan Jengić, Domagoj Mudronja, Lokošek projekt d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2333/1, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S RKT ŽUPOM SV. MARIJE VELIKE

Zborna crkva sv. Marije Snježne sagrađena je između 1473. i 1494. te posvećena 1554. godine. Portal crkve bio je predmetom konzervatorsko-restauratorskog zahvata u 2014. godini.

Portalni otvor omeđuju dva para kaneliranih pilastara, koji nose ravnu gredu. Nad gredom se nastavlja zona atike koju čine dva vrlo kratka bočna pilastra koja omeđuju polje s profiliranom lunetom u sredini koje je reljef Bogorodice s Djetetom. Polje je zaključeno još jednom ravnom profiliranom gredom, nad kojom se ponovo uzdiže luneta, ovaj put sa školjkom te bočno kipovi arkanđela Gabrijela i Marije u prikazu Navještenja. Između skulptura nalazi se istaknuta konzola ispod koje je natpis biskupa Marca de Negrija (1476.-1486.) *NIHIL DEEST TIMENTIBUS DEUM (Psal, XXXIII,10)*.

Na početku konzervatorsko-restauratorskog zahvata u 2014. godini izrađena je detaljna fotografска i grafička dokumentacija postojećeg stanja te su provedena uzorkovanja za izradu laboratorijskih analiza u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a. Nakon toga izvedene su različite probe čišćenja kamena prema nekoliko metoda: čišćenje vodom pod kontroliranim tlakom, čišćenje vodenom pa-

rom, mehaničko čišćenje, čišćenje kemijskim sredstvima, čišćenje laserom itd.

Nastavilo se s čišćenjem kamena mehaničkim putem, tj. ručnim alatom; obuhvaćeni su dijelovi kamena na kojima su se zadržavale razne vrste nečistoća (čađa, prašina, nusprodukti izgaranja fosilnih goriva, ptičji izmet) te na dijelovima kamene plastike koji su bili obuhvaćeni prethodnim intervencijama neprimjerenum materijalom (npr. sivim cementom), kao i na površinama kamenih elemenata na kojima je zamijećeno obrastanje različitim vrstama višeg ili nižeg korova (trave, mahovine, lišajevi). Čišćenje kemijskim putem obavljeno je gotovim kemijskim sredstvom, pastom koja se ručno nanosila na kamen. Ako je bilo potrebno, postupak je uzastopno ponavljan dok površina kamena nije bila zadovoljavajuće čista. Tvrta Lokošek projekt d.o.o. iz Zagreba sastavila je stručno mišljenje o stanju konstrukcije portala i ulaznog pročelja crkve. Naposljetku je izrađen konzervatorsko-restauratorski elaborat s opisom zahvata, u kojem su također iznesena saznanja i rezultati istraživanja, kao i rezultati preliminarnih radova.

i. j., o. š.

Slika 1. Probe čišćenja kamena laserom

Čečavac, Rudina

Benediktinska opatija sv. Mihovila arkandela

Kasni srednji vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Petar Sekulić, Vlasta Vrourbal, Danijel Lončar, Građevinski obrt Voluta, Vektra d.o.o., Lupercal M.T.j. d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1181/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Benediktinska opatija sv. Mihovila arkandela u Rudini nalazi se na obroncima Psunja. Iako se prvi (za sada poznati) put spominje 1279. godine, pretpostavlja se da je bila osnovana gotovo cijelo stoljeće prije. Opatija je najvjerojatnije napuštena sredinom 16. stoljeća, a sljedećih ju je stoljeća sustavno razgrađivalo lokalno stanovništvo. Rudinska je opatija arheološki istraživana 1980., od 1986. do 1989., 2000. (Gradski muzej Požega) te 2002. i 2003. godine (Institut za arheologiju, Zagreb). Tijekom tih rada, djelomično je istražen opatijski sklop pretpostavljene površine od oko 1250 m². Nakon dovršetka istraživanja, koja nisu provedena u cijelosti, veći je dio istraženih zidova bio konzerviran cementnim krunama bez prethodnog konzerviranja zidne mase. Zbog pogubnog djelovanja atmosferskih uvjeta na navedenom metodom zaštićene zidove, došlo je do snažne dilapidacije zidne mase, a cijeli je prostor opatije zarastao u gustu vegetaciju.

Revizijska istraživanja počela su 2013. godine, kad je izrađena arhitektonska snimka postojećeg stanja s tehničkim opisom. Tijekom 2014. godine provedena su cijelovita revizijska arheološka istraživanja opatijske crkve, nakon kojih su novoistražene strukture temeljito dokumentirane fotografiranjem i 3D laserskim skeniranjem (Lupercal M.T.j. d.o.o., Vektra d.o.o.). Nadalje, izvedeni su i građevinski radovi na konzerviranju i rekonstrukciji temelja baza i baza stubova/stupova opatijske crkve (Građevinski obrt Voluta). Rezultati ovogodišnjih radova, izvedenih u skladu s Rješenjima Konzervatorskog odjela u Požegi te uz odobrenje DUUDI-ja, u cijelosti su, uz pripadajuću nacrtnu dokumentaciju i tehnički opis, obrađeni u opsežnom elaboratu.

t. p.

Slika 1. Stanje nakon dovršetka revizijskih arheoloških istraživanja

Slika 2. Stanje nakon građevinskih radova na konzerviranju i rekonstrukciji temelja i baza stubova i stupova

Čelopeci

Crkva sv. Vićenca

Ukrasna greda s trijumfalnog luka

Nepoznati autor, 16. st.

Drvo, polikromirano i pozlaćeno, 33/150 x 379 cm

Voditeljica programa: Nada Lučić

Suradnici: Petra Farac, Martina Poša-Njirić, Antonio Blašković, Elio Karamatić

BROJ DOSJEA: 2084/1, DUBROVNIK, BATAHOVINA BB

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ukrasna drvena greda postavljena na polukapitele trijumfalnog luka crkve dijeli apsidalni prostor od lađe. Na gredu dugačku 379 i visoku 33 cm, po sredini je montiran križ visine 150 cm; bočno od njega nalazi se po jedna voluta. Velika degradacija drvenog nosioca uzrokovana infestacijom drvnih nametnika znatno je ugrozila statičku sigurnost cjelokupnog sklopa. Slabljnjem mehaničkih svojstava nosioca došlo je i do gubitka dijela rezbarene plastike. U polikromnom sloju vodene mrlje su uvelike degradirale prikaz, a slabljnjem veziva došlo je do pulverzacije i djelomičnog gubitka slikanog sloja s osnovom. Na gredi je proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Greda je tretirana injektiranjem kontaktnog insekticida na bazi permetrina. Odignuća u sloju osnove podlijepljena su injektiranim ljepilom. Nečistoća, požutjeli lak te neprimjereni preslici i kitovi uklonjeni su kemijski i mehanički. Materijalna konsolidacija izvedena je lokalno, injektiranjem otopine akrilata. Nedostajuće zone i oštećenja u sloju nosioca zapunjeni su raznim vrstama masa za

zapunjavanje, rekonstrukcijama izvedenim u drvu balse, lipe ili smreke. Lakune u sloju osnove zapunjene su tutkalno-krednim kitom. Na obrađenu površinu osnove izведен je retuš pozlate postavljanjem zlatnih listića na poliment, pozlaćivanjem rekonstruiranih dijelova rezbarene plastike, dok je retuš polikromije nanesen tempernim bojama ili suhim pigmentima vezanima akrilnim vezivom. Umjesto izvorne masivne središnje nosive grede, koja je zbog degradacije materijala izgubila funkciju nosača cjelokupnog sklopa, statika objekta u crkvi riješena je izvođenjem nosive strukture od kerto lamenirane slojevitne drvene ploče u vidu obrnutog U-profila. Na tu strukturu pojedini dijelovi grede montirani su u crkvi uz pomoć prethodno pripremljenih spojnih sklopova. Svi primijenjeni metalni spojni elementi i sklopovi su ili od pocinčanog ili od nehrđajućeg čelika, a ukupna konstrukcija iznimno pojednostavljuje eventualne buduće demontaže.

n. l.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Čepić

Crkva Blažene Djevice Marije od Snijega
 Lijevi bočni oltar
 Nepoznata drvorezbarska radionica, 17. st.
 Drvo, rezbareno, oslikano i pozlaćeno, 454 x 230 x 62 cm
 Voditelj programa: Silvo Šarić
 Suradnici: Kristina Bin Latal, Laura Stipić Miočić, Mario Miočić

BROJ DOSJEA: 2260/1, VODNjan - JURŠIĆI, JURŠIĆI 7
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drveni oltar arhitektonskog tipa slavoluka sa stupovima zatečen je u vrlo lošem stanju - atika je srušena, a dijelovi arhitekture bili su razbacani po crkvi i prekriveni otpalom žbukom. Statika ostatka oltara bila je ozbiljno narušena; vertikalna os znatno je nagnuta prema van zbog pritiska otpale žbuke s poleđine. Pojedini drveni dijelovi bili su potpuno truli i nagrizeni crvotočinom, a spojevi olabavljeni uz otpale dijelove drva. Slikani slojevi bili su prekriveni debelim slojem nečistoće, rasušeni su i odvajali su se od drvenog nosioca; neujednačene su kvalitete i stupnja očuvanosti. Zatečena je veća količina potpuno odvojenih i otpalih slojeva polikromije. Vizualnim pregledom slikanih slojeva otkrivena su četiri preslika. Ispod gornjeg slikanog sloja, gotovo u svim zonama, posebno na oštećenjima, prisutan je tvrdokorni sivi kit. Izvorni slikani sloj i pozlata sačuvani su samo u manjim fragmentima i u rijetkim zonama polikromije.

Zatečeni slikani sloj retabla novijeg je datuma i lošije kvalitete, što je rezultiralo konzervatorskom odlukom o njegovu uklanjanju.

Loše stanje umjetnine zahtijevalo je konzervatorsko-restauratorske postupke primarne zaštite; konsolidaciju slikanih slojeva i drvenog nosioca, spajanje dijelova u cjelinu i povrat oltara na izvorno mjesto u crkvi. Stolarska konsolidacija obuhvatila je ponovno spajanje odvojenih dijelova i učvršćivanje spojeva, a oštećenja drvenog nosioca, kao i trule daske poleđine oltara koje su važne za strukturnu stabilnost dijelova i celine, rekonstruirani su od lipovine i smrekovine.

Nakon provedenog konzervatorsko-restauratorskog zahvata, dijelovi oltara vraćeni su i deponirani u crkvi iz koje su preuzeti. Oltar još nije montiran jer istraživački i sanacijski radovi na zidu iznad menze još nisu dovršeni. Nakon njihove realizacije oltar će se postaviti na svoje izvorno mjesto u crkvi.

s. ša.

Slika 1. Stanje prije radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Česvinica, Ston

Kapela sv. Nikole

Oltarna pala Bogorodica s Djetetom, sv. Nikolom, sv. Ilijom, sv. Rokom i sv. Martinom

Nepoznati autor, 18. st.

Ulje na platnu, 215 x 163 cm

Voditeljica programa: Neda Kuzek

Suradnici: Antonijo Blašković, Petra Farac

BROJ DOSJEA: 2305/1, DUBROVNIK, BATAHOVINA BB

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Lučno završena oltarna pala prikazuje Bogorodicu s Djetetom u naručju kako sjedi na oblacima, a podno njih nalaze se sv. Nikola, sv. Ilija, sv. Roko i sv. Martin.

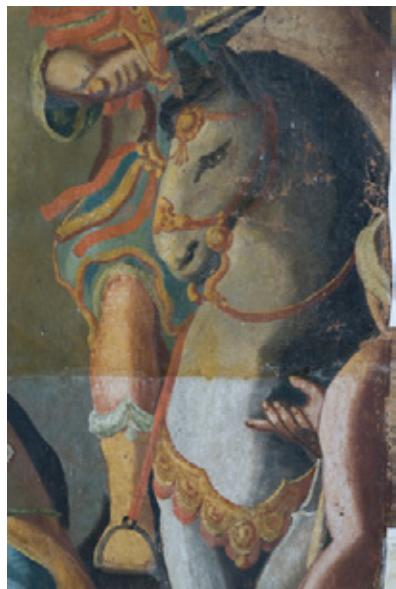
Pala je demontirana s drvenog oltara zajedno sa slikom na drvetu na koju je bila zalijepljena. Zajedno su osigurane za transport i prenesene u radionicu. Kredno-tutkalno ljepilo, kojim su slike bile zalijepljene, s vremenom je izgubilo vezivnu moć. Ljepilo svjetlocrvene boje zadržalo se u nakupinama na slikanom sloju slike na drvetu. Platno slike napeto je na privremeni podokvir. Provedene su probe čišćenja; najbolje rezultate pokazala je metoda čišćenja tamponima (evalon tkanina) natopljenima etanolom. Nakon kraćeg vremena debeo sloj laka je razmekšan i većim dijelom uklonjen s lica slike. Očišćena je i poleđina slike. Slikani je sloj fiksiran *Plexisolom* i slika je izravnata na vakuumskom stolu. Slika je ljepilom *Beva 371* dublirana na novo laneno platno i zatim napeta na novoizrađeni podokvir.

n. k.

Slika 1. Detalj slike tijekom postupka uklanjanja požutjelog laka

Slika 2. Stanje prije radova

Slika 3. Stanje nakon radova

Dalj

Crkva sv. velikomučenika Dimitrija Solunskog
 Prijestolna ikona Isus Hristos
 Pavel Đurković, Grigorije Jezdimirović, 1822. - 1825.
 Ulje na platnu, kaširano na drvu, 178 x 79 cm
 Voditeljica programa: Svetlana Schmidt
 Suradnici: Vjekoslav Schmidt, Vladimir Lukenda

BROJ DOSJEA: 299/2, OSIJEK, FAKULTETSKA 4
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Crkva posvećena svetom velikomučeniku Dimitriju Solunskom sagrađena je 1799. godine u duhu barokno-kласичистичке arhitekture. Tijekom Drugog svjetskog rata pretrpjela je velika razaranja, a najviše je stradao ikonostas s četrdeset jednom ikonom. Jedan dio ikonostasa je izgorio, a ikone koje nisu stradale u požaru pohrane su u Zagrebu, a zatim vraćene u Dalj. Godine 1993. ikone su drugi put dislocirane iz crkve i odnesene u Srbiju. Danas je drvena konstrukcija ikonostasa izmijenjena i pojednostavljena jer nedostaju rezbareni elementi i nekoliko ikona. Prijestolna ikona s prikazom Isusa Hristosa 2013. godine vraćena je iz Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Novom Sadu, gdje je lice slike preventivno zaštićeno japanskim papirom. Ikona je rađena tehnikom ulja na lamenom platnu kaširanom na čamovu dasku. Preparacija je klasično tutkalno-kredna. Platno je srednje debljine, gusto tkano. Kao posljedica drastičnih promjena objuma drvenog nosioca izazvanih velikim oscilacijama vlage i temperature, došlo je do karakterističnih oštećenja platna zajedno sa slikanim slojem (četiri uzdužna paralelna šatora - odignuće platna od podloge). Slikani sloj je otpao s više mjesta. Na izvornom sloju evidentirane su mrlje izduženog

kapljičastog oblika (vosak, ulje iz kandila). Donesena je odluka da se platno odvoji od drvenog nosioca i montira na novoizrađeni podokvir, s obzirom na to da su tri već restaurirane ikone iz prijestolne zone bile tretirane na isti način. Probe otpornosti slikanog sloja na vodu pokazale su da ne postoji rizik od negativnog utjecaja vlage pa je za odvajanje kaširanog platna od drvenog nosioca upotrijebљen ovlaživač. Nakon odvajanja, s poledine slike usisavačem su uklonjeni ostaci crvotočine. Izvedena je konsolidacija slikanog sloja *Plexisolom P 550-40*. Nakon sušenja, s lica slike uklonjen je japanski papir. Oštećenja slikanog sloja zapunjena su kredom. Rubovi platna ojačani su dodacima novih traka platna (*strip-lining*). Slika je dublirana novim platnom. Pod mikroskopom su napravljene sonde te je određen redoslijed i način čišćenja. Vosak je omešan *white spiritom*, a zatim uklonjen skalpelom. Lak je uklonjen mješavinom etanol alkohola i terpentina. Dio curaka uklonjen je skalpelom, a manji dio je retuširan. Kredirana su mjesta podložena akvarelom, a zatim retuširana. Slika je lakirana i napeta na novoizrađeni podokvir.

s. s.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Darda

Crkva sv. arhanđela Mihaila
 Bogorodica s malim Hristom
 Nepoznati autor, druga polovica 18. st.
 Ulje na drvu, pozlaćena rezbarija, 90 x 54 cm
 Voditeljica programa: Svetlana Schmidt
 Suradnici: Vjekoslav Schmidt, Vladimir Lukenda

BROJ DOSJEA: 1962/5, OSIJEK, FAKULTETSKA 4
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ikonostas iz crkve sv. arhanđela Mihaila zajedno s ikonama obnovljan je u nekoliko navrata. Posljednju obnovu izvela su 1925. godine dvojica obnovitelja iz Ukrajine: Dimitrij Tolmačev i Nikolaj Maleškin. Preslikali su u cijelosti sve izvorne ikone i ikonostas. Na izvornu rezbariju nanijeli su kredu, na nju uljanu umjesto bolusa crvenu boju, pa sve preslikali broncom. Ikona s prizorom Bogorodice s malim Hristom u naručju je druga ikona u nizu prijestolne zone ikonostasa. Pravokutnog je oblika s lučnim završetkom. Uokvirena je drvenim, rezbareniem pozlaćenim ukrasnim okvirom, iznad kojeg je smještena polikromirana polukružna floralna dekoracija s krunom u središtu. Ikona je slikana uljem na drvenom nosiocu. Drveni elementi nagrizeni su insektima, s izlaznim otvorima kanalića na licu ikone. Osnova je bijela, kredna. Izvorni bojeni sloj nedostaje na više mesta. Na rubovima bojenog sloja vidljiv je otisak ukrasnog okvira. Izražene su nakupine potamnjelog laka. Poledina ikone s koje je prethodno uklonjena prašina u više je navrata natapana *Drvocidom*. Drvo je konsolidirano 20%-tom otopinom *Paraloida B72* u *Toulenu*. Izlazne rupe insekata zapunjene su epoksidnim ljepilom *Araldit*. Sonde na bojenom sloju ikone pokazale

su da se vidljivo debeo preslik najbolje uklanja skalpelom pod mikroskopom. Ostaci izvornog laka i masnoće od svjeća uklonjeni su acetonom. Iz rupica su uklonjena sasušena tijela insekata. Temeljem morfoloških osobina ustanovljeno je da insekti pripadaju porodici Anobidae. U svaku izlaznu rupu injektiran je *Drvocid*, a nakon sušenja 20%-tina otopina *Paraloida B72* u *Toluenu*, pa tutkalo. Sva veća oštećenja zapunjena su *Aralditom*. Na drvo bez preparacije naneseno je tutkalo, a zatim su ta mjesta zapunjena kredom i podložena akvarelnim bojama. Ikona je izolirana matiranim lakom. Oštećenja na pozlaćenoj aureoli su kreditirana, a na njih je nanesen bolus. Pozlata je izvedena zlatnim listićima. Retuširana je bojama *Maimeri restauro*, pa lakirana. Na nju je montiran restauriran ukrasni okvir, a iznad nje polukružna rezbarija. Ikona je montirana na ikonostas. S ukrasnog okvira i polukružnih elemenata uklonjen je preslik. Rekonstruirani su nedostajući drveni dijelovi rezbarije i zalijepljeni pa kreditirani. Sanirana su oštećenja u sloju drva. Mesta na kojima je nedostajala osnova su kreditirana. Izvedena je pozlata. Na posrebrenim dijelovima krune retuširana je oštećena lazura.

s. s.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Domašinec

Turčišće-Gradišće I, srednjovjekovno gradište

Razvijeni srednji vijek/novi vijek

Voditeljica programa: Marijana Krmpotić

Suradnici: Lea Čataj, Maša Vuković Biruš, Petar Sekulić, Josipa Caričić, David Bergant

BROJ DOSJEA: 2284, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom kolovoza i rujna 2014. godine na nalazištu Turčišće-Gradišće I provedena su arheološka istraživanja kojima je bio cilj dobiti što više podataka o prvotnom izgledu toga srednjovjekovnog gradišta, utvrditi njegovu dataciju te potencijal za prezentaciju u sklopu arheološkog parka. Istražene su četiri sonde ukupne površine 139 m², izrađen je digitalni model reljefa gradišta te je provedeno povjesno arhivsko istraživanje.

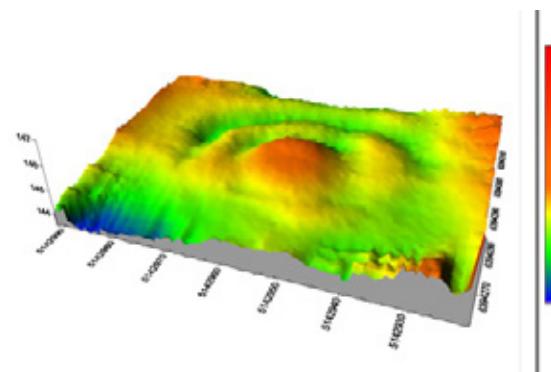
Istraživanja su pokazala da se na položaju Turčišće-Gradišće I nalaze ostaci tipičnog nizinskog srednjovjekovnog gradišta. Središnji plato okružen je opkopima koji su se punili vodom te zemljanim nasipom između njih. Pokretni arheološki materijal i rezultati radiokarbonskih analiza dатiraju život gradišta u prvu polovicu 13. st. Povjesni izvori u

ovom razdoblju spominju međimurskog plemića Damasa i njegova sina Thomasa, pripadnike nižeg plemstva, čiji se posjed prostirao oko današnjeg Domašinca, dio kojeg je i Turčišće. Život na gradištu prekinut je velikim požarom sredinom 13. st., što se vremenski podudara s prestankom spomena plemićke obitelji Damas u povjesnim izvorima. Mjestimični nalazi novovjekovnog materijala u slojevima iznad onog srednjovjekovnog gradišta ukazuju na stanovite aktivnosti na tom položaju i tijekom novoga vijeka. No na osnovi sadašnjih nalaza ne može se govoriti o obnovi života na ovome položaju u spomenutom razdoblju, budući da je riječ tek o skromnoj količini materijala, a nedostaju i nepokretni nalazi.

m. kr.

Slika 1. Digitalni model reljefa gradišta

Slika 2. S-1, srednjovjekovni kulturni sloj

Donje Selo, Šolta

Crkva sv. Jelene

Triptih Bogorodica s Djetetom, sv. Dominik i sv. Sebastijan, sv. Jelena i sv. Dujam

Nepoznati autori, 18. st.

Ulje na platnu, 80 x 33 cm

Voditelj programa: Josip Delić

BROJ DOSJEA: 1882/2, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Triptih se nalazi na glavnom oltaru crkve sv. Jelene u Donjem Selu na otoku Šolti. Središnja slika prikazuje Bogorodicu s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Sebastijanom, lijeva sv. Jelenu, a desna sv. Dujma. Očigledno je da triptih nije izvorna cjelina: majstor koji je naslikao bočne slike nije izradio središnju. Središnja slika naslikana je na lanenom platnu i postavljena na drveni podokvir s polukružnim završetkom. Platno je srednje gustoće tkanja te umjerene debljine. Kroz oštećenja bojenog sloja uočava se crvenasta preparacija. Izloženost slike promjenjivim mikroklimatskim uvjetima uzrokovala je deformacije i labavost platna. Triptih je šezdesetih godina 20. st. restauriran. Središnja slika zalijepljena je tada na novo platno voštanom smjesom, a oštećenja u sloju preparacije zapunjena su *Carnauba* kitom i retuširana. Zamjetna su oštećenja bojenog sloja. Lak je tijekom vremena potamnio. Slike s prikazom sv. Jelene i sv. Dujma također su izrađene uljanim bojama, no na grubljem platnu drugačijeg tkanja (riblja kost), a u prijašnjem restauratorskom zahvatu dublirane su na vodootporne ploče polukružnog završetka uz primjenu voštane smjese. Oštećenja su kitirana te retuširana uljanim bojama. Retuši su mjestimično prelazili preko izvornog bojenog sloja. Bojeni sloj je stabilan. Lak je s vremenom požutio. Slike su u spomenutoj restauraciji bile prikovane čavlima i poprečnim drvenim letvama sa stražnjeg dijela drvenog oltara te metalnim nosiocima.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskog zahvata, prije demontaže slike i transporta u radionicu provedena je preventivna *in situ* zaštita (stabilizacija slikanog sloja 2-3%-tnim *Tylose* gelom i japanskim papirom). Laneni nosilac središnjeg dijela triptiga odvojen je od dotrajalog drvenog podokvira. Nakon podlijepljivanja slike 6%-tnim tutkalom preko japanskog papira, slikani sloj koji se raslojava od preparacije i odvaja od platna zapeglan je. Japanski papir je uklonjen pa je uslijedilo zahtjevno čišćenje lica slike. Površinska prljavština uklonjena je 2,5%-tom otopinom triamonijeva citrata u destiliranoj vodi. Stari nataloženi lakovi, retuši iz prethodnih restauracija, uljani preslici, ostaci voštane smjese i *Carnauba* kita uklonjeni su acetonom, otopinom *Vulpexa*, otopinom amonijaka, *Contradom* i raznim mehaničkim postupcima. Uklonjene su stare zagrpe i dublirno platno, kao i slojevi voska s izvornog platna, koje je potom izravnato postupnim vlaženjem i sušenjem. Nedostajući dijelovi platna rekonstruirani su novim platnom odgovarajuće teksture. Slika je dublirana metodom firentinske paste i postavljena na novoizrađeni podokvir. Oštećenja preparacije rekonstruirana su 7,3%-tom toniranim bolonjskom kredom. Nakon podslika temperama, slika je lakirana damar-lakom i retuširana pigmentima vezanim lakovima. Završno lakiranje izvedeno je sintetičkim lakom u spreju.

j. d.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Bogorodica s Djetetom, sv. Dominik i sv. Sebastijan, stanje prije radova

Slika 3. Sv. Jelena i Sv. Dujam, stanje tijekom radova

Slika 4. Stanje nakon radova

Draškovec

Lokalitet Okol

Novi vijek

Voditeljica programa: Lea Čataj

Suradnici: Marijana Krmpotić, Josipa Caričić, Mario Zaccaria

BROJ DOSJEA: 2285, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Položaj Okol u mjestu Draškovcu još se od kraja 19. st. spominje kao arheološki lokalitet, a prema lokalnoj predaji, tu se nalazio dvorac grofa Draškovića. Ovogodišnjim arheološkim istraživanjima željelo se utvrditi radi li se uistinu o arheološkom lokalitetu.

Istraženo je 10 sondi, ukupne površine 49 m². Prosječna dubina iskopa iznosila je 50 cm. U sondama 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 8 iskopane su i kontrolne sonde prosječnih dimenzija 1 x 1 m, dubine 20 do 80 cm.

Većina od 42 stratigrafske jedinice geološke su pojave: slojevi šljunka ili pijeska te su stoga sterilni. U samo 13 stratigrafskih jedinica pronađeni su arheološki nalazi. Radi se uglavnom o površinskim slojevima s novovjekovnom

keramikom te o zapuni jedne od jama, koja je nastala iskopom pijeska, a arheološki nalazi dospjeli su u nju pri zatrpanju.

Rezultati su pokazali da se na položaju Okol u mjestu Draškovcu ne radi o arheološkom lokalitetu. Mjestimični nalazi keramike, opeke, željeznih čavala, stakla i životinjskih kostiju su recentni ili potječu iz razdoblja kasnog novog vijeka te su na položaj dospjeli vjerojatno tijekom obrade zemlje u poljoprivredne svrhe.

Spominjane pretpostavke o postojanju arhitekture nisu našle potvrdu u arheološkim istraživanjima.

l. č.

Slika 1. Sonda 4 nakon istraživanja

Dubravka (Konavle)

Arheološki lokalitet Sveta Barbara

Stećci

14. i 15. st.

Kamen

Voditeljica programa: Vinka Marinković

Suradnici: Domagoj Mudronja, Ivka Lipanović

BROJ DOSJEA: 2274/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološki lokalitet Sveta Barbara nalazi se na sjeveroistočnom dijelu Konavala. Na lokalitetu je sačuvana crkva sv. Barbare s grobljem srednjovjekovnih stećaka. Sačuvana su sto četiri stećka (devedeset četiri cijelovita i deset ulomaka). Tijekom 2014. godine nastavljeno je uzorkovanje na lokalitetu da bi se provela mineralno-petrografska analiza i analiza štetnih topivih soli na jedanaest stećaka koji nisu bili obuhvaćeni radovima u 2013. godini. Prilikom uzorkovanja mjerena je i vodoupojnost kamena Karstnovim cilindrima. Istodobno je provedeno uzorkovanje i mjerjenje na stećcima na obližnjem lokalitetu stećaka Brotnjice u Konavlima te uzorkovanje kamena u obližnjem srednjovjekovnom kamenolomu. Cilj uzorkovanja bio je, osim određivanja geološke provenijencije kamena, pronaći istovjetnu vrstu kamena da bi se u laboratoriju obavili probni zahvati zaštite primjenom amonij-oksalata

te da bi se laboratorijskim metodama utvrdila uspješnost zahvata bez oštećivanja originalnih stećaka.

Radovi dokumentacije obuhvatili su 3D mikroskeniranje površine originala stećka s lokaliteta Brotnjice i njegova odljeva (danas u Gliptoteci HAZU-a) u svrhu analize i procjene propadanja kamene strukture. Prirodoslovno-znanstvenim analizama utvrđeno je da su stećci s lokaliteta Brotnjice izrađeni od kamena sličnog geološkog podrijetla kao stećci s lokaliteta Sveta Barbara. Rezultati analize mogu biti početni reper za određivanje brzine propadanja kamena s oba lokaliteta u posljednjih pola stoljeća, s obzirom na to da su istog geološkog podrijetla i da egzistiraju u istim klimatskim uvjetima. Mikroskeniranje površine obavila je tvrtka Vektra d.o.o.

v. ma.

Slika 1. Pogled na lokalitet

Slika 2. Prikaz lokaliteta Sv. Barbara s označenim zonama uzorkovanja i istraživanja

Dubrovnik

Crkva sv. Vlaha

Raspelo s oltara Sv. Križa

Nepoznati autor (talijanski krug), prva polovica 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, 220 x 155 cm

Voditeljica programa: Danuta Misiuda

Suradnici: Vanina Topić, Karmen Lentić, Ivan Bujan, Igor Oros, Martina Wolff Zubović, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 7258.001, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kip raspetog Isusa na križu središnja je figura mramornog oltara posvećenog Sv. Križu u istočnoj, lijevoj bočnoj lađi crkve sv. Vlaha. Za razliku od zrelo baroknog glavnog oltara, rada Marina Gropellija iz 1710. godine, oba mramorna oltara u bočnim travejima, posvećena Sv. Križu (istočna strana) i sv. Luciji (zapadna strana) znatno su mirnije arhitektonske koncepcije i odražavaju specifični barokni klasicizam. Kristovo je tijelo prikazano u prirodnoj veličini, vrlo je vješto izrezbareno i odaje majstora, kipardvorenzbara, koji odlično poznaje i reproducira anatomiju ljudskog tijela. Na veliki drveni križ smeđe boje Kristovo je tijelo pribijeno trima čavlima. Glava, s dužom, blago valovitom smeđom kosom, lagano je nagnuta uljevo i spuštena prema prsima. Lice je pravilnih i lijepih crta, s kratkom smeđom bradom, mirno i spokojno, bez grča samrtne borbe. Oko bokova je privezana bogato drapirana perizoma. Slikarski je posao na skulpturi također izveden s velikim znanjem i vještinom. Inkarnat mrvog tijela je svijetlosivo-ružičasto-zelenkaste boje. Tragovi bičevanja i mučenja, sitne rane i kaplje krvi po cijelom tijelu, rane na koljenima od padova pod križem, rana na

boku nastala probijanjem kopljem, samrtni znoj kojim se Krist znojio vrlo su realistično i sugestivno prikazani. Izmjenjujući lazurno naslikane kapljice krvi i znoja s pastoznim namazima kojima su prikazane duboke rane, anonimni polikromator drvene skulpture postiže izuzetno realističan dojam. Oko nagnute je Isusove glave metalna aureola, a na vrhu patibuluma križa metalni posrebreni titulus s natpisom INRI. Pozadina raspela prekrivena je tkaninom – plišem tamnosmeđe boje.

To vrsno raspelo, čiji je autor još uvijek nepoznat, a vrijeme nastanka, sudeći prema stilsko-formalnim elementima, prva polovica do sredina 18. stoljeća, svakako je najravnenija drvena skulptura u crkvi. No raspelo u dosadašnjoj stručnoj literaturi još nije obrađeno.

Karakteristična oštećenja raspela bila su izrazito aktivna crvotočnost u drvenom nosiocu, rasušenost drva i razdvojenost na spojevima pojedinih dijelova – npr. spojevi ruku i ramena, brojne pukotine, osobito na području abdomena i perizome. Površina slikanog sloja bila je prekrivena slojem prašine, čađe i nečistoće, a potamnjeli su slojevi laka izmijenili izvorni kolorit. Kredno-tutkalna

preparacija s polikromijom mjestimično je nedostajala, a dijelom se odvajala od drvenog nosioca. Ustanovljeno je i mjestimično ljuštanje slikanog sloja. Željezni čavli kojima je korpus učvršćen za križ su korodirali, a metalizacija (posrebrenje, pozlata) na titulusu i aureoli bila je oštećena i oksidirana.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvat počeo je 2009. godine radovima *in situ*, kad je obavljeno preventivno učvršćivanje labilnih dijelova kredne podloge s polikromijom.

U listopadu 2010. godine raspelo je demontirano i dopremljeno u radionice HRZ-a u Zagrebu, gdje je provedena dezinfekcija gama-zračenjem. Slojevi potamnjelog laka uklonjeni su špiritom i kemijskim sredstvom *TPV* te su očišćene površine neutralizirane terpentinom. Zatvaranje oštećenja od crvotočine i ostalih mehaničkih oštećenja drva izvedeno je piljevinsko-krednim kitom. Na sva oštećena mjesta položena je kredno-tutkalna preparacija. Retuš slikanog sloja izведен je odgovarajućim pigmentima *Maimeri* i *Schmincke*, a kao vezivo je korištena 5%-tna otopina *Paraloida B 72* u etilnom alkoholu. Konzervator-

sko-restauratorski zahvat na korpusu završen je zaštitnim lakiranjem matiranim lakom *Maimeri* te premazivanjem poleđine insekticidnim preparatom *Deltacid*.

Radovi *in situ* obuhvatili su polaganje kredno-tutkalne preparacije na posrebrene letvice oko okvira oltarne niše, retuš posrebrena srebrnim prahom, retuš lazure uljanom bojom i zaštitno lakiranje.

Izvorno pozlaćena mjestena aureola ponovo je pozlaćena 22,5 karatnim zlatnim listićima na uljnu podlogu. Izvorno posrebreni titulus ponovo je posrebren srebrnim listićima na uljnu podlogu i zaštićen od oksidacije akrilnim bezbojnim lakom, a natpis INRI retuširan je crnom uljanom bojim. Željezni čavli kojima je korpus učvršćen za križ očišćeni su od korozije preparatom *Fosidin* i također zaštićeni akrilnim bezbojnim lakom.

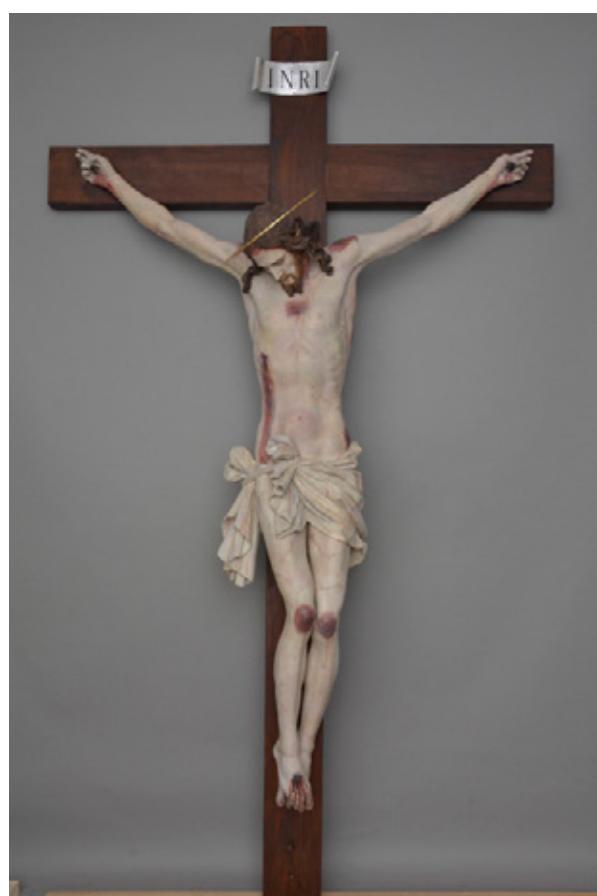
Korpus je montiran na križ izvornim drvenim klinovima i spomenutim željeznim čavlima.

U ožujku 2014. godine raspelo je vraćeno u crkvu sv. Vlaha i postavljeno na izvorno mjesto na oltaru Sv. Križa.

d. m.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Dubrovnik

Državni arhiv u Dubrovniku

Kabinetski ormarić

Nepoznati autor, 18. st.

Polikromirano drvo, pozlaćeni mesing, ogledala, 204 x 99 x 57,5 cm

Voditeljica programa: Stela Grmoljez Ivanković

Suradnici: Lana Lalić, Jelena Ćurić, Siniša Cvetković, Dragutin Furdi, Natalija Vasić, Jovan Kliska, Ljubo Gamulin, Sanda Milošević

BROJ DOSJEA: 4616 ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kabinetski ormarić sastoji se od dva odvojiva dijela. Gornji dio završava dvama lučno profiliranim završecima ispod kojih su dvokrilne vratnice. Vratnice imaju drveni, oslikani okvir kojima su u vanjsku ukladu umetnuta ogledala, a s unutarnje strane umetnute su drvene oslikane ploče, od kojih je samo jedna sačuvana. Iza vratnica kriju se simetrično raspoređene pregrade, ladice i pretinci. Donji dio ormarića sastoji se od četiri ladice, a iznad njih, niz simetrično raspoređenih pretinaca i ladica skrivenih iza nakošene ploče koja se po potrebi rastvara u priručni pišači stol. Kabinetski ormarić je obogaćen i sa šest tajnih pretinaca i nizom metalnih elemenata.

Površine prednjih i bočnih strana oslikane su reljefno izvedenim motivima žutog tona s metalizacijom u podlozi na osnovnoj cinober-crvenoj boji podloge koja je zasićena gustim tamnocrvenim lakom. Oslik imitira tehniku *urushi* laka. Unutarnji dijelovi oslikani su metodom prskane pozlate.

Površina ormarića bila je prekrivena nečistoćom integriranim s masnoćom i lakom. Erodirala je i grube je teksture.

Uočljiva su oštećenja na osliku (mehanička oštećenja, odignuća i lakune). Ploča sa ženskim motivom iz lijeve vratnice konveksno je iskrivljena i popucana vertikalno po sredini. Nedostaje velik dio oslikane podloge, cvjetnih i lisnatih motiva. U gornjem dijelu na rubovima pregrada zatečena je pozlata s nekoliko vidljivih slojeva u tonu i tehnici izvođenja. Naknadni slojevi su neuredno naneseni. Dio metalnih elemenata je nedostajao, a postojeće je prekrivala prljavština, oksidi i sloj bronce. Na gornjem dijelu ormarića nedostaju tri pregrade, a na nišama u vrhu ormarića dva drvena ukrasna luka.

Izvedene analize slikanih slojeva pokazale su da se radi o višeslojnom crvenom laku čiji je medij organska smola, a crveno obojenje pigment cinober. Reljefni oslik čini kalcijev karbonat, željezni oksid i prirodna terpenska smola. Metodom XRF fluorescencije crna boja je određena kao organska crna, a u slojevima pozlate pronađeno je pravo zlato i lističi od legure cinka i bakra. Nakon proba topivosti, uklonjena je nečistoća i parcijalno uklonjen preslik, konsolidiran je oslik i nosilac, umetnuti su odgovarajući

komadi drva na mjestima pukotina te su spojeni oslabljeni dijelovi. Izrađene su rekonstrukcije nedostajućih dijelova u drvu, zatvorena su oštećenja kitanjem te na slikanom sloju krediranjem. Rekonstruirana mjesta izolirana su međulakom, nakon čega se pristupilo podlaganju te završnom retušu.

Oslikana ploča lijeve vratnice sa ženskom figurom demonitirana je i nakon konzervatorsko-restauratorskog postupka pohranjena u depou Palače Sponza, jer je zbog nastale deformacije nije bilo moguće vratiti u okvir. Zbog toga su

izrađene drvene kopije ploča za lijevu i desnu unutarnju stranu vratnica. Ogledala su pričvršćena u okvire vratnica s vanjske strane. Izrađeni su novi metalni dijelovi i postavljeni na mjesta nedostajućih. Pet starih sačuvanih brava je popravljeno i za njih su izrađeni ključevi. Postavljene su četiri nove šarke za vratnice, dvije okrugle ručke za polukružna vratašca na vrhu, dva nova zasuna i šesnaest malih okruglih ručkica na vijak. Nakon montaže svih dijelova, obavljeno je patiniranje i završno zaštitno lakiranje.

s. g. i., s. m.

Slika 1. Stanje prije radova, donji dio ormarića

Slika 2. Stanje nakon radova

Dubrovnik

Državni arhiv u Dubrovniku

1. Prisega srpskog kralja Uroša dubrovačkom knezu Ivanu Michaelisu, srpski kralj Uroš, 14. 8. 1243., tinta na pergamentu, 21,7 x 23 cm
2. Prisega srpskog kralja Uroša dubrovačkom knezu Ivanu Michaelisu, srpski kralj Uroš, 14. 8. 1243., tinta na pergamentu, 22 x 15 cm
3. Dubrovačka Općina obećava prijateljstvo srpskom kralju Urošu, dubrovačka Općina, 14. 8. 1243., tinta na pergamentu, 21 x 28 cm
4. Dubrovački knez Ivan Michaelis s plemićima obećava srpskom kralju Stefanu Urošu I. da neće dopustiti da mu udovica kralja Vladislava učini kakvo zlo, Dubrovački knez Ivan Michaelis, 1243., tinta na pergamentu, 20,5 x 11 cm
5. Splitki trgovci izjavljuju da su namireni za štetu na lanu koju su pretrpjeli od jednog Dubrovčanina, nepoznati autor, 24. 8. 1243., tinta na pergamentu, 21,5 x 13,3 cm
6. Dubrovački knez Ivan Michaelis obećava da će namiriti dug Calendi Michaelis de Magnani, dubrovački knez Ivan Michaelis, 10. 10. 1243., tinta na pergamentu, 21 x 13,3 cm
7. Dubrovački knez Ivan Michaelis obećava da će namiriti dug Nycolisi de Martinussio, dubrovački knez Ivan Michaelis, 10. 10. 1243., tinta na pergamentu, 21,5 x 12,5 cm
8. Ivan iz Termolija izjavljuje da je namiren od Dubrovčana, Ivan iz Termolija, 24. 4. 1244., tinta na pergamentu, 19 x 17,3

Voditeljica programa: Vanja Marić

Suradnica: Ana Čorak

BROJ DOSJEA 1485/4 (1), 1485/4 (2), 1485/4 (3), 1485/4 (4), 1485/4 (5), 1485/4 (6), 1485/4 (7), 1485/4 (8), DUBROVNIK,

BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S DRŽAVNIM ARHIVOM U DUBROVNIKU

Na osam dokumenata iz Državnog arhiva najviše je oštećenja nastalo utjecajem okoline tijekom vremena pa su svi pergamentni listovi postali žuti i vrlo krti. Zatečen je i velik broj pregiba i nedostataka papirnatog nosioca na marginama i sredinama listova. Listovi su bili presavijeni i teško su se otvarali, a postojala je i opasnost da pergament pukne zbog krtosti. Dokumenti su bili prekriveni

površinskom nečistoćom, a prisutne su bile i razne mrlje neidentificiranog porijekla koje su otežavale čitanje teksta. Deformacije pergamenta zahtijevale su vraćanje elastičnosti i ravnanje nosioca.

Nakon dokumentiranja zatečenog stanja, mehanički su uklonjene površinske nečistoće (prašina, ostaci nečisti od kukaca i sl.). Analizama je dokazano da su sve boje

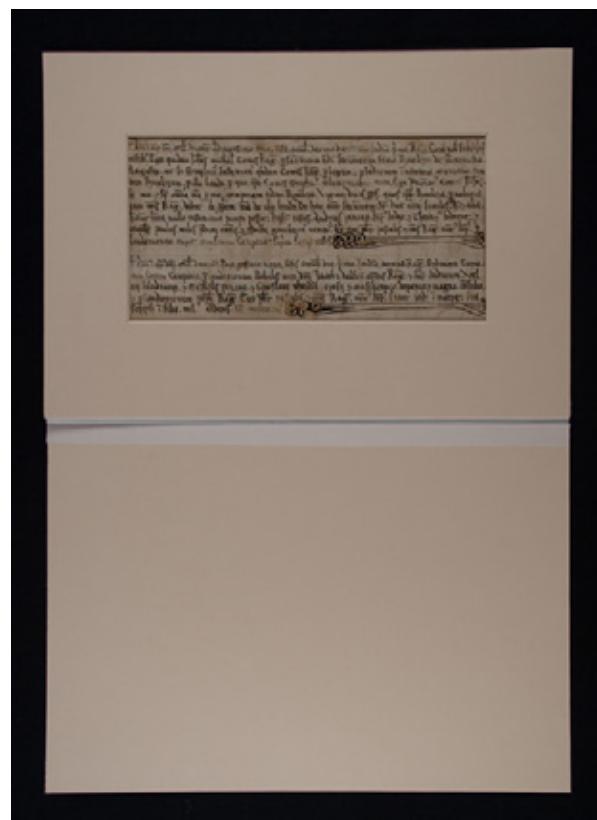
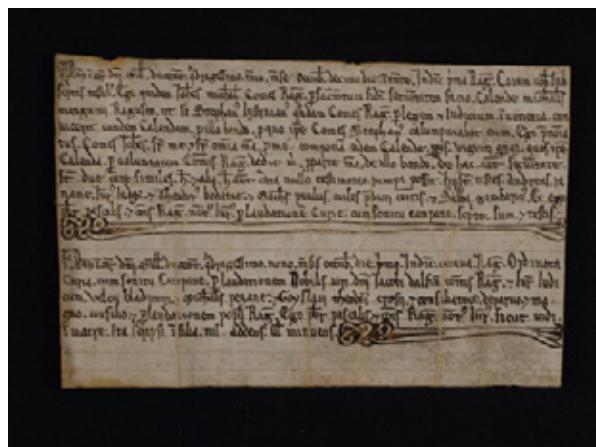
blago topive u svim otopinama. Stoga su dijelovi listova s tekstrom tretirani 7%-tom *Tylsolom* u etanolu (omjer 50:50), koja je poslužila kao fiksator i dodatna zaštita teksta. Zatim je proveden postupak vlažnog čišćenja, nakon čega je pergamentima vraćena elastičnost vlaženjem između folije *Melinex*, kapilarnog filca i *Simpatex* membrane s obiju strana. Pergament je potom izravnat polaganjem na drvenu podlogu i razvlačenjem s pomoću kvačica *Bulldog*

clip. Ojačani su svi pregibi, istanjeni dijelovi i nedostaci japanskim papirom i metilceluloznim ljepilom. Rekonstrukcija nedostajućih dijelova izrađena je od pergamenta odgovarajuće boje i debljine. Na mjestima na kojima je bilo potrebno, dokumenti su retuširani. Konzervatorsko-restauratorski zahvat završen je izradom zaštitnih paspartua od beskiselinskog kartona za adekvatnu pohranu.

v. m.

Slika 1. *Splitski trgovci izjavljuju da su namireni za štetu na lanu koju su pretrpjeli od jednog Dubrovčanina, stanje prije radova*

Slika 2. *Splitski trgovci izjavljuju da su namireni za štetu na lanu koju su pretrpjeli od jednog Dubrovčanina, stanje nakon radova*

Dubrovnik

Dubrovačka biskupija

Potvrda o autentičnosti moći podlaktice sv. Vitala s dva popratna dokumenta, Kanonik Antun Bislati (Dislati?)
Nepoznati autor, 1639., rukopis na pergamentu 37 x 53,5 cm; rukopis i tisak na papiru s voštanim pečatom, 42,7 x
31,1 cm; rukopis na papiru, 15 x 20 cm
Voditelj programa: Samir Serhatlić
Suradnica: Sanja Serhatlić

BROJ DOSJEA: 1565/49, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Rukopisi su zaprimljeni u veoma lošem stanju. Bili su neadekvatno pohranjeni, u neodgovarajućim mikroklimatskim uvjetima i omotani papirom nezadovoljavajuće kvalitete, zalipljenim samoljepivom trakom. Unutar pergamenta nalazila su se dva dokumenta na papiru, također u lošem stanju. S pergamenata je mehanički uklonjena površinski vezana i nevezana nečist. Digitalnim mikroskopom utvrđeno je da je rukopis pisan smeđom tintom na kozjem pergamentu. Analize topivosti tinte na vodu pokazale su slabu topivost smeđe tinte, dok je crna tinta pečata umjereno topiva u vodi i etilnom alkoholu (30:70). Pljesnima infestirani dijelovi pergamenta tretirani su pamučnim štapićima navlaženima u mješavini vode i alkohola u omjeru 30:70. Deformirani i preklopjeni pergament vlažen je obložen poliesterskim platom, *Sympatexom*,

kapilarnim filcom, *Melinexom* i drvenim pločama, a nakon vlaženja, pod laganim pritiskom, prešan je do potpunog ravnanja i sušenja.

Manji broj zakrpa izrađen je od papira odgovarajuće boje i debljine. Za pohranu dokumenta izrađen je paspartu od beskiselinskog kartona.

Potpuni konzervatorsko-restauratorski postupak proveden je i na dokumentima na papirnatom nosiocu - analize, suho i mokro uklanjanje nečisti, dezinfekcija, bijeljenje, neutralizacija, ojačavanje papira, podljepljivanje, izravnavanje, izrada zakrpa, prešanje i retuš.

Dokumentirano je stanje prije i poslije zahvata, kao i svi postupci. Umjetnine su pohranjene u paspartue od beskiselinskog kartona i vraćene vlasniku.

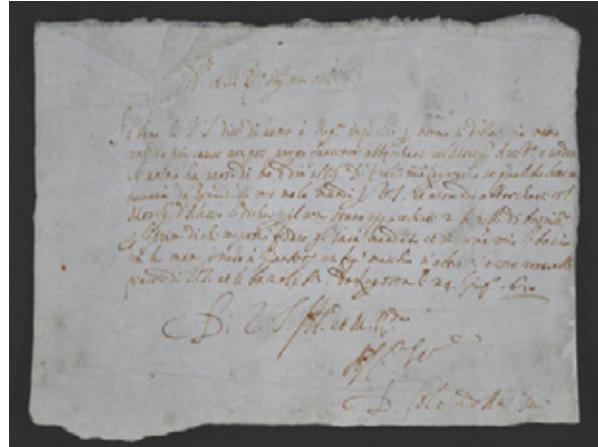
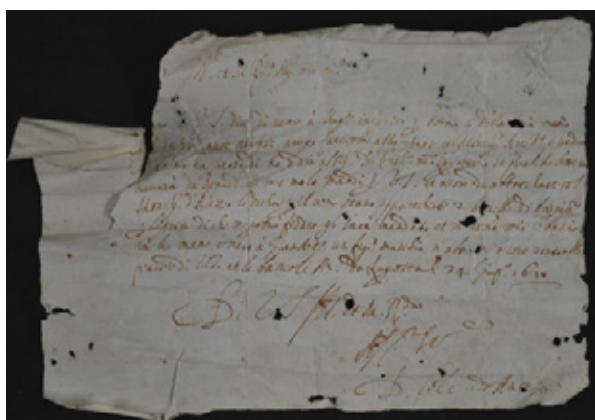
sam. se.

Slika 1. Potvrda o autentičnosti moći podlaktice sv. Vitala 1, stanje prije radova

Slika 2. Potvrda o autentičnosti moći podlaktice sv. Vitala 1, stanje nakon radova

Slika 3. Potvrda o autentičnosti moći podlaktice sv. Vitala 3, popratni dokument, stanje prije radova

Slika 4. Potvrda o autentičnosti moći podlaktice sv. Vitala 3, popratni dokument, stanje nakon radova

Dubrovnik

Dubrovačka biskupija

Matična knjiga umrlih župe Osojnik

Više autora, 1716. – 1812.

Rukopis na papiru, pergamentne korice, 28 x 21 x 2 cm

Voditeljica programa: Vanja Marić

Suradnica: Ana Čorak

BROJ DOSJEA: 1565/44, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

Matična knjiga umrlih župe Osojnik bila je u veoma lošem stanju, pohranjena u kartonskoj košuljici. Oštećenja su u najvećoj mjeri nastala mehaničkim putem i utjecajem prekomjerne vlažnosti zraka. Tinte su se djelomično razlile. Listovi su bili nagužvani, iskrzani po rubovima, na mjestima je nedostajalo papira, uvezni su bili oštećeni. Svežnjevi su bili razvezani pa su listovi ispadali iz bloka knjige. Utvrđena je i prisutnost kiselina koje su nagrizale papir. Tekst je pisan kiselom tintom koja je počela progrijevati papir te je postao rizik od gubitka sadržaja dokumenta. Također, bile su vidljive mnoge mrlje raznih vrsta. Korice od pergamenta bile su zalijepljene na karton koji je također bio u dosta lošem stanju. Na mjestima je pergament bio vrlo krhak, tanak i krut; na marginama je počeo pucati. Margine korica su bile iskrzane i oštećene zbog neadekvatne pohrane u neprimijerenim uvjetima. Nakon provedene dokumentacije zatečenog stanja, mehanički su uklonjene površinske nečistoće. Listovi su numerirani te je uslijedilo razvezivanje svežnjeva i odvajanje korica od bloka knjige. Provedene su analize topivosti tinte. Listovi su zatim položeni u kadu da bi se dodatno uklonile nečistoće. Postupak pranja ponavljan je sve dok je nečistoća izlazila iz papira i dok nisu dobiveni zadovoljavajući rezultati. Nakon završetka pranja, svi su listovi ojačani i stavljeni na sušenje.

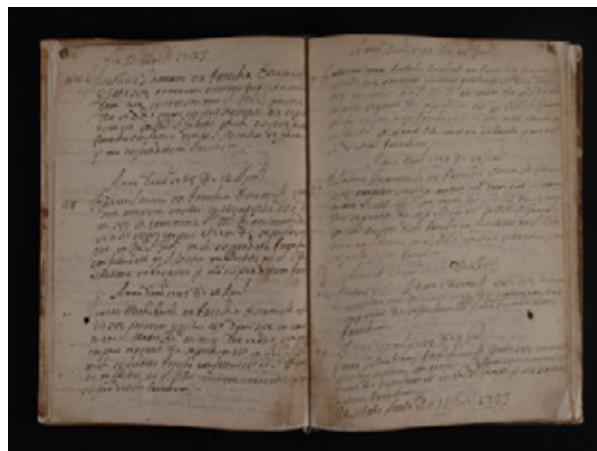
Slika 1. Detalj, stanje prije radova

Slika 2. Detalj, stanje nakon radova

S obzirom na loše stanje, papirnat je nosilac podlijepljjen japanskim papirom i metilceluloznim ljepilom. Nedostajući dijelovi rekonstruirani su japanskim papirom odgovarajuće boje i debljine i listovi su ponovno složeni u svežnjeve. Zatim su uvezani u blok knjige preko četiri rebra od konopa pamučnim koncem i izrađene su začuvavne vrpce.

Zbog veoma lošeg stanja kartona koji je bio zalijepljen na pergament korica, bilo je potrebno ukloniti ga. Bio je kiseo pa su njegove kiseline prodrele u papir. Uklonjen je metalnom špahtlom i skalpelom. Mokrim postupkom uklonjene su nečistoće s korica te je pergament položen između *Melinexa*, kapilarnog filca i *Simpatexa* s obiju strana i vlažen. Pergamentne korice ojačane su podlijevanjem japanskim papirom. Nedostajući dijelovi rekonstruirani su pergamentom odgovarajuće boje i debljine. Na mjestima na kojima je bilo potrebno nanesen je retuš. Kartonski dijelovi korica zamijenjeni su novima od beskiselinskog kartona. Blok knjige je s novim kartonskim dijelovima spojen kao u izvornom obliku. Konzervatorsko-restauratorski zahvat završen je izradom kutije od beskiselinskog kartona za adekvatnu pohranu i matična knjiga vraćena je vlasniku.

v. m.

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Etnografski muzej

Rubac

Nepoznati autori, 19. st.

Platno, metalne pulije, pozlaćeni srmeni konac, vunene rese/ tkanje, šivanje/ plosni vez, pisanac, apliciranje, 182 x 117 x 121 x 6 cm

Voditeljica programa: Ada Vrtulek Gerić

Suradnice: Maja Vrtulek, Štefica Nemec Panić

BROJ DOSJEA: 70.2., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Rubac je dio ženske svečane nošnje Dubrovačkog primorja, a pripada Zbirci narodnih nošnji Dubrovačkog primorja i Elafita Etnografskoga muzeja u Dubrovniku. Nosi se složen u trokut, u križ preko kaputića. Kvadratnog je oblika i načinjen od tvorničkog pamučnog platna. Na donjem desnom kutu izведен je bogat ukras polikromnim vunenim nitima u tehnici plosnog boda i pisanca. Osnovni motiv ukrasa su stilizirane cvjetne glavice i listići opšiveni pozlaćenom srmenom *prujom*, ispunjeni našivenim metalnim diskovima - *pulijama*. Uz rub, s dviju strana našivena je srmena valovita *pruja* i pletene rese - *kerice*, naizmjenično u žutoj i crvenoj boji. Dodatni ukras na vezu čine prišivene staklene perlice u nizu od dva ili tri komada.

Cijelom površinom rubac je onečišćen prašinom i prljavštinom dospjelom tijekom uporabe. Vidljiva je migracija bojila s veza na okolnu tkaninu, kao i oštećenja osnovne tkanine u vidu poderotina i nedostajućih dijelova. Djelo-

mično nedostaje vez, metalni diskovi i perlice. Na metalu je vidljiva oksidativna promjena, a na tekstilnom nosiocu zatečena je prethodno izvedena nestručna intervencija. U radionici Odsjeka za tekstil Restauratorskog centra Ludbreg provedena je dezinfekcija rupca plinovitim dušikom. Izrađena je fotografbska, grafička i pisana dokumentacija zatečenog stanja predmeta te je provedeno uzorkovanje tekstilnih i metalnih niti u svrhu identifikacije materijala. Rubac je suhim postupkom očišćen. Provedeno je izravnavanje i čišćenje dvobojnih vunenih resa (žute i crvene) koje uokviruju rubac s dviju strana, platna od kojega je rubac načinjen i veza od metalne *pruje*. Novom obojenom pamučnom tkaninom lokalno su konsolidirane poderotine i nedostajući dijelovi. Mjesta oštećenja učvršćena su šivanjem. Za rubac je izrađen spremnik s odgovarajućom popunom i predmet je vraćen u muzej.

a. v. g.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje prije radova, detalj

Slika 3. Stanje nakon radova

Slika 4. Stanje nakon radova, detalj

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Knežev dvor

Odijelo višeg službenika Dubrovačke Republike

1. Kaput, venecijanska radionica, prva polovica 18. st., purpurno-crvena satenska svila, svileni keper boje bjelokosti (izvorna podstava), pamučni nebojeni keper (recentna podstava), pozlaćene metalne aplikacije, pozlaćena metalna puceta stiliziranog zvjezdastog motiva, dužina 96 cm

2. Hlače, venecijanska radionica, prva polovica 18. st., purpurno-crvena satenska svila, nebojeni lan, pozlaćena metalna puceta stiliziranog zvjezdastog/cvjetnog motiva, dužina 56 cm

Voditeljica programa: Gordana Car

Suradnici: Marta Budicin, Mirjana Bošković Smrekar, Jurica Škudar, Jovan Kliska, Margareta Klofutar, Domagoj Mudronja, Ivan Šolić, Katarina Nina Simončić

BROJ DOSJEA: 8336, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Odijelo višeg službenika Dubrovačke Republike, inventurnog broja DUM KPM 20/T, potjeće iz vlastelinske obitelji Pucić (Pozza) i sastoji se od kaputa, hlača do koljena i plašta (koji nije obuhvaćen navedenim programom). Odijelo je izrađeno od kvalitetne skupocjene tkanine, bojene intenzivnom, sjajnom i postojanom bojom; odražavalo je društveni status vlasnika. Zbog jednostavnijeg kroja bez dekoracije karakteristične za prvu polovicu 18. stoljeća, osim pozlaćenih puceta i pravocrtnе pozlaćene bordure otvora za puceta, pretpostavlja se da je odijelo iz vlastelinske obitelji Pucić bilo namijenjeno obavljanju dnevnih poslovnih aktivnosti. Živi rub osnovne tkanine potvrđuje izvanrednu kvalitetu tkanine: zelen je s jednom pozlaćenom metalnom niti u središnjem dijelu. Živi rub, tj. njegova boja, širina i sirovinski sastav, bili su specifični „potpis“ pojedinih radionica. Njihovo je tkanje bilo određeno striktnim odredbama cehovskog statuta od 13. stoljeća u Veneciji, Lucci, Milanu, Genovi i Firenci. Njih je uz kvalitetu izrade tkanine u Italiji provjeravala tzv. inspekcija „Corte de Paragon“. Još u 15. stoljeću u Firenci, među domaćom aristokracijom bile su vrlo popularne

grimizne svilene tkanine (grana) sa zelenim rubom i zlatnom prugom. Njihova se proizvodnja poslije proširila na Veneciju. Prema životu rubu pretpostavlja se, dakle, da svilena tkanina potječe iz Italije (Venecije).

Na kaputu je 2009. godine izведен preparatorski zahvat uklanjanja mrlja kemijskim sredstvom te podlijepljivanje područja oštećenja flizelinom na podstavi, što je rezultiralo drastičnom promjenom izvorne boje tretiranih tkanina u smeđe mrlje, vidljivu manifestaciju fotokemijskog oštećenja strukture vlakana tkanina i površinsku krutost. Na hlačama preparatorski zahvat nije izведен. Na njima je zatečena samo poveća mrlja od mokraće. U sklopu cjelovitog konzervatorsko-restauratorskog zahvata na odijelu je izvedeno odvajanje podstave kaputa, uklanjanje flizelina s kaputa, neutralizacija kemijskog sredstva i mokraće pranjem kaputa i hlača, zatvaranje oštećenja na svim dijelovima kaputa i hlača, nabava trake za reguliranje širine u struku, kao i izrada puceta za pasicu hlača, spajanje podstave na kaput, završno relaksiranje, nabava i priprema zajedničke beskiselinske kutije za transport i pohranu.

g. c., m. b.

Slika 1. *Kaput odijela, stanje prije radova*

Slika 2. *Hlače odijela, stanje prije radova*

Slika 3. *Kaput odijela, stanje nakon radova*

Slika 4. *Hlače odijela, stanje nakon radova*

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Knežev dvor
 Portret ratnika iz roda Ohmučević
 P. T. Borches, 18. st.
 Ulje na platnu, 80 x 66 cm
 Voditelj programa: Antonio Blašković
 Suradnica: Neda Kuzek

BROJ DOSJEA: 1565/48, DUBROVNIK, BATAHOVINA BB
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika prikazuje portret mlađeg muškarca odjevenog u oklop. Prilikom preuzimanja umjetnine na restauraciju bile su vidljive znatne deformacije platnenog nosioca zbog opuštanja vlakana. Uz obodne bridove ovala bile su prisutne lakune u sloju osnove i oslika. Posvuda je bila mreža krakelira u slikanom sloju, dok su požutjeli sloj laka i akumulirana površinska nečistoća uvelike degradirali kolorit.

Slika je transportirana u radionicu. Snimanjem UV fluorescencije, na nekoliko su mjesta utvrđene i zone recenčnijeg retuša, lokalizirane uglavnom uz samu figuru na crnoj pozadini.

Kemijskim i mehaničkim putem uklonjena je površinska prljavština s lica i pozadine, požutjeli sloj laka i nečistoće te preslici. Deformacije platna ispravljene su na stolu uz niski pritisak, vlaženjem hladnom parom, a zatim sušenjem

pod pritiskom u kontroliranim uvjetima. Sveobuhvatno je s poledine podlijepjen sloj osnove i oslika primjenom termoplastičnog sintetskog ljepila i tretiranjem na stolu uz niski pritisak. Nedostaci platnenog nosioca zapunjeni su intarziranjem novih komadića platna. Slika je potom podstavljena novim dublirnim platnom lijepljenim termoplastičnim sintetskim ljepilom pod sniženim pritiskom. Slika je napeta na izvorni podokvir na kojem su izvedene manje preinake. Manja oštećenja i nedostajući dijelovi osnove zapunjeni su akrilnim kitom. Retuš je izведен u dvije faze. Podslik je nanesen temperom, a nakon lakiranja damaromtopljenim u terpentinu, završna integracija retuša s izvornikom izvedena je pigmentima u *Canada* balsamu. Završni lak, damar u terpentinu, nanesen je prskanjem.

a. b.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Knežev dvor

1. Raimondo Cunich, Ant. Nardello Dip., Lit. Vineta, 1841., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
2. Serafino Cerva, Ant. Nardello Dip., Lit. Vineta, 1841., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
3. Marino Caboga, Ant. Nardello Dip., Lit. Vineta, 1841., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
4. Nicolo Bona, Ant. Nardello Dip., Lit. Vineta, 1841., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
5. Gio Fran Gondola, Ant. Nardello Dip., Lit. Vineta, 1841., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
6. Giugno Palmotta, Ant. Nardello Dip., Lit. Vineta, 1841., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm

Voditeljica programa: Sanja Serhatlić

Suradnici: Samir Serhatlić, Ana Čorak

BROJ DOSJEA: 366/68, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I DUBROVAČKIM MUZEJIMA

Grafike su dio publikacije *Galleria Di Ragusei Illustri*, knjige portreta i životopisa glasovitih Dubrovčana. Objavio ju je 1841. godine dubrovački tiskar Petar Franjo Martecchini, koji je i sam autor portreta, a njegove je crteže na litografski kamen prenio Antonio Nardello. Portreti su izrađeni u Veneciji u različitim litografskim radionicama (Nardello, Antenelli, Kirchmayer).

Grafike su bile u lošem stanju zbog uvjeta u kojima su čuvane prije dolaska u muzej. Papir je bio izložen izravnom utjecaju vlage, požutio je, postao valovit, s vidljivim vodenim mrljama (Portreti Serafina Cerve, Marina Caboge, Gio Frana Gondole i Giugna Palmotte).

Pažljivo su očišćene mekom četkom i *Wishab* gumom. Tvrdomorne površinske nečisti sastrugane su skalpelom, a zatim su provedene analize topivosti grafičke tinte (plave i

crvene), flomastera te plave tinte kemijske olovke. Analize su pokazale postojanost grafičke tinte na vodu, kao i na različite omjere vode i etilnog alkohola, slabu topivost tinte flomastera u vodi i djelomično u različitim omjerima vode i alkohola te netopivost plave tinte kemijske olovke u vodi i slabu topivost u smjesi vode i alkohola. Natpsi na poleđini grafika lokalno su uklonjeni otapalom (voda-etylni alkohol, etilni alkohol, aceton) na vakuumskom stolu. Plava tinta flomastera gotovo je potpuno uklonjena djelovanjem vode i alkohola u omjeru 60:40, dok je crveni natpis flomastera djelomično uklonjen acetonom. Potom su grafike ispirane u kadi s mlakom čistom vodom. Zahvat je nastavljen uobičajenim konzervatorsko-restauratorskim postupcima za predmete na papirnatom nosiocu.

s. se.

Slika 1. *Marino Caboga*, stanje prije radova

Slika 2. *Marino Caboga*, stanje nakon radova

Slika 3. *Ivan Gundulić*, stanje prije radova, snimka s pozadinskim svjetлом

Slika 4. *Ivan Gundulić*, stanje nakon radova

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Muzej suvremene povijesti

1. Hrvatske zidne novine /god. II, br. 25/1943., 1943., litografija, papir, 91 x 65 cm
2. Alem – Kamenovi krune, nepoznati autor, 1945., tisak na papiru, 100 x 70,5 cm
3. Zaštite može Hrvatska naći samo i jedino na strani Njemačke, nepoznati autor, 1944.(?), litografija, papir, 120 x 95 cm

Voditeljica prorama: Ana Čorak

Suradnica: Vanja Marić

BROJ DOSJEA: 2137/1, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM SUVREMENE POVIJESTI

Program je obuhvatio tri povjesna plakata zatečena u lošem stanju zbog slabe kvalitete papira, posebno zbog neodgovarajućih uvjeta pohrane i nepažljivog rukovanja. Na većini plakata papir je bio požutio, postao krt, prašan i nagužvan; dijelovi papira i prikaza su nedostajali, bili su ljepljeni raznim samoljepivim vrpcama i nereverzibilnim ljepilima koja s vremenom požute i trajno ostavljaju trag na predmetu. Najbrojnija oštećenja bile su poderotine papira kojima je bila nužna hitna konsolidacija zbog opasnosti da se dijelovi ne odvoje i ne izgube.

Plakati su nakon dolaska u radionicu temeljito dokumentirani. Uslijedilo je detaljno mehaničko uklanjanje nečistoća Wishab gumom, gumom u granulama i mekom četkom, dok su tvrdokornije nečisti uklonjene metalnom špahtlom i skalpelom. Samoljepive i druge trake uklonje-

ne su parama acetona i skalpelom. Prethodne nestručne intervencije također su sanirane.

Konsolidacija poderotina izvedena je 9 g/m² japanskim papirom *Tenguo* s 5%-tним metilceluloznim ljepilom *Tylosa MH 300 P*. Svi plakati neutralizirani su metodom *Bookkeeper*. Plakati su tada položeni između slojeva filca, prethodno poprskanih destiliranom vodom, te pritisnuti da bi se izravnali. Tvrdochorniji su pregibi prethodno izravnati teflonskom stekom.

Nakon završetka preventivne konzervacije, za plakate je izradena zaštitna košuljica od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete. U košuljici za pohranu između svakog plakata postavljeni su beskiselinski svileni papiri.

a. č.

Slika 1. *Alem – Kamenovi krune*, uklanjanje nečistoća, stanje tijekom radova

Slika 2. *Alem – Kamenovi krune*, ojačavanje rubova plakata, stanje tijekom radova

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Pomorski muzej

1. Pomorska karta sredozemnog arhipelaga (Mediterranean archipelago), T. Spratt, R. Copeland, T. Graves, British Admiralty, nepoznati autor, 1832. - 1863., tisk na papiru, 68 x 100 cm
2. Prospekt Obalne paroplovidbe, nepoznati autor, početak 20. st., 52 x 68 cm
3. Generalna karta Jadranskog mora (Idrografia Generale del Mare Adriatico), 1825., tisk na papiru, 64,5 x 103,5 cm
4. Pomorska karta Sredozemlja, John Noire, 1830., tisk na papiru, 270 x 79,2 cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnice: Sanja Serhatlić, Vanja Marić

BROJ DOSJEA: 1096/11, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I DUBROVAČKIM MUZEJIMA

Program je obuhvatio zahvat na četiri povijesna dokumenta izvedena različitim tehnikama tiska. Objavljena s dodacima i nastavcima 1881. godine, pomorska karta britanskih kapetana R. Copelanda, T. Gravesa i T. Spratta i drugih časnika prikazuje područje istočnoga sredozemnog arhipelaga (od Eubeje do Mramornog mora). Prospekt Obalne paroplovidbe donosi prikaz dubrovačkog kraja i tadašnjih postojećih morskih i kopnenih pruga. Vrijeme polaska, cijene i program tiskani su na šest jezika (hrvatski, talijanski, češki, njemački, francuski i engleski). Generalna pomorska karta Hidrografskog vojnog instituta iz Milana iz 1825. godine prikazuje područje Jadranskog mora u mjerilu 1:175.000. Na Pomorskoj karti Sredozemlja Johna Noira prikazano je cijelo Sredozemlje, od Gibraltara do Male Azije s Jadranskim, Jonskim i Crnim morem. More je podijeljeno na kvadrante sa žarištima i linijama za mjerjenje udaljenosti broda u nautičkim miljama. Duž cijele dužine upisane su dubine mora, a obalnim pojasom nazivi naselja. Unutrašnjost kopna je neispunjena.

Tijekom 2014. godine izведен je potpuni konzervatorsko-restauratorski postupak na tri dokumenta, dok se rad na Pomorskoj karti Sredozemlja (4) nastavlja na zahvate provedene u 2013. - analize, suho uklanjanje nečistoća i odvajanje od podokvira.

Nakon suhog čišćenja *Wishab* gumom, mekom četkom, skalpelom i špahtlom pristupilo se određivanju pH-vri-

jednosti papira i kartona, analizama topivosti tinti i vrsta ljepila.

Karte infestirane pljesnima tretirane su 0,5%-tним ortofenilfenolom. Svi degradirani kartoni i platna s poleđine na koje je bio nalijepljen papir uklonjeni su, zbog kiselosti i štetnosti za izvorni papir na kojem su tiskani prikazi. Lice dokumenata je zaštićeno (*facing*), a zatim je poleđina uklonjena skalpelom i špahtlom te 2,5%-tним metilceluloznim ljepilom *Tylose MH300P*.

Daljnja konzervacija i restauracija provodila se uobičajenim postupcima: vlaženjem i izvlačenjem nečisti na vakuumskom stolu ili pranjem potapanjem, dezinfekcijom 0,5%-tним ortofenilfenolom, lokalnim uklanjanjem mrlja, bijeljenjem kalcijevim hipokloritom, neutralizacijom kalcijevim hidroksidom, ojačavanjem papira, podlijepljivanjem japanskim papirom *Usomino* 14 g/m², izravnavanjem, izradom zakrpa, zapunjavanjem pukotina, prešanjem, retuširanjem te izradom adekvatnog paspartua.

Pomorska karta Sredozemlja i *Generalna karta Jadranskog mora* bijeljene su na suncu.

Već podlijepljena japanskim papirom, *Pomorska karta Sredozemlja* zalijepljena je na fino laneno platno napeto na podokviru i tako vraćena vlasniku.

sam. se.

Slika 1. Pomorska karta Sredozemlja, stanje prije radova

Slika 2. Pomorska karta Sredozemlja, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Pomorski muzej
 Atlas *Isolario*, II. knjiga
 Vincenzo Coronelli, 1696.
 Tisak na papiru, pergamentne korice, 49 x 36 x 4 cm
 Voditeljica programa: Vanja Marić
 Suradnica: Ana Čorak

BROJ DOSJEA: 366/65, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S POMORSKIM MUZEJOM

Atlas je bio neadekvatno izložen u vitrini bez podloška, što je izazvalo oštećenja na hrptu. Listovi su postali valoviti i požutjeli, najviše uz rubove. Vidljiv je bio i velik broj pregiba i crvenkastih mrlja (*foxing*). Pretpostavlja se da je uporaba uljne tinte uzrokovala masne mrlje na poleđini koje prate liniju slova. Veliki broj poderotina i rupa nastao je djelovanjem insekata.

Atlas je u radionici detaljno dokumentiran. Potom su mehanički uklonjene površinske nečistoće (prašina, izmeti kukaca i ostaci ljepila). Nakon što su svi listovi numerirani, atlas je razvezan i listovi su odvojeni od korica. Razvezivanje je bilo otežano jer su svi svežnjevi bili zalijepljeni pa se odvajalo i ljepilo s papira.

Nakon provedenih analiza koje su odredile daljnji tijek konzervatorsko-restauratorskog postupka, svi su listovi položeni u kadu s vodom i 96%-tnim etilnim alkoholom na vlažno uklanjanje nečistoća. Postupak pranja je više puta ponavljan, nakon čega su svi listovi ojačani i stavljeni na sušenje. Svi listovi ojačani su trakama 9 g/m² japanskog papira *Tengujo* i 4,5%-tnim metilceluloznim ljepilom *Tylose MH 300P*. Nedostajući dijelovi listova atlasa rekonstruirani

su japanskim papirom odgovarajuće debljine i toniranim u odgovarajuću nijansu.

Nakon rekonstrukcije nedostajućih dijelova, listovi su ponovno složeni u svežnjeve. Uvezani su preko sedam rebara od konopa pamučnim koncem. Nakon uvezivanja svežnjeva u blok knjige, izrađene su zaglavne vrpce.

Pergamentne korice Atlasa također su konzervirane i restaurirane. Površinske nečistoće s korica uklonjene su tamponima vate navlažene mješavinom destilirane vode i 96%-tnog etilnog alkohola, nakon čega su podlijepljene japanskim papirom *Usomino*, koji ih je dodatno ojačao. Nedostajući dijelovi rekonstruirani su japanskim papirom odgovarajuće boje i debljine. Na mjestima na kojima je bilo potrebno nanesen je retuš. Nakon toga je blok knjige vraćen u korice. Kartonski dijelovi izvornih korica zbog lošeg stanja i kisele pH-vrijednosti zamijenjeni su novima od beskiselinskog kartona. Blok knjige je s novim kartonskim dijelovima spojen kao u izvornom obliku.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na atlasu završeni su izradom kutije od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete za primjerenu pohranu.

v. m.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Pomorski muzej

Parobrod Gradac

T. Kroes, početak 20. st.

Akvarel na papiru, 37 x 72,5 cm

Voditeljica programa: Ana Čorak

Suradnica: Vanja Marić

BROJ DOSJEA: 1096/12, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S POMORSKIM MUZEJOM

Akvarel prikazuje parobrod Gradac, izgrađen u Glasgowu 1900. godine. Trup je crne boje, pramac okomito odsječen i na njemu je ispisano ime broda. Sredinom broda diže se visoki crni dimnjak na kojem je znak Pomorskog društva Napried – crveno-modro vodoravno polje s inicijalom „N“, a na krmi je austro-ugarska zastava. U lijevom donjem kutu rukom je ispisano i podcrtnato: „S.S. Gradac Ragusa“ te potpis autora: „T. Kroes“. Uokviren je širokim bijelim kartonskim paspartuom te drvenim neobojenim letvicama pod staklom.

Papir na kojemu je akvarel izведен bio je u veoma lošem stanju. Visoka vlažnost zraka dulje vrijeme, uz neadekvatnu temperaturu, uzrokovala je razvoj plijesni koja je trajno degradirala papir i promijenila tonsko-kolorističke vrijednosti slike. Papir je potamnio i izgubio elastičnost. Bile su očite brojne rupe i kanali uzrokovanici djelovanjem insekata, vodene i crvenkaste (*foxing*) mrlje te nedostaci papira i boje.

U radionici Hrvatskoga restauratorskog zavoda stanje umjetnine detaljno je dokumentirano. Usljedile su analize postojanosti boja na vodu i druga otapala i određivanje pH-vrijednosti papira i kartona, koje su odredile daljnji tijek konzervatorsko-restauratorskog zahvata. Akvarel je odvojen od kartona loše kvalitete metalnom špahtlom. Površinske nečistoće mehanički su uklonjene, *Wishab*

gumom i mekom četkom, a tvrdokorne nečisti skalpelom i špahtlom.

Prije nastavka radova, lice akvarela zaštićeno je japanskim papirom i 2%-tним metilceluloznim ljepilom (*faceing*). S obzirom na količinu plijesni i bakterija koje su zahvatile umjetninu, bilo je nužno provesti dezinfekciju. Korišten je 0,5%-tni ortofenilfenol.

Postupak čišćenja nastavljen je mokrim tretmanom: akvarel je položen na vodom navlaženu bugaćicu, čime su uklonjene prisutne vodene mrlje te dio kiselina iz strukture papira.

Papirnati nosilac ojačan je cijelom površinom 17 g/m² japanskim papirom *Usomino* i 5%-tним metilceluloznim ljepilom *Tylose MH 300 P*. Nedostajući dijelovi papira rekonstruirani su japanskim papirom odgovarajuće boje i debljine. Na mjestima gdje boja nedostaje ili je ispučala, retuš je nanesen akvarelnim bojama.

Nakon završetka radova, za umjetninu je izrađen paspartu od beskiselinskog kartona arhivske kvalite za pohranu. Akvarel je vraćen u ukrasni okvir, a prethodno staklo zamijenjeno je novim, nereflektirajućim stakлом. Pri uokvirivanju, osim paspartua, na poledinu je umetnut sačasti karton arhivske kvalitete kako bi se umjetnina odvojila od zida.

a. č.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Dubrovnik

Franjevački samostan Male braće

Rukopis na papiru

Više autora, 17. st.

Rukopis na papiru, 27 x 15 x 3 cm

Voditeljica programa: Vanja Marić

Suradnica: Ana Čorak

BROJ DOSJEA: 212/14, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S FRANJEVAČKIM SAMOSTANOM

Rukopis iz franjevačkog samostana u Dubrovniku nalazio se u dosta lošem stanju. Listovi su se odvojili od korica te se cijeli uvez raspao pa su listovi počeli ispadati iz svežnjeva. Stranice su bile pune prašine i ostalih površinskih nečistoća, s brojnim poderotinama i presavijenim dijelovima, a nedostajao je i papir. Bile su očite i mnoge mrlje raznih vrsta. Na stranicama se nalazilo mnogo voštanih pečata zaštićenih papirom. No najveća oštećenja prouzročila je kisela tinta koja je na više mjesta već progorjela papir pa je postojala opasnost da tekst potpuno ne nestane. U restauratorskoj radionici rukopis je detaljno dokumentiran. Prije nastavka radova izvedene su analize pH-vrijednost papira, debljine papira te topivosti tinte, čiji rezultati su odredili daljnji tijek restauratorskog zahvata. Mehaničko uklanjanje nečistoća s listova, korica i hrpta izvedeno je *Wishab* gumom i mekom četkom, a tvrdokornije nečisti uklonjene su špahtlom i skalpelom. Zbog prisutnih voštanih pečata, metoda potapanja u kadu mogla se primijeniti tek za neke listove. Na ostalim listovima mokri postupak

izvlačenja nečistoća proveden je s bugaćicom na usisnom stolu. Listovi koji su imali manji broj oštećenja i/ili vrlo osjetljiv voštan pečat, nakon što su prosušeni, ojačani su japanskim papirom i metilceluloznim ljepljom. Na njima je rekonstrukcija nedostajućih dijelova izrađena na rasvjetnom stolu japanskim papirom odgovarajuće boje i debljine. Listovima s velikim brojem oštećenja pristupilo se mehaničkom rekonstrukcijom nedostajućih dijelova u stroju za dolijevanje. S obzirom na kiselu pH-vrijednost papira, rukopis je neutraliziran suhim sredstvom *Bookkeeper*. Kartonske korice rukopisa također su podvrgnute konzervatorsko-restauratorskom zahvatu.

Uvez je rekonstruiran prema izvornom stanju. Nakon završetka radova, za rukopis je izrađena zaštitna kutija od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete za primjerenu pohranu.

v. m.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Dubrovnik

Franjevački samostan Male braće

Stabla franjevačkih redova

Nepoznati autor, 1901.

Tisak na papiru, 120 x 70,8 cm

Voditeljica programa: Vanja Marić

Suradnica: Ana Čorak

BROJ DOSJEA: 212/13, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S FRANJEVAČKIM SAMOSTANOM

Stabla franjevačkih redova bilo je puno površinskih nečistoća. Razna oštećenja nalazila su se na cijeloj površini papira. Margine papira bile su vrlo oštećene, iskrzane i rasparane, a dio ih je nedostajao. Dokument je na više mesta bio poderan; u donjem desnom kutu veći dio papira bio je odvojen. Prikaz je također bio oštećen (ogrebotine i nedostajući dijelovi tiskarske boje).

Nakon dokumentiranja uslijedilo je mehaničko uklanjanje nečistoća. Provedene analize odredile su metode i materijale daljnjih radova. Kao najbolje sredstvo za fiksiranje tinte pokazalo se 2,5%-tno metilcelulozno ljepilo Tylose koje je s prethodno izrezanim komadima japanskog papira naneseno na lice umjetnine (*facing*). Na tako zaštićen predmet mogao se primijeniti vlažni postupak uklanjanja nečistoća. Čišćenje je, zbog osjetljivosti tinte, izvođeno postupno i parcijalno. Postupak se ponavljao sve dok je nečistoća ostavljala trag na bugaćici. Loše stanje i oslabljena

struktura papirnatog nosioca ukazivali su na potrebu njegova ojačavanja podstavljanjem nove papirne podloge. Kako je nedostajao poveći fragment papira, trebalo ga je nadoknaditi, a i to je navedena metoda omogućavala. Rekonstrukcija nedostajućih dijelova izrađena je japanskim papirom ručne izrade. Izrađene zavrpe lijepljene su metilceluloznim ljepilom na mesta gdje je nedostajao izvorni papirnati nosilac.

Na mjestima na kojima je bilo potrebno, izведен je retuš oštećenja kako bi se ublažio intenzitet mrlja na svjetloj površini papira. Dio tinte retuširao se pH-neutralnom arhivskom tintom.

Za dodatnu zaštitu, izrađen je paspartu od beskiselinskog arhivskog kartona u koji je dokument pohranjen. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, stabla franjevačkog reda vraćeno je vlasnicima.

v. m.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Dubrovnik

Katedrala Marijina Uznesenja
 Krist predaje ključeve sv. Petru
 Nepoznati autor, 18. st.
 Ulje na platnu, 106 x 136 cm
 Voditeljica programa: Neda Kuzek
 Suradnici: Antonijo Blašković, Petra Farac

BROJ DOSJEA: 1565/46, DUBROVNIK, BATAHOVINA BB
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika je zatečena u pozlaćenom i rezbarrenom okviru, u vrlo lošem stanju. Slikani je sloj jako potamnio. Nosilac slike, gusto tkano laneno platno, bio je oslabljen, opušten i zaprljan, s tri manje zakrpe.

Provedena su fotografska istraživanja - snimanje pod UV i difuznim svjetлом. UV snimka pokazala je mesta uljnog preslika. Nalazili su se većim dijelom uz rubove slike i po sredini, između figura. Žuto-zeleni odsjaj pokazao je sloj ostarjelog laka. I pod difuznim svjetlom bio je vidljiv lak koji je nejednolik nanesen na površinu. Slika fotografirana pod kosim svjetlom pokazuje nepravilnosti i napukline u slikanom sloju. Nakon proba topivosti laka, uklonjen je solvent-gelom (40%-tna otopina etanola u

ligroini zgusnuta je *carbopolom* i etomenom C12). Zatim su uljni preslici uklonjeni mehanički, kao i bijeli uljni kit ispod preslika. Očišćena je i poleđina platna. Slika je fiksirana termo-plastičnom smolom *Plexisol P 550*, u vakuumu te dublirana novim pripremljenim platnom. Napeta je na novi podokvir. Nedostaci u osnovi i slikanom sloju zapunjeni su celuloznim kitom. Površina kita obrađena je pod kosim svjetlom da prati teksturu izvornog slikanog sloja. Podloga retuša izvedena je u temperi. Zatim je nanesen medulak - damar-smola otopljen u terpentinu. Završni retuš izведен je lakirnim bojama, a završno lakiranje prskanjem (pod pritiskom) istom otopinom laka.

n. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Dubrovnik

Katedrala Marijina Uznesenja

1. Pluvijal, nepoznati autor, 18. st., svileni rips, pamučni atlas, pozlaćene trake, 135 x 283 cm
2. Dalmatika, nepoznati autor, 18. st., svileni rips, pamučni atlas, pozlaćene trake i rese, 106 x 70 cm
3. Kazula, nepoznati autor, 18. st., svileni rips, taft, pamučni atlas, pozlaćene trake i rese, 103 x 115cm

Voditeljica programa: Suzana Kallay

Suradnici: Margareta Klofutar, Marta Budicin, Jurica Škudar, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 8019 (1), 8232 (2), 8233 (3), ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Osnovna tkanina na sva tri predmeta je svjetloplavi svileni rips broširan raznobojnim sviljenim nitima. Broširana je tako da djeluje poput finog veziva, što je karakteristika dekoracije na sviljenim tkaninama nakon 1750. godine. Izvorna podstava od svjetloplavog sviljenog tafta nalazi se na kazuli i kukuljici, dok je na pluvijalu i dalmatici zamijenjena svjetloplavim, pamučnim satenom. Na kazuli postoje dvije vrste ukrasnih traka tkanih pozlaćenim lamelama, pozlaćenom žicom i sviljenim nitima. Uža se nalazi uz rubove predmeta, a šira po sredini predmeta i uz vratni izrez.

Glavna je tkanina kazule prilično očuvana, osim uz vratni izrez, gdje je nekoliko manjih otvora i pukotina. Podstava ima mnogo pukotina, otvora i vrlo je oštećena na svim rubnim dijelovima predmeta. Na dalmatici su najoštećenije ukrasne trake uz sve rubove, na vratnom izrezu i bočnim izrezima. Trake su izrazito neravne (deformirane), tako da se mjestimično ne vide. Na nekim dijelovima nedostaje osnova ili potka. Na glavnoj je tkanini pluvijala zatećeno dosta

manjih otvora i mrlja, kao i nekoliko nevjestih intervencija plavim koncem. Uz zaobljeni rub predmeta stvaraju se nabori na glavnoj tkanini. Podstava je u dobrom stanju, osim nekoliko manjih otvora i mrlja nepoznatog porijekla. Izvorna svilena podstava na kukuljici ima pukotine uz rubove i po sredini. Izrazita su oštećenja ukrasnih traka na kopči i oko nje te na sredini ravnog ruba predmeta. Radovi na predmetima obuhvatili su izradu povjesno-umjetničkih istraživanja, fotografsku, grafičku i opisnu dokumentaciju te laboratorijske i tehničke analize materijala. Na svim je tkaninama izvedeno suho čišćenje i relaksiranje, a podstavne tkanine na kazuli i kukuljici mokro su očišćene u destiliranoj vodi i deterdžentu *Nonionic NI*. Oštećenja su podložena obojenom svilrenom tkaninom i zatvorena šivanjem sviljenim filamentima. Ukrasne trake na dalmatici i pluvijalu su odvojene, podložene impregniranom lanenom tkaninom, a oštećenja su zatvorena šivanjem. Svi dijelovi predmeta spojeni su u cjelinu.

s. k., m. b.

Slika 1. Dalmatika, stanje prije radova

Slika 2. Dalmatika, stanje nakon radova

Dubrovnik

Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel Dubrovnik

Okrugli stolić

Nepoznati autor, prva polovica 19. st.

Furnirano drvo, 75 x 50 cm

Voditeljica programa: Tijana-Annar Trputec Strčić

Suradnici: Radovan Pavlek, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8410, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Okrugli stolić djelo je nepoznatog majstora s početka 19. stoljeća. Furniran je orahovinom i počiva na četiri dugačke noge križno spojene pri dnu, a ispod ploče nalazi se mala ladica. Forma stolića je vrlo jednostavna, bez dekoracija. Stolić ima uporabnu svrhu i koristi se u konzervatorskom odjelu Dubrovnik.

Stolić je zatečen u lošem stanju, rasušenog i nadignutog furnira na gornjoj ploči i prljave površine. Prije svega izvedena je dezinskecija gama-zračenjem i stolarska kon-

solidacija spojeva. Nadignuti furnir podlijepljen je toplim ljepilom. Cijela je površina očišćena od prljavštine i lakova te su izvedene rekonstrukcije nedostajućih dijelova profila i intarzija. Oštećenja su zatvorena pigmenitranim kitovima i obrađena. Novi dijelovi furnira i profila retuširani su u boju identičnu izvorniku. Stolić je nauljen i potom zaštićen završnom politurom šelakom.

t. a. t.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Dubrovnik

Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel Dubrovnik

Stilski bidermajer stol

Nepoznati autor, 19. st.

Drvo, masiv i furnirano, 78 x 110 x 61 cm

Voditeljica programa: Nada Lučić

Suradnici: Izet Čustović, Petra Farac

BROJ DOSJEA: 550/5, DUBROVNIK, BATAHOVINA BB

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Bidermajer stol s ladicom, inventar službenih prostorija Konzervatorskog odjela Dubrovnik, izrađen je u kombinaciji masiva orahovine i furnira korjenskog oraha. Ploča stola plitkog je trupa, pravokutnog oblika i valovitog obrisa. Gornja ploha furnira izrađena je od četiri komada s intarziranom bordurom uz vanjski brid. U trupu se nalazi široka, plitka ladica. Ploču stola nose dvije noge u obliku izvijenog vrata s glavom labuda sa širokim pravokutnim spojnim elementom „H“ oblika i lavljim stopama. Na drvenom nosiocu bila su vidljiva plića oštećenja uzrokovana mehaničkim djelovanjem te mjestimično otvori od insekata. U području bordure u prethodnom zahvatu bili su nadomješteni nedostajući dijelovi intarzije. S površine je bio uklonjen lak.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Umjetnina je tretirana injektiranjem kontaktnog insekticida na bazi permetrina. Odignuti dijelovi furnira ovlaženi su injektiranjem zagrijanog koštanog tutkala, potom su zapeglani i ostavljeni da se suše pod opterećenjem. Manja, uglavnom plitka oštećenja drvenog nosioca i izlazni otvori od insekata zapunjeni su kitom. Nadomješteni nedostajući dijelovi furnira i površine kita tonski su integrirani s okolnim šarama bajcanjem špiritnim močilom ili oslikavanjem akvarelnim bojama.

Površina je polirana i otprašena te je izvedena *francuska politura* rubin šelakom. Na ladicu je postavljen mjedeni okov oko bravice.

n. l.

Dubrovnik

Umjetnička galerija Dubrovnik

1. Studija ženske glave, Mato Celestin Medović, 1893.-1894., olovka i ugljen na papiru, 62 x 43,5 cm

2. Ženska glava odostraga, Mato Celestin Medović, 1893.-1894., ugljen na papiru, 55,5 x 43 cm

Voditeljica programa: Vanja Marić

Suradnica: Ana Čorak

BROJ DOSJEA: 1511/3 (1), 1511/3 (2), DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S UMJETNIČKOM GALERIJOM DUBROVNIK

Dva crteža M. C. Medovića iz Umjetničke galerije Dubrovnik bila su zalipljena na kartonsku podlogu kisele pH-vrijednosti i uokvirena ukrasnim letvicama. Papirnati nosioci bili su požutjeli te su preko cijelog lica umjetnina bila vidljiva mnogobrojna površinska oštećenja. Prilikom prijašnjih intervencija na crtežu *Ženska glava odostraga*, izvedenim ugljenom, stvorila se nakupina pigmenata. Preko oba crteža bile su vidljive mnogobrojne smeđe mrlje (*foxing*); mjestimično je bilo i mrlja većih dimenzija. Na poledini se nalaze pečati te inventurni broevi. Na marginama crteža nedostajali su dijelovi papira.

U radionici Hrvatskog restauratorskog zavoda umjetnine su detaljno dokumentirane i izvadene iz okvira. Samoljepive trake uklonjene su mehaničkim putem. Zbog nemogućnosti mehaničkog čišćenja s lica zbog osjetljivosti medija, čišćenje se provodilo samo s poledine crteža. Provedene analize pokazale su blagu kiselost papira te topivost boja na sve omjere vode i 96%-tnog etilnog alkohola. Zbog intenziteta mrlja na crtežu *Studija ženske glave*, upotrijebljen je medicinski benzin. Za postupak vlažnog uklanjanja nečistoća za crtež *Studija ženske glave* izrađena je „maska“ od Melinex folije koja je štitila prikaz, dok su dijelovi s mrljama ostali nezaštićeni. Manja mrlja

tretirana je medicinskim benzinom, čime je intenzitet vidljivosti ublažen, ali ne i potpuno uklonjen. Daljnje tretiranje nije bilo moguće zbog osjetljivosti crteža. Veća mrlja tretirana je topлом parom ultrasoničnog ovlaživača na vakuumskom stolu. I ona je ublažena, ali ne potpuno uklonjena iz istih razloga.

Zbog osjetljivosti medija na mokre tretmane, oba su crteža neutralizirana suhom metodom *Bookkeeper*, tj. raspršivanjem magnezijeva oksida.

S obzirom na velik broj poderotina, lošeg stanja margina te općenito raznih oštećenja papira, crteži su konsolidirani japanskim papirom i metilceluloznim ljepilom u etanolu. Ta vrsta ljepila korištena je da bi se sprječilo razlijevanje boje u vodenom ljepilu. Izrađene su tanke trake koje su lijepljene na poderotine i dijelove koji su zahtijevali rekonstrukciju. Sitni nedostaci papira, poput rupica, popunjeni su papirnom pulpom u odgovarajućoj boji. Na mjestima gdje je bilo potrebno izveden je retuš oštećenja. Za crteže je izrađen paspartu od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete za pohranu.

Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, crteži su vraćeni u izvorne okvire.

v. m.

Slika 1. *Studija ženske glave*, stanje prije radova

Slika 2. *Studija ženske glave*, stanje nakon radova

Đuba

Duba - Sv. Ivan

Antika, srednji vijek

Voditelj programa: Tihomir Percan

Suradnici: Josip Višnjić, Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 2159/4, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S ISTARSKIM VODOVODOM D.O.O.

Zbog radova na izgradnji vodovodnog ogranka Đuba - Sv. Ivan, proveden je arheološki nadzor nad strojnim iskopom navedenog dijela. Radove su proveli radnici Službe za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda, a investitor projekta bio je Istarski vodovod d.o.o. iz Buzeta. Nisu pronađeni nikakvi kulturni slojevi zbog kojih bi stroj-

ni radovi bili prekinuti, a nije prikupljen nijedan ulomak pokretnog arheološkog materijala. Nakon obavljenog arheološkog nadzora tijekom strojnog iskopa, nastavljeni su radovi postavljanja cijevi i zatrpanja kanala, kao i radovi na dijelovima koji ne pripadaju zaštićenoj arheološkoj zoni.

t. pe.

Slika 1. Dio strojno iskopanog dijela trase između šume i glavne prometnice

Fažana

Crkva sv. Marije od Karmela

Zidne slike

14. - 16. st.

Fresco-secco

Voditelj programa: Toni Šaina

Suradnici: Anka Ćurić, Duško Čikara, Jovan Kliska, Alan Vlahov, Matko Kezele, Ane Karuza, Tea Trumbić, Mirta Cvetko, Nives Jakovina, Tihomir Percan, Kapitel d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2779/1, RIJEKA, UŽARSKA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na ulazu u Fažanu, na križanju putova prema Puli i Vodnjanu, smjestila se crkva sv. Marije od Karmela. Jednobrodna, svođena građevina zaključena je ravnim svetišnim zidom. U crkvi se nalaze djelomično očuvana dva sloja srednjovjekovnih zidnih slika. Stariji sloj u crkvi sv. Marije zanimljiv je zbog rijetke ikonografske scene na svetišnom zidu (Krist prikazan kao dijete u mandorli okruženoj anđelima) i neumatskog zapisa iznad scene. Mlađi sloj zidnih slika prikazuje ciklus iz života nekog sveca. Preventivni radovi počeli su potkraj 2013. godine izradom arhitektonske snimke, fotografiranjem i analizom zatečenog stanja te izradom grafičke dokumentacije. Analize su pokazale vrlo loše stanje zidnog oslika. Izvorne su žbuke mjestimično podbuhle, osipaju se i otpadaju, a pigment se mjestimično ljušta ili je pulveriziran. Sam oslik je na zapadnom dijelu svoda pokriven ostacima naknadnih vapnenih premaza i slojem prljavštine. Nakon izrade dokumentacije, počelo se sa zaštitom najugroženijih dijelova žbuka. Lakune su opšivene vapneno-pješčanom žbukom, a odvojeni žbukani slojevi injektirani su smjesom PLM-a i vode (1:1).

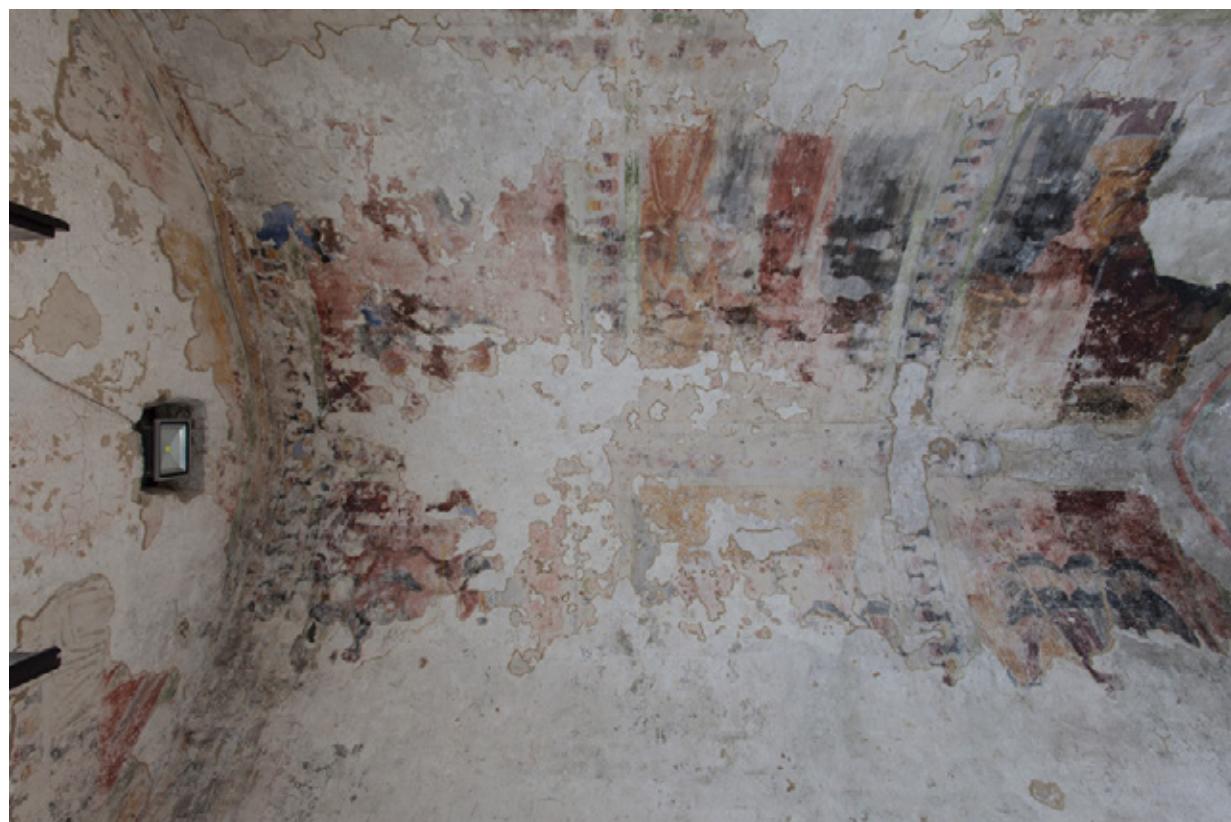
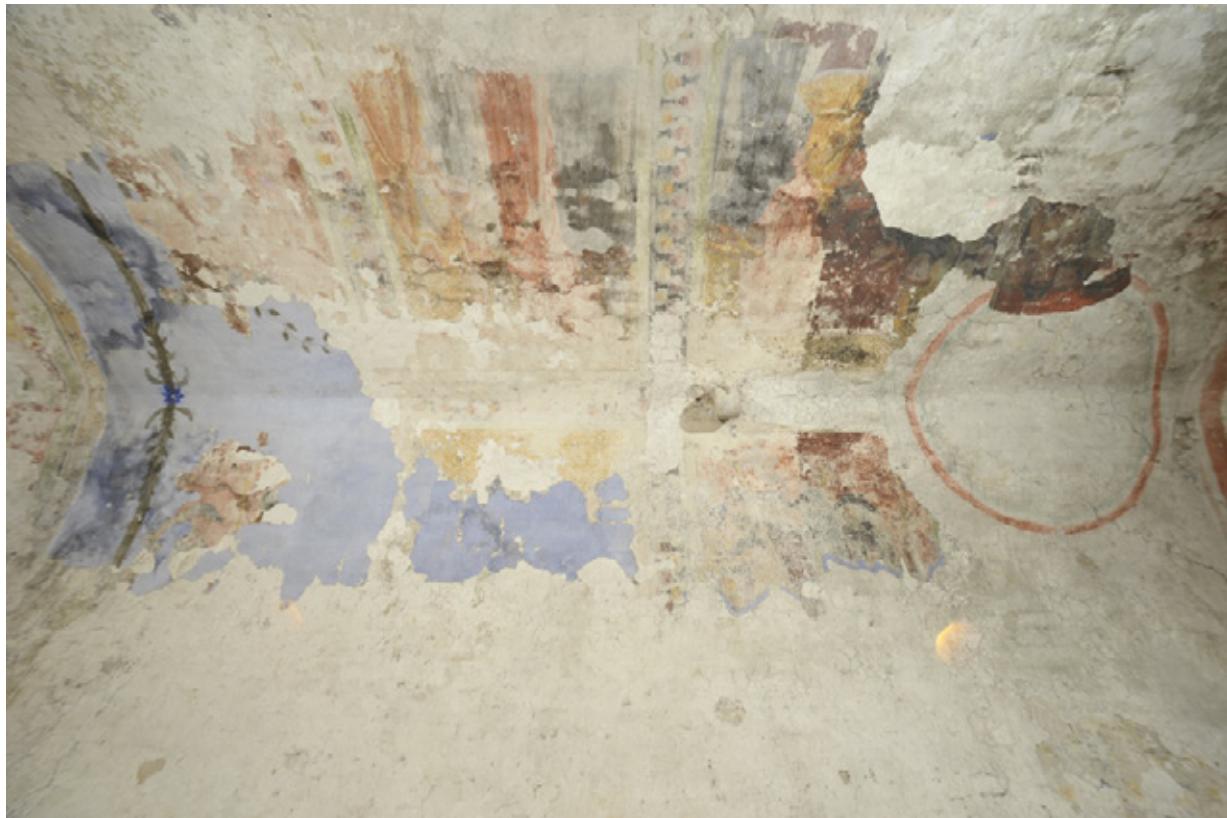
Kako je velik dio donje zone zidova bio prekriven neadekvatnom recentnom žbukom koja otpada na dodir, odlučeno je da se ta žbuka ukloni kako bi se lakše zaštitila

izvorna žbuka. U gornjim zonama je zidni oslik, prekriven s više naknadnih vapnenih premaza, očišćen kirurškim skalpelima s promjenjivim nožićima. Kako je otkriveni oslik u vrlo lošem stanju, istodobno s čišćenjem, oštećenja su opšivena i injektirana. Na dijelovima zidnog oslika u zapadnom oltarnom dijelu crkve, prekrivenim slojem tamne čađe, izvedene su probe čišćenja uz pomoć anionskih i kationskih smola, Morove paste, amonij karbonata, destilirane vode i mehaničkog čišćenja upotrebom *Wishab* spužvica, staklenih niti i mehaničkih gumica. Proba čišćenja amonijevim karbonatom dala je zadovoljavajuće rezultate. Kako se uz sjeverni i južni zid crkve nalaze zelene površine s niskim raslinjem, čempresom, maslinom i palmom, koji se za ljetnih mjeseci zalijevaju, pretpostavlja se da njihovo korijenje dodatno navlači vlagu u temeljima crkve. Zbog toga je provedeno mjerjenje koje je pokazalo visoku razinu vlage u zidovima. Nakon toga je izведен iskop geomehaničke sonde uz južno pročelje crkve. U radove iskopa sonde uključila se općina, koja je dala ukloniti maslinu i palmu. Svi radovi izvedeni su pod nadzorom arheologa i staticara, koji je dao mišljenje o stanju zidova i temelja crkve te o nužnim zahvatima drenaže kojima bi se smanjila vлага u zidovima crkve.

t. š.

Slika 1. Svod crkve, stanje prije radova

Slika 2. Svod crkve, stanje nakon radova

Generalski Stol

Lokalitet Crkvišće

Kasna antika / srednji vijek

Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek

Suradnici: Petar Sekulić, Vektra d.o.o., Lupercal M.T.j. d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2216, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Treća sezona arheoloških istraživanja lokaliteta Crkvišće kod Generalskog Stola trajala je od 15. rujna do 3. listopada 2014. godine.

Ovogodišnja arheološka istraživanja bila su usmjerenja na istraživanje platoa, na kojem je 2013. godine geofizičkim istraživanjima potvrđeno postojanje nekoliko objekata nepoznate namjene. Jedan od objekata, istražen ove godine, može se interpretirati kao smještaj za vojnu posadu. Riječ je o pravokutnom zidanom objektu, dimenzija oko 8 x 8 m, prislonjenom na vanjski obrambeni zid. Zidovi prostorije zidani su od nepravilnog kamenja, širine su oko 70 cm. Istraživanja su zaustavljena na razini na kojoj su se počeli definirati prapovijesni objekti i prapovijesni keramički

nalazi. Površina je prekrivena geotekstilom i zatrpana pa će se istražiti do sterilnog sloja sljedeće godine.

Ukupno je izdvojeno 109 posebnih nalaza, uzeto je 12 uzoraka žbuke i gara te su definirane 24 stratigrafske jedinice (dio su slojevi, a dio zidane strukture). Prilikom istraživanja izdvojeni su brojni nalazi kasnoantičke keramike, vojne opreme i oružja te predmeta svakodnevne uporabe. Nalaz devet primjeraka novca iz cijelog 4. stoljeća potvrdio je dataciju i interpretaciju lokaliteta Crkvišće. Sonda je snimljena 3D scannerom (Vektra d.o.o.) te su izrađeni arhitektonski nacrti u mjerilu 1:100 i 1:50. Sve faze su iscrpljeno fotografski dokumentirane, a pripremljene su i zračne snimke (Lupercal M.T.j. d.o.o.).

a. a. b.

Slika 1. Istražena sonda u 2014. godini

Slika 2. Zračna fotografija lokaliteta Crkvišće

Gornja Bistra

Dvorac Oršić, Ovalna dvorana
 Vrata, lijeva i desna
 Nepoznati autor, 1770. – 1775.
 Drvo, rezbarije, intarzije, 450 x 220 cm
 Voditeljica programa: Tijana-Annar Trputec Strčić
 Suradnici: Radovan Pavlek, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8227, 8381, ZAGREB, ZMAJEVAC 8
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dvorac u Gornjoj Bistri primjer je otmjenoga baroknog dvorca građenog prema ukusu pripadnika visokih društvenih slojeva 18. stoljeća. U središnjoj, Ovalnoj dvorani na prvom katu nalaze se dvoja barokna vrata, postavljena nasuprotno. Vratnice su jednostrano ukrašene geometrijski intarziranim panelima uokvirenim florealnim rezbarijama. Dovratnici su profilirani i bogato ukrašeni rezbareni motivima, kao i razvedeni vijenci ponad vratnica. Na kutovima vijenaca postavljene su četiri rezbarene ukrasne vase. Vrata nisu u upotrebi.

Površina vrata bila je izuzetno prašna, prekrivena nečistoćama i mehaničkim oštećenjima. Bile su vidljive rekonstrukcije nedostajućih furnira kitovima te naknadni premazi šelakom i voštanim pastama.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi obavljeni su djelomično *in situ* (dovratnik s nadvojem), a djelomično u zagrebačkoj radionici HRZ-a.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Postojeći profili i ukrasi na dovratniku učvršćeni su PVA ljepilom te su rekonstruirani nedostajući dijelovi rezbarija i profilacija. Površina je očišćena od prljavštine i naknadnih premaza. Oštećenja su zatvorena, obrađena i retuširana. Nanesen je zaštitni sloj šelaka i tekućeg voska. Na vratnicama je obavljena stolarska konsolidacija raspuknutih spojeva te podlijepljivanje furnira, intarzija i rezbarija. Cijela je površina očišćena od prljavštine i premaza. Rekonstrukcije nedostajućih rezbarija izvedene su u drvu identičnom originalu (orah). Uklonjene su naknadne imitacije intarzija kitom te su napravljene nove furnirima javora, kruške i močvarnog hrasta. Sva su oštećenja zapunjena pigmentiranim kitom na vodenoj bazi, obrađena i retuširana. Površine su zaštićene dvama slojevima šelaka i voskom.

t. a. t.

Gornje Mekušje, Gazi

Crkva sv. Jakova
Prapovijest / kasni srednji vijek / novi vijek
Voditelj programa: Andrej Janeš
Suradnici: Petar Sekulić, Sunčica Žapčić, Auto-domi d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2303, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S HRVATSKIM VODAMA

Zbog gradnje desnog nasipa rijeke Kupe na stacionaži 0+000 km do 2+400 km u Gornjem Mekušju, provedena su zaštitna arheološka istraživanja na položaju nekadašnje župne crkve sv. Jakova u Gazi.

Cilj arheoloških istraživanja na položaju crkve sv. Jakova u Gazi bio je utvrditi u kolikoj je mjeri gradnja nasipa utjecala na samo nalazište te evidentirati postojeće stanje i stratigrafiju nalazišta koje se spominje u srednjovjekovnim pisanim izvorima.

Istražena su dva rova u dužini od 20 m te pet sondi na položaju unaprijed dogovorenom s nadležnim konzervatorom. Sonde su istražene na zapadnom rubu do tada izgrađenog nasipa, između stacionaža 2+250 km i 2+400 km istražena je ukupna površina od 104,5 m².

Prilikom istraživanja u većini sondi nisu pronađene nikakve arheološke strukture, dok je prikupljeno nekoliko ulomaka novovjekovne keramike koja je dospjela na

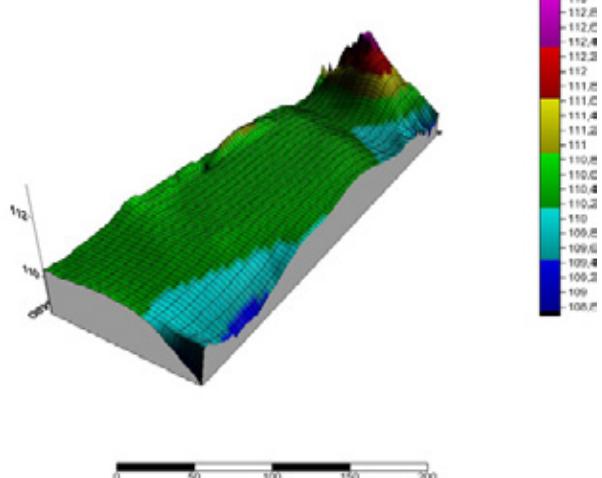
istraživano područje izoravanjem obližnjeg arheološkog nalazišta. Izuzetak su nalazi unutar sonde 4 u kojoj su pronađeni ostaci kasnosrednjovjekovne kuće.

U suradnji sa studentima s Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i uz suglasnost Konzervatorskog odjela u Karlovcu, terenski je pregledan obližnji položaj Prikoradnja, uz obalu rijeke Korane prema Kupi, gdje je utvrđeno postojanje višeslojnog arheološkog lokaliteta. Tijekom pregleda položaj je snimljen GPS-om i izrađen je digitalni model reljefa (DMR). Na najvišem položaju, na obali rijeke Korane, utvrđen je slijed naseljavanja od kasnog brončanog/ranog željeznog doba (11. st. pr. Kr.), s manjim tragovima kasnoantičkog naseljavanja (5./6. st.), do novog vijeka. Na tom položaju je na katastru iz 1770. godine ucrtan župni dvor, čije ostatke možemo povezati s mjestimičnim nalazima opeka i kamenja.

a. j.

Slika 1. Srebrni kreuzer cara Leopolda I. iz 1689.

Slika 2. Digitalni model reljefa (DMR) nalazišta Prikoradnja

Gornje Selo, Šolta

Crkva sv. Ivana Krstitelja

Krštenje Kristovo

Nepoznati autor, 17./18. st.

Ulje na platnu, 203 x 106 cm

Voditelj programa: Josip Delić

BROJ DOSJEA: 2263/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Krštenje Kristovo* potječe iz župne crkve sv. Ivana Krstitelja. Skinuta je s oltara u drugoj polovici 19. stoljeća i zamijenjena novom oltarnom palom slikara A. Zuccare. Mjesto slike je od demontiranja nekoliko puta mijenjano. Prije konzervatorsko-restauratorskog zahvata nalazila se u dvorani bratovštine sv. Ivana Krstitelja, u koju je donesena iz jedne privatne konobe.

Slika je pravokutnoga oblika s lučnim završetkom. Na bočnim stranama pod polukružnim završetkom usjećeni su negativi profilacije kapitela izvornog oltara. Nositac slike je platno gustog tkanja, tkano varijantom keper tkanja (tzv. riblja kost). Načinjen je od tri komada platna spojena šavovima. Izloženost u neprikladnim uvjetima uzrokovala je deformacije i oštećenja platna. Najuočljivije oštećenje je poderotina na području kose sv. Ivana Krstitelja. Iznad prikaza Kristove glave vidljiva su oštećenja platna nastala zbog apliciranja metalne krune. Na poledini platna zatečene su zakerpe iz prethodnog restauratorskog zahvata. Podokvir je bio izrazito oštećen. Na područjima oštećenja bojenog sloja i na rubovima slike uočavala se tonirana crvenasta, mjestimično nestabilna preparacija. Bojeni sloj je uljana boja s blago izraženim *impastom*. Lak je potamnio, a površina slike bila je prekrivena debljim slojem prašine.

Slika 1. Stanje prije radova, detalj

Slika 2. Stanje tijekom radova, detalj

Slika 3. Stanje nakon radova

U sklopu konzervatorsko-restauratorskog zahvata, slični sloj podlijepljen je otopinom 5%-tnog zečjeg tutkala. Lica slike je zaštićeno da bi se izbjeglo oštećivanje pri mehaničkom čišćenju poleđine i u postupku dubliranja. Površinska prljavština uklonjena je s poledine skalpelom. Na područjima na kojima su se nalazile zakerpe izvedeno je vlaženje da bi se vezivo omekšalo i uklonilo skalpelom. Oštećenja platna rekonstruirana su odgovarajućim platnom s pomoću dvokomponentnog ljepila *Araldita*. Slika je dublirana metodom firentinske paste, pri čemu se izvorni oblik s usjecima za kapitelnu zonu oltara na kojem je slika bila postavljena poništio njihovim ispunom. Čišćenje lica uključivalo je uklanjanje površinske prljavštine i debelog sloja laka kemijskim postupkom. Površinska prljavština uklonjena je *Contradom*. Debeo sloj laka uklonjen je kombinacijom otapala alkohola i acetona u omjeru 1:1. Za krediranje je korištena tonirana akrilna preparacija, a tekstura je obrađena skalpelom. Podslik je izведен temperama, a slika je potom lakirana damar-lakom (16% u terpentinu). Retuš je izведен pigmentima u prahu i damar-lakom. Slika je prskanjem lakirana 12%-tnom otopinom damara u terpentinu.

j. d.

Grohote, otok Šolta

Crkva sv. Mihovila

Zidne slike

Nepoznati autor, 14. st.

Fresco-secco

Voditeljica programa: Ivana Jerković

Suradnici: Tonči Borovac, Antonija Buljan, Josipa Milišić, Maja Kiršić, obrt Modun consulting

BROJ DOSJEA: 2230/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nakon sondažnih istraživanja provedenih na trijumfalmnom luku 2012. i 2013. godine, uočeno je višeslojno prežbukavanje slikanog sloja s likom svetog Mihovila. Prema tim saznanjima, zaključeno je da je potrebno ukloniti žbukane naslage kako bi se dobio cjelokupan uvid u oslik. Nakon konzultacija s nadležnim Konzervatorskim odjelom u Splitu, 2014. provedeni su zaštitni zahvati na trijumfalmnom luku (izrađena je dokumentacija, provedeno čišćenje i konsolidacija slikanog sloja, obrubljivanje izvornih rubova i termografska mjerena). Najdjelotvornije metode i modeli čišćenja, koji su potvrđeni sondažnim istraživanjima, proveli su se na cijeloj površini trijumfальнog luka. Čišćenja su obavljena mehaničkim i kemijskim metodama. Onečišćenja u vidu skrame, žbuke i različitih

nakupina uklanjala su se mehanički, ručno, skalpelima i ultrazvučnim čistačem, dok su se mrlje i prljavština tretirali mehaničkim i kemijskim sredstvima.

Nakon čišćenja, slikani sloj, koji je tijekom vremena izgubio vezivna svojstva, dodatno je učvršćen sredstvima koja prodiru iza sloja, zaustavljuju se i vežu za žbuku. Pigmentima se tako vratila vezivna snaga te su se zaustavili procesi pulverizacije, mješurenenja i alteriranja. Izvorni rubovi slikarije i sva mehanička oštećenja tako su sustavno i postupno detektirani te su osigurani i učvršćeni vapnom žbukom. Na lokalitetu su provedena i termografska mjerena (specijalizirani obrt Modun consulting), koja su pokazala brzinu i način prodora vlage kroz zidove.

i. je.

Slika 1. Zatećeno stanje oslika u 2014. godini

Slika 2. Stanje oslika nakon provedenih radova

Hrašća

Kapela sv. Vida

Sv. Vid

Nepoznati autor, 18. st.

Ulje na platnu, 141 x 79 cm

Voditeljica programa: Ivana Sambolić

Suradnica: Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8441, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

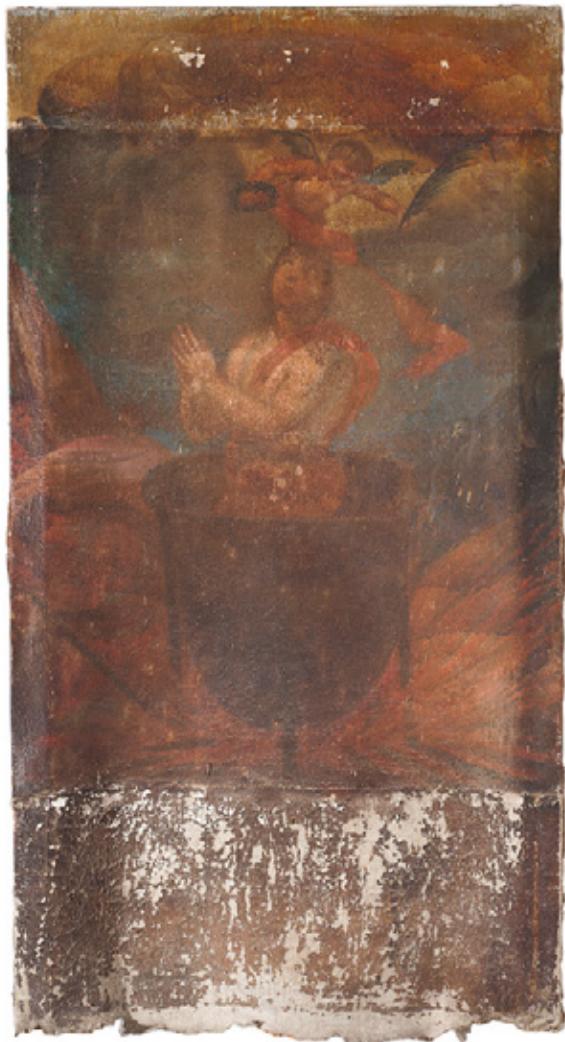
Slika *Sv. Vid* bila je pohranjena iza glavnog oltara u kapeli sv. Vida, čiji se zvonik spominje u 17. stoljeću. Slika prikazuje mučeništvo sv. Vida, koji je prema legendi, u doba cara Dioklecijana, bio bačen u kotač vrele smole i olova. Svetac okružen mučiteljima prikazan je do pasa u gorućem kotlu kad s neba silazi andeo, noseći u rukama palminu granu i lоворov vjenac. Andeo proviruje iz gustih, sivilih oblaka praćen zrakama svjetla koje osvjetljavaju i svečev lik. Sv. Vid opasan je crvenom tkaninom koja je prebačena i preko lijevog ramena, ruke su mu sklopljene, a pogled usmjeren k nebu. Slika *Sv. Vid* zatečena je u lošem stanju sačuvanosti. Napeta je čavlićima na rasklimani podokvir kojemu nedostaje donja letvica. Očite su promjene formata slike, najvjerojatnije da bi se prilagodila otvoru niže glavnog oltara, u koji se povremeno umetala. Nadoknade platnenog nosioca izvedene su uz gornji i donji rub, dok je izvorno platno sastavljeno od tri komada spojena šavom. Nisu sačuvani izvorni rubovi slike, već oslikani rub prelazi preko letvice podokvira. Dodatak uz gornji rub je oslikan i kompozicijski se nastavlja na izvorni dio slike, dok je dodatak uz donji dio oslikan jednoličnim smeđim tonom te

je u mnogo lošijem stanju očuvanosti. Na mnogobrojnim mjestima uočavaju se područja otpalog slikanog sloja sa slojem preparacije. Slika je bila prekrivena debelim slojem vrlo potamnjelog laka, koji je nanesen u nekoliko slojeva. Uočljive su i osušene kapljice laka po cijeloj površini slike. Nakon provedenih istraživanja, izvedena je konsolidacija nestabilnih slojeva slike te demontaža s podokvira. Provedeno je suho čišćenje poleđine i odvajanje donjeg dodatka te ravnanje navlažene slike optežavanjem pod bugaćicama. S lica slike uklonjen je debeo sloj laka i sloj teško topivog preslika. Budući da gornji dodatak nakon čišćenja tonski nije odgovarao izvornom dijelu slike, uklonjen je. Perforacije platna uz rubove samirane su umetanjem platnenih intarzija, nakon čega je na mesta oštećenja osnove nanesen tonirani kit. Rubovi slike ojačani su dodatkom traka platna (metodom *strip-lininga*), nakon čega je slika napeta na novi podokvir. Nadoknade nedostajućeg slikanog sloja izvedene su nanošenjem retuša u dvije faze: podloga u gvaš tehnici i završni retuš smolnim bojama. Slika je nakon radova izložena na južnom zidu kapele sv. Vida.

i. sa., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Hrvatski Čuntić

Utvrda Čuntić

Novi vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Petar Sekulić, C. D. Gradnja d.o.o., LuGa Projekt d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2234/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Utvrda Čuntić nalazi se na jugoistočnim obroncima Hrastovičke gore, gestrateški važnom položaju nad dolinom potoka Petrinjčice, koja je od prapovijesti do današnjih dana korištена kao jedna od komunikacija koje su spajale Pounje s Pokupljem.

Sagrađena oko 1552. godine sredstvima zagrebačkog kapitola, čuntićka je utvrda bila dio protuosmanlijskog obrambenog sustava unsko-savsko-kupskog prostora. Utvrda je najvjerojatnije napuštena u posljednjim desetljećima 16. stoljeća. Kružnog je tlocrta (promjer 10,5 m, širina zidova 130-150 cm), sačuvana je u visini od 11,1 m i može se pretpostaviti da je imala tri etaže. Kao i druge utvrde toga kraja u to vrijeme, i čuntićka je bila pomalo neuredne, ali čvrste građevinske strukture te u cijelosti prilagođena potrebama ratovanja ranog novovjekovlja.

U suradnji s Gradom Petrinjom počeli su 2012. sustavnii radovi na istraživanju i obnovi utvrde Čuntić. Objekt je

očišćen od vegetacije te je izrađena nacrtna dokumentacija postojećeg stanja s prijedlogom saniranja konstrukcije. Tijekom 2013. godine oko cijele je čuntićke utvrde uklonjena urušena zidna masa, a novoistraženi dio zidnog plašta nacrtno je dokumentiran. Ujedno su izvedeni građevinski radovi na konzerviranju i rekonstrukciji najnižeg dijela zidnog plašta utvrde. Konstruktivna i građevinska sanacija zidne mase druge etaže čuntićke utvrde (C. D. Gradnja d.o.o., LuGa Projekt d.o.o.) nastavljena je 2014. godine. Radi kvalitetne konsolidacije zapadnog dijela zidne mase predmetne etaže izvedena je rekonstrukcija puškarnice X-presjeka. Ovogodišnji radovi, izvedeni u skladu s Rješenjem Konzervatorskog odjela u Sisku te uz odobrenje Grada Petrinje, detaljno su opisani u godišnjem izvještaju.

t. p.

Slika 1. Pogled s jugozapada na utvrdu nakon uklanjanja urušene zidne mase

Slika 2. Pogled s jugozapada na utvrdu nakon radova na konstruktivnoj i građevinskoj sanaciji zidnog plašta

Hum

Crkva sv. Jeronima

Srednji vijek, novi vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnici: Siniša Pamić, Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 2334/1, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S UDRUGOM HUM – OD UTVRDE DO NAJMANJEG GRADA NA SVIJETU

Zbog iskopa drenažnog kanala oko crkve sv. Jeronima u Humu kojim bi se riješio problem kapilarne vlage na tom objektu, proveden je i arheološki nadzor nad zemljanim i građevinskim radovima. Radove su proveli radnici Hrvatskog restauratorskog zavoda 4. i 5. studenoga 2014. godine. Hum je (339 metara nadmorske visine) smješten na obronku iznad izvora rijeke Mirne i kao „najmanji grad na svijetu“ u literaturi je otprije bio poznat kao srednjovjekovno, ali i prapovijesno brončanodobno naselje. Ostaci brončanodobnog naselja nisu pronađeni i jedini trag iz tog razdoblja tek su mjestimični nalazi grube keramike. Premda srednjovjekovni kaštel sagrađen još u 11. st. nije sačuvan, u znatnoj je mjeri odredio građevni razvoj naselja koje postoji i danas u urbanističkom sustavu grada. Crkva sv. Jeronima nalazi se na groblju u Humu, izvan samog naselja. Riječ je o jednobrodnoj romaničkoj crkvici s polukružnom apsidom sagrađenoj u 12. stoljeću. Najpoznatija je po dragocjenim freskama iz unutrašnjosti crkve koje su nastale u 12. i 13. stoljeću. Riječ je o tri ciklusa fresaka: Navještenju, Pohodenju i Muci Isusovoj. U crkvi se nalaze i glagoljski graffiti iz 12. do 16. stoljeća. Upravo je lopica ispred crkve dograđena u 16. st., a crkva je obnovljena 1904. godine. Prilikom arheološkog nadzora nisu primijećeni kulturni slojevi zbog kojih bi strojni radovi bili prekinuti. Prikupljeno je tek nekoliko ulomaka ljudskih kostiju iz kanala južno od crkve. Cjelokupni arheološki nadzor i ostale radove financirala je Udruga Hum, dok su građevinske i strojne radove obavljali radnici tvrtke Pinguentum gradnja iz Buzeta.

t. pe.

Slika 1. Pročelje crkve sv. Jeronima s lopicom

Slika 2. Pogled na strojni iskop južnog kanala

Hum Košnički

Dvor Velik Tabor, kamena plastika

16. - 19. st.

Voditelj programa: Tonko Fabris

Suradnici: Ivan Jengić, Mijo Jerković, Domagoj Kačan, Domagoj Mudronja, Andro Šimičić, Daniel Štimac, Natalija Vasić, Kamen d.o.o., Omega Engineering d.o.o.

BROJ DOSJEA: 241/1, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Godine 2014. izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plasti u unutrašnjosti spojnog krila dvorca, kule B i kule C. Kamena plastika sastoji se od prozorskih okvira, portala, strijelnica, stubišta i drugih elemenata.

Izvedeno je mehaničko čišćenje ručnim alatom (dlijetima, skalpelima i rašpicama) da bi se uklonile dugogodišnje naslage nečistoća i cementnih zakrpa, korodiranih metalnih dijelova ili zapuna neadekvatnim građevinskim materijalom. Time su s površine kamena uklonjene i naslage oštećenog i razljuškanog materijala, koje su zbog štetnog djelovanja atmosferilija i klimatskih prilika toliko propale da se više nisu mogle sanirati.

Na površinama kamene plastike gdje su se nakon provedenog mehaničkog čišćenja zadržale naslage algi i lišajeva, izvedeno je dodatno čišćenje biocidnim kemijskim sredstvom i ponovno ispiranje vodom pod kontroliranim tlakom.

Nakon toga je izrađena armatura za domodeliranje nedostajućih formi kamene plasti od bakrenih ili inoks šipki, a pukotine na kamenim blokovima injektirane su epoksidnim ljepilom ili dvokomponentnim ljepilom za kamen. Manja oštećenja i nedostajuće forme kamenih elemenata domodelirani su u umjetnom kamenu na bazi nekoliko vrsta kamenog brašna, akrilata, gašenog vapna i bijelog cementa. Svi elementi su ručnim klesarskim alatom teksturom ujednačeni s originalom. Sljubnice između kamenih elemenata zapunjene su smjesom vapnene ili kamene žbuke. Domodelirani i dodatno obradjeni dijelovi nedostajućih formi na kamenoj plasti tonski su ujednačeni s originalnim tonom kamena. To je izvedeno upotrebom različitih slikarskih pigmenata u otapalu, koji su nanošeni na površinu kamena. Površina kamena višekratno je premazivana vodooodbojnim i paropropusnim kemijskim sredstvom za konsolidaciju i zaštitu. Sredstvo je nanošeno četkom ili prskanjem na suhu površinu.

Također je u suradnji s tvrtkom Kamen d.o.o. iz Pazina dobavljen kamen, obavljeno klesanje i ugradnja jedanaest stuba i ploče gazišta (iz kamena vrste *Noela*) za stubište između prvog i drugog kata sjevernog krila, kao i sanacija zidnih plašteva uz spomenuto stubište. U suradnji

sa spomenutom tvrtkom, dobavljen je kamen (*Noela*) za klesanje osam elemenata kruništa bunara, i to prema projektu tvrtke Omega Engineering d.o.o. Tijekom svih faza radova pripremana je opisna i fotografска dokumentacija.
i. j.

Slika 1. Konzervatorsko-restauratorski radovi na stubama u unutrašnjosti Velikog Tabora

Hvar

Benediktinski samostan sv. Ivan Krstitelja i sv. Antuna opata

Crveni komplet: kazula, stola, manipul, velum

Nepoznati autor, 17. st.

Crveno svileno platno s metalnim posrebrenim lamelama, pozlaćenim i posrebrenim nitima, žute svilene-lanene ukrasne trake, zlatno-žute svilene ukrasne rese, lanene i pamučne podstave, kazula 105 x 69 cm, stola 221 x 23 cm, manipul 96 x 24 cm, velum 54 x 54 cm

Voditeljica programa: Petra Franić Haniš

Suradnici: Marta Budicin, Jurica Škudar, Margareta Klofutar, Domagoj Mudronja

BROJ DOSJEA: 8199 (1), 8200 (2), 8201 (3), 8202 (4), ZAGREB, ILICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kazula, stola, manipul i velum dijelovi su kompleta vjerojatno talijanske provenijencije, a datirani su u posljednju četvrtinu 17. stoljeća. Svi su predmeti izrađeni od iste glavne tkanine - crvenog svilenog platna s motivom izrađenim posrebrenim i pozlaćenim nitima. Vjugave vitice od sitnih cvjetića i bisera tvore mrežu nepravilnih polja sa središnjim motivom stiliziranog buketa cvijeća koji se sastoji od bujnih listova, šesterolatičnih cvjetova pri vrhu te populjaka. Na središnjem cvjetnom motivu nalazimo sedam cvjetova izrađenih posrebrenim nitima, dok su stilizirani listići oko njih izrađeni pozlaćenim nitima. Na kazuli nalazimo ukrasne trake geometrijskog motiva u dvije širine: tanja ukrasna traka obrubljuje kazulu, dok šira vizualno dijeli kazulu na tri dijela s prednje i stražnje strane. Kazula je iskrojena od ukupno četrnaest dijelova glavne tkanine; prednji od osam, a stražnji od šest dijelova. Podstava je od tanjeg, navoštenog lanenog platna boje sirova lana. Na stoli i manipulu aplicirana su po tri križa, izrađena od šire ukrasne trake, te na krajevima svilene rese boje zlata, a oba predmeta imaju tanju, lanenu, navoštenu podstavu ljubičaste boje. Velum je uokviren drugom

vrstom zlatno-žutih sviljenih resa. Na njemu se nalazila bordo pamučna podstava biljnog motiva koja ne pripada izvornom stanju kompleta.

Na sva četiri predmeta zatečen je sloj prašine, poderotine i oštećenja te povjesne intervencije izvedene neodgovarajućom debljinom i bojom konca. Dokumentirano je stanje predmeta prije, tijekom i nakon radova, uključujući i grafičku dokumentaciju oštećenja. Uzeti su uzorci za mikroskopsku analizu materijala. Obavljen je suho čišćenje svih predmeta. Podstava je djelomično odvojena i uklonjene su neprimjerene povjesne intervencije. Poderotine i puknuća glavne tkanine podstavljeni su novom svilrenom tkaninom, a oštećenja zatvorena šivanjem svilnim filamentom. Predmeti su relaksirani vodenom parom i izravnati staklenim utezima. Na velumu je uklonjena pamučna, crvena podstava i zamijenjena novom, lanenom boje pjeska. Dijelovi su odgovarajućim koncem ručno spojeni u cjelinu. Nabavljen je kutija od beskiselinskog kartona, izrađene su popune za kutiju te su pojedinačni predmeti primjereno pohranjeni i vraćeni vlasniku.

p. f. h., m. b.

Slika 1. Kazula, stanje prije radova

Slika 2. Kazula, stanje nakon radova

Slika 3. Velum, stanje prije radova

Slika 4. Velum, stanje nakon radova

Hvar

Katedrala sv. Stjepana I. pape i mučenika

Tamnocrveni pluvijal

Nepoznati autor, 15. st.

Svileni baršun, laneno platno, metalne i svilene niti, 308 x 147 cm

Voditeljica programa: Katija Hrepic

Suradnici: Sandra Lucić Vujičić, Marija Đangradović, Mirjana Bošković Smrekar, Jovan Kliska, Marta Budicin, Margareta Klofutar

BROJ DOSJEA: 8119, ZAGREB, ILICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tamnocrveni pluvijal iz hvarske katedrale sv. Stjepana I. pape i mučenika datiran je u 15. stoljeće. Rad je nepoznatog autora i vjerojatno talijanske provenijencije (Venecija, Veneto). Pluvijal je izrađen od crvenog, rezanog baršuna; ukrašen je zlatovezom, srebrovezom i raznobojnim svilavezom. Na gornjem rubu plašta nalazi se borta ukrašena vezenim likovima svetaca smještenih u niše. U središtu borte, na vratnom dijelu izvezene su stojeće figure sv. Stjepana i sv. Lovre. Sa svake strane središnjeg prikaza nalaze se po četiri zasebna polja s prikazima svetaca u sjedećem položaju. Desno od središnjeg prikaza izvezene su figure sv. Ivana evanđelista i sv. Mateja te crkvenih otaca sv. Grgura I. i sv. Augustina, a lijevo sv. Marka, sv. Luke te crkvenih otaca sv. Jeronima i sv. Ambrozija. Izvorna kopča plašta je očuvana, kao i bogato izvezena kukuljica s prikazom Majke Božje s Djetetom i dva krilata anđela. Bogorodica sjedi na raskošnom prijestolju u maniri talijanskih slikara 15. st., u prostoriji s karakterističnim dvobojnim crveno-bijelim pločicama koje ističu perspektivno skraćeni prostor i svjedoče o uspješno usvojenom renesansnom otkriću. Ovalni rub pluvijala i rub kukuljice ukrašeni su tamnocrvenim svilenum resama.

Na glavnoj tkanini pluvijala zatečena su oštećenja (nedostaci niti osnove i potke). Ukrasna traka s izvezenim svecima bila je u izrazito lošem stanju - s nedostatkom

veza, odignutim pozlaćenim i posrebrenim nitima te pu-kotinama na lanenoj podlozi. Na ukrasnoj traci i glavnoj tkanini nalazile su se i mnogobrojne povjesne intervenciјe. Lanena podstava je dobro očuvana.

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni 2013. i 2014. godine obuhvatili su izradu opisne, fotografске i grafičke dokumentacije, kemijske analize, tehnološku analizu materijala i načina izrade. Nakon suhog čišćenja predmeta, pristupilo se djelomičnom odvajaju dijelova pluvijala, zatim su uklonjene sve zatrpe i krpanja iz prethodnih zahvata. Oštećenja na baršunu podložena su prethodno pripremljenom svilenu tkaninom te konzervirana svilenum koncem odgovarajućim bodom. Sanirana su i manja oštećenja na lanenoj podstavi. Vez na ukrasnoj traci i kukuljici konzerviran je šivanjem, a sve su odignite metalne niti pričvršćene za podlogu svilenum koncem. Rese na kukuljici i ovalnom dijelu plašta izravnate su vlaženjem. Odvojeni dijelovi pluvijala ponovno su spojeni odgovarajućim koncem i bodom. Sve pronađene zatrpe pohranjene su na prilagođenim sačastim kartonskim pločama s utorom. Nabavljen je kutija od beskiselinskog kartona s valjkom za primjerenu pohranu i transport predmeta. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvat na pluvijalu opisan je u izvješću o radovima.

k. h., m. b.

Slika 1. Pluvijal, stanje prije radova

Slika 2. Pluvijal, stanje nakon radova

Ivanovac

Utvrda Korodž

13. st.

Voditeljica programa: Darija Cvitan

Suradnici: Vesna Giener, Eduard Hudolin, Josip Višnić, Tihomir Percan, Dinko Ramljak, Stjepan Lucić

BROJ DOSJEA: 2280, OSIJEK, FAKULTETSKA 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2014. godini nastavljena su arhivska i povjesna istraživanja radi utvrđivanja povijesne kronologije gradnje utvrde. Nastavilo se također s raščišćavanjem terena u tri zajedničke dobrovoljne akcije organizirane s općinama Čepin i Antunovac, prilikom kojih je s lokaliteta odvezena velika količina šute. Počelo se s arheološkim istraživanjima. Otvorena je jedna sonda uz istočni zid četvrtaste

kule, no iskapanje nije potpuno završeno jer se na dubini od gotovo pet metara još nije došlo do zdravice. Prilikom iskopavanja pronađeni su ulomci pretpovijesne i srednjovjekovne keramike, kao i razni drugi pokretni arheološki materijal (kremene alatke, metalni predmeti itd.).

d. c.

Slika 1. Arheološka sonda uz istočni zid kule

Slika 2. Slika „Stari Korođvar“ Huga Conrada von Hötzendorfa, 19. st.

Slika 3. Kamena sjekirica nađena prilikom iskopavanja

Slika 4. Ostatak stražarske staze snimljen u drugoj polovici 20. st.

Jamnica Pisarovinska

Crkva sv. Martina biskupa
 Četrnaest svetih pomoćnika
 Nepoznati autor, 18. st.
 Ulje na platnu, 178,5 x 95,5 cm
 Voditeljica programa: Ivana Sambolić
 Suradnici: Davor Bešvir, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8441, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Četrnaest svetih pomoćnika* demontirana je s istoimenog bočnog oltara iz crkve sv. Martina biskupa u sklopu ratne evakuacije. Umjetnine su bile pohranjene u ratnom depou franjevačkog samostana u Klanjcu te su 2001. transportirane u čuvaonicu Restauratorskog centra Ludbreg. Tijekom 2014. godine slika je dopremljena u radionicu HRZ-a kako bi se izveli cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Slika se nalazila na bočnom oltaru crkve, smještena u jednostavno profiliranom okviru formata uspravnog pravokutnika lučno povijenoga zaključka. Na slici je prikazano četrnaest svetih pomoćnika koji su u različitim položajima razmješteni u kompoziciji, zauzimajući cijelu površinu prizora. Prikazani su sveci mučenici koji su se osobito zazivali u životnim nevoljama i bolesti: Barbara, Katarina Aleksandrijska, Margareta, Juraj, Kristofor, Eustahije, Dionizije, Blaž, Egidije, Akacij Aramenksi, Pantaleon, Erazmo, Vid i Cirijak. Slika je kvalitetno djelo vještoga nepoznatoga slikara sredine 18. stoljeća, koja zauzima istaknuto mjesto u likovnoj baštini u širim prostornim okvirima.

Nosilac slike je laneno platno spojeno šavom od dva komada. Na poleđini su bile dvije zaskrpe od pamučnog platna

vezane sintetskim ljepilom (prekrivale su područje dviju poderotina) te ostaci vagnene boje. Površina slike bila je prekrivena slojem potamnjelog laka, a u gornjem dijelu očita su veća oštećenja (dvije poderotine prekrivene su debelim slojem preslika). Dodatna oštećenja nastala su neprimjerenim napinjanjem slike kad su s lica zabijeni čavlići. Na pripadajućem ukrasnom okviru vidljiva su oštećenja slojeva polikromije i nedostajući dijelovi rezbarije. Nakon skidanja slike sa staroga podokvira, slijedilo je čišćenje poleđine te ravnanje nosioca vlaženjem i opteževanjem pod bugačicama. Nakon provedenih proba čišćenja, pristupilo se uklanjanju laka i sloja teško topivog, debelog sloja preslika. Perforacije u platnu sanirane su umetanjem platnenih intarzija, a nedostajući dijelovi preparacije zakitani su toniranim kitom. Izvedeno je ojačavanje rubova slike dodatkom traka platna (metodom *strip-lininga*), nakon čega je slika napeta na novi podokvir. Izvedene su rekonstrukcije nedostajućeg slikanog sloja podlaganjem retuša u gvaš tehnici. Nakon nanošenja sloja mastiks laka, izведен je završni, fini retuš bojama *Maimeri Restauro*. Na ukrasnom okviru izvedeni su radovi stolarske sanacije, konsolidacije drvenog nosioca i nestabilnih

slojeva polikromije te uklanjanje površinske prljavštine i šlag-metala. Izvedene su nadoknade dijelova osnove koji nedostaju kitanjem i njegovom obradom, nakon čega je nanesen premaz uljanom bojom. Na ornamente je aplici-

ran sloj pozlate. Na kraju je ukrasni okvir zaštićen lakom. Nakon završetka radova, slika je montirana na pripadajući obnovljeni bočni oltar.

i. sa., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Karlovac, Logorište

Kapela sv. Doroteje

Oltar sv. Mihovila

Nepoznati autori, druga polovica 17. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 175 x 153 x 33 cm

Voditelj programa: Davor Bešvir

Suradnici: Stanko Kirić, Tomislav Sikinger, Štefica Nemec Panić

BROJ DOSJEA: 271., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Desni bočni oltar sv. Mihovila pripada tipu malih crnih pozlaćenih oltara 17. stoljeća domaće pučke provenijencije, koje u manjem broju sačuvane nalazimo na području Karlovca i Jastrebarskog. Radovi na oltaru sv. Mihovila počeli su u Restauratorskom centru Ludbreg 2012. godine, kad su provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja, nastavljeni su tijekom 2013./14. i u prosincu 2014. oltar je vraćen u crkvu.

Oltar sv. Mihovila prvo je bio postavljen u crkvi kao glavni oltar, sa skulpturom sv. Doroteje u niši, no tijekom obnove u 18. stoljeću premješten je na bočnu poziciju uz trijumfalni luk, a u svetište je smješten novi barokni oltar. Prilikom premještanja, na oltaru sv. Mihovila izvedene su preinake: bočna baldahinska ornamentalna krila preseljena su na vrh oltara, kao i skulpture ispod njih, izvorna polikromija je bila u cijelosti preslikana, a rebrasti stupovi prekriveni limenom oslikanom oblogom. Oltar karakterizira monokromno crna obrada arhitektonskog sklopa s obilno pozlaćenom i koloriranom hrskavičnom ornamentikom te pripadajućim pozlaćenim skulpturama. S obzirom na to da je oltar trebao biti vraćen na zatečenu poziciju u kapeli, prilikom konzervatorsko-restauratorskih

radova njegov izvorni izgled mogao je biti samo djelomično prezentiran, i to u kolorističkoj obradi, dok je kompozicijski zadržano zatečeno stanje iz 20. stoljeća. Sondiranja su pokazala vrlo složenu situaciju s nekoliko slojeva podloge, polimenta, boje, pozlate i zeleno lazuriranog srebra. Isto su potvrđile i stratigrafske analize provedene u Prirodoslovnom laboratoriju Zavoda u Zagrebu.

Probe uklanjanja slojeva preslika provedene su otapalima različitih pH-vrijednosti, a najbolje su se pokazale kemikalije pH-vrijednosti 8,5-9,5 (smolni sapun i *Carbopol ultrez 10*). Dočišćavanje je obavljeno razrijeđenom octenom kiselinom i mehaničkim putem. Postupak uklanjanja preslika s lazuriranog srebra bio je dugotrajan i iziskivao je dočišćavanje dodatnim otapalima - gelovima kojima se kontroliralo djelovanje kemikalija kako se ne bi oštetile vrlo transparentne i u tankom sloju naslikane lazure. Prilikom uklanjanja preslika do sloja izvornika primijećene su nekonvencionalne i zanimljive tehnike ukrašavanja profila, letvica i hrskavičnih ukrasa. Primjer takve obrade vidljiv je na profilu vijenca gdje je korištena kombinacija naizmjenično pozlaćenih i posrebrenih ukrasa te ukrasa u poliranoj kredi (*polierweiss*). Na profilaciji predele ispod

pozlaćenog profila izmjenjuju se posrebreni, pozlaćeni i oker-narančasto oslikani *denti*, a slična kombinacija prisutna je i na središnjoj kartuši i hrskavičnim ukrasima frontalne strane predele uz dodatak poliranog crvenog bolusa umjesto boje. Zbog sitnih krakelira na izvornoj,

crnoj boji arhitekture te pohabanom zlatu i srebru, retuš je izведен tehnikom *tratteggio*, čime se postigao učinak transparentne i titrave površine kakva je i na izvorniku.

d. b.

Slika 1. Kemijske sonde, probe uklanjanja preslika

Slika 2. Oltar nakon radova i montaže u kapeli

Karlovac

Rijeka Kupa - Kobilić Pokupski, rijeka Dobra - Novigrad na Dobri, rijeka Mrežnica - Zvečaj

Antika / novi vijek

Voditelj programa: Krunoslav Zubčić

Suradnici: Goran Trninić, Ozren Pleše, Matko Čvrljak

BROJ DOSJEA: 1835/1, ZAGREB, CVIJEĆE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine nastavljeno je podvodno arheološko rekognosciranje rijeka Kupe, Dobre i Mrežnice. Dio rijeke Kupe od Ozlja do Levkušja snimljen je sonarom *Side-scan*. Na tom području zabilježene su lokacije na kojima su pjeskari pri vađenju pijeska pronalazili arheološki materijal. Uzvodno od mosta u Novigradu na Dobri dokumentirani su ostaci pet drvenih kvadratnih pilona, od kojih je jedan uzet za dendrokronološku analizu. Na lokaciji rimskog brodoloma u Kamenskom (Kobiliću Pokupskom), zbog

visokog vodostaja rijeke Kupe, pregledano je samo područje nizvodno od lokaliteta. Tom prilikom pronađena je korodirana metalna bajuneta dužine 56 cm (okvirno datirana u početak 20. st.). U rijeci Mrežnici ispod starog grada Zvečaja na osnovi informacija dobivenih od članova ronilačkog kluba Vodomar iz Duge Rese pronađeni su pravilno klesani kameni blokovi većih dimenzija nepoznate starosti.

k. z.

Slika 1. Ostaci drvenih pilona u Novigradu na Dobri

Koprivnica

Muzej grada Koprivnice

Rubac *svilnak*

Nepoznati autori, početak 20. st.

Crna svilena tkanina, tkano, vezeno, šivanje, 227 x 134-140 x 110 cm

Voditeljica programa: Maja Vrtulek

Suradnice: Ada Vrtulek Gerić, Štefica Nemec Panić

BROJ DOSJEA: 31.1.3.B., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Rubac *svilnak* inventurnog broja 1000b dio je narodne nošnje Koprivničkog Ivanca s početka 20. stoljeća. Čuva se u Etnografskoj zbirci Muzeja grada Koprivnice. Trokutastog je oblika i načinjen od crne svilene tkanine, tkane u *jacquard* tehnici. Uz rubove, na dvjema kraćim stranama, strojno su izvedeni cvjetni motivi koji su mjestimice ukrašeni viticama i listovima ručnim šivanjem tekstilnom niti bež boje. Na tim dijelovima dodatni ukras čine pletene rese crne boje.

Na rupcu su vidljiva veća oštećenja tekstilnog nosioca u vidu poderotina i nedostajućih dijelova nastalih uporabom i starenjem tekstilnog materijala. Rubac je bio izrazito izgužvan i naboran. Tkanina je u cijelosti bila prašna i onečišćena raznovrsnom prljavštinom.

U 2012. godini na predmetu je provedena dezinsekcija plinovitim dušikom u komori Restauratorskog centra

Ludbreg, suhi postupak čišćenja te ravnanje tekstilnog nosioca na predjelima oštećenja i u cijelosti.

U 2014. godini provedeno je uzorkovanje sa svrhom kvalitativne analize tekstilnih materijala. Zbog velikog oštećenja svilenog izvornika, rubac je u cijelosti konsolidiran novom svilrenom tkaninom obojenom u lokalni ton, koja je za izvornik učvršćena ručnim šivanjem; sva mjesta oštećenja dodatno su učvršćena šivanjem konzervatorskim bodom. Oštećenja na svilenum resama, kao i nedostajući dijelovi podloženi su mrežastom tkaninom crnog tona za koju su učvršćeni šivanjem. Detaljno je dokumentirano zatećeno stanje predmeta, kao i sve faze radova. Za čuvanje rupca pripremljen je spremnik od beskiselinskog kartona s odgovarajućom popunom. Predmet je vraćen u Muzej grada Koprivnice.

m. vr.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Koprivnica, Hlebine

Muzej grada Koprivnice, Galerija naivne umjetnosti u Hlebinama

Smolek

Ivan Generalić, 1975.

Ulje na staklu, 120 x 160 cm

Voditeljica programa: Magdalena Vlaho

Suradnici: Marko Begović, Sanda Milošević

BROJ DOSJEA: 8414, ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Smolek* Ivana Generalića dio je stalnog postava Galerije naivne umjetnosti u Hlebinama. Imala oblik izduženog, vodoravno postavljenog četverokuta, a slikana je uljanom bojom na staklu te postavljena u izvornom drvenom ukrašnom okviru. Detaljnijim pregledom prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova ustanovljen je visok stupanj nestabilnosti slikanog sloja u gornjem dijelu slike, čime je bilo ograničeno rukovanje.

Slika je trebala hitne restauratorske radove, prije svega konsolidaciju, kako ne bi došlo do daljnog odvajanja boje od podlage i trajnog gubitka već odvojenog sloja.

Prije radova bilo je potrebno razraditi metodu rada, s obzirom na to da je slikani sloj bio mjestimično pulveriziran pa je na tim mjestima bila vidljiva crna tkanina koja je prislonjena na slikani sloj s poleđine. Nakon provedenih istraživanja, uzimajući u obzir neprimjerene uvjete u kojima se umjetnina nalazila te količinu izgubljenog slikanog sloja, odlučeno je da se upotrijebe materijali otporniji na oscilacije vlage i temperature. Uzorak slikanog

sloja analiziran je metodom rendgenske fluorescentne spektroskopije (XFR), na temelju čega se zaključilo da se radi o bijelom pigmentu litopon koji sadrži olovu i cink. Također, cink bijela ima sposobnost odvajanja u česticama i znatno povećava „znojenje“ uljane boje te ima sklonost izbjeljivanju ili gubitku boje (diskoloracija). Ti rezultati dali su smjernice za provođenje konzervatorsko-restauratorskih radova.

Nakon demontaže poleđine slike, prva je faza postupka bila uklanjanje nečistoće na slikanom sloju primjenom različitih otapala. Zbog osjetljivosti slikanog sloja, bilo je nužno čistiti postupno i vrlo pažljivo. U drugoj fazi provedena je konsolidacija slikanog sloja, kapanjem i premazivanjem otopljene smole. Potom je rekonstruiran slikani sloj na nedostajućim dijelovima odgovarajućim bojama te je slika završno zaštićena. Na poleđinu slike postavljen je zaštitni beskiselinski muzejski karton.

m. v.

Slika 1. *Smolek*, detalj oštećenja

Slika 2. *Smolek*, detalj oštećenja

Slika 3. *Smolek*, stanje nakon radova

Korčula

Katedrala sv. Marka

Kamena plastika

15. st.

Voditelj programa: Ivan Sikavica

Suradnici: Marin Barišić, Irma Huić, Ivka Lipanović, Vinka Marinković, Borka Milković, Mate Pavin, Frane

Prižmić, Mate Roščić

BROJ DOSJEA: 210/14, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2014. godini započeti su istraživački, dokumentacijski i probni konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plastici ciborija glavnog oltara katedrale. Ciborij, koji je izradio korčulanski kamenoklesar Marko Andrijić 1485. godine, sastoji se od četiri stupa s bazama i kapitelima te nadgrađa, koje čini trostruki poligonalni tambur s akroterijem na vrhu.

Nadgrađe i sve skulpture, kapiteli stupova i gornji dio stupova prekriveni su nečistoćama od čađe svijeća, dok su tijela stupova premazana voskom od sredine prema dolje. Vidljive su pukotine i lomovi nastali korozijom metalnih trnova. Na lijevom stražnjem stupu uočena je vertikalna

pukotina koja se proteže od baze prema sredini stupa u dužini od 80 cm. Skulpture su se odvojile od svojih baza te postoji opasnost da padnu. Sljubnice su popucale i otpadaju. Za ciborij su pričvršćene električne instalacije i rasvjetna tijela. Stanje pozlate i opseg očuvanosti nije vidljiv zbog površinske nečistoće.

Na temelju provedenih istraživačkih i probnih radova, predložene su smjernice za daljnje i cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove. Osim konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, u tijeku je digitalizacija i izrada arhitektonskih nacrta postojećeg stanja.

i. s.

Slika 1. Pogled na ciborij, zatečeno stanje

Slika 2. Probe čišćenja

Korčula

Muzej Opatske riznice sv. Marka

1. Raspeće, prema Van Dycku, 18. st., bojena grafika na papiru, 30 x 40 cm

2. Prijedlog postava Opatske riznice, Ljubo Babić, 20. st., pastel na papiru, tuš na paus-papiru, bijela i crvena tempera na marmoriziranom papiru, karton, trake za uvezivanje, 57,4 x 43,7cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnica: Sanja Serhatlić

BROJ DOSJEA: 210/13, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dvije potpuno različite umjetnine - dvodimenzionalna grafika i trodimenzionalna mapa izrađena kombiniranim tehnikom - zahtijevale su i potpuno različit konzervatorsko-restauratorski pristup. Grafika *Raspeće* otisnuta je na papiru ručne izrade i podlijepljena nekvalitetnim industrijskim papirom. Prikaz se proteže duž cijele površine grafičkog lista, a margine su vjerojatno naknadno odrezane radi umetanja u manji ukrasni okvir. Boje su djelomično izblijedjele, a papir požutio i postao valovit i krt. Rubovi grafike su nepravilni i iskrzani, s nedostajućim kutovima. Veći broj abrazija papirnatog nosioca prouzročen je insektima, a najizraženije su bile uz donji i gornji rub grafike. Po cijeloj površini lista nalazile su se i umjerene crvenkaste mrlje (*foxing*) te mrlje od izmeta insekata i nevezana nečist.

Nakon otvaranja ostakljenog izložbenog panoa *in situ*, grafika je pažljivo odvojena od platnene podloge panoa. U radionici se pristupilo odvajajući nalijepljenog papira i grafičkog lista od nekvalitetnog, tankog paspartua na kojemu su bili nalijepljeni ljepljivim trakama. Odvajanje je izvedeno skalpelom i teflonskom špahtlicom. Na isti način odvojen je grafički list od nalijepljenog papira na poledini. Pažljivo je uklonjeno jedanaest dvostrano samoljepljivih kvadratiča koji su spajali industrijski papir i grafički list. Na svim bojama na grafici provedene su analize topivosti na vodu. Sve topive boje fiksirane su 4,5%-tним konsolidantom *Klucel-G*, rastvorenom u etilnom alkoholu. Potom je grafika oprana potapanjem u mlakoj vodi. Lokalno bijeljenje crvenkastih mrlja, a poslije i cijelog lista izvedeno s poledine grafike je kalcij-hipokloritom, nakon čega je grafički list opetovano ispran u tekućoj vodi. Proveden je i antiklorni tretman. Na kraju je grafika neutralizirana otopinom kalcij-hidroksida u vodi (pH=9), podlijepjen je cijeli grafički list, a za izradu

zakrpa je prethodno toniran japanski papir akvarelnim bojama. Retuš je izведен akvarelnim bojama, *Micropen* arhivskom tintom i grafitnim olovkama različite tvrdoće. Nedostatak izvornih margini na grafici zahtijevao je izradu tzv. umjetnih margini japanskim papirom odgovarajuće boje i debljine. Za pohranu restaurirane grafike izrađen je paspartu od beskiselinskog kartona.

Mapu s prijedlogom postava Opatske riznice sv. Marka u Korčuli Ljubo Babić je izradio 1950. godine. Sastoji se od dvanaest crteža pastelom veličine 40 x 27 cm nalijepljenih na kartone nešto većih dimenzija. Crteži su numerirani rimskim brojevima, prema broju sobe muzeja. Uz unutarnje rubove kartona nalijepljeni su paus-papiri (koji prekrivaju crteže) na kojima su tušem popisani predmeti za izlaganje. Na kraju je nacrtan prostoručni tlocrt prostorija na katu biskupske palače, s brojevima i opisom. Crteži su nalijepljeni na nekvalitetne kisele ljepenke s puno crvenkastih mrlja (*foxing*), koje su prešle i na listove crteža. Konzervatorsko-restauratorski postupak počeo je dokumentiranjem stanja predmeta, a zatim su provedene uobičajene analize materijala i boja. Površinske nečistoće uklonjene su suhim postupkom: mekom četkom, *Wishab* gumom i guminicom u prahu. Kartoni su izvučeni iz bloka mape, a potom su odvojeni paus-papiri teflonskom špahtlom, uz blago vlaženje vodom. Paus-papiri su zasebno tretirani. Nakon pranja u hladnoj vodi, konsolidirane su poderotine na većini listova. Izvedene su zakrpe i zapuñe nedostajućih dijelova na paus-papirima, a potom su izravnati prešanjem. Kartoni su očišćeni gelom za čišćenje (*Tylose* s amonijakom pH-vrijednosti 9). Prvi i zadnji karton spojeni su platnenim trakama, a ostali složeni i umetnuti u blok mape. Mapa je pohranjena u po mjeri izrađenoj kutiji od beskiselinskog puferiranog kartona.

sam. se.

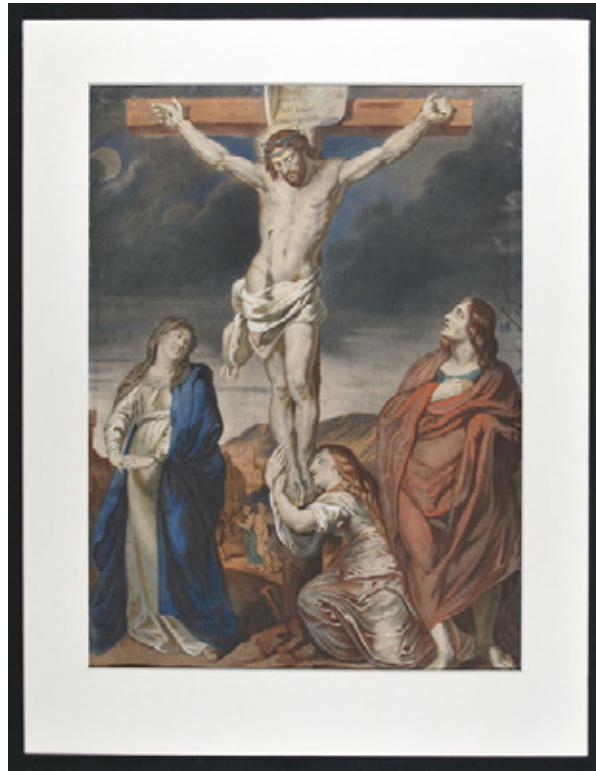
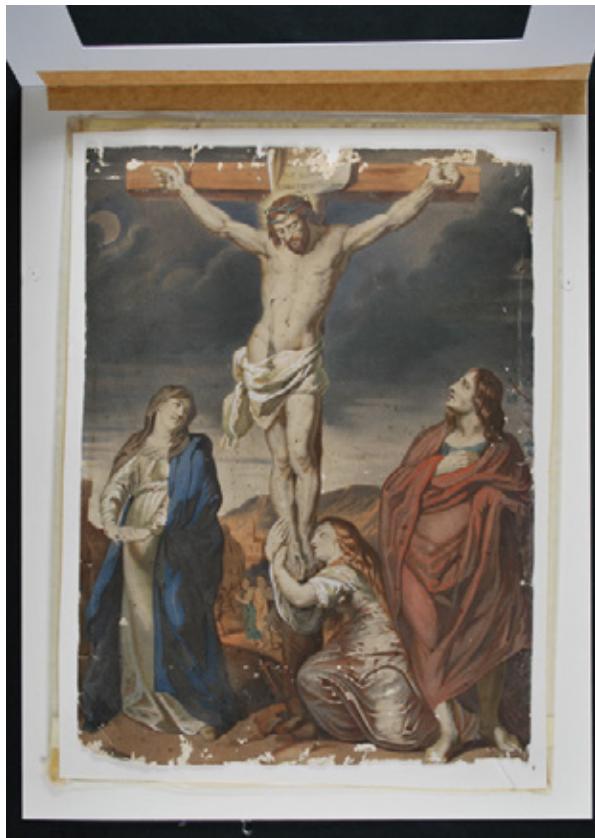
Slika 1. *Raspeće*, stanje prije radova

Slika 2. *Raspeće*, stanje nakon radova

Slika 3. Prijedlog postava Opatske riznice, stanje prije radova

Slika 4. Prijedlog postava Opatske riznice, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Križovljani

Kapela Sv. Križa
 Oltari sv. Josipa i sv. Sebastijana
 Nepoznati autori, druga polovica 18. st.
 Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 342 x 207 x 39 cm
 Voditelj programa: Davor Bešvir
 Suradnici: Tomislav Sikinger, Venija Bobnjarić-Vučković

BROJ DOSJEA: 34.3./34.4., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltari sv. Josipa (lijevo) i sv. Sebastijana (desno) postavljeni su uz trijumfalni luk crkve Sv. Križa u Križovljani oko 1758. godine. Građeni su na istovjetan način s dva pilastra i dvije bočne volute koji nose grede vijenca. U središnjim nišama smješteni su kipovi svetaca titulara. Stijene atike s monogramima Marije, odnosno Isusa, nose dvije volute koje se uspinju prema maloj kupoli s koje se na obje strane spušta draperija baldahina ukrašena rubnim resama. Na menzi obaju oltara nalaze se kanonske tablice s kandelabrima unutar dekorativnih okvira od *roccaillea*. Oltari su u lošem stanju, potpuno konstrukcijski raspadnuti. Velik dio profilacija s vijenca i predele bio je odlijepljen, a volute s atike i kupole odvojile su se od pozadinske stijene atike. Polomljene su zrake i pozlaćeni monogrami, kao i oblaci te glavice andela. Velika su oštećenja uzrokovana kovanim korodiranim klinovima. Kipovi sv. Sebastijana i sv. Josipa, kao i rezbareni dijelovi arhitekture oltara, oštećeni su crvotočinom i lošim mikroklimatskim uvjetima u crkvi. Oltari su 2013. godine demontirani, transportirani u Restauratorski centar Ludbreg gdje je provedena dezinsekcija *anoxi* metodom u komori, a zatim su pohranjeni u depou RCL-a. U 2014. godini utvrđeno je opće stanje oltara, pro-

vedena su kemijska sondiranja slikanog sloja i izrađena je stratigrafija slojeva. Analiza pigmenta i veziva provedena je u Prirodoslovnom laboratoriju Zavoda. Sondiranja na kipovima sv. Sebastijana i sv. Josipa pokazala su postojanje dvaju naknadnih slojeva boje nanesenih na izvorni sloj srebra, zlata i inkarnata. Draperija je većim dijelom bila posrebrena i pozlaćena, a inkarnat je bio svijetloružičaste boje, slikan temperom. Izvorni sloj je izrazito oštećen, istrošen i popucao. Sondiranja na arhitekturi oltara pokazala su da je izvorna polikromija, izvedena temperom u proteinskom vezivu, dosta oštećena, a ponegdje i nečitka (atika). Pozlaćeni su manji dijelovi profilacije vijenca i retabla, okviri kanonskih tablica s kandelabrima i monogrami s atike oltara. Krila andeoskih glavica s atike, dijelovi kupole i voluta, bočnih stranica retabla i okvira niše također su djelomično pozlaćeni, a djelomično su i posrebreni i lazurirani žutim i zelenim lazuranim bojama. Lazure žute boje su dobro očuvane samo na zrakama s atike, dok su lazure zelene boje na baldahinu i kupoli jako oštećene i sačuvane samo u tragovima. Uklanjanje preslika je otežano jer su mnogi dijelovi oltara ponovo kredirani i kitani tijekom posljednje intervencije u 19. stoljeću.

S obzirom na rezultate istraživanja, stupanj oštećenja slikanog sloja i drvenog nosioca te rezbarenenih dijelova oltara i oštećenja koja nastaju uklanjanjem naknadnih

preslika, predloženo je provesti konzervatorski zahvat na posljednjem uljanom presliku s kraja 19. stoljeća.

d. b.

Slika 1. Oltari sv. Josipa i sv. Sebastijana u crkvi Sv. Križa
Slika 2. Stanje inkarnata i preslika na kipu sv. Josipa

Krk

Crkva sv. Kvirina, sakralna zbirka

Navještenje sa sv. Augustinom, sv. Ivanom Nepomukom, sv. Franjom Paulskim i sv. Petrom Alkantarskim

Nicola Grassi, 1740. - 1745.

Ulje na platnu, 296 x 147 cm

Voditelj programa: Pavao Lerotic

Suradnici: Višnja Bralić, Nena Meter Kiseljak, Dragutin Furdi

BROJ DOSJEA: 2264, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tri slike Nicole Grassija (1682.-1748.), *Sv. Augustin i sv. Ivan Nepomuk, Navještenje i Sv. Franjo Paulski i sv. Petar Alkantarski* među najvažnijim su djelima venecijanskog rokoko slikarstva sačuvanog na našoj obali. Pripadale su vjerojatno inventaru krčke katedrale ili srušene crkve klarisa u Krku.

Na slikanom sloju triju djela počeo je proces odizanja i odvajanja od platna, a na nekim su mjestima u donjem dijelu formata bili vidljivi i gubici boje. Stari zakiti su raspucani, a retuši potamnjeli i alterirali. Platno kojim je podloženo izvorno tkanje deformiralo se i naboralo, a vezivna snaga voštano-smolne mase za dubliranje popustila. Slikana je površina bila prekrivena slojevima nečistoće i ostataka zamućenih starih lakova i uljnih zaštitnih premaza koji slikama daju mrljast izgled, zatamnjujući njihov izvorno svijetli rokoko kolorit. Izgled slika je bio neujednačen i zbog neprimjerenih čišćenja slikane površine tijekom prethodnog restauriranja (Bulić, Wyrroubal 1960.-1961.). Prvi dio programa obuhvatio je konzerviranje i fiksiranje nestabilnog slikanog sloja uz podlogu i nosilac. Kako bi prianjanje trusne boje i preparacije bilo provedeno što

potpunije, te zbog dotrajalosti i oslabljene vezivne snage voštane mase kojom su slike bile dublirane 1960. godine, platno za dubliranje i voštana masa su uklonjeni, a poleđina izvornika detaljno očišćena od ostataka ljepila i nečistoće. Potom su slike tretirane na toplinskom vakuumskom stolu.

Površina svih triju slika je dočišćena, osim teško topivih ostataka starijih retuša i čestica potamnjelog laka, zadržanih na poroznoj površini izvorne boje.

Nakon uklanjanja platna za dubliranje i preslika, ustavljeno je da su te tri slike izvorno činile jedinstvenu kompoziciju i da je slika tijekom od jedne od prethodnih intervencija bila izrezana na tri dijela podjednake veličine. Očuvani otisak starog, jedinstvenog podokvira vidljiv na poleđinama triju slika omogućio je preciznu rekonstrukciju izvornog, jedinstvenog formata.

Program konzervatorsko-restauratorskih radova na tri slike dovršen je 2014. godine. Tijekom radova izrezani dijelovi slike spojeni su u cjelinu, nakon čega je provedeno dubliranje novim platnom. Manji nedostajući dijelovi izvornog platna nadomješteni su umetanjem intarzija, a

lakune i otpali dijelovi preparacije krednim kitom. Izrađen je novi drveni podokvir potrebnih dimenzija na koji je slika napeta te je provedena rekonstrukcija nedostajuće preparacije i retuš svih oštećenja, uključujući i oštećenja nastala izrezivanjem cjeline u tri dijela. Mimetičkim re-

tušem, koji na oštećenju potpuno sugerira okolni slikani sloj, nadomještена je izgubljena izvorna slikarska forma te je djelo povezano u cjelinu u izvornom formatu.

p. l.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Krk

Franjevački samostan i crkva sv. Franje Asiškog

1. Sv. Ivan Krstitelj, radionica Paola Campse, četvrto desetljeće 16. st., drvo, polikromirano, pozlaćeno, 105 x 28 x 30 cm

2. Sv. Jakov, radionica Paola Campse, četvrto desetljeće 16. st., drvo, polikromirano, pozlaćeno, 93 x 32 x 22 cm

Voditeljica programa: Stela Grmoljez Ivanković

Suradnici: Ida Gnjatović, Tomislav Jakopaš, Ines Palčić, Dragutin Furdi, Natalija Vasić, Nikolina Oštarijaš, Ljubo Gamulin, Martina Wolff Zubović

BROJ DOSJEA: 8230 (1), 8229 (2), ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drvene skulpture sv. Jakova i sv. Ivana Krstitelja pronađene su na tavanu franjevačkog samostana na Krku. Sv. Ivan Krstitelj prikazan je na klasičan način blizak renesansi: u statičnom kontrapostu lagano se oslanja na lijevu nogu. Kipar je vješt prikazao anatomiju mršavog tijela i pravilne crte duguljasta lica lagano otvorenih usta. Osobito su fino izrezbarene kovrče brade, koja je podijeljena na dva dijela s ušiljenim vrhovima, te pramenovi kose i čupavo životinjsko krvno kojim je ognut. Sv. Jakov je prikazan u tričetvrt profilu, a pod nabranom draperijom dugačke haljine okrugla izreza nazire se nešto izraženiji kontrapost. Bujna kosa istaknutih pramenova dopire do ramena, a brada je kao i kod sv. Ivana Krstitelja podijeljena na dva dijela ušiljenih vrhova. Poledina skulpture je sumarno obrađena. Dobre proporcije i impostacija obiju skulptura, pravilne crte lice te fino izrezbareni valoviti pramenovi kose i čvrste kovrče brade odaju ruku vještog kipara.

Skulpture su bile u iznimno lošem stanju, bez velikog dijela drvenog nosioca, prekrivene skorenim slojem prahine i nečistoće. Opsežna crvotočina i trulež pretvorili su drveni nosilac u mrežu sitnih rovova. Oslik je na oba kipa prisutan u segmentima (sačuvano je oko 30% izvornika), a osobito je nedostajao na području draperije. Postojeći se ljuštio, odizao od podloge i otpadao. Na inkarnatu se jasno razlučivao prijašnji sloj. Prije opsežnog i višekratnog konsolidiranja drvenog nosioca termoplastičnim smolama i podlepljivanja raspucanog oslika, na kipovima su provedena istraživanja slojeva oslika kemijsko-mehaničkim sondiranjem. Uzeti su uzorci za izradu mikropresjeka i stratigrafsku analizu na kojima su XRF snimanjem određeni sastavnii elementi. Obavljena je analiza veziva FT-IR i tankoslojnom kromatografijom. Oba kipa snimljena su radiografski rendgenskim zrakama. Izmjerene

su pH-vrijednosti površine, a mikroskopskom analizom utvrđene su vrste drva i tekstilnih vlakana ispod sloja oslika. Provedena je stolarska sanacija. Uklonjen je sloj nečistoće s polikromije i dijelova drvenog nosioca bez oslika. Zbog nedostatnosti repolikromacije na dijelu kose, brade i draperije, samo je suhim postupkom s inkarnata strapiran preslik, pri čemu su sačuvani prijašnji lak i patina. Veća oštećenja u drvenom nosiocu zapunjena su meduspajanjem mekog drva i filera, duboke rupice od crvotočine zatvorene su drvenim štapićima, a ispune oštećenja u sloju osnove i dijela rekonstrukcija tekućim kitom, koji je teksturom i obradom prilagođen izvornom osliku. S obzirom na njihovu buduću namjenu i činjenicu da ti vrijedni kipovi nisu mogli samostalno stajati zbog nedostajućih dijelova u donjem dijelu, dorezbareni su nedostajući dijelovi nogu i plašta te postamenti. Rekonstrukcije i nadoknade u rezbariji izvedene su u opsegu koji su dopuštali prikupljeni podaci i uz pomoć referentne literature i komparativnog materijala. Rekonstrukcije u drvu uskladene su s obojenjem izvornog drvenog nosioca, da bi se postigla ujednačena percepcija kiparske forme. Lokalno je retušem povezana izvorna polikromija (pozlatu, inkarnat, draperija na kipu sv. Jakova, krvno koj sv. Ivana). Kredna se osnova u ovom slučaju postavljala samo parcijalno. Podlaganje oslika izvedeno je gvaševima i akvareлом, a završni retuš lakirnom bojom. Područja metalizacije rekonstruirana su polimentnom pozlatom. Nakon patiniranja, umjetnina je premazana završnim zaštitim lakom. Muzealna namjena umjetnina odredila je koncept cjelokupnog konzervatorsko-restauratorskog zahvata, čiji je cilj bio u najvećoj mogućoj mjeri prezentirati izvorni umjetnički izraz.

s. g. i., m. w. z.

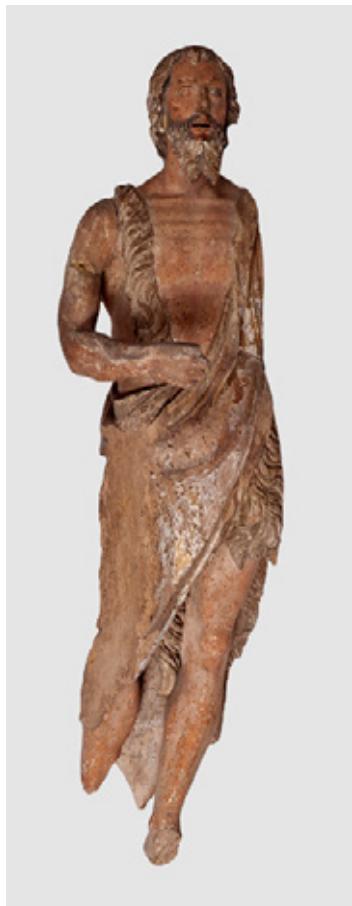
Slika 1. Sv. Ivan Krstitelj, stanje prije radova

Slika 2. Sv. Ivan Krstitelj, stanje nakon radova

Slika 3. Sv. Jakov, stanje prije radova

Slika 4. Sv. Jakov, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Krk

Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije

Raspelo

Nepoznati autor, oko 1370.

Drvo, polikromija, pozlata, 250 x 170 x 50

Voditelj programa: Miroslav Pavličić

Suradnici: Ivona Peranić Marin, Marijana Galović, Ines Palčić, Davor Filipčić, Martina Wolff Zubović, Orest Šuman, Dragutin Furdi, Veljko Bartol

BROJ DOSJEA: 5139.1, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Gotičko raspelo datirano je u 1370. godinu i dio je figuralne skupine koju čine skulpture sv. Marije i Ivana. Skupina je dio Katedralne zbirke smještene u crkvi sv. Kvirina. Za raspelo Josip Belamarić uočava da je srođno raspelima iz Pirana, Splita i Kotora, koja smatra djelima istog rezbara ili radionice.

Prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova 2001. godine skulptura raspetoga Krista bila je postavljena u sakralnoj zbirci na novoizrađeni križ od grubo tesane građe. Izvorni križ nije sačuvan, a korpus Krista prije je bio postavljen na križ izrađen u 19. stoljeću. On je sačuvan, kao i staklena vitrina kojoj je križ prilagođen, a u kojoj je raspelo jedno vrijeme bilo izloženo.

Izvorna forma i polikromija skulpture bila je neprepoznatljiva ispod višeslojnog preslika. Perizoma je bila skraćena preslikavanjem tako da potpuno otkrije koljena. Preslik je bio debeo, pucao je i odizao se od podlage najviše na spoju nosa i čela, ispod očiju te ispod i iznad desnog koljena. Oslabljeni su bili spojevi u ramenima i vratu, a u drvenom nosiocu primijećena je aktivna crvotočina. Potkraj 2001. godine skulptura raspetog Krista transportirana je u radionicu Hrvatskog restauratorskog zavoda. Na skulpturi je provedena dezinsekcija gama-zračenjem na Institutu „Ruđer Bošković“ od 1,5 kGy.

Ispod debelog sloja kasnijih preslika pronađen je dobro očuvan bojeni sloj na platnu. Platno je korišteno u dva navrata prilikom popravaka, dok u izvornom sloju nije pronađeno. Pri prethodnoj obnovi skulpture platno je korišteno za premošćivanje pojedinih oštećenja, pri čemu se na trbuhi dijelom mijenja izvorna forma, postavljanjem ispod platna debelog sloja gipsa. Gips je korišten na prsimu gdje su zapunjene udubine između rebara. Na licu se platno nalazi preko očiju i nosa, a na bradi koja je bila izrađena od dlaka, rupice su zatvorene tutkalno-kred-

nom preparacijom. U toj ranoj obnovi otesani su prsti na desnom stopalu, a sa stražnje strane ostaci su savinutih i znatno izražajnijih prstiju, na koje su postavljeni novi ispruženi prsti. Namjera intervencija bila je da se ublaži gestikulacija (manje izražena rebara, zapunjen jako uvučen trbuh, prsti nogu više nisu zgrčeni, uklonjene su rane po tijelu, uklonjena je brada).

U sklopu radova provedenih na Zavodu, preslik je uklonjen samo do najranijeg dobro očuvanog sloja koji predstavlja tamni inkarnat. Odignuti dijelovi polikromiranog sloja i armaturnog platna podlijepljeni su otopinom zečjeg i jesetrina tutkala. Drveni nosilac oslabljen je crvotočinom najviše na predjelu ruku, konsolidiran je otopinom akrilne smole *Paraloida B-72* u etilnom alkoholu. Stolarski su sanirani spojevi ruku i ramena, učvršćen je lijevi viseći dio perizome i spoj na vratu. Rekonstruirani su nedostajući prsti rezbarenjem u drvu.

Veća oštećenja drvenog nosioca zatvarana su umetanjem komada drva prilagođenih oštećenju, a na manja oštećenja položen je kit. Oštećenja polikromiranog sloja zatvorena su retušem u nekoliko slojeva, pokrivnim bojama i lazurama. Korištene su akvarelne i gvaš boje, osim na trbuhu, gdje je zbog svojstva podlage korištena boja napravljena pigmentima i vezana urea-aldehidnim vezivom *Laropal A81*. Prema potrebi, retuš je završen lazurno, restauratorskim bojama na bazi mastiksa (*Maimeri Restauro*). Skulptura je završno lakirana lakom od hidrogenizirane ugljikovodične smole *Regalrez 1094* koji je otporan na djelovanje UV-zraka. Oštećenja pozlaćenih dijelova zatvarana su zlatnim listićima na polimentu i izmrvljenim zlatnim listićima u otopini arapske gume. Restaurirana skulptura postavljena je u katedrali u ožujku 2015. godine.

m. p.

1. Stanje prije radova

2. Stanje tijekom radova nakon uklanjanja preslika do sloja koji se prezentira

3. Stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Krk

Samostan benediktinki Uznesenja Blažene Djevice Marije
 Ukrasni okvir slike *Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem i sv. Jurjem*
 Nepoznati autor, 16. st.
 Drvo, polikromirano i polimentirano, 173,2 x 140 cm
 Voditeljica programa: Larisa Pervan Čizmić

BROJ DOSJEA: 1721/19/1, SPLIT, PORINOVA 2A
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem i sv. Jurjem* iz samostana benediktinki na Krku djelo je nepoznatog talijanskog majstora 16. stoljeća. Godine 1993. časne sestre sliku su uputile na restauraciju u Split. Na slici i ukrasnom okviru započet je konzervatorsko-restauratorski zahvat, no slika je ubrzo ukradena. Nakon krađe, 1993. godine, njezin je ukrasni okvir zapakiran i čuvan u prostorima tadašnjeg Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Okvir je 2014. ponovo prebačen u radionicu HRZ-ova odjela u Splitu, gdje je nastavljen i dovršen konzervatorsko-restauratorski zahvat. Arhitektonski elementi gornjeg dijela okvira, friza, su gornja profilirana greda, ravnih linija, glatke pozlaćene površine bez ukrasa, s jednom konkavnom linijom po cijeloj dužini koja nije pozlaćena, nego oslikana smeđom bojom. Cijela gornja greda izlazi u prostor 18 cm, kolika je i dužina bočnih stranica, kao ravno „krovište“ koje natkriva ostatak okvira. Uvučeni dio te arhitektonske cjeline čine pozlaćeni *denti*, priljubljeni na ravnu, također pozlaćenu površinu. Taj gornji arhitektonski dio završava profiliranom letvicom smede boje. Unutarnji dio donjeg okvira, tipa *Cassetta*, spušten je i izdiže se do razine dviju konveksnih profilacija između kojih je konkavni žlijeb unutar kojega su smješteni drveni ukrasi valjkastog oblika, *fusello*. Od izvornih *fusella* sačuvana su samo dva komada, dok je ostalih sedamdeset rekonstruirano u bukvini drvu. Slijedi ravna ploha sме-

đe boje obrađena tehnikom *Sabbiato*. Za njezin neravan izgled koristi se pijesak u kredi, koji se poslije kolorira, u ovom slučaju tamnosmeđom bojom. Time je postignuta kontrastnost hrapave površine u odnosu na glatku, sjajnu pozlatu koja je okružuje.

Utvrđeno je da se na okviru stvorio sloj pljesni koji se pojavio na novom sloju kredne preparacije iz 1993., a reflektirao se diskoloracijom, tj. oker-smeđim mrljama, kao i odvajanjem krede od drvnog nosioca. Uzrok pljesni vjerojatno je bio neadekvatan smještaj okvira, odnosno izloženost vlazi. Mjestimično se i izvorni sloj preparacije s pozlatom također odvojio od nosioca te je bilo potrebno odmah preparaciju stabilizirati podljepljivanjem. To je oštećenje zahtijevalo hitnu intervenciju. Oštećeni sloj krede je uklonjen i postavljen je novi, koji je nakon sušenja obrađen, a zatim su stavljeni bolus i pozlata. Površinske nečistoće uklonjene su kombinacijom DMSO-a u etilnom alkoholu, a poledina okvira *Wishab* spužvicama. Sitna oštećenja rekonstruirana su dvokomponentnim kitom i površinski obrađena. Nakon tih radova uslijedilo je spajanje okvira. Donji dio okvira, koji okružuje sliku, spajan je ljepilom *Drvofix* koje je punjeno mikrogranulama. Dijelovi okvira fiksirani su stegama pa zaliđeni. S obzirom na to da se radi o velikoj i teškoj površini, osim lijepljenja, okvir je sa stražnje strane učvršćen i metalnim pločicama. One su postavljene na sva četiri prethodno

zalijepljena spoja i pričvršćene vijcima, nakon čega su pločice prekrivene tankim slojem samoljepivog pluta. Donji dio okvira pričvršćen je za gornji trima posebno izrađenim komadima drva obradom prilagođena neravnoj površini te vijcima pričvršćenim za drvo. Nakon svih

obavljenih konzervatorsko-restauratorskih radova, okvir je transportiran u samostan benediktinki Uznesenja BDM te je njime uokvirena slika.

l. p. č.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Lepoglava

Pavlinski samostan

15. - 20. st.

Voditelj programa: Petar Puhmajer

Suradnici: Andelko Pedišić, Bernarda Ratančić, Ivana Popović, Marina Fernežir, Miroslav Jelenčić, Tomica Paradi, Marin Čalušić, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 121, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S VARAŽDINSKOM BISKUPIJOM

Temeljem ugovora s Varaždinskom biskupijom, provedeni su konzervatorski istraživački radovi u zapadnom, južnom i istočnom krilu zgrade bivšeg pavlinskog samostana u Lepoglavi. Program je obuhvatio opsežna povjesna istraživanja, konzervatorsko-restauratorsko sondiranje, laboratorijska ispitivanja i izradu elaborata sa smjernicama za obnovu.

Istraživanjima su utvrđeni podaci o redoslijedu gradnje, promjeni rasporeda i funkcije samostanskih prostorija, izvorni formati otvora te dekorativna obrada zidnih, podnih i svodnih površina unutrašnjosti.

Utvrđen je položaj i izgled nekadašnje samostanske kapele Sv. Duha u istočnom krilu, koja je izvorno bila dvoetažna, a

naknadno je podijeljena po etažama na dvije prostorije. U gornjoj su prostoriji pronađeni i tragovi njezina svođenja. U zapadnom su pak krilu pronađeni ostaci dekorativne obrade nekadašnjeg ljetnog refektorija, i to naslikani medaljoni s prikazima pavlinskih dobrotvora na istočnom zidu te naslikane lunete na južnom i sjevernom zidu. Na južnom je zidu također odzidana *grotta* s kipovima rađenima u štuku.

p. p.

Vidi članak: Petar Puhmajer, Bernarda Ratančić, Ljetni refektorij pavlinskog samostana u Lepoglavi – nastanak, razaranje i ponovno otkrivanje, Portal 6, 2015.

Slika 1. Pronađeni ostaci zidnog oslika u nekadašnjem ljetnom refektoriju

Slika 2. Model rekonstrukcije svoda nekadašnje samostanske kapele Sv. Duha

Lepoglava

Pavlinski samostan

Zidne slike u nekadašnjoj samostanskoj ljekarni

Ivan Krstitelj Ranger, sredina 18. st.

Fresco-secco

Voditelj programa: Miroslav Jelenčić

Suradnici: Petar Samuel Pal, Tomica Paradi, Matija Deak

BROJ DOSJEA: 121/1, ZAGREB, RADIĆEVA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Cilj radova u 2014. bilo je uklanjanje slojeva naliča s izvornog slikanog sloja. Radovi su izvedeni na istočnom, zapadnom i južnom zidu (unutar niše ulaznih vrata). Slojevi naliča uklanjeni su mehanički, skalpelima, uz omekšavanje mješavinom destilirane vode i etilnog alkohola u omjeru 3:1. Na istočnom je zidu uklonjen oko jedan četvorni metar slojeva naliča sa slikanog sloja. Potpuno je otkriven prikaz Krista i dvaju nepoznatih ljudskih likova. Likovi

su prikazani ispred kamenog zida, a jedan od njih u ruci drži štap. Djelomično je otkriven i novi lik u lijevom dijelu kompozicije na istočnom zidu.

Također se nastavilo s nadoknadom prihvavnog sloja žbuke na svim zidovima kao priprema za završni, prezentacijski sloj žbuke. Žbuka se sastoji od grubog pjeska i gašenog vapna u omjeru vezivo 1: pjesak 4.

m. j.

Slika 1. Otkriveni prikaz Krista na istočnom zidu

Slika 2. Detalj otkrivenog nepoznatog lika na istočnom zidu

Lobor

Majka Božja Gorska

Metalni nalazi

Stari vijek / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 1740/5, ZAGREB, KAMENITA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S CENTROM ZA RANOSREDNJOVJEKOVNA ISTRAŽIVANJA ZAGREB-LOBOR

Tijekom 2014. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na metalnim nalazima s nalazišta Lobor-Majka Božja Gorska. Taj se lokalitet istražuje dugi niz godina pod vodstvom dr. sc. Krešimira Filipca. Konzervirano je i restaurirano pedeset metalnih predmeta pronađenih 2013. godine. Obradjeni su nalazi novca, nakita i uporabnih predmeta od bakrene legure, srebra i kositra iz razdoblja antike, srednjeg i novog vijeka. Predmeti od bakrene legure čišćeni su mehanički skalpelima, mikromotorom i ultrazvučnim iglama, tretirani blokatorom korozije

benzotriazolom, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid H80*. Srebro i kositar obrađeni su mikropjeskarenjem, finim četkicama i laboratorijskim priborom uz upotrebu binokularnog povećala. Srebro je površinski zaštićeno premazom laka *Paraloid B72*, a kositar voskom *Cosmoloid H80*. Rekonstrukcije i konsolidacije su (gdje je to bilo potrebno) izvedene epoksidnom smolom uz dodatak pigmenata ili srebrnog praha.

m. go.

Slika 1. Moravsko puce, stanje prije radova

Slika 2. Moravsko puce, stanje nakon radova

Lovran

Župna crkva sv. Jurja

Zidne slike

Radionica Vincenta iz Kastva i Šarenog majstora (?), 15. st.

Fresco-secco

Voditeljica programa: Kristina Krulić

Suradnici: Fani Župan, Petra Uglešić, Domagoj Mudronja, Vikica Katić Biličić, Ivana Pavleka, Maja Kamenar

BROJ DOSJEA: 2025/1, RIJEKA, UŽARSKA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine čišćene su zidne slike u svetištu. Prije početka radova izrađena je orto-foto snimka zateženog stanja zidnih slika te je dodatno obavljeno 3D skeniranje cijele crkve, a izrađeni su i nacrti postojećeg stanja.

Temeljem rezultata konzervatorsko-restauratorskih istraživanja provođenih 2009. i 2012. godine, čišćenje i konsolidacija oslika provodili su se s povećanim oprezom kako se mjestimično pulverizirani slikani sloj ne bi dodatno oštetio. Uzeti su uzorci naknadnih premaza, zatim uzorci inkarnata radi utvrđivanja sastava tamnih mrlja (oksalata) na njima.

Čišćenjem je utvrđeno da je zidni oslik u prozorskoj niši istočnoga zida naknadno prezbukan novom žbukom i prebojen prilikom ugradnje prozora šezdesetih godina 20. stoljeća. Naknadni sloj žbuke potpuno je uklonjen 2014. te su otkrivene četiri naslikane figure svetaca, koje su relativno dobro očuvane. Unutar prozorske niše na južnom zidu, oslik je očišćen *Wishab* spužvicama, gumičama i mjestimično vodom. Tanki sloj *intonaca* većinom

je odvojen od *arriccia*, a na rubovima i oštećen pa je konsolidiran injektiranjem smjese PLM-a.

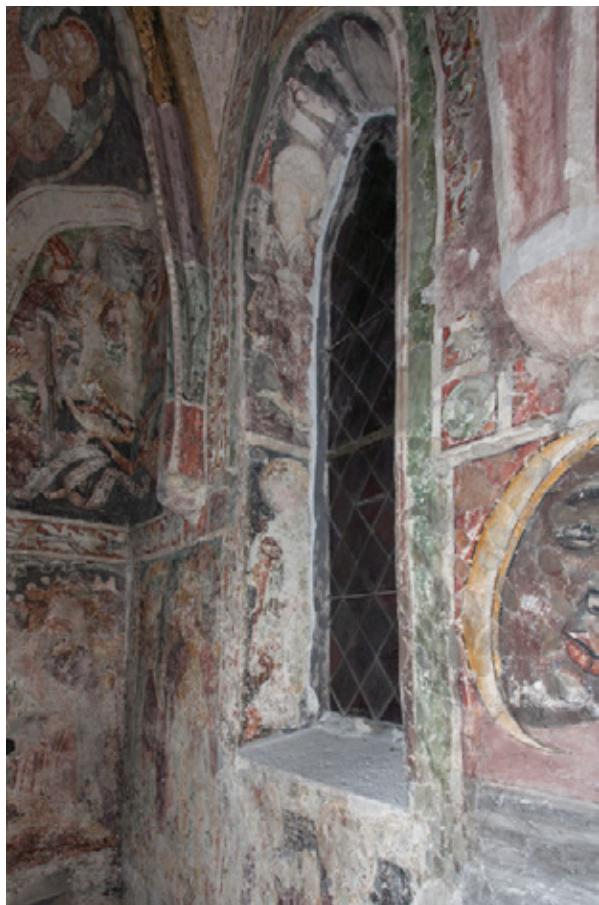
Južni i sjeverni zid u cijelosti su očišćeni od površinskog sloja prljavštine koju je bilo moguće ukloniti suhim metodom čišćenja i djelomično vodom. Ostali slojevi nečistoća koji su produkt djelovanja soli i ili naknadnih restauratorskih premaza, nisu potpuno uklonjeni u tim radovima jer je sam postupak zahtjevan kemijski proces; navedena metoda (završnog) čišćenja predložena je kao faza radova nakon uklanjanja restauratorskih žbuka, odnosno nakon potpune eliminacije prašine očekivane prilikom većih zahvata u svetištu.

U sklopu dosadašnjih radova sustavno se radi i na izradi grafičke i fotografске dokumentacije zateženog stanja i radova, kao i na prikupljanju konzervatorske dokumentacije koja se odnosi na građevinski razvoj crkve, posebno na zahvate iz sredine 20. st., radi zajedničkog konzervatorskog stava o načinu prezentacije oslika.

k. k.

Slika 1. Proba čišćenja, sjeverni zid

Slika 2. Prozorska niša na južnom zidu nakon uklanjanja žbuke s izvornog oslika

Ludbreg

Arheološko nalazište Vrt Somodi / arheološki park Iovia - Ludbreg

Antika

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Miroslav Premec, Euro-Line d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1967, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Antička je Jovija (*Iovia - Botivo*) nastala u ranocarsko vrijeme na važnoj podravskoj prometnici koja je povezivala Ptuj i Osijek, dva velika središta provincije Panonije. Iako je Jovija najvjerojatnije bila razrušena potkraj 4. ili početkom 5. stoljeća, tradicija urbanog života na tom mjestu nije zamrla, nego se nastavila sve do danas.

Arheološka istraživanja (2008.-2011.) provedena u Vrtu Somodi (3629 m²) nastavak su sustavnih iskopavanja koja je na širem prostoru grada proveo Arheološki muzej u Zagrebu (1968.-1979.). Tijekom četiri sezone radova u cijelosti je istraženo malo kupalište (objekt 1; 230 m²) te veći dio objekta organiziranog oko pravokutnog dvorišta te određenog sa zapadne strane trijemom s kolonadom od dvanaest stupova (objekt 2; pretpostavljena bruto ukupna površina oko 1780 m²). Objekti su tipološki najsličniji vili portik, tipa peristil.

Tijekom 2012. godine pripremljeni su glavni arhitektonski i građevinski projekti gradnje potpornog zida oko arheološkog nalazišta te elaborat zaštite na radu (prethodno odobrenje izdao je Konzervatorski odjel u Varaždinu). Tijekom 2012. i 2013. godine izvedeni su građevinski radovi gradnje betonskog potpornog zida uz zapadnu stranu i sjevernu stranu nalazišta, dok je 2014. godine izведен betonski potporni zid uz istočnu stranu te najistočniji dio južne strane nalazišta (Euro-Line d.o.o.). Radovi, izvedeni prema navedenom prethodnom odobrenju te uz odobrenje Grada Ludbrega, opisani su u godišnjem izvještaju. Ujedno je 2014. godine odobren glavni projekt arheološkog parka Iovia - Ludbreg (glavni projektant: M. Zeko d. i. a., Vektra d.o.o.) na temelju kojega je izdana građevinska dozvola (klasa: UP/I-361-03/14-01/000013; ur. broj: 2186/1-06-3/6-14-0010; Ludbreg, 5. prosinca 2014.).

t. p.

Slika 1. Pogled sa sjeverozapada na istočni betonski potporni zid

Ludbreg

Dezinsekcija umjetnina

1. Bednja, crkva Uznesenja BDM, zbirka crkvenog tekstila, 19.-20. st., 102 predmeta raznih dimenzija i tkanina
2. Cista Velika, Dobranje, crkva sv. Ivana Krstitelja, oltar sv. Ivana Krstitelja, drvo/polikromija, 278 x 182 x 50 cm
3. Hrastovljan, kapela sv. Benedikta, zbirka crkvenog tekstila, 32 predmeta raznih dimenzija i tkanina
4. Varaždin, Gradski muzej Varaždin, husarski kaputić, 19. st., sukno, svila, trake, puceta, 63 cm
5. Varaždin, Gradski muzej Varaždin, vojnička torba - tok, 19. st., sukno, koža, baršun; 28 x 25 cm
6. Požega, franjevački samostan, zbirka crkvenog tekstila, 18.-20. st., 164 predmeta raznih dimenzija i tkanina
7. Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej, rubac, kraj 19. st., pamučno platno, vunene rese, titranke, vez, aplikacije, metalne niti, 182 x 17 x 121 x 6 cm

Voditelj programa: Stanko Kirić

Suradnica: Venija Bobnarić-Vučković

BROJ DOSJEA: T.8.1. (1), 2288/1 (2), T.9.1. (3), 47.1.6.1. (4), 47.1.6.2. (5), 78.1. (6), 70.2.1. (7), LUDBREG, TRG SVETOG

TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH, ŽUPAMA I MUZEJIMA

Tijekom 2014. godine u komori Restauratorskog centra Ludbreg provedena je dezinsekcija umjetnina zaraženih drvnim insektima i drugim nametnicima. Dezinsekcija je provedena *anoxy* metodom, primjenom inertnog plina dušika u trajanju od deset tjedana. Postupak je proveden na većem broju rezbarenih, polikromiranih i pozlaćenih oltarnih cijelina (skulptura i dekorativnih elemenata), povijesnih tekstilnih predmeta od svile, vune ili pamuka iz muzeja i samostana. Dio tretiranih predmeta nakon

dezinsekcije vraćen je vlasnicima, dio je pohranjen u depou Restauratorskog centra, gdje čeka nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova. Na jednom dijelu nastavljeni su radovi preventivne zaštite ili konzervatorsko-restauratorski radovi u sklopu redovitog programa rada za 2014. godinu u radionicama Restauratorskog centra ili na drugim odjelima Hrvatskog restauratorskog zavoda.

v. b. v.

Marčan (Vinica)

Dvorac Opeka

17. - 19. st.

Voditelj programa: Petar Puhmajer

Suradnici: Jasna Bartoniček, Ivana Popović, Ivica Majcen, Bernarda Ratančić, Bel-bau d.o.o., Elektroflumen d.o.o., IBR Inženjering Cirković, d.o.o., STELAing d.o.o., Projektni biro Formika d.o.o., Radionica statike d.o.o., Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 119, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2014. godini nastavljeni su radovi preventivne tehničke zaštite dvorca koji su obuhvatili podupiranje sjeveroistočnog vanjskog ugla drvenom konstrukcijom, odnosno izvedbom vertikalnog drvenog roštilja, koji se sastoji od stupa, kosnika i „klješta“ te horizontalnih greda. Nadalje, izvedene su interventne mjere na objektu Vrtlareve kuće koje su se sastojale od raskrivanja krova, skidanja postojećeg pokrova i letava, razgradnje i demontaže oštećenih elemenata drvene konstrukcije, kao i razgradnje dimnjaka. Usljedilo je postavljanje novih konstruktivnih elemenata, letvanje i pokrivanje djelomično postojećim, a djelomično novim crijepon te limarski radovi. Radovi su uključivali i djelomičnu razgradnju trijema na sjevernoj strani te postavljanje daščanih oplata na prozore i vrata.

Slika 1. Drvena potporna konstrukcija oko sjeveroistočnog ugla dvorca

Za Vrtlarevu kuću izrađen je glavni projekt obnove i rekonstrukcije (projektant Jasna Bartoniček, d. i. a.) koji je uključivao arhitektonski projekt, projekte za instalacije i projekt statičke sanacije. Izrađen je i geodetski projekt radi nužne preparcelacije, odnosno proširenja parcele, da bi se zadovoljili minimalni tehnički uvjeti za građevinu. U skladu s potrebama Javne ustanove za zaštićene prirodne vrijednosti Varaždinske županije, kao i Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Varaždinu, izrađen je elaborat, odnosno katalog objekata i perivojne opreme u perivoju dvorca Opeka, s valorizacijom povijesnih elemenata i sa smjernicama za njegovu revitalizaciju.

p. p.

Marija Bistrica

Zavjetni pil Andjela čuvara

18. st.

Voditelj programa: Alan Vlahov

Suradnici: Ivan Jengić, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Andro Šimičić, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 2121, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine nastavljen je konzervatorsko-restauratorski zahvat na pilu. Radovi su se izvodili u radionici Odjela za kamenu plastiku HRZ-a, a obuhvatili su mehaničko čišćenje, čišćenje vodenom parom, čišćenje kemijskim sredstvima, kao i ekstrakciju i neutralizaciju štetnih vodotopivih soli iz arhitektonskih elemenata. Nameće, u uzorcima kamena analiziranim u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a dokazana je povišena koncentracija hidrogenkarbonata natrija i kalija. Te soli potječu od cementa pa su, prema preporuci laboratorijskih rezultata, uklonjene cementne zatrpe s kamena i kamen je ispiran vodom, nakon čega su arhitektonski elementi uronjeni u kupke s demineraliziranom vodom.

Također je 2014. godine nastavljena rekonstrukcija nedostajućih formi kamena na arhitektonskim elementima pila, i to domodeliranjem u masi umjetnog kamena te obradom i tonskim ujednačavanjem domodeliranih dijelova. Nakon toga pristupilo se izradi gumeno-gipsanog kalupa za lijevanje faksimila skulpture Andjela čuvara te lijevanju faksimila skulpture u umjetnom kamenu. Na odljevu je potom rađen završni kiparski retuš. Prije, tijekom i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova pripremljena je prateća opisna i fotografска dokumentacija.

i. j.

Slika 1. Izrada gumeno-gipsanog kalupa za lijevanje faksimila kipa Andjela čuvara

Slika 2. Izrada završnog kiparskog retuša na faksimilu kipa Andjela čuvara

Marija Gorica

Župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije

Nadgrobna ploča Martina Mogorića

1675.

Voditelj programa: Mijo Jerković

Suradnici: Ivan Jengić, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Andro Šimičić, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 1424/4, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine u radionici Odjela za kamenu plastiku HRZ-a u Zagrebu nastavljen je postupak ekstrakcije i neutralizacije štetnih soli u kamenu, odnosno konsolidacije kamene plastike kemijskim sredstvima, tako da je ploča potopljena u bazen s destiliranom vodom. Prije toga provedeno je nekoliko tretmana reljefa otopinom 8%-tnog barijeva hidroksida i 4%-tne uree kako bi se neutralizirali tragovi detektiranog gipsa. Pritom je navedeni postupak odsoljavanja višekratno ponavljan, tj. izmijenjeno je šest kupki s destiliranom vodom i provedeno devetnaest zasebnih kontrolnih uzorkovanja.

Nakon što su kontrolni uzorci, odnosno analize Prirodoslovnog laboratorija HRZ-a potvrđili zadovoljavajući rezultat, postupak je završen, a na nadgrobnoj ploči bilo je moguće nastaviti konsolidaciju kamena kemijskim

sredstvom koje je naneseno uranjanjem ploče u za to pripremljenu kupku.

Nakon završetka radova učvršćivanja i konsolidacije kamena kemijskim sredstvima, nastavilo se s radovima minimalnog kiparskog i slikarskog retuša na ploči. Završetkom radova u radionici, kamena ploča je imobilizirana i prevezena u župnu crkvu Pohoda Marijina u Mariji Gorici. Istodobno s radovima u radionici izvođeni su i građevinsko-obrtnički radovi sanacije i pripreme niše u svetištu crkve radi ponovne ugradnje ploče. Nakon saniranja niše, nadgrobna ploča je ponovo montirana na izvorno mjesto. Tijekom svih faza konzervatorsko-restauratorskih radova pripremljena je opisna i fotografска dokumentacija.

i. j.

Slika 1. Radovi montaže nadgrobne ploče na izvorno mjesto u svetištu crkve

Slika 2. Nadgrobna ploča nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova

Marija Gorica, Križ Brdovečki

Kapela Sv. Križa

1. Glavni oltar, nepoznati kipar, polikromator Marco Kimpiler, 1757., drvo, rezbareno, polikromirano, 440 x 460 x 125 cm
2. Bočni oltar Trpećeg Krista, nepoznati kipar, oko 1760., drvo, rezbareno, polikromirano, 310 x 182 x 140 cm
3. Propovjedaonica, nepoznati kipar, 19. st., drvo, rezbareno, polikromirano, 130 x 160 x 75 cm (govornica), 80 x 112 x 69 cm (baldahin)
4. Svjećnjak s bočnog oltara Presvetoga srca Isusova, nepoznati kipar, druga polovica 18. st., drvo, polikromirano, 58 x 130 x 8 cm
5. Svjećnjak s bočnog oltara Presvetoga srca Marijina, nepoznati kipar, druga polovica 18. st., drvo, polikromirano, 56 x 130 x 8 cm

Voditeljica programa: Vanesa Gjini

Suradnici: Miroslav Pavličić, Renata Duvančić, Ines Palčić, Marija Kalmeta, Goran Cukrov, Davor Filipčić, Martina Wolff Zubović, Mirjana Jelinčić, Marijana Fabečić

BROJ DOSJEA: 8595 (1), 8596 (2), 8597 (3), 8598 (4), 8599 (5), ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U kapeli Sv. Križa provedeni su radovi izravnog konzerviranja drvenog polikromiranog sakralnog inventara te istraživanja polikromiranog sloja *in situ*, temeljem kojih su doneseni prijedlozi konzervatorsko-restauratorskih radova. Na sakralnom inventaru provedena je istovjetna konzervatorsko-restauratorska metoda, istim redoslijedom i tehnologijom, ali u različitom opsegu, ovisno o stupnju oštećenja. Izvedeno je čišćenje površine od krupnih naslaga nečistoće. Odignuti polikromirani sloj je podlijepljen. Crvotočno i trulo drvo konsolidirano je smolom. Hrđavi čavli koji su bili dostupni zamijenjeni su vijcima ili drvenim moždanicima. Dio pronađenih otpalih dijelova ukrasnih profiliranih letvica s glavnog i bočnog oltara pričvršćen je na svoja mjesta. Učvršćene su skulpture i drugi dijelovi za koje je postojala opasnost od otpadanja, gubitka ili razdvajanja.

Nakon radova konzerviranja, pažnja je usmjerena na istraživanja polikromiranog sloja. Istraženi su slojevi polikromije vizualnim pregledom i sondiranjem te su uzeti uzorci za izradu mikropresjeka. Analizom sondi i uzoraka utvrđen je redoslijed i očuvanost prethodnih bojenih

slojeva. Rezultati su pokazali da je inventar raznorodan i po kvaliteti izvornog kiparskog i slikarskog rada, ali i po kvaliteti izvedbe svih naknadnih intervencija. Utvrđeno je da posljednji slikani sloj na sakralnom inventaru nije izvorni.

Na arhitekturi glavnog oltara postoje dva slikana sloja. Izvorni sloj marmorizacije iz 1757. godine jako je oštećen ili potpuno nedostaje. Sloj repolikromacije datira iz 1871. godine i također je izведен kao imitacija mramora, ali koloristički ne ponavlja izvorni. Godine 1935. najvjerojatnije su „popravljeni“ dijelovi oltara: postolja i križevi na skulpturama prebojeni su istom zagasitom smeđe-crvenom bojom, a potamnjele posrebrene površine na arhitekturi i skulpturama prebojene su metaliziranim srebrnom bojom.

Uklanjanje svih naknadnih intervencija u ovom slučaju nije preporučljivo. Takav zahvat bio bi vrlo invazivan i destruktivan, a upitno je u kojoj mjeri bi se očuvao postojeći izvorni sloj. Na arhitekturi oltara, propovjedaonicu i svjećnjacima prisutnost izvornog slikanog sloja evidentno je mnogo veća, međutim ne preporučuje se uklanjanje

sadašnjeg sloja oslika jer je izведен spretno i prihvatljivo u duhu cjeline. Preporučuje se stolarska sanacija inventara rastavljanjem, ojačavanjem i ponovnim spajanjem dijelova. Pri tom zahvatu dodatno bi se konsolidirao oslabljeni

drveni nosilac i podlijepili slojevi polikromije. Izvelo bi se kitanje oštećenja u sloju nosioca i podloge, retuš i zaštitno lakiranje posljednjeg zatečenog povijesnog sloja.

v. g., m. w. z.

Slika 1. Stanje glavnog oltara *in situ*

Slika 2. Stolarskog učvršćivanja elemenata oltara

Slika 3. Stanje bočnog oltara Trpećeg Krista *in situ*

Medulin

Lokalitet Vižula

Antika

Voditeljica programa: Vesna Zmaić

Suradnici: Igor Miholjek, Iva Stojević

BROJ DOSJEA: 1893, ZAGREB, CVIJEĆE ZUZORIĆ 43

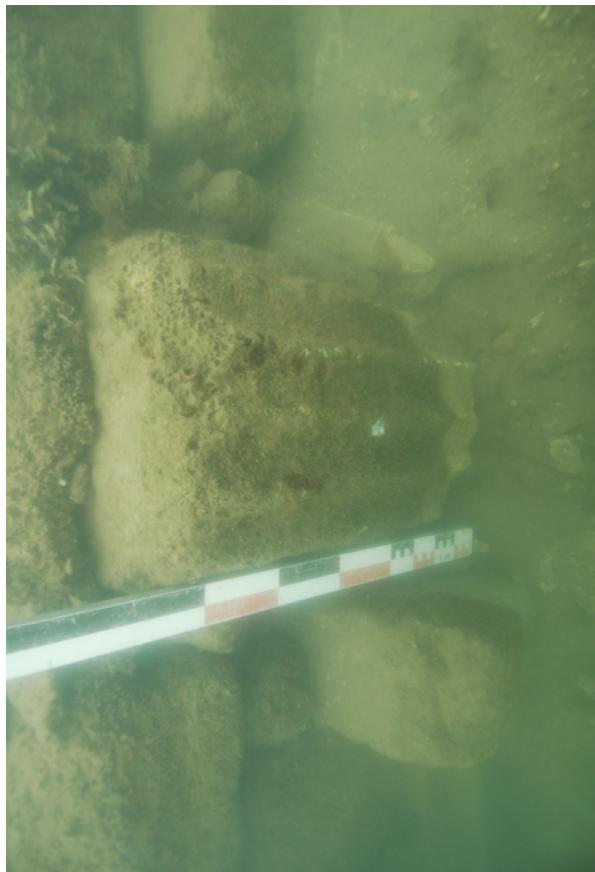
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ovogodišnja istraživanja na podmorskom dijelu rimske maritimne vile na Vižuli trebala su ukazati na faze gradnje mola u objektu F. Otvorene su četiri sonde nazvane E, F, G i H. Dvije sonde, E i F, nastavljale su se izravno na sonde istraživane 2012. godine i nalazile su se na spoju mola bližem obali. U sondi E pronađeni su ulomci stupa koji su izvađeni iz neke veće građevine i sekundarno korišteni u gradnji antičkog mola. U zapuni mola pronađene su između ostalog i amfore tipa Porto Recanati, koje se datiraju u 1. i 2. st., ali na lokalnoj razini u upotrebi ostaju i u 3. i 4. stoljeću. U sondi F ni ove se godine tijekom iskapanja nije došlo do kamena živca. Sonde G i H nalazile su se na

južnom spoju mola. Iz sonde G izvađen je raznovrstan arheološki materijal, ali sama sonda nije iskopana do kamena živca. U sondi H, kao i u sondama bližima obali, pronađena je amfora tipa Porto Recanati, a na udaljenosti od oko 30 cm pronađeni su drveni piloni koji prate liniju mola. Komad pilona odrezan je i odnesen u Zagreb gdje čeka znanstvenu obradu. Izrađena je fotografkska i nacrtana dokumentacija iskopanih sondi. Položaj sondi koje se nisu nastavljale na istraživanja iz 2012. godine dobiven je triangulacijom iz postojećih, već geodetski snimljenih točaka.

i. st.

Slika 1. Dio stupa korišten kao spolija u sondi E objekta F
 Slika 2. Ulomak svjetiljke tipa *Loeschke IXb*

Mikleuška

Pavlinski samostan Blažene Djevice Marije

Kasni srednji vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Domagoj Kačan, Petar Sekulić, Ante Guberina, Andro Šimičić, C. D. Gradnja d.o.o., Vektra d.o.o., Luperkal M. T. j. d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2039, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Samostan Blažene Djevice Marije na Moslavačkoj gori, najstariji samostan pavlinskog reda u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji, osnovan je u drugoj polovici 13. stoljeća. Redovnici su ga nakon tri stoljeća prosperiteta napustili između 1520. i 1544. godine zbog opasnosti od osmanlijских napada.

Tijekom 2009. i 2010. godine djelomično je istražena jednobrodna samostanska crkva Navještenja Marijina (31,55 x 10,3 m). Kako bi se moglo sigurno nastaviti s arheološkim istraživanjima, trebalo je početi s građevinskim radovima na konzerviranju i rekonstrukciji zidne mase. Radovima je 2011., 2012. i 2013. godine obuhvaćeno sjeverno rame, sjeverni zid (na kojem su izvedene četiri vrste testne zaštitne krune) lađe te zapadno pročelje crkve. Tijekom 2014. godine istražen je prostor lađe do razine u cijelosti sačuvane podnice od opečnih tavela, sjeverni dio dvorišta

klaustra te hodnik koji ga povezuje s dvorištem ispred zapadnog pročelja crkve. U istraživanjima je pronađeno 118 arhitektonskih profilacija, od kojih posebno valja izdvojiti zaglavni kamen s natpisom. Sve novoistražene strukture detaljno su dokumentirane (Luperkal M.T.j. d.o.o., Vektra d.o.o.), a potom su izvedeni radovi na konzerviranju i rekonstrukciji zidne mase cijelog južnog zida lađe, na kojem su napravljene daljnje dvije vrste testne zaštitne krune te sjeverno pročelje zida hodnika. Nadalje, montirani su i donji segmenti zapadnog portala crkve izvedeni od umjetnog kamena. Ovogodišnji radovi, izvedeni u skladu s Rješenjem Konzervatorskog odjela u Sisku, detaljno su opisani (uz priloženu nacrtnu dokumentaciju s tehničkim opisom) u godišnjem izvještaju.

t. p.

Slika 1. Pogled sa sjeverozapada na samostansku crkvu Navještenja Marijina nakon dovršetka građevinskih radova konzerviranja i rekonstrukcije

Nin

Crkva sv. Anselma
 Sv. Nikola, sv. Luka i sv. Jeronim
 Giovanni Battista Augusti Pitteri, 1730.
 Ulje na platnu, 183 x 121 cm
 Voditeljica programa: Rita Antišin

BROJ DOSJEA: 22/2, ZADAR, BEDEMI ZADARSKIH POBUNA B.B.
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Sv. Nikola, sv. Luka i sv. Jeronim* prikazuje tri muška svetačka lika i jednog pastira u šumovitom pejzažu. Slika se izvorno nalazila u crkvi sv. Anselma na nekadašnjem drvenom oltaru. Autor slike je venecijanski slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri (oko 1691./1695. - nakon 1759.) koji je niz godina boravio na području Zadra te je stvorio brojna djela za crkve i samostane u gradu i okolici, ali i za naručitelje iz drugih dijelova Dalmacije.

Prema rezultatima vizualnog istraživanja, uočen je veći stupanj nestabilnosti slike zbog nedostatka adekvatnog unutarnjeg okvira. Na licu slike odražavali su se tragovi izvornog podokvira i poprečne letvice u obliku blagog izbočenja. Na lice slike bio je pričvršćen ukrasni okvir - maska, bez poleđinskih profilacija potrebnih za spajanje sa slikom. Nosilac slike je laneno platno grube strukture i platnenog veza. Bile su vidljive deformacije platna zbog promjene izvornih dimenzija. Na poleđini slike uočene su nakupine mikroorganizama i nakupljanja površinske prljavštine različitog porijekla. Oštećenja nosioca bila su mehaničke prirode i zastupljena uglavnom na rubnim dijelovima platna. Veća mehanička oštećenja platna u obliku poderotina nalazila su se u donjem dijelu slike. Slika je izvorno bila preparirana tankim slojem crvenkasto tonirane tutkalno-kredne preparacije. Na licu slike nije bilo

vidljivih podbuhlina. Stanje slikanog sloja bilo je izrazito loše: kao i preparacija, slikani sloj pokazivao je sklonost osipanju. Oštećenja toga sloja u donjem dijelu slike pratile su mehanička oštećenja platna. Nedostaci slikanog sloja u obliku sitnih ploha bili su vidljivi uglavnom u središnjem dijelu slike. Krakelire su difuzno rasprostranjene po cijelom slikanom sloju. Uočene su potamnjene nakupine oksidiranog laka po cijeloj površini slikanog sloja, izazvane vjerovatno kemijskim procesima u sloju zaštitnog laka. Zbog takvih efekata bila je slabo izražena finiča oslikanih detalja.

Konzervatorski dio zahvata počeo je 2012. godine kad je slika konsolidirana, izravnata i dublirana na vakuumskom stolu. Obavljen je čišćenje slikanog sloja te rekonstrukcija preparacije uz imitiranje teksture slikanog sloja. Retuš je nanesen u dvije faze - podslik gvaš bojama, nakon čega je slika lakirana tankim slojem izolacijskog laka i završni retuš lakirnim bojama od finih pigmenata vezanih kanadskim balzamom. Sve podslikane površine prekrivene su lazurnim i tamnijim tonovima da bi se postigao tonalitet identičan originalu. Nakon sušenja lakirnih boja, cijela je slika zaštićena završnim lakom.

r. a.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Novi Vinodolski

Utvrda Lopar

Kasna antika / rani i razvijeni srednji vijek

Voditelj programa: Andrej Janeš

Suradnici: Josipa Caričić, Lea Čataj, Mario Zaccaria

BROJ DOSJEA: 2105/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5

program prema ugovoru s gradom novim vinodolskim

Tijekom četvrte kampanje arheoloških istraživanja utvrde Lopar u Novom Vinodolskom istražena je površina od približno 15 m² zapadno od sonde 11, istražene 2013. godine. Do kraja je istražena i površina sondi 10 i 11 koje su započete prethodne godine (površine 35 m²).

Prilikom istraživanja istraženi su ranosrednjovjekovni slojevi (SJ 041 i SJ 075) na prostoru sondi 10 i 11, uglavnom zapadno i južno od konstrukcije ognjišta/peći (SJ 081). Tada je ustavljeno da se sterilna podloga, tj. kamen živac (SJ 012) uzdiže od juga prema sjeveru.

U istočnom rubu sonde 10, na spoju zidova SJ 037 (istočni dio pregradnog zida između središnjeg i sjevernog dvorišta) i SJ 006 (istočni obrambeni zid sjevernog dijela utvrde) pronađeni su ostaci podnice od drobljene žbuke oker-narančaste boje (SJ 054) koja leži na sloju SJ 031.

U sondi 11 utvrđeno je da na dijelovima gdje je živac viši nema očuvanih kasnoantičkih slojeva, već samo slojevi koji se, s dozom opreza, mogu datirati u ranosrednjovjekovno

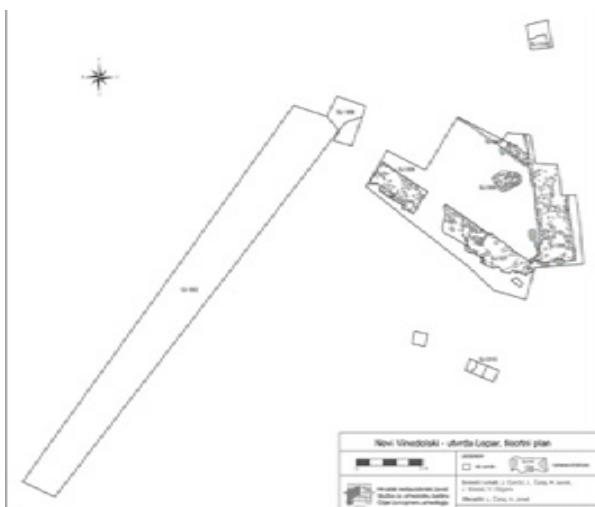
razdoblje. Njihovim iskopavanjem potpuno je definiran oblik ognjišta/peći SJ 081.

U sondi 12, unutar prvi 60-70 cm dubine, iskopan je sloj urušenja (SJ 003) te dio ukopa za stablo (SJ 082/083), slično kao i prethodne godine. Pod slojem urušenja (SJ 003) istražen je sloj starijeg urušenja (SJ 069) koji se prostirao gotovo cijelom površinom sonde. U sjevernom rubu sonde pronađeni su ostaci zida za koji se utvrdilo da je zid SJ 049. Istraženo je južno lice zida koji je u ovom dijelu sačuvan za red kamenja niže od istočnog dijela istraženog u sondi 11. Južno od njega istražen je tanki sloj SJ 087 te sloj s ranosrednjovjekovnim nalazima (SJ 041). Iskopom toga sloja utvrđilo se da se u sjevernom dijelu sonde pod njim nalazi živac (SJ 012). U južnom dijelu iskopom se došlo do razine sloja SJ 047 koji nije istražen zbog nedostatka vremena i sredstava.

a. j.

Slika 1. Tlocrt istraženih struktura do 2014. godine

Slika 2. Utvrda Lopar, istražena površina na kraju istraživanja

Nuštar

Dvorac Khuen-Belassi

Metalni nalazi s avarskoga groblja

Srednji vijek

Voditeljica programa: Maša Vuković Biruš

Suradnici: Marko Nemeth, Petra Dinjaški, Elena Perković, Asta Dvornik, Ivan Gagro, Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 1467/1, ZAGREB, KAMENITA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za restauriranje kopnenih arheoloških nalaza, već više godina uspješno surađuje s Gradskim muzejom Vinkovci. U 2014. godini nastavljeni su radovi na metalnim nalazima s avarskoga groblja na lokalitetu Dvorac Khuen-Belassi u Nuštru. Konzervirano je i restaurirano 377 predmeta, od kojih je 85 željeznih i 292 brončana. Svi prethodno odsoljeni željezni predmeti očišćeni su od površinske korozije i inkrustacija, mehanički pjeskarnikom i mikromotorom s brusovima. Oni fragmentirani su lijepljeni epoksidnim ljeplilom *Araldit 2020* s grafitnim pigmentom, kojim su i rekonstruirani dijelovi koji nedostaju. Površina predmeta zaštićena je lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid 80H*. Proces odsoljavanja petnaest željeznih nalaza zaprimljenih tijekom listopada 2013. završen je u listopadu 2014. pa su predmeti izvađeni iz kade za sulfitni postupak. Brončani predmeti pregledani su i fotodokumentirani. Nalazi su zatim odvojeni po hitnosti, s obzirom na stanje predmeta,

te po grobnim cjelinama, a potom mehanički očišćeni od korozije skalpelom pod binokularnim povećalom, mikropjeskarnikom, mikromotorom ili ultrazvučnom iglom. Tretirani su blokatorom korozije benzotriazolom i zaštićeni premazom *Paraloida B72* i *Cosmoloida H80*. Na nekim brončanim nalazima vidljivi su ostaci mineralizirane tkanine te posrebrenja i pozlate.

Osam uzoraka s različitim predmetima i materijala poslano je na analize, a neki su predmeti fotografirani digitalnim mikroskopom (uvećanje od četrdeset puta), kako bi se dokumentirala struktura ostataka tkanine ili pozlate na njima.

Nakon konzervatorsko-restauratorskih postupaka svi su predmeti fotografirani i pripremljena je dokumentacija sa svim poduzetim postupcima i upotrijebijenim kemijskim sredstvima.

m. v. b.

Slika 1. Brončana fibula, stanje prije radova

Slika 2. Brončana fibula, stanje nakon radova

Okešinec

Lokalitet Sipćina

Antika

Voditeljica programa: Lea Čataj

Suradnice: Josipa Caričić, Elena Perković, Katarina Jerbić

BROJ DOSJEA: 2180, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM KRIŽ

Prva arheološka istraživanja lokaliteta Sipćina provela je 1964. D. Ivezović, kustosica Muzeja Moslavine. Tom je prilikom istraženo samo 24 m^2 , a na temelju rezultata istraživanja zaključila je da se radi o rimskom vojnom logoru, pomoćnoj stanici ili privremenom boravištu rimske vojske. Daljnja istraživanja nastavljena su tek 2012., a obavila ih je Služba za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda. Istraženo je osam sondi ukupne površine $157,25 \text{ m}^2$. Ustanovljene su barem dvije faze gradnje, datirane od 1. do 4. stoljeća. Pokretni i nepokretni arheološki nalazi upućuju na postojanje moguće rimske ladanjske vile (*villa rustica*). Geofizička istraživanja provedena 2013., kojima nije obuhvaćen cijeli položaj Sipćine, pokazala su tragove obitavanja zapadno i južno od sondi istraženih 2012. godine.

Ovogodišnjim je istraživanjima obuhvaćena površina od samo 24 m^2 . Istražene su dvije sonde na k. č. 1091. Sonda 9 ima dimenzije $2 \times 8 \text{ m}$, a sonda 10 dimenzije $2 \times 4 \text{ m}$. Pronađeni su ostaci dviju prostorija, po jedna u svakoj sondi. Od prostorije iz sonde 9 pronađeni su sjeverni i istočni zid, a od prostorije iz sonde 10 sjeverni, južni i zapadni zid, pa se može odrediti i širina od samo 1,1 m. Zidovi su građeni od opeke vezane žbukom; prema načinu gradnje odgovaraju nalazima arhitekture iz 1964., datiranim u 1. i 2. st., što potvrđuje i jedan radiokarbonski datum. U sondi 9 pronađeno je i nekoliko kanala ispunjenih sivom glinastom zemljom.

l. č.

Slika 1. Ostaci arhitekture u sondi 10, pogled sa sjeverozapada

Omiš

Crkva sv. Mihovila

Sv. Petar

Franjo Čučić (Čiočić), 1579.

Drvo, polikromirano, pozlaćeno, 121 x 36 x 21,5 cm

Voditelj programa: Bernard Štević

BROJ DOSJEA: 2031/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drvena polikromirana i pozlaćena skulptura sv. Petra potječe iz omiške župne crkve sv. Mihovila arkanđela gdje je pripadala nekadašnjem triptihu kasnorenansnog oltara korčulanskog drvorezbara Frane Čučića. Od cjeline su sačuvane skulpture Bogorodice s Djetetom, sv. Petra i sv. Mihovila. Oltar je nekada imao i atiku s prikazom Boga Oca i skulpture anđela koji su nosili Bogorodičinu krunu. Skulptura i postament izrađeni su od jednog komada drva iz roda topole. Skulptura je u svrhu stabilnosti u naknadnoj intervenciji bila pričvršćena za drvenu šperploču većih dimenzija. Također, naknadno je skulpturi pričvršćena i srebrena aureola. Smatra se da je bila rad venecijanske radionice iz 18. st., s obzirom na to da kruna sv. Petra i krune Bogorodice i Djeteta pripadaju istoj radionici. Izvorna bijela preparacija sačuvana je u tragovima. Slikani je sloj na pojedinim mjestima bio nestabilan pa se s preparacijom odvajao od drvenog nosioca. Vizualnim pregledom, sondiranjem i stratigrafском analizom uzorka slikanog sloja, utvrđeni su višeslojni preslici.

Istraživanjima je ustanovljeno da su svi dijelovi skulpture, osim inkarnata, kose, brade, dijela knjige i podstave plašta bili izvorno pozlaćeni.

Nestabilni dijelovi slikanog sloja su podlijepljeni, a površinska prljavština očišćena. Uklanjanje slikanih slojeva iz naknadnih intervencija izvedeno je kombinacijom mehaničkog i kemijskog postupka. U suglasnosti s nadležnim konzervatorima Ministarstva kulture te sa svrhom ujednačene prezentacije svih triju restauriranih skulptura, donesena je odluka o sloju koji će se prezentirati. Nakon konsolidacije drvenog nosioca sintetičkim konsolidantom, izvedena je sanacija strukturnih oštećenja drvenog nosioca (ljepljenje drva balze i ispunjavanje manjih oštećenja toniranim celuloznim kitom). Rekonstrukcija preparacije izvedena je sa 7%-tnom tutkalno-krednom preparacijom koja je izolirana s 10%-tnom otopinom šelaka u etanolu. Slikani sloj rekonstruiran je integralnim mimetičkim retušem, čime se nastojao postići dojam cjelovitosti, a time i lakše čitljivosti. Nakon rekonstrukcije pozlate (23,5

karatno zlato) i slikanog sloja (damar-lak i pigmenti u prahu), skulptura je zaštićena akrilnim *Schmincke* polumatičanim lakom.

Restauratorski zahvat na aureoli izveden je u Restauratorskom odjelu u Zadru. Skulpture Bogorodice s Djetetom, sv.

Petra i sv. Mihovila nakon pojedinačnog konzervatorsko-restauratorskog zahvata na svakoj od njih, objedinjene su u cjelinu i čekaju prezentaciju u župnoj crkvi sv. Mihovila u Omišu.

b. š.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Orebić, Pelješac

Zbirka Fisković

1. Bombardiranje gusarskih gradova u sjevernoj Africi od mletačke flote admirala Ange Ema I., M. Dorsan (crtež), Daniele (gravura), 18. st., grafika na papiru, 50 x 37 cm
2. Bombardiranje gusarskih gradova u sjevernoj Africi od mletačke flote admirala Ange Ema II., M. Dorsan (crtež), Daniele (gravura), 18. st., grafika na papiru, 50 x 37 cm
3. Auxilium Christianorum, Rafo Martini, kraj 18. st./početak 19. st., grafika na papiru, 46,7 x 38,7 cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnica: Sanja Serhatlić

BROJ DOSJEA: 2128/4, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Umjetnine se čuvaju u obiteljskoj kući Fisković u Orebiću koja je 1962. stavljena pod službenu zaštitu kao kulturno dobro. Grafike su otisnute na papirima ručne izrade tehnikom bakroreza. Grafički list *Auxilium Chrtistianorum* nalijepljen je na deblji, manje kvalitetan karton na kojem je na dnu otisnut naziv grafike. Isti natpis ponovljen je na poledini, pri vrhu. Ispod natpisa, grafitnom su olovkom ispisani podaci o autoru i vlasniku grafike koje je notiraо akademik Cvito Fisković.

Papiri su bili potamnjeli i izgubili su izvornu savitljivost. Na površini je bilo vezane i nevezane nečisti te manji broj vodenih mrlja i izraženijih crvenkasti mrlja (*foxing*). Na bojenoj grafici smede, vodene mrlje prekrivaju gotovo cijeli list i narušavaju tonsku i kolorističku ravnotežu prikaza. S grafika *Bombardiranje gusarskih gradova u sjevernoj Africi* mekom gumom, četkom i skalpelom uklonjena je vezana i nevezana površinska nečist. Masne mrlje na grafici (1.) tretirane su lokalno amonijakom u neionskom celuloznom eteru *Tylose* i medicinskim benzinom na vakuumskom stolu, uz učestalo ispiranje vodom i alkoholom. Potom su grafike kratko potopljene u kadi s vodom te prije bijeljenja neutralizirane kalcijevim hidroksidom. Tretman bijeljenja proveden je kalcij-hipokloritom; uslijedilo je ispiranje u tekućoj vodi, te antiklorni tretman (*octena* kiselina u vodi). Nakon uklanjanja ostataka klora u papiru, radovi su nastavljeni uobičajenim konzervatorsko-restauratorskim postupcima.

Grafika *Auxilium Christianorum* pažljivo je izvađena iz ukrasnog okvira. Nakon cjelovitog pregleda stanja grafike, pristupilo se suhom uklanjanju nečisti (mekom gumom i četkom) s lica grafike i poledine kartona na kojem je grafički list nalijepljen. S poledine kartona je skalpelom, bugaćicom i restauratorskom peglicom uklonjena manja količina voska. Analize prisutnosti kiselina u grafičkom listu i kartonu pokazale su vrijednosti pH 6 u listu i pH 5,5 u kartonu. Analize topivosti boja na vodu dale su rezultate: modra – topiva, cinober – djelomično topiva, smeđa – netopiva, crna – netopiva. Analiza ljepila kojim je grafički list nalijepljen na deblji smeđi karton pokazala je da je na većoj površini korišteno škrobno ljepilo, a mjestimično, po rubovima (u naknadnoj intervenciji) i PVA. Nestručno izvedeni retuši na kartonu uklonjeni su gumom i skalpelom.

Boje osjetljive na djelovanje vode fiksirane su 2%-nom otopinom *Klucela-G* u etilnom alkoholu. Nakon višekratnih neuspješnih pokušaja odvajanja grafičkog lista od kartona, od toga se odustalo. Grafika i karton oprani su u mlakoj vodi. Smede mrlje na grafici i vodene mrlje na kartonu tretirane su amonijakom u 2%-noj otopini *Tylose MH 300P* (pH 9), a potom ispirane vodom. Grafika je neutralizirana potapanjem u vodenu otopinu kalcijeva hidroksida (pH 9). Za izradu zakrpa koristio se papir ručne izrade *Griffen Mill*, slične boje, debljine i strukture kao i izvorni grafički list. Raslojeni karton na kutovima lijepljen je mješavinom

PVA i Tylose. Retuši na zakrpama izvedeni su arhivskom tintom te potom kvalitetnim akvarelnim bojama. Prije vraćanja restaurirane grafike u ukrasni okvir, izrađen je tanak paspartu od arhivskog kartona u svrhu razdvajanja grafike od stakla. Na grafiku uloženu u okvir postavljen

je zaštitni valoviti arhivski karton, učvršćen metalnim elastičnim pločicama. Prostor između valovitog kartona i drvenog okvira zatvoren je smedom samoljepivom trakom za opremanje slika.

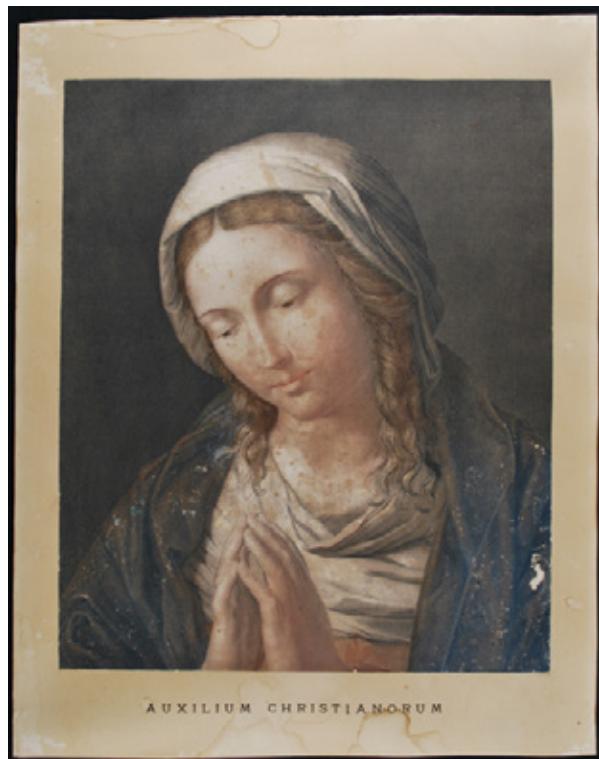
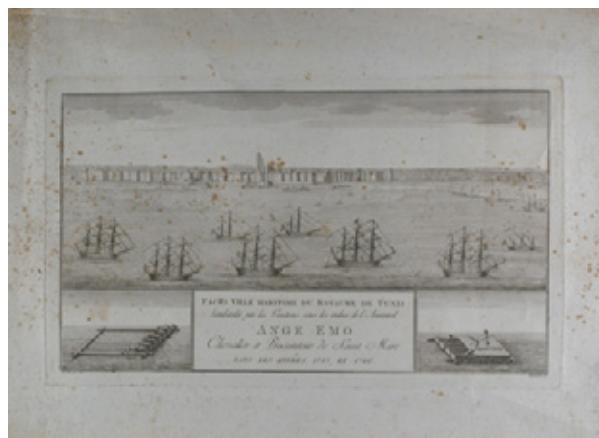
sam.se.

Slika 1. Bombardiranje gusarskih gradova u sjevernoj Africi od mletačke flote admirala Ange Ema II., stanje prije radova

Slika 2. Bombardiranje gusarskih gradova u sjevernoj Africi od mletačke flote admirala Ange Ema II., stanje nakon radova

Slika 3. Auxilium Christianorum, stanje prije radova

Slika 4. Auxilium Christianorum, stanje nakon radova

Orebić, Pelješac

Župa Pomoćnica kršćana

Triptih Golgota, po Feszty Arpadu, 20. st., oleografija na papiru, karton, drveni pozlaćeni okvir, 78 x 205 cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnica: Sanja Serhatlić

BROJ DOSJEA: 2050/3, DUBROVNIK, BATAHOVINA 3

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I ŽUPOM POMOĆNICA KRŠĆANA

Triptih *Golgota* čine tri oleografije na papiru s prikazima Isusova skidanja s križa, pogreba i oplakivanja na grobu. Otisnute su na papire industrijske izrade te nalijepljene na kisele ljepenke. Uokvirene, bile su u izravnom dodiru sa stakлом, a s poledine nisu imale adekvatnu zaštitu. Listovi grafika bili su valoviti, požutjeli s vidljivim promjenama na kolorističkim i tonskim vrijednostima prikaza. Manji je broj vodenih i crvenkastih (*foxing*) mrlja. Najveća oštećenja bila su po rubovima i kutovima grafika (nedostatak papira uzrokovao djelovanjem insekata - papir je doslovno pojeden do ljepenke).

U radionici su oleografije izvadene iz ukrasnog okvira i provedena je opsežna fotografска i pisana dokumentacija zatečenog stanja. Provedene su pH-analize papira i ljepenke (pH-vrijednost papira je bila 6,5, a kartona 6), analiza prisutnosti lignina (negativan rezultat za grafičke listove, pozitivan za ljepenkou), test topivosti grafičkih boja u vodi i otapalima (grafičke boje su postojane na vodu te na mješavinu alkohola i vode) i analiza vrste ljepila kojim je grafički list nalijepljen na ljepenkou (škrabno ljepilo). Nakon analiza pristupilo se mehaničkom uklanjanju nečisti.

Zbog kiselosti, bilo je nužno ukloniti kartone s poledine; pritom su lica oleografija zaštićena tzv. facing metodom. Izvlačenje kiselina i nečisti iz grafičkih listova provedeno je polaganjem listova na prethodno namočenu bugaćicu (vodom i etilnim alkoholom u omjeru 50:50), uz često mijenjanje bugaćica, dok nisu postignuti zadovoljavajući rezultati. Potom su grafike postavljene na Pelpor ploču i ostavljene deset minuta da plutaju u toploj vodi.

Grafike su neutralizirane prskanjem po poledini kalcijevim hidroksidom. Na još vlažnim listovima ojačani su iskrzani rubovi i nedostajući kutovi trakama 9gr/m² japanskog papira. Pripremljene su i zatrpe od prethodno toniranog japanskog papira koje su nalijepljene 4,5%-tnim vezivom *Tylose*, a cijeli grafički list na kvalitetni karton. Retuš je izведен kvalitetnim akvarelnim bojama uz prethodnu pripremu podloge i završnu zaštitu lakom.

Grafike su u restaurirani pozlaćeni okvir položene s kartonskim trakama koje onemogućavaju kontakt lista sa stakлом. Na poledini okvira postavljen je beskiselinski valoviti karton za zaštitu.

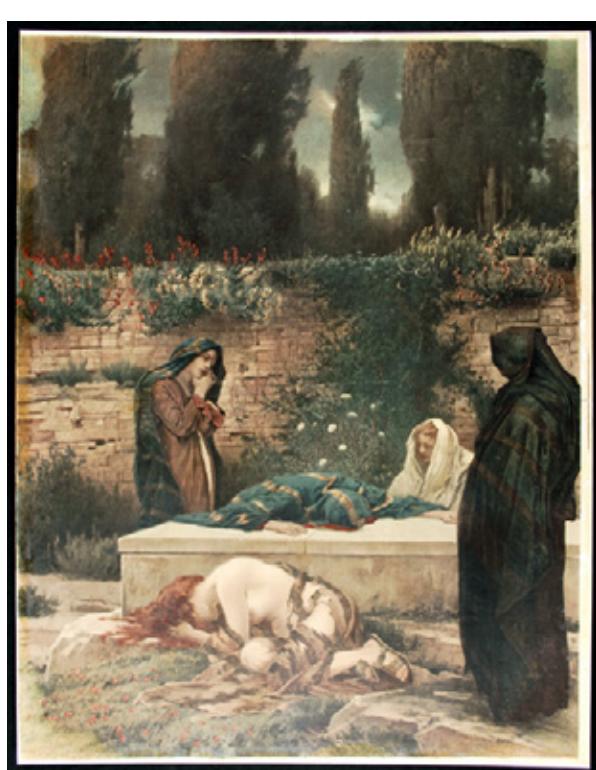
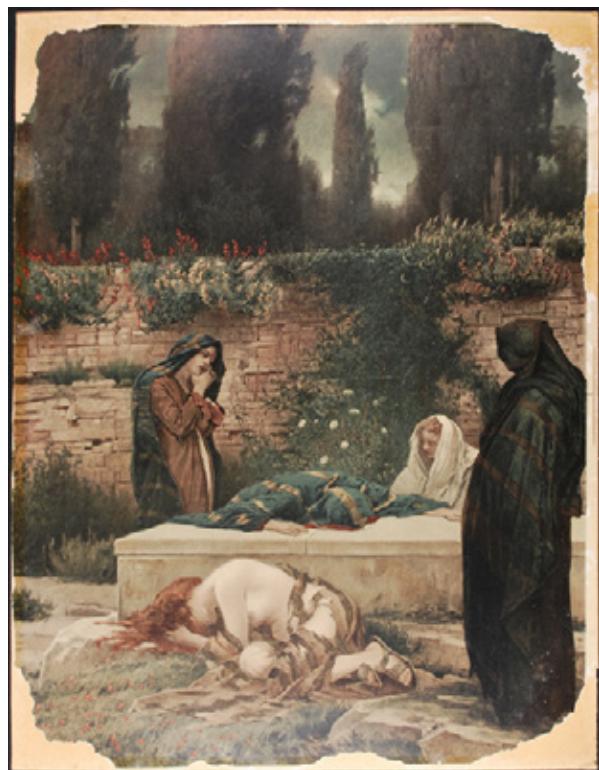
sam. se.

Slika 1. Skidanje s križa, stanje prije radova

Slika 2. Skidanje s križa, stanje nakon radova

Slika 3. Oplakivanje na grobu, stanje prije radova

Slika 4. Oplakivanje na grobu, stanje nakon radova

Oroslavje

Dvorac Donje Oroslavje

Kipovi Flore i Satira iz parka dvorca

18. st.

Voditelji programa: Edita Šurina, Domagoj Kačan

Suradnici: Tonko Fabris, Ante Guberina, Ivan Jengić, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Andro Šimičić, Jurica Škudar, Daniel Štimac, Alan Vlahov, Geoanda d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1285, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine nastavljeni su radovi na kipovima Flore i Satira izvođenjem završnog kiparskog retuša. Također se nastavilo raditi na postamentima dvaju kipova koji su kamionom s dizalicom demontirani u parku i prevezeni u radionicu HRZ-a. U suradnji s Prirodoslovnim laboratorijem HRZ-a provedeno je dodatno uzorkovanje prisutnosti štetnih vodotopivih soli u kamenu. Na postamentima je obavljeno čišćenje vodom pod kontroliranim tlakom, mehaničko čišćenje, čišćenje kemijskim sredstvima i vodenom parom. Čišćenjem su uklonjene naslage višeg i nižeg korova te skrame, kao i zakrpe od sivog cementa. Nakon završetka čišćenja, počelo se s ekstrakcijom i neutralizacijom štetnih vodotopivih soli u kamenu postamenata.

Isto tako, izvedeno je domodeliranje nedostajućih formi u masi umjetnog kamena na dijelovima kamene plastike

originalnih postamenata kako bi se mogla izvesti izrada njihovih faksimila. Potom su izrađeni gumenogipsani kalupi, odnosno uzeti su negativi originalnih postamenta. Nakon sastavljanja kalupa izvedeno je, u masi umjetnog kamena, lijevanje osam zasebnih arhitektonskih elemenata od kojih se sastoje postamenti kipova. Spomenuti elementi su, nakon sušenja, dodatno obrađeni ručnim klesarskim alatom, čime je njihova tekstura izjednačena s površinom originala.

Istovremeno je u Oroslavju, u suradnji s tvrkom Geoanda d.o.o., pripremljena geodetska snimka pozicija dvaju kipova u parku i na temelju njega izrađen geodetski elaborat koji će poslužiti za izvedbu novih temelja na koje će se montirati faksimili postamenata kipova.

i. j.

Slika 1. Faksimili postamenata kipova pred radionicom Odjela za kamenu plastiku HRZ-a u Zagrebu

Osijek

Galerija likovnih umjetnosti Osijek

Mala siesta

Vladimir Filakovac, 1920.

Ulje na platnu, 45 x 58,5 cm

Voditelj programa: Slobodan Radić

Suradnice: Maja Hajon, Irina Šadura

BROJ DOSJEA: 8379, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S GALERIJOM LIKOVNIH UMJETNOSTI OSIJEK

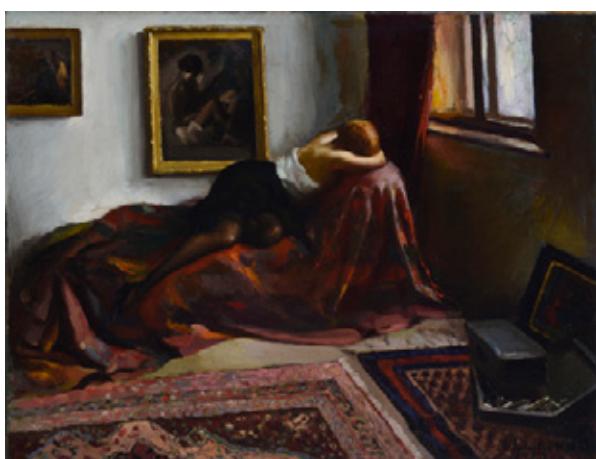
Intimističku temu *Siesta - žena pri odmoru* Filakovac je izveo u četiri varijacije koje su ga učinile slavnim. Nastao u osječkom razdoblju nakon studijskog boravka u Beču, taj erotizirani ciklus slika prikazuje razodjevene ili poluodjevene žene, ističući volumene tonskim modeliranjem forme i lazurnim namazima boje. Slika *Mala siesta* prikazuje ženu diskretno razotkrivenog, dijagonalno postavljenog tijela i skrivenog lica, okrenutog od promatrača. Ženska ljepota idealizirana je profinjenim, rastapajućim formama i prigušenim svjetlom kojim se ističe erotičnost prikaza. Tonovi su topli, u kromatskoj skali od bijele, okera, crvene do sive i crne. Filakovčeve Sieste pripadaju antologiskim djelima hrvatskog slikarstva kojima je oduševio kritiku i javnost. Nosilac slike je gusto tkano laneno platno prilično grube strukture. Platno je opušteno i valovito, a s poleđine je djelomično oslikano (tragovi brisanja kista?). Uz donji rub vidljivo je ispuštenje, vjerojatno nastalo utiskivanjem tvrdog predmeta s poleđine slike. Podokvir je nestabilan i dotrajaо, bez potpornja i mogućnosti prenapinjanja. Slikani sloj rađen je u pastoznim nanosima, a ispod sloja boje naziru se pastozni nanosi boje druge slike. Prema smjeru poteza i prema fragmentima otpalih slojeva boje, može se zaključiti da se radi o pejzažu. U gornjem desnom kutu nazire se teško čitljiv potpis ucrtan u sloj boje. Na više mesta otpali su slojevi boje, pa su vidljivi slojevi zelene

i tirkizne boje donje slike. Djelomično su otpadali boja i podloga, izraženje uz rubove slike. U desnom gornjem kutu slikani sloj na prikazu stakla je iskrakeliran s tendencijom otpadanja. Slikani je sloj cijelom površinom bio prekriven debelim slojem požutjelog laka te naslagama nečistoće. Vidljive su grupirane kapljice požutjelog laka. Slika nije imala ukrasni okvir. Prije radova na slici izvedena je konsolidacija podloge i slikanog sloja kako bih se spriječilo daljnje otpadanje boje i podloge. Slika je skinuta s podokvira te su izravnati rubovi. Ravnanje slike izvedeno je na toplinskom vakuumskom stolu, vodeći računa o pastoznim nanosima boje na poleđini. S lica slike uklonjeni su ostaci konsolidanta, naslage nečistoće i sloj požutjelog laka. Nakon uklanjanja laka slika je ponovo konsolidirana. Otpali dijelovi boje i podloge rekonstruirani su u kitu, imitirajući pastozne nanose originala. Na rubove slike aplicirane su trake novog platna (*strip-lining*) kako bi se mogla napeti na podokvir. Izrađen je novi klinasti podokvir i slika je napeta. Rekonstruirana oštećenja retuširana su podložnim retušom gvaš bojama, slika je potom lakirana i završni retuš izведен je smolnim bojama. Nakon retuša, slika je završno lakirana. Sve faze radova su dokumentirane. Sastavljeno je i završno izvješće o izvedenim radovima.

s. r., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Osijek

Kuća Plemić

18. st.

Voditelj programa: Petar Puhmajer

Suradnici: Dinko Ramljak, Stjepan Lucić, Vjekoslav Schmidt, Vladimir Lukenda, Ivan Bošnjak, Vesna Giener

BROJ DOSJEA: 2136, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2013. i 2014. godini nastavljeni su radovi na obnovi glavnog pročelja kuće. Rekonstruirani su kameni elementi dvaju prozora na lijevom (južnom) dijelu prizemlja, a radovi su obuhvatili razidavanje, nabavu i obradu kamena, klesanje kamena, montažu, zidanje te hidrofobizaciju kamene površine. Na ostalim kamenim prozorima kuće obavljeno je čišćenje pjeskarnikom i impregnacija kame-

na (okvira i dekorativnih nadgrađa). Na svim prozorima ugrađena je nova stolarija, i to dvostruki dvokrilni prozori s nadsvjetлом. Prozori su izrađeni prema povijesnom uzorku, a uključivali su dobavu materijala (drvo, staklo i okov po uzoru na povijesni), stolarsku izradu, impregnaciju i lazurno premazivanje.

p. p.

Slika 1. Ugrađeni novi kameni i stolarija prozora u prizemlju, 2013.

Slika 2. Pjeskarenje kamenih elemenata prozora u prvom katu, 2014.

Osijek

Muzej likovnih umjetnosti

1. Bez naslova, Julije Knifer, 20. st., papir, uljana boja, 42 x 51 cm
2. Uz obalu, Menci Klement Crnčić, 20. st., papir, ugljen, 69,5 x 90 cm

Voditeljica programa: Sandra Juranić

Suradnici: Marta Budicin, Jovan Kliska, Jurica Škudar, Andro Šimičić

BROJ DOSJEA: 8377 (1), 8378 (2), ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM LIKOVNIH UMJETNOSTI, OSIJEK

Program je obuhvatio konzervatorsko-restauratorske radeve na dvije umjetnine na papiru iz zbirke Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku - realističan i minuciozan crtež *Uz obalu* Mencija Klementa Crnčića (1865.-1930.), izrađen olovkom na papiru, i lirsko-apstraktni crtež *Bez naslova* Julija Knifera (1924.-2004.), izrađen suhim pastelama i uljem na papiru u zagasitom koloritu. Na umjetninama su zatečena oštećenja u vidu površinskih nečistoća, potamnjelog papirnatog nosioca, pregiba, poderotina, perforacija, nedostajućih dijelova, smedih mrlja te mrlja od ljepila. Nakon preuzimanja, stanje umjetnina je dokumentirano, izmjerena je pH-vrijednost papirnatog nosioca, a potom se pristupilo suhom postupku čišćenja, odnosno otprašivanju. Na crtežu *Uz obalu* izvedeno je i mokro čišćenje meto-

dom plutanja u otopini destilirane vode i etanola. Istom metodom provedena je neutralizacija papirnatog nosioca, samo u otopini kalcijeva hidroksida. Zbog osjetljivosti papirnatog nosioca crteža *Bez naslova*, nije izvedeno mokro čišćenje, nego neutralizacija otopinom *Bookkeeper*. Pregibi i poderotine ojačani su i konsolidirani, a nedostajući dijelovi rekonstruirani japanskim papirom odgovarajuće debljine. Zatim su umjetnine vlažene u komori te osušene i izravnate u hidrauličkoj preši. U završnoj fazi izrađen je retuš suhim pastelama. Umjetnine su pohranjene u opremu od beskiselinskog kartona i antistatične folije i predane vlasniku.

s. j., m. b.

Slika 1. *Bez naslova*, stanje prije radova

Slika 2. *Bez naslova*, stanje nakon radova

Slika 3. *Uz obalu*, stanje prije radova

Slika 4. *Uz obalu*, stanje poslije radova

Osijek

Muzej likovnih umjetnosti

1. Ergela, nepoznati autor, oko 1860., ulje na platnu, 62 x 88,5 cm
2. Ergela u galopu, nepoznati autor, oko 1860., ulje na platnu, 61,5 x 88,5 cm
3. Julijana Antonija Normann Ehrenfels, Joseph Koppay, 1909., ulje na platnu, 150 x 100 cm
4. Petar II. Antun barun Hilleprand von Prandau, Ephraim Hochhauser, oko 1748., ulje na platnu, 90 x 72 cm
5. Ukrasni okvir slike Marijana Hilleprand von Prandau, nepoznati autor, pozlata, drvo, 60 x 47 cm

Voditeljica programa: Vlatka Rudeš Vončina

Suradnici: Marko Begović, Sanda Milošević, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8323 (1), 8324 (2), 8325 (3), 8326 (4), 8107 (5), ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Restaurirane umjetnine iz Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku (prijašnje Galerije likovnih umjetnosti) tijekom 2014. godine u Hrvatskom restauratorskom zavodu nastavak su dugogodišnje suradnje dviju ustanova. Slike *Ergela i Ergela u galopu*, osim stilskih osobina, karakteristične su za 19. stoljeće po materijalima i tehnologiji slikanja (tanko platno, tanka preparacija i boja, lazurno slikanje, „staklenasti“ izgled površine). Tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova na obje slike pozornost je bila usmjerena na uklanjanje laka i naknadnih slojeva, osobito u gornjim dijelovima slika do razine horizonta. U toj je zoni zatečen više puta nanesen lak, a analize uzoraka slojeva pokazale su da se na tim mjestima ne nalaze lazure. Rekonstrukcija sloja podloge izvedena je akrilnim kitom, nadomještanje sloja boje u podsliku akvarelnim bojama, a završna rekonstrukcija sloja boje smolnim bojama. Na ukrasnim okvirima izvedeni su postupci uklanjanja nečistoća, nadomještanje sloja nosioca, bolusa i pozlate. Realistički naslikan prikaz ženske figure na slici *Julijana Antonija Normann Ehrenfels* pred zelenom pozadinom

– zavjesom, nešto je veći od stvarnih dimenzija ljudske figure. U donjem desnom kutu nalazilo se prošupljenje s nekoliko niti koje su držale rubove. Prilikom konzervatorsko-restauratorskih radova platno slike nije skinuto s podokvira. Prošupljenje je sanirano spajanjem niti akrilnim ljepilom. Slika je nakon toga prenapeta i provedeno je nadomještanje sloja podloge, boje i završno lakiranje. Na slici *Petar II. Antun barun Hilleprand von Prandau* konzervatorsko-restauratorski postupci obuhvatili su uklanjanje nečistoća i potamnjelog laka te saniranje perforacija. Na ukrasnom okviru slike uklonjen je debeo preslik slojem zlatne boje na cijeloj donjoj letvici. Pod njim je pronađena izvorna pozlata sačuvana samo u tragovima. Nadomještanje sloja pozlate izvedeno je zlatom u prahu. Program je obuhvatio i ukrasni drveni pozlaćeni okvir slike *Marijana Hilleprand von Prandau* Friedricha Amerlinga iz 1851. godine. Radovi su bili usmjereni na nadomještanje sloja podloge, nedostajućih reljefa i pozlate.

v. r. v., m. be.

Slika 1. *Ergela u galopu*, stanje prije radova

Slika 2. *Ergela u galopu*, stanje nakon radova

Slika 3. *Julijana Antonija Normann Ehrenfels*, stanje prije radova

Slika 4. *Julijana Antonija Normann Ehrenfels*, stanje nakon radova

Osijek

Muzej likovnih umjetnosti

1. Ženski akt, Miroslav Kraljević, 1912., papir, crvena kreda, 20,5 x 35,5 cm
2. Na klupi, Miroslav Kraljević, 20. st., papir, tuš, pero, 31,1 x 21,7 cm
3. Paprat, Adolf Waldinger, 1874., papir, olovka, 34 x 50 cm
4. Projekt osječkoga gradskog parka, Adolf Waldinger, 19. st., papir, tuš, pero, 35,5 x 135,5 cm
5. Razvalina starog grada, Adolf Waldinger, 19. st., papir, olovka, 48,5 x 43 cm
6. Bregoviti kraj, Adolf Waldinger, 19. st., papir, olovka, 27,5 x 41,5 cm
7. Stijene i gromade kamena, Adolf Waldinger, 19. st., papir, olovka, 27,5 x 40 cm
8. Planinski kraj, Adolf Waldinger, 19. st., papir, olovka, 31,2 x 44,3 cm
9. Vrbik, Adolf Waldinger, 19. st., papir, olovka, 31,2 x 39,7 cm
10. Biljke i trava, Adolf Waldinger, 19. st., papir, olovka, 24 x 33 cm
11. Lisnati grmić i trava, Adolf Waldinger, 19. st., papir, olovka, 23,6 x 42 cm
12. Kraj ograda, Adolf Waldinger, 1874., papir, olovka, 29 x 40,5 cm
13. Trska, Adolf Waldinger, 1874., papir, olovka, 29 x 39,2 cm
14. Meandar, Julije Knifer, 1975., sitotisak, 52,8 x 75,9 cm

Voditeljica programa: Sandra Juranić

Suradnici: Majda Begić Jarić, Marta Budicin, Jovan Kliska, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8363 (1), 8364 (2), 8365 (3), 8366 (4), 8367 (5), 8368 (6), 8369 (7), 8370 (8), 8371 (9), 8372 (10), 8373 (11), 8374 (12), 8375 (13), 8376 (14), ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program za 2014. godinu obuhvatio je četrnaest umjetnina na papiru datiranih u 19. i 20. stoljeće. Adolf Waldinger je autor deset crteža izrađenih olovkom te Projekta osječkoga gradskog parka, izrađenog perom i tušem na papiru. Crteži su studije pejzaža s motivima biljaka, planinskog i bregovitog kraja; pokazuju umjetnikovu sklonost realističnom, točnom i preciznom prikazivanju svojstvenom slikarstvu njegova vremena. Podlijepljeni su cijelom poledinom te rubovima marga za kartonsku opremu.

Programom su obuhvaćena i dva crteža Miroslava Kraljevića, izrađena crvenom kredom te perom i tušem na papiru. Zatečeni su zalijepljeni s poledine manjim pik-trakama učvršćenim za unutrašnjost opreme od čvršćeg papira s izrezanim otvorom. Uz navedene umjetnine program je obuhvatio i sitotisak Julija Knifera iz 1975. godine s karakterističnim motivom meandra.

Papirnatni nosilac umjetnina je požutio i potamnio, zatečena je površinska nečistoća te mrlje različitog porijekla i obojenja. Na poledinama umjetnina zatečene su ozna-

ke i pečati te razne trake lijepljene škrbnim ljepilom i tutkalom te samoljepive trake. Od oštećenja zatečeni su pregibi, poderotine, perforacije od čavlića te nedostajući dijelovi i oštećenja nastala djelovanjem insekata.

Umjetnine su nakon zaprimanja opisno i fotografski dokumentirane, izvedeno je suho čišćenje, odnosno otprašivanje, uklanjanje zatečene neprimjerene kartonske opreme, mokro čišćenje te neutralizacija papirnatog nosioca. Pregibi i poderotine ojačani su i konsolidirani japanskim papirom, a nedostajući dijelovi rekonstruirani japanskim papirom odgovarajuće debljine. Crteži su potom ovlaživani u komori te sušeni i ravnani u hidrauličkoj preši. Papirnatni nosilaci crteža koji su nakon uklanjanja zatečene neprimjerene opreme procijenjeni kao izrazito kruti i tanki, podlijepljeni su na odgovarajući japanski papir. U završnoj fazi izrađen je retuš suhim pastelama. Pripremljena je oprema za pohranu od beskiselinskog kartona i antistatične folije. Umjetnine su predane vlasniku.

s. j., m. b.

Slika 1. *Kraj ograda*, stanje prije radova

Slika 2. *Kraj ograda*, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Otok Hvar, otok Šćedro, otok Vis

Vrančići - Ravni dolci, južna obala (otok Hvar), rt Gornje Kurilo, uvala Smokov dolac, uvala Stari stani - Kećine (otok Šćedro), Viška uvala (otok Vis)

Antika / novi vijek

Voditelj programa: Jurica Bezak

Suradnici: Igor Mihajlović, Saša Denegri

BROJ DOSJEA: 1932, ZAGREB, CVIJEĆE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Druga etapa rekognosciranja podmorja srednje Dalmacije 2014. u podmorju akvatorija otoka Hvara i Visa provedena je s ciljem pronalaska novih arheoloških podvodnih lokaliteta i provjere stanja na registriranim lokalitetima. Tijekom rekognosciranja pregledano je devet pozicija; na otoku Šćedru sedam, jedna na južnoj obali otoka Hvara i jedna na otoku Visu. S obzirom na intaktno stanje, raznovrsnost i brojnost nalaza, pronalazak novog lokaliteta u Viškoj uvali najvažniji je rezultat te etape rekognosciranja. Lokalitet novovjekovnog brodoloma preliminarno je datiran na temelju nalaza u kraj 18. st. i početak 19. stoljeća. Zahvaljujući detaljnim informacijama Marinka Petrića, višeg kustosa Muzeja hvarske baštine, u podmorju otoka Šćedra i Hvara pronađena su dva do sada nepoznata

lokaliteta antičkih brodoloma i niz pojedinačnih nalaza. Lokalitet na Šćedru datiran je na temelju brojnih ulomaka amfora tipa Lamboglia 2 u 1. st. pr. Kr. Nažalost, utvrđeno je da na lokalitetu nema sačuvanog materijala jer je izložen devastaciji niz godina, što potvrđuju i tragovi ilegalnog vađenja koji su dokumentirani na nalazištu. Drugi lokalitet ubican je u priobalnom pojasu južne obale otoka Hvara na poziciji Ravni dolci. Zbog male dubine, stjenovita dna i pozicije koja je izložena prema jugu, na tom nalazištu nije pronađen sačuvani materijal. Detaljnim pregledom polja ulomaka uočeno je nekoliko fragmenata vrata s ručkama amfora tipa Dressel 6 A i oboda amfora tipa Lamboglia 2 na osnovi kojih je moguće taj brodolom datirati u 1. stoljeće.
j. b.

Slika 1. Otok Vis, lokalitet Viška uvala, brončani top *in situ*

Slika 2. Otok Hvar, lokalitet Ravni dolci, ulomci amfora *in situ*

Otok Mljet

Pličina Sv. Pavao

Novi vijek

Voditelj programa: Igor Miholjeć

Suradnici: Igor Mihajlović, Jurica Bezak, Vesna Zmaić Kralj, Pavle Dugonjić

BROJ DOSJEA: 2014, ZAGREB, CVIJEĆE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I JU NACIONALNI PARK MLJET

Ovogodišnje istraživanje potopljenog broda na pličini Sv. Pavao bilo je usmjereni na dokumentiranje brodske konstrukcije i triju brodskih sidara koja se nalaze na dubini od 37 do 47 metara. Brodska konstrukcija očišćena je u površini od oko 6×4 kvadratna metra. Nova su rebra nešto gušće raspoređena i šira od dosadašnjih, na pojedinim je dijelovima brodske konstrukcije vidljiva dvostruka oplata. Konstrukcija je dodatno fotografirana da bi se iz dobivenih fotografija mogao izraditi 3D model, koji bi u dalnjim istraživanjima omogućio bolje planiranje ronjenja i lakšu interpretaciju. Usporedno s čišćenjem brodske konstruk-

cije očišćena su i dva dubla sidra položena okomito jedno preko drugoga i ukopana u pijesak. Sidra su dužine 345 cm i 370 cm i širine kraka 114, odnosno 120 cm. Na kraju svakog kraka nalaze se lopatice dužine 60 do 70 cm i širine 20 do 25 cm. Promjer tijela sidra s krakovima je 15 cm. Na vrhu je alka za privezivanje konopa, promjera 60 cm. Pregledom terena oko brodske konstrukcije, na površini je pronađeno šest novih nalaza koji pripadaju teretu broda; četiri Iznik tanjura, zdjelica u punom profilu i vrč s ručkom i trolisnim izljevom.

k. z.

Slika 1. Faza čišćenja brodske konstrukcije

Slika 2. Iskopana i potpuno vidljiva sidra na morskom dnu

Otok Mljet, Pomena, Polače

Uvale Zaobraslo prijeslo, uvala Zaklopita, rt Rastup, uvala Velika Tatinica do rta Maharac, sjeveroistočni dio otoka Veliki Maslinovac

Antika / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Igor Miholjek

Suradnici: Igor Mihajlović, Jurica Bezak, Pavle Dugonjić, Iva Stojević

BROJ DOSJEA: 1971, 1971/3, ZAGREB, CVIJEĆE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I JU NACIONALNI PARK MLJET

Rekognosciranjem podmorja NP Mljet, provedenom u rujnu i listopadu 2014. godine, na pregledanom je području otkriveno mnogo mjestimičnih pokretnih nalaza. Prema koncentraciji i karakteru pojedinih nalaza, može se zaključiti da je pronađeno sedam novih lokaliteta. Količina materijala kod Velog Maslinovca upućuje na kasnoantički brodolom. Brojnost amfora i njihov raspored na morskom dnu u uvali Zaobraslo priješlo očita su indikacija postojanja brodoloma. Broj amfora i njihov smještaj također nam ukazuju na to da lokalitet nije devastiran ili pljačkan. Osim antičkih brodoloma, pronađena su i četiri veća sidra na dubini od 56 metara, što nam može ukazivati na postojanje novovjekovnog brodoloma koji je odbacio sidra. Kako bi se dobio bolji uvid u stanje na toj poziciji, treba

provesti sondiranje oko sidara. Kod uvale Zaklopita utvrđeno je postojanje antičkog brodoloma koji je zbog svoje male dubine od 26 metara očito bio meta uništavatelja. S nalazišta su izvađeni nalazi nekoliko cijelovitih amfora i kuhinjske keramike. Keramički nalazi rasprostiru se od 26 do 42 metra. Na području od rta Maharac prema uvali Velika Tatinica otkrivena su tri antička lokaliteta, od kojih je jedan datiran ostacima globularnih amfora (Late Roman 2), a drugi amforama tipa Dr 2-4. Na trećem lokalitetu (također brodolom s teretom amfora) pronađena je veća keramička posuda. Zbog dimenzija, pretpostavlja se da je to brodska žrtvenik. Za sigurnu potvrdu potrebno je ponovno detaljnije pregledati navedenu lokaciju.

k. z.

Slika 1. Uvala Zaobraslo priješlo, amfora Dr 6A na pješčanom dnu

Slika 2. Ulomak grla amfore *in situ*

Otok Šolta, otok Brač

Splitska vrata, Marinča rat (otok Šolta), uvala Stipanska, rt Križ, rt Zaglav (otok Brač)

Antika / novi vijek

Voditelj programa: Jurica Bezak

Suradnici: Igor Mihajlović, Saša Denegri

BROJ DOSJEA: 1932, ZAGREB, CVIJEĆE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom III. faze realizacije programa „Split, Podmorje Splitsko-dalmatinske županije“ pregledano je pet lokacija u podmorju otoka Brača i Šolte. Najvažniji rezultat te faze istraživanja je pronalazak novog i do sada nepoznatog brodoloma u blizini rta Križ na otoku Braču. Pronađeni kotao parnog stroja, oblik i dimenzije pramčane sekcije, kao i forme nalaza kuhinjskog posuđa i opreme ukazuju na to da je riječ o otkriću olupine luksuznog putničkog parobroda koji je potonuo potkraj 19. ili početkom 20. stoljeća. Na pretraženom području podmorja na lokacijama kod uvale Stipanska, rta Zaglava i rta Livka u Splitskim vratima dokumentiran je veći broj ulomaka raznih tipova antičkih amfora, novovjekovne keramike, bizantsko sidro i jedno sidro admiralskog tipa. U Splitskim vratima pronađena je

jedna cijela amfora tipa Spatheion 2 iz 5./6. st. koja je izvana. Brojnost i raznovrsnost dokumentiranih arheoloških nalaza na tim lokacijama ukazuju na intenzivnu plovidbu u akvatoriju tijekom antike i novog vijeka. Pri kontrolnom pregledu na registriranom lokalitetu antičkog brodoloma s ostacima tereta hispanskog porijekla kod Marinča rata na otoku Šolti nisu uočeni tragovi devastacije. Stanje na lokalitetu je snimljeno (video i foto), a detaljnim pretraživanjem pronađeno je i nekoliko novih nalaza koji nisu evidentirani 2013. godine. Georeferencirane pozicije svih pojedinačnih nalaza i novootkrivenog lokaliteta uvrštene su u arheološku kartu podvodne kulturne baštine Splitsko-dalmatinske županije koja se izrađuje u sklopu projekta.

j. b.

Slika 1. Otok Brač, lokalitet novovjekovnog brodoloma

kod rta Križ, keramička zdjela na nozi

Slika 2. Otok Šolta, Splitska vrata,

PN 20 amfora tipa Spatheion 2, 5./6. st.

Otok Vis, otok Svetac

Uvala Labotovo, hrid Kamik, sjeverna obala (otok Vis), rt Trepina, uvala Zlatna glava (otok Svetac)

Antika / novi vijek

Voditelj programa: Jurica Bezak

Suradnici: Igor Miholjek, Igor Mihajlović, Saša Denegri

BROJ DOSJEA: 1932, ZAGREB, CVIJEĆE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

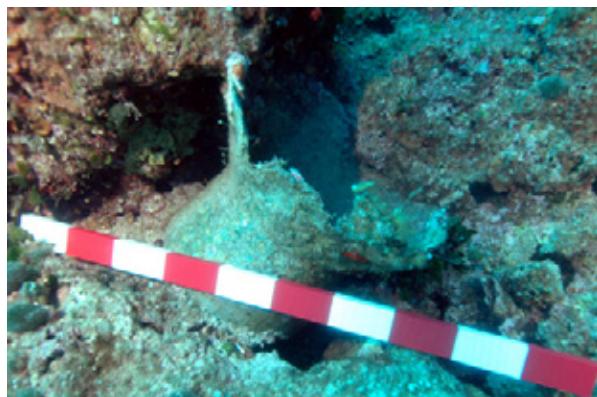
Tijekom I. faze rekognosciranja podmorja Splitsko-dalmatinske županije, 2014. pregledano je pet lokacija u akvatoriju otoka Visa i otoka Sveca. Na lokalitetu novovjekovnog brodoloma iz 15. st. u uvali Labotovo nastavljeni su radovi započeti 2013. Na površinskom sloju dna otkriveni su brojni novi nalazi ostataka trgovačkog tereta, brodske opreme te bakrenih i keramičkih posuda. Među njima posebno je bio važan pronalazak topovske kugle koja je nedvosmislen dokaz da je mletački trgovački brod bio naoružan. U vrijeme rekognosciranja sjeverne obale otoka Visa pregledan je obalni pojas podmorja dužine 3500

metara i zona oko hridi Kamik na sjeverozapadnoj strani otoka. Osim nalaza jednog ulomka amfore tipa Keay 25 i olovne prečke antičkog sidra, cijelo područje pokazalo se kao arheološki negativno. Na otoku Svecu prekontrolirano je stanje na registriranom lokalitetu antičkog brodoloma, ali nisu uočene promjene i tragovi devastiranja. Na drugoj lokaciji kod rta Trepina provjerena je informacija sportskih ronilaca o nalazu amfora grčko-italskog tipa. Pregledan je manji sektor lokacije do dubine od 40 metara na kojem nisu pronađeni arheološki nalazi.

j. b.

Slika 1. Lokalitet Labotovo, brodski bakreni kotao

Slika 2. Otok Vis, sjeverna obala, olovna prečka antičkog sidra

Pavlin Kloštar (Streza)

Pavlinski samostan Svih svetih
Kasni srednji vijek
Voditeljica programa: Tajana Pleše
Suradnici: Bel-Bau d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1832, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pavlinski samostan Svih svetih osnovan je 1374. godine zakladnicom Ivana Bisena, kaštelana Bijele Stijene. Nakon nešto manje od dva stoljeća prosperiteta, redovnici su zbog opasnosti od osmanlijskih prodora napustili samostan između 1538. i 1547. te se preselili u sigurniju Lepoglavu. Napušteni samostan postao je izvorište građevnog materijala i tijekom posljednja četiri stoljeća polagano je nestajao. Dosadašnjim arheološkim istraživanjima (2006.-2012.) okvirno su određeni vanjski gabariti samostanskog sklopa (oko 3500 m²) te je u cijelosti istražena samostanska crkva Svih svetih, smještena u njegovu JI dijelu (32,9 x 9,25 m). Istražena je arhitektura sustavno fotografski dokumentirana (HRZ) te snimana metodom 3D laserskog skeniranja (Vektra d.o.o.); prema tome je izrađena nacrtna dokumentacija s pripadajućim tehničkim opisom objekta. Nakon dovršetka toga dijela istraživanja, trebalo je razraditi strategiju upravljanja tim kulturnim dobrom. Usklađene su

potrebe zaštite kulturnog dobra i njegovih jasno određenih vrijednosti s realnim finansijskim mogućnostima. Prema analizi dobivenih podataka, usvojeno je da će daljnja istraživanja biti etapna, novoistraženi dijelovi će se subsekventno dokumentirati metodom 3D laserskog skeniranja i potom tamponski zatrپavati. Tijekom 2013. godine samostanska crkva prekrivena je zaštitnim materijalom (geotekstil). Potom je na navedene strukture nanesen 20-40 cm debo sloj pijeska koji je potom prekriven jednako debelim slojem zemlje. Na isti su način 2014. godine zaštićene i istražene strukture južnog dijela samostana te južni dio istočnog vanjskog (obrambenog?) zida. Ovogodišnji radovi, provedeni u skladu s Rješenjem Konzervatorskog odjela u Bjelovaru, opisani su u ovogodišnjem izvještaju.

t. p.

Slika 1. Pogled s jugozapada na istraženi dio južnog dijela samostana nakon tamponskog zatrپavanja

Petrovac, Zlat

Pavlinski samostan sv. Petra
 Kasni srednji vijek / novi vijek
 Voditeljica programa: Tajana Pleša
 Suradnici: Teodora Kučinac, Petar Sekulić, Ingor d.o.o., Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1833/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pavlinski samostan sv. Petra na Petrovoj gori (Petrovac, Zlat), za sada jedini u cijelosti istraženi (2006.-2007.) kasnosrednjovjekovni pavlinski samostan na onodobnom slavonskom prostoru, osnovao je 1303./1304. godine otac Grdoš. Pavlini su ga trajno napustili između 1545. i 1558. godine zbog učestalih napada osmanlijskih trupa. Tlocrtna dispozicija zlatskog samostana, znatno drugačija od uobičajenih onodobnih rješenja, bila je određena geomorfološkim odrednicama terena, u skladu s kojima je izgrađen sklop primjeren potrebama male redovničke zajednice (površina oko 490 m²). U vrijeme Vojne krajine lada crkve bila je prenamijenjena u čardak, dok su temelji svetišta bili iskorišteni kao temelji za drveni trijem. Početkom 19. stoljeća prenamijenjen je prostor svetišta pavlinske crkve u pravoslavni Hram silaska Sv. Duha.

Uz suglasnost Konzervatorskog odjela u Sisku 2009. godine počeli su radovi na konzerviranju i prezentiraju zlatskog samostana sv. Petra. Od 2009. do 2013. godine u cijelosti je konzervirana samostanska crkva, refektorij/ kapitularna dvorana, pravoslavni zvonik te veći dio kontrafora na istočnoj građevinskoj liniji objekta (Ingor d.o.o.). Tijekom 2014. godine izvedeni su građevinski radovi na konzerviranju i konsolidiranju zidova sjevernog dijela samostana sv. Petra (svi zidovi kuhinje, sjeverni zid dvorišta te svi kontrafori uz istočnu i sjevernu građevinsku liniju). Ujedno je izrađena i idealna 3D rekonstrukcija zlatskog samostana (Vektra d.o.o.). Svi navedeni radovi, izvedeni u skladu s prethodnim odobrenjem Konzervatorskog odjela u Sisku te uz suglasnost DUUDI-ja, opisani su u godišnjem izvještaju.

t. p.

Slika 1. Pogled sa sjevera na samostan prije građevinskih radova na konzerviranju i konsolidiranju

Slika 2. Pogled sa sjevera na samostan nakon građevinskih radova na konzerviranju i konsolidiranju

NP Plitvička jezera

Stari grad Krčingrad

Kasni srednji vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Petar Sekulić, Suzana Čule, Braniteljska zadruga Plitvička jezera, Vektra d.o.o., Lupercal M. T. j. d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1992/2, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Stari grad Krčingrad (gradina Kozjak) nalazi se na šumovitom poluotoku između jezera Kozjak i Gradinskog jezera u sklopu Nacionalnog parka Plitvička jezera. Prema pronađenim pokretnim arheološkim nalazima, s oprezom je moguće prepostaviti da je Krčingrad sagrađen tijekom 13. stoljeća, a napušten u 15. stoljeću.

Prva sustavna arheološka istraživanja starog grada proveo je Emil Laszowski 1911. i 1912. godine. On je nizom manjih sondi potvrdio tlocrtnu dispoziciju vanjskih obrambenih zidova te je djelomično istražio i dvije kule na južnom dijelu platoa. Istraživanja su naprasno prekinuta, a nastavljena su tek stoljeće poslije. Tijekom 2008. i 2009. godine istražena je i dokumentirana unutrašnjost trokutaste kule na južnom dijelu platoa. Radovi su nastavljeni tek 2013. godine, kad je dovršeno istraživanje vanjskog prostora

uz južno pročelje trokutaste kule. Tijekom 2014. godine dovršena su istraživanja trokutaste kule, sagrađene na osnovi jednakostraničnog trokuta (dužina stranica 16 m) od fino obrađenih sedrenih klesanaca. Ujedno je potvrđen prostorni smještaj, struktura i stanje južnog dijela zapadnog obrambenog zida (ukupna istražena dužina 19,4 m). Nakon dovršetka radova, istraženi dio starog grada Krčingrada temeljito je dokumentiran (Vektra d.o.o., Lupercal M.T.j. d.o.o.). Ovogodišnji radovi, provedeni u skladu s Rješenjima Konzervatorskog odjela u Gospiću i Ministarstva zaštite okoliša i prirode te uz odobrenje NP Plitvička jezera, opisani su (uz priloženu nacrtnu dokumentaciju s tehničkim opisom objekta) u godišnjem izvještaju.

t. p.

Slika 1. Pogled iz zraka na trokutastu kulu

Plomin, Kršan

Južni bedem uz istočnu kulu
 Prapovijest / antika / srednji vijek / novi vijek
 Voditelj programa: Josip Višnjić
 Suradnik: Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 2331, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7
 PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM KRŠAN

Prilikom sanacije urušenog dijela južnog bedema u sklopu zaštićene povijesne jezgre Plomina, provodio se arheološki nadzor. Radovi sanacije obuhvatili su čišćenje urušene zemlje i kamenja s vanjske strane zida te iskapanje zemlje s unutarnje strane zida. Arheološkim nadzorom uz dio gradskog zida pokraj istočne kule otkrivene su nepoznate građevinske strukture i prikupljen je velik broj pokretnog arheološkog materijala. Pronađene građevinske strukture ukazuju na postojanje jednog objekta, čiji bi se ostaci mogli nalaziti na dosad neistraženom dijelu koje okružuju stambene kuće, ali o namjeni tih kuća zasad se ne može više reći. Pri iskopavanju zemlje s unutarnje strane bedema otkrivena je originalna, srednjovjekovna hodna površina koja je bila niža za oko 1,3 metra od današnje. Pokretni

arheološki materijal prikupljen na samoj površini podnizce datira se u kraj 15. i prvu polovicu 16. stoljeća, a radi se o gruboj kuhinjskoj keramici te majolici strogog stila koja se pojavljuje na prijelazu iz gotičkog u renesansno razdoblje. Prikupljen je i pokretni arheološki materijal iz 16. i 17. stoljeća, kojim je zatrpana unutarnja strana bedema; riječ je o glaziranom posuđu i manjoj količini ulomaka keramike grubljje fakture.

Istraživanjem do matične stijene pronađeni su malobrojni ulomci prapovijesne brončanodobne keramike te ulomci antičkog materijala. Pokretni materijal antičkog razdoblja odnosi se na ulomke amfora.

s. p.

Slika 1. Pogled na urušeni dio južnog bedema

Slika 2. Pronađeni ostaci objekta i kamene podnice

Poljana Lekenička

Kapela Sv. Duha i sv. Florijana
 Silazak Duha Svetoga
 Nepoznati autor, 17. st.
 Ulje na platnu, 120 x 70 cm
 Voditelj programa: Zoran Durbić
 suradnici: dragutin furdi, nena meter kiseljak

BROJ DOSJEA: 572.1, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Silazak Duha Svetoga* rad je nepoznatog slikara iz 17. stoljeća, a prikazuje Majku Božju okruženu apostolima u trenutku primanja Duha Svetoga, što je simbolički prikazano plamičcima iznad njihovih glava. U vrhu kompozicije je bijeli golub, simbol Duha Svetoga, koji silazi na prisutne zrakama svjetla, obasjavajući prizor.

Slika je bila u izrazito lošem stanju. Djelomično zalijsljena za drvenu podlogu, deformiranog, valovitog i krtog platna s brojnim rupama i odignućima slikanog sloja, potamnjelog laka do nečitkosti oslika i prekrivena nečistoćom.

U svrhu učvršćivanja slikanog sloja i preparacije, lice slike konsolidirano je akrilnim ljepilom. Prije odvajanja slike od drvenog nosioca bilo je potrebno dodatno, ali parcijalno učvrstiti prelomljene dijelove platna podlijepljivanjem komadima japanskog papira.

Ispod većeg dijela slike debljina tutkalnog ljepila bila je tako tanka da se platno već bilo odvojilo, ali na mjestima gdje je bilo zalijsljeno držalo se vrlo čvrsto. Provedene su probe topivosti ljepila vodom koje su bile učinkovite, no platno se u dodiru s vodom raspadalo. Stoga je slika bez

dodatnih oštećenja odvojena od drvene ploče zarezivanjem oštrim skalpelom u drvo, u tankom sloju i ne dodirujući platno. Postupak je bio spor zbog tvrdoće drva.

Nakon što je slika podlijepljena i odvojena od drvene podloge, uslijedio je vrlo važan i delikatan postupak ravnjanja deformiranog i krtog platna. Kako se postupak nije mogao provesti vlaženjem vodom, ravnjanje je provedeno zagrijavanjem na niskotlačnom toplinskom stolu, u početku bez upotrebe vakuma koji bi dodatno raspucao strukturu. Grijanjem su platno i slični sloj omešani pa je slika ravnata najprije ručno, a potom i vakuumom. Dovoljno izravnata, slika je s poledine vrlo umjereno poprskana vodom. Nastavljen je postupak uz uključivanje vakuuma. Nakon završetka postupka, slika je okrenuta licem prema gore, prekrivena folijom i ponovo podvrgnuta grijanju vakuumom. Time je dodatno izravnat slični sloj.

Slika je potom položena između bugaćica i optežana. Nakon ravnjanja, uklonjena je zaštita od japanskih papirića s lica slike i izvedene su probe topivosti završnog premaza koji je naposljetku uklonjen jakim otapalima. Prelomljeni i nedostajući dijelovi platnenog nosioca povezani su plat-

nemim ispunama. Desni i donji rub platna bili su znatno oštećeni te je na tom mjestu zalipljeno platno u jednom komadu. Za spajanje intarzija s nosiocem slike korišeno je termoplastično ljepilo.

Sva intarzirana platna te mjesta oštećenog slikanog sloja i preparacije popunjena su akrilnim kitom. U postupku čišćenja površine slikanog sloja nosilac slike je u manjoj mjeri izgubio na ravnini, stoga je slika ponovno položena licem na toplinski stol. Uslijedilo je dubliranje slike novim

platnom na niskotlačnom toplinskom stolu. Brojna mjesta prekrivena kitom mehanički su obrađena da imitiraju teksturu slikanog sloja. Slika je potom napeta na novi podokvir, a zakiti su podloženi akvarelnim bojama. Nanesen je slog izolacijskog damar-laka te završni retuš smolnim bojama. Na poledinu je montiran zaštitni troslojni karton, a na rubove je pričvršćena tanka drvena lajsna.

z. d., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova, snimka pod kosim svjetлом
Slika 2. Stanje nakon radova

Popovača, Velika Ludina

Stari grad Jelengrad

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleš

Suradnici: Teodora Kučinac, Petar Sekulić, Suzana Čule, Kaznionica u Lipovici, C.D. Gradnja d.o.o., Vektra d.o.o., Lupercal M. T. j. d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2210/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I GRADOM POPOVAČA

Stari grad Jelengrad, jedan od najvažnijih obrambenih položaja Moslavačke gore, sagrađen je tijekom kasnog srednjovjekovlja u skladu s potrebama i mogućnostima onodobnih graditelja. Prema pronađenim pokretnim arheološkim nalazima, može se pretpostaviti da je sagrađen u 14. stoljeću. No iako je nesumnjivo grad imao važnu ulogu u svoje vrijeme, nakon što je napušten potkraj 16. stoljeća, stari grad Jelengrad prepušten je vegetaciji i neumitnom zubu vremena.

Sustavna arheološka istraživanja počela su 2012. godine. Tijekom 2012. i 2013. godine potvrđena je stratigrafska slika starog grada, s većeg dijela unutarnje površine uklonjena je urušena građa (do visine pretpostavljenog izvornog hodnog sloja) te je izrađena snimka postojećeg stanja s tehničkim opisom objekta. Tijekom 2014. godine istražena je gotovo cijela unutrašnjost starog grada, uz izuzetak donjih etaža zapade kule te zapadnog dijela dvoetažnog objekta s

bačvastim svodovima. Među brojnim nalazima posebno valja izdvojiti skupni nalaz 126 željeznih vrhova strelica za samostrel različitih tipova datiranih u razdoblje od 14. do 16. stoljeća. Nakon dovršetka radova, novoistraženi dijelovi starog grada Jelengrada dokumentirani su fotografiranjem i 3D laserskim skeniranjem te je dopunjena nacrtna dokumentacija unutarnjih pročelja (Lupercal M. T. j. d.o.o., Vektra d.o.o.). Nadalje, 2014. godine počeli su građevinski radovi konzerviranja i rekonstrukcije zidne mase starog grada Jelengrada (sjeverni dio istočnog pročelja te istočni dio sjevernog vanjskog zida). Svi ovogodišnji radovi, izvedeni u skladu s Rješenjima Konzervatorskog odjela u Sisku te uz dopuštenje Regionalnog parka „Moslavačka gora“, opisani su (uz priloženu nacrtnu dokumentaciju i tehnički opis) u opsežnom elaboratu.

t. p.

Slika 1. Pogled iz zraka nakon dovršetka arheoloških istraživanja i građevinskih radova na konzerviranju i rekonstrukciji zidne mase 2014. godine

Porat, otok Krk

Samostan franjevaca trećeredaca i crkva sv. Marije Magdalene
 Uznesenje sv. Marije Magdalene
 Girolamo da Santacroce i radionica, sredina 16. st.
 Ulje na platnu, 141 x 65 cm
 Voditelj programa: Pavao Lerotic
 Suradnica: Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 2273, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Višegodišnji program restauriranja slika s glavnog oltara franjevačke crkve sv. Marije Magdalene u Portu nastavljen je cijelovitim konzervatorsko-restauratorskim radovima na središnjoj slici retabla *Uznesenje sv. Marije Magdalene*. Oltar je pripisan radionicama Girolama i Francesca Santacrocea, a u literaturi se navodi 1557. godina kad je posvećena „povećana crkva i oltar“.

Slikani je sloj bio prekriven naslagama površinske nečistoće, čade i zamućenog, slojem požutjelog laka. Ispod dotrajalog laka nalaze se ostaci alteriranih retuša i popravaka te starije nečistoće, vidljive kao tamnije, sive mrlje. Slika je posljednji put restaurirana 1964. godine u Restauratorskom zavodu JAZU-a (Bulić). Materijali koji su tada upotrijebljeni - platno i vezivo za dubliranje (voštana masa), boje kojima je izведен retuš i drugo, dotrajali su te nagrđuju i nepotrebno prekrivaju zone na kojima je izvorni slikani sloj dobro sačuvan. Nosilac slike je laneno platno gustog tkanja i ujednačenih niti. Svetla (kredna) preparacija je jednoliko i tanko nanesena, dobro prianja uz platno, osim oko manjih mehaničkih oštećenja i uz rubove slike.

Na slici su provedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Na početku je provedeno konzerviranje i fiksiranje nestabilnog slikanog sloja uz podlogu i platneni nosilac. Slika je dublirana tijekom radova izvedenih šezdesetih godina 20. st., ali je zbog dotrajalosti i oslabljene vezivne snage voštane mase bilo potrebno ukloniti staro platno za dubliranje i voštanu masu, a poledinu izvornika detaljno očistiti od ostataka ljepila i nečistoće.

Probarna topivosti ustanovljena je prisutnost naknadnih intervencija i preslika koji su u najvećoj mjeri uklonjeni. Površina slike je dočišćena, izuzev mjestimice teško toplivih ostataka starijih retuša i čestica potamnjelog laka. Brojna oštećenja niti uz rubove i nedostajući dijelovi platna sanirani su umetanjem platnenih intarzija čija je tekstura slična originalnom tkanju. Slika je nakon toga dublirana novim lanenim platnom. Nedostajući dijelovi preparacije nadomješteni su krednim kitom, a retuš oštećenja izveden je kombiniranim tehnikom tempere i pigmenta u smolnom mediju. Na površinu slike je nakon dovršenih radova nanesen završni smolni lak.

p. 1.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Poreč

Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije

Ciklus slika Čuda sv. Dominika:

1. Prikaz s muškom glavom (Čudo sv. Dominika, I.), nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 178 x 234 cm
2. Štovanje Bogorodice od Ružarija (Čudo sv. Dominika, II.), nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 178 x 234 cm
3. Aleksandra Aragonska i sv. Dominik (Čudo sv. Dominika, III.), nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 174 x 246 cm

Voditeljica programa: Ana Pohl Mitrović

Suradnice: Irina Šadura, Martina Wolff Zubović, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 6008 (1), 6009 (2), 6010 (3), ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ciklus od tri slike koji je svojedobno Radmila Matejčić nazvala „Čuda sv. Nikole Tolentinskog“ i pripisala Teresi Recchini, prema Višnji Bralić zapravo prikazuje čuda koja su se dogodila posredovanjem Bogorodice od Ružarija u prisutnosti svetog Dominika. Natpsi svjedoče da je sliku naručila 1738. godine porečka bratovština Bogorodice od Ružarija. Slike su bile smještene u kapeli podignutoj u desnom brodu katedrale gdje je bratovština imala sjedište. Za ikonografski program zaslužan je porečki biskup, dominikanac Vincenzo Maria Mazzoleni (1731.-1741.). Naime, prikazane teme podupiru kult Ružarija i njegovu spasiteljsku ulogu karakteristične upravo za red dominikanaca. Višnja Bralić slike pripisuje nepoznatom venecijanskom kasnobaroknom umjetniku čiji je nevješti slikarski jezik ipak dostatan za prikazivanje pučkih pobožnosti. Istom autoru prema formalnim i tipološkim sličnostima pripisuje palu s oltara Raspeća iz istoimene kapele te slike *Andđeli sa simbolika pasije i Trijumf euharistije*, također iz porečke katedrale te palu s prikazom sv. Jeronima koja

je naslikana prilikom obnove oltara franjevačke crkve u drugoj četvrtini 18. stoljeća.

U 2004. godini izvedeni su preventivni postupci na nosiocu (ravnjanje rubova, čišćenje i dezinfekcija, nadomještanje nedostajućih dijelova), konsolidacija bojenog sloja i prenapinjanje na pomoćne drvene podokvire s klinovima. S poledine je također napeto pomoćno laneno platno u svrhu preventivne zaštite.

Od 2012. do 2014. godine provedena su istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi na slikama. Istraživanja su obuhvatila probe kemijskog čišćenja površinske prljavštine i preslika. Ustanovljeno je da slike nisu lakirane. Očišćene su od površinske prljavštine, preventivno nanesenog tankog sloja akrilno-smolnog ljepila, ostatak tutkala i preslika. Skinute su s pomoćnih drvenih okvira, kao i laneno platno koje je napeto kao zaštita od prljavštine i utjecaja vlage. Uklonjene su pomoćne trake i sanirana su raspuknuta, a nedostajući dijelovi platna nadomješteni su odgovarajućim intarzijama akrilnim ljepilom u prahu.

Svaki nadomjestak dodatno je ojačan tankim sintetskim platnom. Nedostajući dijelovi podloge rekonstruirani su u kitu koji je obrađen u teksturi sličnoj originalnoj.

Slikani sloj je dodatno konsolidiran premazivanjem s poleđine etilen-vinil-acetatnim ljepilom. Slike su dublirane novim lanenim platnom i napete na drveni podokvir. Prva faza retuša obuhvatila je rekonstruirane dijelove u

kitu i izvedena je podložnim gvaš bojama, nakon čega je nanesen sloj laka. Završni retuš izведен je imitirajući rukopis izvornika u smolnim bojama. Sve faze radova su popraćene dokumentacijom. Slike su nakon radova vraćene u sakristiju Eufrazijeve bazilike u Poreču.

a. p. m.

Slika 1. Prikaz s muškom glavom, stanje nakon radova

Slika 2. Štovanje Bogorodice od Ružarija, stanje nakon radova

Slika 3. Aleksandra Aragonska i sv. Dominik, stanje nakon radova

Požega

Crkva sv. Lovre

Zidne slike

Srednji vijek

Voditelj programa: Ivan Srša

BROJ DOSJEA: 3/1, ZAGREB, RADIĆEVA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

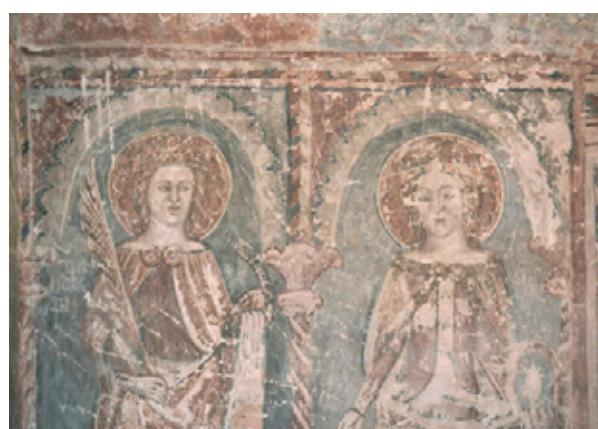
Tijekom travnja i svibnja 2014. sastavljen je izvještaj o konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnim slikama, obavljenima 2013. godine na zidovima svetišta. U 2014. godini radilo se na zapadnoj strani trijumfальнog luka i na južnom zidu glavnoga broda. Radovima je bilo obuhvaćeno čišćenje nataložene prašine i nečistoća, uklanjanje prethodnih zatrpa, ponovno punjenje praznina vapnenom žbukom i integracija slikanog sloja. Nataložena prašina uklonjena je kistovima i *Wishab* spužvama, a prethodne žbukane zatrpe uklonjene su skalpelima i dlijetima. Punjenje praznina izvedeno je dvama slojevima vapnene žbuke: dublje praznine punjene su

žbukom od gašenoga vapna i manje količine riječnoga pijeska, a završni glatki tanki sloj žbuke napravljen je od gašenog vapna, praha od opeke i mramornoga brašna. Integracijom slikanog sloja povezivana su manja ili veća oštećenja unutar sačuvanih fragmenata. Pigmenti su miješani u otopini bistre vapnene vode, a patina je izvedena pigmentima i otopinom gašenog vapna u alkoholu, mjestimice i suhim pastelima. Na izvornom slikanom sloju zatečena su oštećenja zadržana bez posebnih intervencija; na tom sloju integracija slikanog sloja nije provedena.

i. sr.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Požega

Franjevački samostan

Zbirka povijesnog crkvenog tekstila

Nepoznati autori, 17. - 20. st.

Tkanje, vezenje, šivanje, raznorodan tekstilni materijal raznih dimenzija

Voditeljica programa: Ada Vrtulek Gerić

Suradnice: Maja Vrtulek, Štefica Nemeć Panić, Venija Bobnjaric-Vučković

BROJ DOSJEA: 78.1., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S FRANJEVAČKIM SAMOSTANOM U POŽEGI

Zbirka crkvenog tekstila iz franjevačkog samostana u Požegi sadrži 164 tekstilna predmeta: 28 misnica, 12 plašteva, 1 kukuljica, 21 dalmatika, 47 štola, 28 manipula, 13 veluma, 9 bursi, 3 pale, 1 mitra i 1 fragment tkanine. Predmeti su izrađeni od jednobojnih ili višebojnih tkanina (svila, pamuk, lan..) i efektnih tkanina u platno, atlas i keper vezu. Tkanine su uglavnom broširane, lizerirane te ukrašene vezom s posrebrenim i pozlaćenim metalnim nitima, metalnim lamelama, kao i raznobojnim nitima svile. Vez je izведен ručno u tehnikama pisanca, plosnog veza, križića i iglenim slikanjem, a neke tkanine ukrašene su strojno, tehnikom tambur. Stražnja strana predmeta uglavnom je podstavljenja jednobojnim tkaninama, od kojih neke imaju apreturu.

Predmeti su relativno dobro očuvani, ali prašni, s mjestimice vidljivim mehaničkim oštećenjima tkanina, veza i ukrasnih elemenata. Vidljive su oksidativne promjene na tkanim ukrasnim trakama od posrebrene i pozlaćene srme. Uočljiva je i migracija bojila s veza na okolne tkanine. Dvije najstarije misnice datirane u 1646. i 1728. godinu

bile su pohranjene s ostalim tekstilnim predmetima u ormarima s drvenim ladicama.

Tekstilni predmeti preuzeti su iz franjevačkog samostana u Požegi i transportirani u Restauratorski centar Ludbreg, gdje je najprije provedena dezinfekcija u modificiranoj atmosferi s plinovitim dušikom u trajanju od deset tjedana. Izrađena je dokumentacija za svaki predmet (sastavni materijali, tehnike izrade, vrste oštećenja i dr.). Na svim predmetima proveden je suhi postupak čišćenja s vanjske i unutarnje strane. Crkveni tekstil numeriran je i sortiran u trideset dva kompleta, dok su ostali predmeti sortirani prema vrsti predmeta (misnice, pluvijali, burse, velumi...). U privremenim spremnicima transportirani su u franjevački samostan u Požegi, gdje su na preporuku nadležnih konzervatora pribavljeni tri metalna ladičara u koje su predmeti pohranjeni. Na dno svake ladice položen je sloj poliesterske vune, a potom su predmeti međusobno razdvojeni listovima beskiselinskih papira. Završno su prekriveni još jednim slojem poliesterske vune.

a. v. g.

Slika 1. Zatečeno stanje

Slika 2. Suhi postupak čišćenja predmeta

Slika 3. Ruho pohranjeno u metalnim ladičarima nakon preventivne zaštite

Pregrada

Stari grad Kostel

Kasni srednji vijek

Voditelj programa: Andrej Janeš

Suradnici: Petar Sekulić, Ana Škevin Mikulandra, Vektra d.o.o., Luperical M. T. j. d.o.o., Lokošek projekt d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2085, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Utvrda Kostelgrad nalazi se na Kostelskoj ili Kuna gori, odnosno na brdu Kostelju koje se nastavlja na Kuna goru. Sagrađena je kako bi branila prolaz Sutinsko (Sutlin) na rječici Kosteljini. Bila je ulaz u kraljevinu Slavoniju sa sjeverozapada i imala veliko strateško značenje na granici s njemačkim carstvom, čuvajući zapadnu granicu Slavonije. Utvrda je sagrađena tijekom 13. stoljeća, a napuštena postupno do kraja 16. stoljeća.

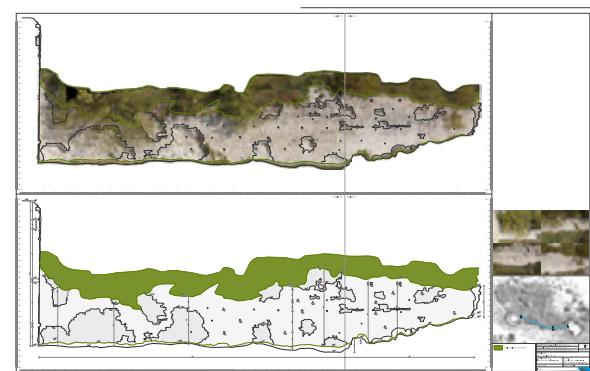
Tijekom rujna i listopada 2014. godine Služba za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda provela je drugu fazu dokumentacijskih radova na Starom gradu Kostelu. Do kraja je očišćen parametar vanjskih

obrambenih zidina i kula od narasle vegetacije i šikare od prošlogodišnjeg čišćenja. Uklanjanje vegetacije ove je godine provela komunalna tvrtka Niskogradnja d.o.o. iz Pregrade. Nakon uklanjanja vegetacije, pristupilo se 3D skeniranju vanjskog obrambenog zida s kulama koje je provela tvrtka Vektra d.o.o. iz Varaždina. Istovremeno se pristupilo izradi elaborata o projektu sanacije i konsolidacije ostataka zidova palasa koji je izradila tvrtka Lokošek projekt d.o.o. iz Zagreba. Stari grad Kostel iz zraka je snimila tvrtka Luperical M.T.j. d.o.o. iz Zagreba.

a. j.

Slika 1. Snimka postojećeg stanja istočnog dijela vanjskog obrambenog zida

Slika 2. 3D model ostataka Kostelgrada

Pula

Crkva i samostan sv. Franje

Bogorodica s Djetetom

Nepoznati autor, početak 15. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 178 x 61 x 43,5 cm

Voditelj programa: Siniša Cvetković

Suradnici: Romana Jagić, Želimir Borić, Ana Marija Franić, Jovan Kliska, Nikolina Oštarijaš, Natalija Vasić, Ljubo Gamulin, Sanda Milošević

BROJ DOSJEA: 6693, ZAGREB, MISLAVOVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Skulptura Bogorodice s Djetetom dio je inventara crkve i samostana sv. Franje u Puli. To je drvena, rezbarena, polikromirana i pozlaćena skulptura stojeće Bogorodice na polukružnom postamentu. Bogorodica u lijevoj ruci drži dijete Krista, a u desnoj žezlo. Odjevena je u dugu crvenu haljinu do stopala iznad koje je plašt zlatnog tona koji joj prekriva glavu i ramena. Obje figure imaju krune od posrebrenog lima.

Nakon konzervatorsko-restauratorskih istraživanja *in situ*, skulptura je dopremljena u radionicu Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Zagrebu. Polikromni sloj je bio vrlo trusan, pucao je do nosioca, a vidljivi su bili i višestruki preslici izvornika. Oštećenja polikromnih slojeva nisu bila adekvatno sanirana, već je samo mjestimice nanošen novi bojeni sloj. Aktivna crvotočina vidno je uništila drveni nosilac pa je skulptura podvrgnuta dezinfekciji na Institutu „Ruđer Bošković“. U jednoj od prethodnih intervencija na postojeći postament dodan je novi drveni postament, cijelom dubinom i širinom skulpture kojem je u sredini umetnut drveni stup. Stup je metalnim L profilima pričvršćen u novi postament, dok je u gornji dio izdubljenih leđa skulpture pričvršćen klinom. Sanacija postamenta na takav način bila je nužna s obzirom na uznapredovalu aktivnost crvotočine koja je utjecala na

stabilnost skulpture. Leđa skulpture zatvorena su blago zaobljenom drvenom oplatom, usklađena s trenutačnim bojenim slojem, čime je skulptura činila zatvorenu statički stabilnu cjelinu, punog volumena.

Upotreba neadekvatnih materijala, kao što je gips, prilikom sanacije postojećeg i postavljanja dodatnog postamenta dovela je do propadanja izvornog nosioca. Klin kojim je pričvršćen stup za skulpturu uzrokao je pučanje drvenog nosioca prema unutrašnjosti i ponovno narušavanje statike. Upravo je zato uklonjen novi drveni postament, poledina i stup. Provedena je konsolidacija izvornog postamenta i rubova leđa, čime su stečeni uvjeti za nadogradnju nedostajućih dijelova nosioca. Pri tome su korištena PVA ljepila s punilom od drvene piljevine, a cijeli izvorni postament dodatno je učvršćen laminiranjem drvenih pločica. Saniranjem izvornog postamenta riješen je problem statike. Skulptura je očišćena od površinske nečistoće kemijski i mehanički, uklonjeni su stari neadekvatni kitovi, vosak, kao i diskolorirani retuš iz posljednje intervencije. Na skulpturi je u više navrata provođeno podlijevanje i konsolidacija svih polikromnih slojeva. Mjestimice su nakon konsolidacije drvenog nosioca umetnuti novi komadi drveta jer su oštećenja od crvotočine bila prevelika. Rekonstrukcije u drvetu i zapune manjih

oštećenja kredno-tutkalnim kitom obrađene su da prate formu. Oštećenja su potom retuširana lokalnim tonom. Žezlo koje Bogorodica drži u desnoj ruci bilo je u dobrom stanju te su sitne pukotine zatvorene kredno-tutkalnim kitom te obrađene i retuširane lokalnim tonom. Kugli koju drži Dijete u lijevoj ruci nedostajao je križić; izrađen je od lipova drveta, krediran i potom retuširan u zlatnom tonu. Obje krune su u dobrom stanju bez vidljivih oštećenja, izrađene od posrebrenog, iskucanog lima koji je

oksidirao. Provedene su probe čišćenja te je uklonjena površinska nečistoća i naslage oksidansa. Površina kruna blago je ispolirana mekim tekstilom te premazana slojem zaštitnog laka radi sprečavanja ponovne oksidacije. Cijela skulptura je nakon završnog retuša zaštićena slojevima laka na akrilnoj bazi. Smjer i opseg radova definirani su u suradnji s djelatnicima nadležnog Konzervatorskog odjela u Puli.

s. c., s. m.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Pula

Potopljeni brod *Viribus Unitis*

Novi vijek

Voditelj programa: Krunoslav Zubčić

Suradnici: Ozren Pleše, Goran Trninić, Antonio Ribica, Jerko Macura

BROJ DOSJEA: 2146, ZAGREB, CVIJETE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Istraživanje ostataka austro-ugarskog broda *Viribus Unitis* nastavljeno je nakon dvogodišnje stanke. U ovogodišnjem istraživanju nastavljeno je snimanje Pulskog zaljeva sonarom *Side-scan* u svrhu provjere potencijalnih pozicija dobivenih od lokalnih ronilaca i ribara. Na sredini mesta potonuća olupine ispod sloja finog mulja pronađeni su fragmenti sanitарне keramike i pločica. Pregledom nacrta broda potvrđeno je da se na srednjem dijelu broda iza druge topovske kule nalaze sanitарne prostorije posade broda i parna kupelj za više časnike. Osim sanitарне keramike, pronađeni su i ostaci kožnih potplata cipela te dijelovi

manometra i staklo nivokaza. Zbog utjecaja eksploziva za komadanje olupine, većina pronađenih nalaza je oštećena. Pregledom ulegnuća na morskom dnu nastalim zbog težine olupine, utvrđeno je da je veći dio olupine izvađen i iskorišten kao sekundarna sirovina. U naslagama mulja nalaze se manji ostaci koji su otpali prilikom vađenja većih komada olupine. Istraživanje je otežano zbog vrlo loše vidljivosti unutar zaljeva. Na rtu Kamenjak i pličini Albanež pregledani su ostaci novovjekovnih olupina.

k. z.

Slika 1. Ostaci keramičkih pločica pronađenih na olupini

Rakalj

Lokalitet Stari Rakalj

Prapovijest / antika / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Tihomir Percan

Suradnici: Siniša Pamić, Ivica Pleština, Josip Višnjić

BROJ DOSJEA: 1920, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM MARČANA

Arheološki lokalitet Stari Rakalj (odnosno ostaci nekadašnjeg kaštela) nalazi se na brežuljku nadmorske visine 93 m iznad rta Svetog Mikule. Zbog dobrog strateškog položaja, omogućen je nadzor ulaza u Raški zaljev, ali i velik dio Kvarnerskog zaljeva. Upravo je to jedan od razloga gotovo stalne naseljenosti Starog Raklja, od prapovijesne gradine pa do srednjovjekovnog kaštela koji je napušten 1510. godine. U povijesnim izvorima prvi se put spominje 1312. godine, pod nazivom *Castellare de Rachir*. Gorički grof Henrik daje ga kao miraz svojoj kćeri Elizabeti i njezinu zaručniku Nikoli od Pramberga. Godine 1342. u diobnom ugovoru goričkih grofova spominje se kao *Castrum Novum*, a 1374. godine prelazi, s cijelom grofovijom, u vlast austrijskih vojvoda Habsburgovaca. Prva arheološka istraživanja provedena su 2007. i nastavljena u kampanjama

2013. i 2014. godine. Arheološki je istražen dio vanjskog bedema kaštela koji spaja sjeverni i zapadni bedem te se pruža u polukružnom obliku, kao i još nekoliko prostorija i konstrukcija, od čega valja izdvojiti skladišni prostor s bačvastim svodom koji je pregrađen rušenjem starijeg zida bedema. Upravo su na tom mjestu pronađeni ostaci koji pripadaju razdoblju visokog i razvijenog srednjeg vijeka (keramika, metal, staklo, kosti, školjke), ali i intaktni sloj iz vremena brončanog doba u kojem je pronađeno mnogo keramičkih ulomaka iz srednjeg i kasnog brončanog doba. Uz prapovijesne i srednjovjekovne nalaze prvi put je potvrđeno postojanje i funkcioniranje lokaliteta u razdoblju antike, o čemu prije svega svjedoče nalazi tegula (valja izdvojiti tegulu s pečatom radionice PANSIANA).

t. pe.

Slika 1. Dio sačuvanog vanjskog bedema kaštela

Slika 2. Pogled na istraženu prostoriju s brončanodobnim slojem

Rijeka

Crkva sv. Nikole

1. Bogorodica s Djetetom, kretsko-venecijanska škola, 16. st., tempera na platnu, drvo, pozlata, punciranje, 55,5 x 46 x 3 cm

2. Arkandeo Mihovil, grčka škola, 18. st., ulje/tempera na drvu, pozlata, 45,5 x 30,5 x 2 cm

Voditelj programa: Goran Bulić

Suradnica: Ana Rušin Bulić

BROJ DOSJEA: 1985/6, RIJEKA, UŽARSKA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ikona *Bogorodica s Kristom* izrađena je u tehnici tempera i ukucane i gravirane pozlate na drvu. Prikazuje tip Bogorodice *Madre della Consolazione*, omiljenu temu slikara kretsko-venecijanske škole od kraja 15. stoljeća. Nosilac slike je platno, koje je postalo kruto, deformirano i oštećeno, te većim dijelom odvojeno od daske za koju je bilo zalijepljeno. Drvo se također deformiralo, rasušilo i napuklo. Tutkalno-kredna preparacija je stabilna, osim uz spojeve i dijelove slike uz mehanička oštećenja. I slikani sloj bio je stabilan pod debelim slojem oksidiranoga laka. U donjem lijevom kutu nalazio se retuš iz prethodnog zahvata, koji je rubno i prelazio preko izvornika. Slika se nalazi u drvenom rezbarenom i pozlaćenom ukrasnom okviru iz 17. stoljeća, vidljivo oštećenom i potpuno preslikanom.

Ikona *Sv. arkandeo Mihail* prikazuje sveca kako стоји на oblaku, u uzdignutoj desnoj ruci drži mač, a u lijevoj pergament. Drveni nosilac sastavljen je od dva dijela spojena fiksiranim nosačima. Na poleđini slike urezan je kriptogram i upisana godina 1769. Oslik prekriva debeo sloj laka. Preparacija i slikani sloj su stabilni, osim uz

spojeve dasaka. Lak je zbog oksidacije jako potamnio i bio prekriven gustim slojem površinske nečistoće.

Na ikonama je izведен cjelokupan konzervatorsko-restauratorski zahvat. Nakon preuzimanja i dokumentiranja zatečenog stanja, na slikama i ukrasnom okviru izvedena je dezinfekcija te probe topivosti površinskih nečistoća i naknadno nanesenih materijala. Prema rezultatima je određena metodologija čišćenja i izvedeno je njihovo uklanjanje. Nosilac te nestabilni dijelovi preparacije i slikanoga sloja su konsolidirani. Na slici *Arkandeo Mihovil* provedena je i stolarska sanacija nosioca. Slika na platnu *Bogorodica s Djetetom* odvojena je od drvene podlage te nakon reintegracije nedostajućih dijelova nosioca podložena novim platnom termoaktivnim ljepilom *Beva* na toplinskom vakuumskom stolu. Slika je napeta na novi drveni podokvir. Rekonstruirani su nedostajući dijelovi preparacije, a retuš oštećenja izveden je u dvije faze: podlaganje pokrivnim bojama te završni retuš lazurama. Oštećena pozlata je rekonstruirana te je obavljeno lakanje ikona i polaganje u ukrasni okvir. Sve faze radova popraćene su detaljnom dokumentacijom.

g. b.

Slika 1. *Bogorodica s Kristom*, stanje prije radova

Slika 2. *Bogorodica s Kristom*, stanje nakon radova

Slika 3. *Arkandeo Mihovil*, stanje prije radova

Slika 4. *Arkandeo Mihovil*, stanje nakon radova

Rijeka

Katedrala sv. Vida

Tabernakul s dva svijećnjaka

Nepoznati autor, 17. st.

Drvo, polikromirano, metal, bakar, srebro, 179 x 81,5 x 43 cm, svijećnjaci: 104 x 33 x 26/30 cm

Voditeljica programa: Stela Grmoljez Ivanković

Suradnici: Lana Lalić, Ana Marija Franić, Marko Horvat, Dragutin Furdi, Natalija Vasić, Ljubo Gamulin, Sanda Milošević

BROJ DOSJEA: 8212, ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tabernakul se sastoji od tri odvojiva i cijelovita elementa - drvenog postolja s vratima za čuvanje hostija, središnje drvene ploče s po dva metalna stupa i polustupa te ciborija na koji je postavljen križ. Drvo je obojeno u tamnocrveni ton i ukrašeno reljefnim aplikacijama od srebra i zlata, nastalima tehnikom iskucavanja. Glavni motiv središnje ploče je Kristov monogram, također izведен od srebra i zlata. Stilsku cjelinu s tabernakulom čine i dva svijećnjaka. Drveni nosilac tabernakula bio je rasušen, s napuklinom duž cijele središnje ploče. Površinu oslika prekrivala je nečistoća, tragovi voska i prethodnih intervencija. Oslik je raspucao, stanjen i trusio se. Nedostajalo ga je na rubovima središnje ploče, na elementu s vratima, ispod ciborija i podnožju stupova. S obzirom na to da su srebrni ukrasni elementi oksidirali, na mjestima dodira s polikromijom nastala su oštećenja u vidu reljefne nakupine oksidirane nečistoće. Metalne reljefne aplikacije pričvršćene na drvenu osnovu bile su prekrivene prljavštinom, voskom, parcijalno preslikane, odvojene od nosioca, oksidirane i deformirane. Nedostajali su fragmenti latica (19) i vitica, 13 zvonaca, 7 nosača za zvonca, 13 alkica i 8 zraka.

Nakon dezinsekcije, elementi su rastavljeni radi lakšeg pristupa pojedinim cjelinama. Uslijedila su primarna istraživanja na osliku sondiranjem te uzimanje mikrouzoraka. Utvrđeno je da oslik na središnjem dijelu tabernakula, svijećnjacima i ciboriju sadrži tri kronološka sloja, od kojih je izvorni crno obojenje, a prvi i drugi sloj crveno. Na donjem konveksno oblikovnom prostoru utvr-

đena su dva kronološka sloja crvenog obojenja, od kojih je vidljivi neznatno tamnijeg tona. Provedene su probe uklanjanja taloga nečistoća i testovi topivosti laka, preslika, prijašnjih intervencija i oksidiranih površina. Provedena je konsolidacija drvenog nosioca i oslika. Uklonjene su tvrde formacije nečistoće koje su bile podvučene pod aplikacije. Napolarnim otopinama uklonjena je površinska nečistoća i ostaci voska, a lak je stanjen. Rekonstruirani su nedostajući dijelovi u drvu, a manje pukotine zapunjene su kitom. Nestabilni dijelovi su učvršćeni. Na mjestima oštećenja rekonstruirana je preparacija prateći izvorni tanki sloj oslika te je nanesen međulak. Retuš je izведен u podlozi gvaš, a u završnom sloju lakirnom bojom. S metalnih je elemenata uklonjena prljavština otopinom citrata, dok se za tvrdokorniju upotrijebila smjesa blage lužine, fine krede i sapuna za čišćenje srebra. Vosak je uklonjen mehanički i toplinski. Postupak čišćenja ponavljan je u više navrata. Spektroskopskom (XRF) metodom analizirano je pet točaka na krunama koje se nalaze na svijećnjacima; rezultati su pokazali prisutnost srebra i zlata na većem, a bakra, mjedi, željeza i kositra na manjem. Ukupno je izrađeno 79 novih metalnih dijelova za rekonstrukciju. Deformacije su ispravljene drvenom puncom. Na rekonstruirane dijelove postavljeni su srebrni i zlatni listići ili prah. Cjelina je završno uskladjena retušem i patiniranjem. Umjetnina je u cijelosti premazana završnim zaštitnim lakom.

s. g. i., a. m. f., s. m.

Slika 1. Tabernakul i svijećnjaci, stanje prije radova

Slika 2. Baldahin tabernakula, stanje tijekom radova

Slika 3. Tabernakul i svijećnjake, stanje nakon radova

Slika 4. Baldahin, stanje nakon radova

Rijeka

Koblerov trg
Antika / novi vijek
Voditelj programa: Josip Višnjić
Suradnici: Siniša Pamić, Tihomir Percan, Ivica Pleština

BROJ DOSJEA: 2298/1, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM RIJEKOM

Istraživanja provedena na Trgu I. Koblera tijekom travnja i svibnja 2014. još su jedanput potvrdila arheološku važnost područja riječkog Starog grada te rasvijetlila neka još uvjek otvorena pitanja o početku i razvoju urbanizma antičke Tarsatice. Tijekom istraživanja, osim nepokretnih i pripadajućih pokretnih arheoloških nalaza iz antičkog razdoblja, pronađeni su brojni nalazi koji se na temelju analiza mogu datirati u vrijeme od 16. do polovice 20. stoljeća. Ostaci antičke arhitekture datirani su na temelju pronađenih pokretnih arheoloških nalaza u 1. stoljeće. Riječ je o vremenu najstarije urbanizacije područja Starog grada, u kojem je Tarsatica formirana kao municipij. Pokretni arheološki nalazi, koji se mogu datirati u kasnu antiku, potvrđuju kontinuitet korištenja objekata u nekoliko stoljeća. S obzirom na to da su građevinski ostaci objekata svedeni uglavnom na temelje, teško je govoriti

o promjenama koje su u tako dugom vremenu korištenja bile neminovne. Iako je tijekom novog vijeka taj gradski prostor bio intenzivno korišten, ostaci objekata građenih u tom razdoblju gotovo potpuno izostaju u provedenim istraživanjima. Do nas su stigli tek ostaci pojedinih ukopanih prostora, poput crnih jama i smočnica. Pokretni arheološki nalazi iz tog vremena također su bili znatno malobrojniji od antičkih. Svi pronađeni nalazi pokazali su da prostor Trga I. Koblera treba tretirati kao višeslojno arheološko nalazište koje mora biti adekvatno istraženo prije bilo kakvih građevinskih radova. Zato je prije dalnjih građevinskih iskopa provedeno snimanje nedestruktivnim arheološkim istraživanjem putem georadar (GPR pregled lokaliteta s 2D i 3D kartiranjem do dubine 2-4 m), uz obradu i analizu prikupljenih podataka.

j. v.

Slika 1. Sjeverni dio trga nakon istraživanja

Slika 2. Ulomci antičke zdjelice tankih stijenki ukrašene barbotin ukrasom

Rijeka

Pomorski i povjesni muzej Hrvatskog primorja

1. Ruska časnička sablja, nepoznati autor, Zlatoust, Rusko Carstvo, 1881.- 1909., čelik, mjed, rožina, lijevano, kovan, rezbareno, prešano, 78 cm

2. Cijev turske puške, nepoznati autor, kraj 18. st. - početak 19. st., čelik, mjed, srebro, lijevano, inkrustirano, tauširano, 33 x 111 cm

Voditeljica programa: Stela Grmoljez Ivanković

Suradnici: Marko Horvat, Ljubo Gamulin, Sanda Milošević

BROJ DOSJEA: 8593 (1), 8594 (2), ZAGREB, MISLAVOVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oba predmeta pripadaju Zbirci oružja, vojnog pribora i miltarije Pomorskog i povjesnog muzeja Hrvatskog primorja. Sablja je slučajni nalaz s lokaliteta Žudika u Kastvu iz 2007. godine. Takve su se sablje koristile kao standardno naoružanje časnika ruske carske vojske od 1881. do 1909. godine. Nosili su ih draguni, pješački odredi kojima su konji služili samo za transport, za razliku od konjice.

Blago zakriviljenom sječivu nedostaje sam vrh. Žlijeb za otjecanje krvi nalazi se pri hrptu sječiva, s obiju strana. Na rukohvatu je sačuvan dio drška od rožine ispod okova, čiji je završetak ukrašen florealnim ornamentom. Okov drška ukrašen je s gornje strane drška monogramom ruskog cara Nikole II. Romanova („N // II“). Rukobran u obliku sedlastog luka pričvršćen je na okov drška (jabučicu) i završava kružnom alkicom za vrpcu, a ukrašen je ornamentom lisnatog vijenca s obiju strana.

Cijev puške je osmerokutna izvana, a glatka iznutra. Na stražnjem dijelu i pri ustima ukrašena je stiliziranim ornamentom cvijeta u listu i poprečnim prstenovima.

Ornament je izrađen od mjedi i tauširanog srebra i inkrustiran. Iznad proširenih usta je nišan.

Zatečeno stanje sječiva na sabli je izrazito loše, dok je okov drška dobro očuvan, zahvaljujući svojstvima metala od kojega je napravljen. Površina drška bila je prekrivena prljavštinom, s nekoliko mrlja crvene boje i mjestimično oksidima. Na tom dijelu nedostaje veći dio rožine koji služi kao držak same sablje. Sječivo sablje je opsežno zahvaćeno pjegastom korozijom s jedne strane i potpuno s druge strane. Provedeno je ispitivanje metala nedestruktivnom metodom rendgenske fluorescentne spektroskopije (XRF) u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a, koje je pokazalo prisutnost željeza na sječivu sablje i mjedi na okovu drška. Uslijedila su sondiranja te probe uklanjanja površinskih taloga. Cijeli predmet je očišćen od površinske prljavštine lako hlapivim otapalom, obavljeno je uklanjanje korozije, kao i čišćenje rotacijskim motorom, kombinirajući čeličnu i mesinganu žicu. Postupak se provodio po segmentima i kretao se od drška prema vrhu sablje uz minimalnu brzinu

aparata te uz stalno praćenje stanja pod povećanjem. S okova drška otapalom su uklonjene mrlje od crvene boje, dok su zeleni produkti korozije i površinska nečistoća koja se uvukla u utore ornamenta uklonjeni mehanički. Ruska časnička sablja nakon čišćenja je konzervirana taninom, a potom zaštićena premazom od sintetske smole.

Cijev turske puške bila je u dobrom stanju pa su na cijevi izvedena lokalna mehanička čišćenja od korozije rotacijskim motorom uz kombinaciju čelične i mesingane žice. Ti su dijelovi nakon mehaničkog čišćenja konzervirani taninom i zaštićeni lakom od termoplastične akrilne smole.
s. g. i., s. m.

Slika 1. Ruska časnička sablja, stanje prije radova

Slika 2. Ruska časnička sablja, stanje poslije radova

Rovinj

Kula Turnina
Srednji vijek / prapovijest
Voditelj programa: Josip Višnjić
Suradnik: Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 2071, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Godine 2014. nastavljena su istraživanja započeta prošle godine na području arhitektonskih ostataka srednjovjekovne kule Turnina, koja se nalazi četiri kilometra istočno od Rovinja. Otvorene su četiri arheološke sonde uz vanjski obodni zid pripadajuće parcele te jedna u unutrašnjosti kule. U tri istražene sonde pronađeni su arheološki slojevi s pripadajućim pokretnim nalazima koji se mogu datirati u brončano doba te u razdoblje kasnog srednjeg vijeka. Ostale dvije sonde istražene su uz sjeverni zid dvorišta. I tu se ispod slojeva s nalazima iz razvijenog srednjeg vijeka pojavljuju slojevi s većom količinom brončanodobne keramike. Dio nalaza ukazuje na mogućnost datacije u rani srednji vijek. U južnom dijelu sonde pronađeni su ostaci zida građenog suhozidnom tehnikom koji se najvjerojatnije može povezati sa spomenutim nalazima iz ranog srednjeg vijeka. U posljednjoj sondi uklonjen je

tek površinski sloj i sloj rahle smeđe zemlje u kojem je pronađeno dosta nalaza koji se mogu datirati u razvijeni srednji vijek. Unutar sonde pronađeni su ostaci zida građenog od pravilnih klesanaca povezanih žbukom, koji se pruža od sjevera prema jugu. Pronađeni nalazi ukazuju na to da je lokacija korištena u brončano doba, nakon čega je na dulje vrijeme bila napuštena. Dio nalaza sugerira da je lokacija ponovno zaposjednuta u ranom srednjem vijeku. Znatniju graditeljsku aktivnost možemo pratiti ponovno od 13. st. kad je kula najvjerojatnije dobila konačnu formu. Glavnina finansijskih sredstava usmjerena je na građevinsku sanaciju najugroženijih dijelova objekta. Radovi su bili usmjereni na djelomično sačuvani lučni prolaz između dvije južnije prostorije te na urušeni dio svodnih konstrukcija i zidova oko spomenutog prolaza.

j. v.

Slika 1. Pogled na sanirane dijelove kompleksa nakon dovršenih konzervatorsko-restauratorskih radova

Slika 2. Segment sonde 2 s pronađenom suhozidnom strukturom

Samobor

Franjevačka crkva Marijina Uznesenja

Oltar Sv. Križa

Franjevačka radionica, Ivo Schweiger, Severin Aschpacher (?), 1735.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 700 x 260 cm

Voditeljica programa: Ksenija Šestek Ručević

Suradnici: Željka Geber, Ivan Bujan, Miriam Košec, Danuta Misiuda, Jurica Škudar, Martina Wolff Zubović,

Mateja Šilobod

BROJ DOSJEA: 987, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltar Sv. Križa dio je cjeline od šest bočnih oltara koji su podignuti između 1734. i 1735. godine, a pripisani su kiparima franjevačke kiparske radionice. Arhitektonska konstrukcija svih oltarnih retabla je slična: sastoje se od središnjeg dijela postavljenog na predelu te uske i visoke atike. Uz palu s prikazom Presvetog Trojstva (*Prijestolja milosti*) koju je naslikao Valentin Metzinger, smještene su redovničke skulpture sv. Bernardina Sijenskog i sv. Petra Alkantarskog. Oltarnu stijenu iznad skulptura ukrašavaju andeoske herme koje rukama pridržavaju vijenac. Atiku definiraju dvije snažne, savijene volutne kopče koje nose kratki segmentni zabat, sa skulpturama šest anđelčića oko kipa Uskrslog Krista, koji Doris Baričević pripisuje Ivi Schweigeru, dok za kipove franjevačkih svetaca smještenih uz oltarnu palu smatra da im je mogući autor Severin Aschpacher. Nakon uklanjanja preslika na kartuši,

otkriven je votivni natpis s kronogramom koji oltar datira u 1735. godinu.

Početkom 2010. godine počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama i dekorativnim elementima atike i retabla oltara. Svi dijelovi oltara bili su u podjednako lošem stanju očuvanosti. Pojedini dijelovi skulptura i dekorativne rezbarije su nedostajali. Drveni nosilac bio je izrazito crvotočan i krhak, a dijelovi razlomljeni. Slikani sloj bio je odignut, a izvorna polikromacija preslikana. Nakon uklanjanja prašine i površinske nečistoće odignuti i labilni dijelovi polikromacije podlijepljeni su tutkalom, a pozadine, otvoreni lomovi i crvotočni dijelovi natopljeni alkoholnom otopinom akrilne smole *Paraloid B-72*. Nakon osnovne konsolidacije slikanog sloja i drvenog nosioca počelo je uklanjanje preslika. Razlomljeni i razljepljeni dijelovi su slijepljeni. Nedostajući dijelovi ruku, prstića,

draperije, listića, cvjetova i baze voluta rekonstruirani su rezbarijama od lipovine. Retuš izvornog slikanog sloja izveden je podlaganjem akvarelnim bojama i završno uljanim bojama. Rekonstrukcija polirane pozlate izvedena je 22,5-karatnim zlatnim listićima, a retuš zlatom u prahu.

Slika 1. Stanje prije radova, detalj

Slika 2. Stanje nakon radova

U srpnju 2014. godine svi restaurirani dijelovi postavljeni su na izvorno mjesto na oltar Sv. Križa u franjevačkoj crkvi u Samoboru.

k. š. r., m. w. z.

Samobor

Samoborski muzej

1. Poklonstvo pastira, nepoznati autor, 18. st., bakrorez, 30,5 x 23 cm
2. Uskrsnuće Kristovo, nepoznati autor, 18. st., bakrorez, 30,5 x 23 cm
3. The Dutchess of C. coming out of the Cavern, L. Schiavonetti, D. Rigaud, 1790., mezzotinta, 34 x 42 cm
4. Beatissime Pater (Diploma), Stamperia Tipografia Vaticana, 1827., bakrorez, bakropis, 36 x 42,3 cm
5. Das Manschen Sohn ist gekommen selig zu Machen, was Verloren war Matth. XVIII. 11., M. Pötzl i J. Schidler, 1815., 19 x 11,2 cm
6. St. Otto, J. Wessely, 19. st., bakrorez, 21,8 x 14 cm
7. Prophet Daniel, C. Mayer, 19. st., mezzotinta, 18,2 x 11,5 cm
8. Hl. Leopold, Leudner, izdavač Georg Joseph Manz, 19. st., mezzotinta, bakropis, 15 x 9,4 cm

Voditeljica programa: Andreja Dragojević

Suradnici: Daniela Ratkajec, Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8337 (1), 8338 (2), 8339 (3), 8340 (4), 8341 (5), 8342 (6), 8343 (7), 8344 (8)

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je obuhvatio osam grafika na papirnatom nosiocu iz Samoborskog muzeja. Sve su djelomično ili potpuno bile podlijepljene drugim papirom, na svima su zatečene crvenkaste (*foxing*) i vodene mrlje, pregibi i manje poderotine. Papirnati nosilac grafika *Poklonstvo pastira* i *Uskrsnuće Kristovo* zatečen je izrazito krt i potamnio, s očitim oštećenjima u vidu većih nedostajućih dijelova. Na svim je grafikama proveden cijelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat koji je obuhvatio suho i mokro čišćenje, neutralizaciju papirnatog nosioca, konsolidaciju

poderotina, rekonstrukciju manjih nedostajućih dijelova te ravnanje. Grafike *Poklonstvo pastira* i *Uskrsnuće Kristovo* dodatno su podvrgnute postupku dolijevanja pulpe u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, ojačane su 2%-tним celuloznim ljepilom *Tylose* i izravnate u preši. Nakon završetka radova predmeti su položeni u beskiselinsku opremu za pohranu, koja omogućava pregled umjetnina s obje strane, i vraćene su vlasniku.

a. d., m. b.

Slika 1. *Poklonstvo pastira*, stanje prije radova

Slika 2. *Poklonstvo pastira*, stanje nakon radova

Slika 3. *Uskrsnuće Kristovo*, stanje prije radova

Slika 4. *Uskrsnuće Kristovo*, stanje nakon radova

Senj, Karlobag, Pag

Uvala Drvarica, uvala Cesarica, rt Malta, Lukovo, uvala Pećica, Karlobag - benzinska postaja, Karlobag – južni mol

Prapovijest /antika

Voditelj programa: Igor Mihajlović

Suradnici: Krunoslav Zubčić, Jurica Bezak, Jerko Macura

BROJ DOSJEA: 2218, ZAGREB, CVIJETE ZUZORIĆ 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Projekt rekognosciranja podmorja Ličko-senjske županije započet je 2012., kad je pregledano više pozicija u Velebitskom kanalu. Rekognosciranje u 2014. zamišljeno je kao nastavak prošlogodišnjeg; nastavljen je pregled terena u Velebitskom kanalu. Pregledane su pozicije: uvala Drvarica, uvala Cesarica, rt Malta, Lukovo, uvala Pećica, Karlobag - benzinska postaja, Karlobag – južni mol. Najvažnije nala-

zište je lokalitet s keramikom ispod napuštene benzinske postaje nedaleko od Karlobaga. Riječ je o prapovijesnom nalazištu koje se može povezati s proizvodnjom soli. Nalazi variraju od sitne amorfne keramike, keramičkih tronožaca te ulomaka većih posuda s debljim stijenkama. Ulomci keramike mogu se pripisati kasnobrončanom razdoblju.

i. m.

Slika 1. Prapovijesni keramički tronošci kod Karlobaga

Slavonski Brod

Crkva Presvetog Trojstva

Glavni portal crkve

18. st.

Voditelj programa: Ivan Jengić

Suradnici: Ante Guberina, Mijo Jerković, Domagoj Kačan, Stjepan Lucić, Domagoj Mudronja, Vladanka Milošević, Ana Škevin Mikulandra, Edita Šurina, Dinko Ramljak, Goran Tomljenović, Alan Vlahov, Zoran Vukosavljević

BROJ DOSJEA: 1087/4, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2014. godini izvedeno je na kamenu portala mehaničko čišćenje i čišćenje vodom pod kontroliranim tlakom. Nakon toga kameni su elementi višekratno natopljeni kemijskim sredstvom za konsolidaciju i zaštitu, a zatim se nastavilo s injektiranjem pukotina i sljepljivanjem napuklih dijelova. Na mjestima gdje je teže oštećen kameni materijal, ugrađeni su trnovi od nehrđajućeg čelika. Prilikom domodeliranja nedostajućih formi ugrađena je armatura od nehrđajućeg materijala.

Potom se u masi umjetnog kamena, na bazi industrijske kamene žbuke, nekoliko vrsta kamenog brašna ili riječnog pijeska, radilo domodeliranje nedostajućih formi kamena. Novomodelirani dijelovi dodatno su obrađivani ručnim klesarskim alatom te su izgledom izjednačavani s teksturom originalne površine. Sljubnice između kamenih blokova izvedene su prema sačuvanom originalnom uzorku na portalu i zapunjene novim vezivnim materijalom na bazi riječnog pijeska i vaspene žbuke.

i. j.

Slika 1. Portal nakon završetka pretposljednje faze konzervatorsko-restauratorskih radova, 2014.

Slavonski Brod

Crkva Presvetog Trojstva

Oltar sv. Josipa

Nepoznati autori, druga polovica 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, posrebreno, lazurirano, 380 x 700 x 150 cm

Voditeljica programa: Dana Buljan Cypryn

Suradnici: Stanko Kirić, Davor Bešvir, Tomislav Sikinger, Dijana Črepinko, Zlatko Kapusta

BROJ DOSJEA: 28.4., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Bočni oltar sv. Josipa nalazi se na sjevernom zidu lađe u prvoj niši nasuprot oltaru Sv. Križa. Dio je cjeline koju čine glavni oltar Sv. Trojstva, bočni oltar Sv. Križa i propovjedaonica. Istraživanja su pokazala da je oltar nekoliko puta bio obojen i obnovljen, posljednji put 1919. godine, kad ga je obnavljao Zoratti. Izvorni sloj sastoji se od kombinacije plave, sive, ružičaste, zelene i crvene marmorizacije, pozlate i lazuriranog srebra. Na osnovi provedenih istraživanja, sondiranja i pregleda umjetnina, predložen je kompletan konzervatorsko- restauratorski zahvat: uklanjanje naknadnih preslika do izvornog sloja marmorizacije na arhitekturi oltara i skulpturama te obnova izvornog inkarnata, uklanjanje preslika na pozlaćenim i posrebrenim aplikacijama s atike i okvira niše i vraćanje njihova izvornog izgleda. Konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su 2012. godine. Provodili su se po fazama do 2014. Sve aplikacije i skulpture demontirane su i transportirane u radionice Restauratorskoga centra Ludbreg, dok su radovi na arhitekturi oltara izvođeni *in situ*. Zahvat je započet konsolidacijom drvenog nosioca i kredne os-

nove, stolarskom sanacijom i drvorezbarskim radovima. Uklanjanje preslika i starih požutjelih lakova izvedeno je kemijskim putem. Uslijedilo je kitanje, krediranje i nivelliranje oštećenih dijelova oltara. Podslik retuš izведен je akvarelnim bojama te izoliran 5%-nim šelakom u etilnom alkoholu, dok je završni retuš izведен pigmentima u vezivu od gumiarabike. Pozlata i posrebrivanje naneseni su zlatnim i srebrnim listićima na bolusnoj podlozi koji su naknadno polirani ahatom. Izlizana i manje oštećena mjesta retuširana su zlatom i srebrom u prahu u vezivu od gumiarabike. Lazure na posrebrenim mjestima izvedene su uljanim bojama, a oltar je nakon završetka radova lakiran damar-lakom u terpentinu.

Konzervatorsko-restauratorskim zahvatom oltaru je vraćen izvorni izgled kasnobarokne marmorizacije, pozlate i lazuriranog srebra. Na taj je način usklađen s nedavno obnovljenim glavnim oltarom Sv. Trojstva i oltarom Sv. Križa s kojima čini kasnobaroknu cjelinu.

d. b. c.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Slavonski Brod

Kuća Brlić

1883.

Voditelj programa: Petar Puhmayer

Suradnici: Anka Ćurić, Ana Škevin Mikulandra, Vladanka Milošević, Bernarda Ratančić, Ivana Drmić, Željko Hnatjuk, Dejan Pajić, Domagoj Kačan, Ana Dumbović, Jovan Kliska, Marin Čalušić, Domagoj Mudronja, Mirjana Jelinčić, Margareta Klofutar, Ivan Šolić, Sanja Lazanin

BROJ DOSJEA: 108, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM SLAVONSKIM BRODOM

Kuća obitelji Brlić podignuta je na glavnom gradskom trgu 1883. godine prema projektu arhitekta Mathiasa Železnyja. Desetak godina poslije kuća je nadograđena sa sjeverne strane, čime je glavno pročelje produženo za tri osi. Obitelj Brlić je u kući boravila do Drugog svjetskog rata, a od 1948. do Domovinskog rata u njoj su djelovali Arhiv i knjižnica obitelji Brlić. Tijekom posljednjeg rata kuća je oštećena i uglavnom bila zatvorena za javnost. Od 2003. godine kuća je zaštićena kao nepokretno kulturno dobro. Grad Slavonski Brod otkupio je kuću i potkraj 2013. godine počeo s prvoj fazom obnove (popravak krovišta). U proljeće 2014. Hrvatski restauratorski zavod angažiran je za konzervatorsko-restauratorske istraživačke radeve i izradu projekta obnove glavnog (istočnog) pročelja. Istraživanja su obuhvatila povijesna i arhivska istraživanja, konzervatorsko-restauratorsko sondiranje pročelja, laboratorijske analize žbuke i pigmenata, kao i izradu elaborata sa smjernicama za obnovu. Na temelju navede-

nih smjernica izrađen je projekt obnove glavnog pročelja (projektant Anka Ćurić, dipl. ing. arh.).

Istraživanjima su utvrđene izvorne proporcije i oblikovanje profilacija i ukrasa te kronologija obojenja. Pokazalo se da je pročelje izvorno bilo bojeno monokromno, svjetlom pastelnozelenom bojom, koja je nađena kao najstariji sloj na svim žbukanim, kamenim i terakotnim elementima, dok su metalni dijelovi bili bojeni tamnozelenu. Sva vanjska stolarija je, prema istraživanjima, najranije bila bojena smedom bojom.

Temeljem istraživanja i projekta obnove, a u organizaciji Grada Slavonskog Broda i Konzervatorskog odjela u Slavonskom Brodu, tijekom 2015. izvedeni su i radovi obnove pročelja. Djelatnici Odjela za kamen HRZ-a bili su uključeni u dio restauratorskih radova, odnosno u izvedbu lijevanih elemenata na pročelju.

b. r., p. p.

Slika 1. Glavno pročelje prije obnove, 2014.

Slika 2. Glavno pročelje nakon obnove, 2015.

Split

Geometrijski podni mozaik u Bulićevoj ulici

Salonitanska škola, 4. st.

Oko 20 m²

Voditeljica programa: Maja Kiršić

Suradnici: Tonči Borovac, Ivana Jerković, Josipa Milišić, Antonija Gluhan, Andela Razlog, Nikola Radošević,

Krešimir Bosnić

BROJ DOSJEA: 1550/2/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE

Neposredno uz katedralu sv. Dujma, a sjeveroistočno od Dioklecijanova mauzoleja u Bulićevoj ulici, nalaze se rimske podne mozaici koji se pripisuju Salonitanskoj školi mozaika s prijelaza 3. u 4. stoljeće. Izvorno su pripadali trijemu kasnoantičke građevine, koju je prvi otkrio 1925. godine don F. Bulić. Od 1969. do 1971. godine Urbanistički zavod Dalmacije je, u suradnji s američkim arheolozima sa Sveučilišta u Minnesota radio arheološka iskapanja. Sva su istraživanja publicirana, tako da o mozaicima postoji relativno dobra dokumentacija. Tom prilikom istraženi su sjeverni, zapadni, južni i istočni mozaični ulomak ukupne površine 40 m². Nakon istraživanja, ulomci istočno od mauzoleja su konzervirani. Istočni ulomak je zatrpan i danas više nije dostupan.

Mozaici su 1970.-71. djelomično odignuti i ponovno vraćeni na novu armiranobetonsku podlogu. Od 1998. do 2003. na njihovoj konzervaciji radio je splitski odjel HRZ-a. Tada su provedeni preventivni zaštitni zahvati, uklonjen je stari armiranobetonski obrub, definirani su izvorni rubovi, postavljen je novi žbukani sloj na svim nedosta-

jajućim dijelovima (s padom prema središnjem dvorištu radi odvodnje oborinskih voda) te konsolidacija. Tim su zahvatima mozaici uokvireni u jedinstvenu cjelinu, koja simulira pretpostavljeno izvorno stanje.

Nakon stanke od nekoliko godina, uočeno je da je mozaik pretrpio nove gubitke pa se 2013. počelo s novim konzervatorsko-restauratorskim radovima. Obavljen je čišćenje lokaliteta, uklanjanje otpada i bujne vegetacije, injektiranje destabiliziranih dijelova, obrubljivanje mozaičnog ulomka te preliminarno čišćenje lica mozaika raznim deterdžentima. Uklonjena je recentna podnica te postavljena nova. Manji rekonstruktivni zahvati rađeni su na lakenarnim oštećenjima. Provedeno je prostorno snimanje geodetskom stanicom.

Dosadašnje konzervatorsko-restauratorske intervencije pridonijele su očuvanju mozaičnog korpusa te u nedostatku trajnog rješenja (u vidu adekvatne nadstrešnice) zahtijevaju stalno održavanje.

m. k.

Slika 1. Zatečeno stanje mozaika, 2013.

Slika 2. Stanje nakon konzervatorsko-restauratorskih zahvata

Split

Palača

Antičke glave

Kraj 3. ili početak 4. st.

Kamen

Voditelj programa: Nenad Lešina

Suradnici: Marin Barišić, Vinka Marinković, Domagoj Mudronja

BROJ DOSJEA: 2318, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dvije antičke glave nadnaravne veličine bile su uzidane u zid palače Cambi nedaleko od Zapadnih vrata Dioklecijanove palače. Glave su izrađene od kamena vapnenca te unatoč tome što su jednim dijelom uzidane, vidljivo je da je riječ o ostacima samostalnih skulptura. Obje glave imaju jasna obilježja tetrarhijske umjetnosti: krupne, okrugle oči i pune obraze. Desna glava ima izražene individualne fisionomijske karakteristike (smatra se da predstavlja cara Maksimijana), dok lijeva glava nema fisionomijskih karakteristika pa se pretpostavlja da je riječ o mitološkom liku Dioskuru. S obzirom na to da su glave uzidane u sklop građevina u neposrednoj blizini Zapadnih vrata Dioklecijanove palače, pretpostavlja se da su tvorile dio izvornog skulpturalnog programa Vrata.

Kao izrazit problem na kamenu uočena su oštećenja u obliku ljuštanja, razlistavanja i ljuštenja površinskog sloja kamena, što je uzrokovalo gubitak materijala. Ta oštećenja uzrokovana su djelovanjem vlage i štetnih topivih soli te izloženošću velikim i naglim promjenama temperature.

Slika 1. Zatečeno stanje skulptura

Slika 2. Skulpture nakon demontaže i čišćenja

Vidljive su također karakteristične škrapaste udubine na strukturi kamena, nastale erozivnim djelovanjem kišnih kapi na površinu kamena, zbog čega dolazi do mehaničkoga izbijanja slabo vezanih čestica. Zbog izrazite vlage i slijevanja vode niz zid (koje je posebno izraženo na desnoj glavi), ulomci skulptura i okolni zid u koji su ugrađene prekriveni su algama i lišajevima te vegetacijom. Sve navedeno imalo je štetan učinak na kamen od kojega su glave izrađene.

Godine 2014. godine podignuta je radna skela te je obavljen uvid u postojeće stanje skulptura. Skulpture su pažljivo demontirane i transportirane u restauratorsku radionicu na Dračevcu. Oštećenja na zidu preventivno su sanirana mortom. Skulpture su očišćene od sloja prljavštine, mikroorganizama i žbuke. Čišćenje je izvedeno *steamerom*, finim klesarskim alatom i skalpelima. Planirano je da se njihova prezentacija i muzealizacija riješi u 2015. godini.

v. ma.

Split

Željezna vrata Dioklecijanove palače u Splitu
 Kraj 3., početak 4. st.
 Kamen
 Voditelj programa: Ivan Sikavica
 Suradnici: Ivka Lipanović, Irma Huić, Borka Milković

BROJ DOSJEA: 1550/13, SPLIT, PORINOVA 2A
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine izrađena je arhitektonska snimka postojećeg stanja cjelokupnog sklopa Vrata. Na nacrtima su digitalno mapirana sva oštećenja i onečišćenja, zone

sondiranja, uzorkovanja i probnih radova. Također je uklonjena preobilna vegetacija na kamenu.

i. s.

Slika 1. Zatećeno stanje, zapadno oplošje

Slika 2. Zatećeno stanje, sjeverno oplošje

Stara Drenčina

Kapela sv. Ivana Krstitelja

1. Arkandeo Mihovil / sv. Ivan evanđelist, nepoznati autor, 1742., ulje na platnu, 126 x 93 cm
 2. Evanđelisti sv. Ivan Krstitelj i sv. Matej / Marija s Djetetom, nepoznati autor, 1742., ulje na platnu, 123 x 89 cm
- Voditeljica programa: Mia Krkač
Suradnice: Mirela Mateljak, Vlatka Rudeš Vončina, Mladenka Đurić, Sanda Milošević

BROJ DOSJEA: 6949, ZAGREB, MISLAVOVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je obuhvatio dvije obostrano oslikane zastave koje vise na konstrukciji od drvenog štapa i konopa. Prva zastava prikazuje arkandela Mihovila koji gazi Sotonu. S druge je strane prikaz sv. Ivana evanđelista s orlom i knjigom, smješten u pejzažu s elementima arhitekture. Druga zastava prikazuje s jedne strane evanđeliste sv. Ivana Krstitelja i sv. Mateja u pejzažu, a s druge Mariju s Djetetom kako sjedi na oblaku te Ivana Krstitelja koji uz nju kleći. Zastave su oslikane prema istoj shemi u pet polja. Širinom gornjeg dijela ispisano je ime sveca koji je naslikan u središnjem polju te latinska invokacija *Ora pro nobis*. Oko i ispod središnjeg polja nalaze se četiri manja polja s jednostavnim ukrasima. Uz rubove su naslikane rese. Proporcije likova i njihov odnos prema ostalim elementima kompozicije odaju rad pučkog majstora.

Na obje zastave bila su prisutna dva manja oštećenja nosioca na mjestima pričvršćenja za štapove. U prijašnjoj su intervenciji s nekoliko malih šavova sanirane poderotine, prekrivene krednim kitom, koji se u teksturi razlikovao od izvornika, i potamnjelim retušem. Mreža krakelira u nekim je zonama također bila ispunjena krednim kitom. Boja je bila rasušena, krtta i raspucana. Mjestimično se

odvajala od nosioca zajedno sa slojem preparacije. Površina je bila prekrivena velikim brojem sitnih, grupiranih lakuna. Najviše oštećenja bilo je na ukrasnoj borduri na sve četiri strane oslika. Na nekim su mjestima slojevi boje bili istanjeni.

Prije konzervatorsko-restauratorskih radova u 2014. godini, u sklopu različitih programa u radionicama RZH-a i HRZ-a zastave su bile konsolidirane i očišćene od sloja površinske nečistoće. Izvedena je i rekonstrukcija nosioca i sloja preparacije te je započet podslik kao prva faza rekonstrukcije slikanog sloja. Veći dio rekonstrukcije sloja preparacije i slikanog sloja nije adekvatno izведен pa je nastavak radova podrazumijevao uklanjanje većeg dijela kitova i podslika na brojnim mjestima. Kako je slikani sloj i dalje bio izrazito rasušen te se boja zajedno s preparacijom odvajala od nosioca, naneseno je nekoliko slojeva konsolidanta. Tekstura površine rekonstrukcija oblikovana je prema teksturi površine izvornog sloja. Priprema za završni retuš izvedena je temperom. Nakon jednog pokrivnog sloja naneseno je više prozračnijih slojeva boje. Zelene i crvene površine oslika s ponavljajućim ornamentom bile su prekrivene brojnim sitnim oštećenjima

te s nekoliko većih. Najviše oštećenja bilo je na rubovima zastava, na osliku stiliziranog crveno-bijelog konopa. Rekonstrukcija tog dijela oslika bila je izrazito zahtjevna. Uzastopno je ponavljan isti sitni element, ali slikan slobodnim potezom, tako da su elementi vrlo slični, ali ne i identični.

Nakon podslika, na svaku od strana zastava nanesen je izolacijski sloj laka. Završna faza rekonstrukcije slikanog sloja izvedena je lazurno, smolnim bojama. Zastave su zaštićene od vanjskih utjecaja još jednim slojem laka.

m. kr., s. m.

Slika 1. *Sv. Ivan evanđelist*, detalj, stanje nakon rekonstrukcije sloja preparacije

Slika 2. *Sv. Ivan evanđelist*, stanje nakon radova

Stari Grad, Hvar

Crkva sv. Nikole
 Sv. Pavao
 Francesco Ciabatta, 17. st.
 Drvo, polikromirano, 140 x 70 x 43 cm
 Voditeljica programa: Larisa Pervan Čizmić

BROJ DOSJEA: 2196/2, SPLIT, PORINOVA 2A
 program prema ugovoru s ministarstvom kulture rh

Deset drvenih polikromiranih kipova apostola s atributima, djelo Francesca Ciabatte iz Trevisa iz 17. stoljeća, smješteno je u crkvi sv. Nikole u Starome Gradu na Hvaru. Pisani podaci o skulpturama apostola nisu pronađeni, a prema usmenoj predaji, preostale dvije skulpture ukradene su prilikom transporta iz Venecije ili mijenjane za hranu, kad su mornari prisilno boravili na Krku zbog nevremena. Skulptura sv. Pavla neadekvatno je smještena, na visini od oko pet metara, čime je onemogućen pristup važan zbog održavanja. Do 2014. godine, kad je završena sanacija krovišta, visoka vlažnost zraka i curenje vode niz zidove crkve uzrokovali su odvajanje kredne preparacije i konstrukcijska oštećenja drvene osnove skulpture. Stržnji dio kipa neobrađen je i plošan, kako bi skulptura što bolje prianjala uza zid. Na leđima se nalaze tri natpisa. Na glavi kipa je aureola. Sondiranje bojenih slojeva ukazalo je na višeslojne preslike. S obzirom na to da izvorni sloj na draperiji ne postoji, a na licu, rukama i nogama sačuvan je samo djelomično, odlučeno je da se prezentira pretposljednji preslik zbog njegove cjelovitosti. Zahvat je zahtijevao stabilizaciju krednog nosioca. Uslijedilo je čišćenje površinske nečistoće otopinom 5%-trog amonijeva

citrata u vodi, a zatim i uklanjanje preslika kemijskim i mehaničkim postupcima. Ispod posljednjeg preslika mjestimično je vidljiv sloj krede, koji je vjerojatno bio nanesen da bi se ujednačila površinska oštećenja drvenog nosioca. Sloj krede je uklonjen, kao i tutkalni smeđi sloj ispod nje. Nakon uklanjanja posljednjeg preslika s plašta, otkriven je sloj crvene (cinober) boje, ispod koje mjestimično, u tragovima, proviruje sloj kredne preparacije. Taj je sloj prezentiran, a vidljivo je nanesen izravno na drvo, što upućuje na njegovu neizvornost. Na uvučenom dijelu draperije prilikom uklanjanja posljednjeg preslika, pronađen je izvorni sloj kredne preparacije s bolusom i pozlatom. Radi se o petmilimetarskom fragmentu, koji upućuje na to da je skulptura izvorno bila pozlaćena. Oštećenja nastala razdvajanjem drva, kao i sitnija oštećenja uzrokvana vlagom i crvotočinom, rekonstruirana su u drvu balze, dok se za veća koristio aralditni dvokomponentni kit. Na oštećene i rekonstruirane dijelove postavljena je kredna preparacija, nakon čega su retuširani akvarelnim bojama. Skulptura je na kraju premazana zaštitnim slojem šelak laka.

l. p. č.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Sveti Ivan Zelina

Muzej Sveti Ivan Zelina

1. Medaljon I, nepoznati autor, 19. st., gvaš na papiru, 160 cm

2. Medaljon II, nepoznati autor, 19. st., gvaš na papiru, 152 cm

Voditeljica programa: Ivana Sambolić

Suradnici: Andro Šimičić, Radovan Pavlek, Matija Marić

BROJ DOSJEA: 7854.01./02, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Medaljon I i Medaljon II nekada su se nalazili na stropu glavne dvorane dvorca Mikšić u Svetoj Heleni, u kojoj je bilo ukupno šest medaljona. Nakon što je dvorac napušten sedamdesetih godina prošlog stoljeća, počeo je ubrzo propadati. Poslije urušavanja krovista konzervatori Konzervatorskog odjela u Zagrebu 2003. uspjeli su spasiti dva medaljona i nekoliko manjih fragmenata, koji su zatim pohranjeni u Muzeju Sveti Ivan Zelina. Zbog neodgovarajućeg načina pohrane, na medaljonima su se razvile pljesni. Tijekom 2011. u HRZ-u su provedeni radovi preventivne zaštite i istraživanja pa su oba medaljona premještena u Restauratorski centar Ludbreg. Unutar programa "Preventivna zaštita, konzerviranje i restauriranje sakralnog inventara na području Zagrebačke nadbiskupije" pristupilo se radovima na oba medaljona u 2014. godini.

Medaljoni se sastoje od oslika gvašem na dvoslojnem papiru koji je kaširan na kružnu drvenu podlogu te uokviren profiliranim drvenim ukrasnim okvirom. Papirnatni nosilac je dvoslojni, ali je donji u mnogo lošijem stanju. Drvena kružna podloga medaljona sastoji se od dasaka povezanih dvjema poprečnim letvicama. Medaljon II je pretrpio velika oštećenja drvene konstrukcije; nedostaje jedna daska i velik dio ukrasnog okvira. Medaljoni su lošem stanju očuvanosti. Na mjestima oštećenja vidi se da je prvi sloj papira, lijepljen na drveni nosilac, poprimio tamnožuti ton te upućuje na degradaciju djelovanjem

sastojaka iz drva. Na Medaljonu I i II vidljiva su slična mehanička oštećenja papira: uz rubove daski papir je raspucan, a ponegdje se mogu primijetiti ostaci pljesni, naročito na drugom sloju papira. Vidljiva su i mehanička oštećenja papira u vidu pukotina, većih nedostajućih dijelova te vodene mrlje. Na Medaljonu II oštećenja su veća; djelovanjem pljesni vezivo slikanog sloja vrlo je oslabjelo, dok je papir u prilično degradiranom stanju. Na medaljonima su provedena istraživanja - UV snimanje, XRF analiza pigmenata, FT-IR analiza, analiza slojeva papira i analiza drva ukrasnog okvira. Na oba medaljona je provedeno razdvajanje papirnatog nosioca od daščane oplate mehaničkim putem te suho čišćenje lica i poleđine te uklanjanje pljesni. S poleđine su uklonjeni ostaci drugog sloja papira, odnosno drvenjače te škrobnog ljepila. Provedeno je ravnanje deformiranih papira ovlaživanjem i optežavanjem. Nestabilni dijelovi papira učvršćeni su japanskim papirom i celuloznim ljepilom. Na ukrasnom okvirima Medaljona I i II izvedena je dezinsekcija gamma-zračenjem na Institutu „Ruđer Bošković“, nakon čega se pristupilo radovima na ukrasnom okviru Medaljona I. Okvir je odvojen od daščane oplate te rastavljen na segmente. Provedeno je čišćenje površine te spojeva srgmenata. Rastavljeni dijelovi ukrasnog okvira učvršćeni su ljepilom na bazi polivinil-acetata, nakon čega su izvedene rekonstrukcije nedostajućih dijelova.

i. sa.

Slika 1. Medaljon I, stanje prije radova

Slika 2. Medaljon I, stanje nakon radova

Slika 3. Medaljon II, stanje prije radova

Slika 4. Medaljon II, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Sveti Petar u Šumi

Crkva sv. Roka
 Vizija sv. Antuna Padovanskog
 Leopold Kecheisen, druga polovica 18. st.
 Ulje na platnu, 194,7 x 112,6 cm
 Voditeljica programa: Mia Kaurlotto
 Suradnici: Nena Meter Kiseljak, Dragutin Furdi

BROJ DOSJEA: 8222, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Znatan dio opusa Leopolda Kecheisena sačuvan je u pavlinskom samostanu i crkvi u Sv. Petru u Šumi. Pala *Vizija sv. Antuna Padovanskog* smještena je na bočnom oltaru nekadašnje župne crkve sv. Roka i prikazuje sv. Antuna Padovanskog u redovničkoj odjeći kojem se tijekom molitve ukazuje Dijete Isus i pruža mu prsten. Nosilac slike je gusto tkano laneno platno sastavljeno od dva komada. Završeci slike odrezani su uz rub podokvira. Valovita izobličenja platna, najprisutnija pri dnu slike, nastala su zbog dotrajalosti podokvira, koji je bio ojačan učvršćivanjem u ukrasni okvir s prednje i drvenim letvama sa stražnje strane brojnim čavlima, od kojih su mnogi prolazili kroz lice slike. Dijelovi ukrasnog okvira nisu bili međusobno spojeni, već složeni jedan do drugoga i zakucani čavlima kroz sliku u podokvir idrvene letve. Na svim dodirima sa slikom nalazili su se ostaci boje s ukrasnom okviru. Slikani sloj bio je prekriven slojem prašine, prljavštine i laka te uvelike raspucan u krupne žličaste krakelire koje su slabo prianjale uz nosilac. Na nekim je mjestima slikani sloj bio stanjen do preparacije. Njegovo uljno vezivo na lijevoj polovici slike pod utjecajem vlage je oslabjelo, pa je izbljedio izvorni tonalitet boja.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Slikani sloj zaštićen je konsolidantom i uslijedila je zahтjevna demontaža slike iz ukrasnog okvira i s podokvira. Nakon djelomičnog ravnjanja izobličenog nosioca vlaženjem, slika je blago očišćena s poleđine. Potom je konsolidirana, stabilizirana i izravnata na toplinskom vakuumskom stolu. Mješavinom organskih otapala postupno su uklonjeni prašina, prljavština i stari lak s lica slike. Ostaci boje s ukrasnog okvira uklonjeni su kemijskim i toplinskim postupkom. Obnovljeni su nedostajući dijelovi platna intarzijama te je slika dublirana. Nedostajući slojevi osnove i boje zapunjeni su kitom. Slika je napeta na novi podokvir. Obnovljena oštećenja tonski su podložena gvašem, nanesen je međulak i završni je retuš izveden bojama otopljenim u smolnom mediju. Zbog cjelovitog sagledavanja kompozicije, ukrasni okvir je povećan i učvršćen na drveni nosač s utorom za sliku. Njegovi spojevi i oštećenja zapunjeni su akrilnim kitom, na rekonstrukcije je nanesena akrilna boja i okvir je završno lakiran. Slika je zaštićena s poleđine i uokvirena.

m. ka.

Svetvičenat

Crkva sv. Vincenta

Zidne slike

Majstor Ognobenus Trevisanus, kraj 13. st.

Fresco-secco

Voditelj programa: Toni Šaina

Suradnici: Anka Čulić, Duško Čikara, Jovan Kliska, Ramona Mavar, Matko Kezele, Ane Karuza, Restavratorski center Zavoda za varstvo kulturne dediščine Republike Slovenije, Zavod za gradbeništvo Slovenije

BROJ DOSJEA: 2132/3, RIJEKA, UŽARSKA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Radovi na zidnom osliku sastojali su se od preventivne zaštite najugroženih dijelova zidnog oslika. Rađeno je opšivanje lakuna vapneno-pješčanom žbukom i parcijalno injektiranje odvojenih žbukanih slojeva. Trula i neprimjereni restauratorski žbuka na pojedinim je mjestima mehanički uklonjena, čime su otkriveni slojevi povijesnih žbuka i urezani graffiti. Zbog specifičnosti problema čišćenja i konsolidacija oslika, u suradnji sa slovenskim kolegama iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, organizirana je stručna radionica o čišćenju i konsolidiranju zidnih slika *in situ*. U sklopu radionice izvedene su probe i analize djelovanja i učinkovitosti izabralih materijala za učvršćivanje slikane površine. Potonje je izvedeno primjenom metoda DRMS-a i ultrazvučnog mjerjenja prije i nakon zahvata. Osim već isprobanoj *Nanovapna*

RC (ZVKDS) i *Nanorestorea* (CTS), prvi put je upotrijebљen učvršćivač CFW (ZAG).

Radi saniranja vlage koja se zadržava u unutrašnjosti crkve, prozori na južnom zidu crkve i sakristiji zamijenjeni su novima, a dvoja vrata na južnom i zapadnom pročelju prerađena su otvaranjem malih otvora, zaštićenih čvrstom mrežicom zbog ventilacije. Smjernicama za saniranje vlage u građevini bilo je zatraženo mišljenje vanjskog stručnjaka. Na jugozapadnom uglu crkve otvorena je probna arheološka sonda u kojoj su pronađene zidane grobnice, ljudske kosti i dijelovi keramike. Otkriveni su i temelji crkve koji se nalaze vrlo plitko na kamenom živcu, na dubini od 1,20 m od platoa današnje crkve. Nakon otvaranja arheološke sonde, pod crkve snimljen je georadarom.

t. š.

Slika 1. Pogled na svetište s tri upisane apside

Slika 2. Proba konsolidacije zidnog oslika

Slika 3. Mjerenja učinka konsolidacije zidnog oslika primjenom mikrodestruktivne DRMS metode

Svib

Crkva sv. Ante Padovanskog

Zidni oslik, oko 80 cm²

Secco, 19.-20. st.

Voditeljica programa: Josipa Milišić

Suradnici: Tonči Borovac, Ivana Jerković, Maja Kiršić, Antonija Gluhan, Andela Razlog

BROJ DOSJEA: 2242/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽUPOM SV. ANTE PADOVANSKOG SVIB

Prva faza radova u 2014. godini obuhvatila je pretkonsolidaciju, čišćenje, konsolidaciju slikanog sloja te konsolidaciju i integraciju žbuke. Pretkonsolidacijom s pomoću vodene otopine celuloznog etera i japanskog papira podlijepljene su pojedine zone slikanog sloja. Na nekim je zonama pigment nestabilan, praškav i osjetljiv na vodu. Osim pulverizacije, prisutna je podbuhlost i ljuštenje, poglavito plavog pigmenta, što je vjerojatno uzrokovano vlaženjem. Slikani sloj čišćen je mehanički, *Wishab* spužvicama, i kemijski, celuloznom pulpom s otopinom *Asepsola*. Nakon navedenih zahvata provedena je konsolidacija slikanog sloja. Oštećenja žbuke, vidljiva kroz pukotine, sanirana su,

odnosno zapunjena odgovarajućim materijalom. Pritom je korištena žbuka s vapnenim vezivom fine granulacije agregata. Pri injektiranju je upotrijebljena tekuća žbuka za popunjavanje zračnih džepova. Vapnena žbuka u tri sloja s različitim granulatima nanošena je na svim većim mehaničkim oštećenjima. Posebna pozornost posvećena je obradi svih novoožbukanih površina koje su teksturom morale odgovarati izvornoj. Prvom fazom zaštitnih radova stvoreni su uvjeti za sljedeće zahvate (rekonstrukciju slikanog sloja i retuš).

i. je.

Slika 1. Zatećeno stanje dijela zidnog oslika u apsidi

Slika 2. Stanje nakon provedenih zaštitnih zahvata oslika u apsidi

Šenkovec

Lokalitet Čestinka

Prapovijest / srednji vijek

Voditeljica programa: Lea Čataj

Suradnici: Marijana Krmpotić, Josipa Caričić, Mario Zaccaria

BROJ DOSJEA: 2285, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

S brda Čestinke smještenog iznad samostana sv. Jelene u Šenkovicu površinski su nalazi prikupljeni od prve polovice 20. stoljeća. Dio brda uništila je lokalna ciglana u eksploraciji gline. Cilj ovogodišnjih arheoloških istraživanja bilo je utvrditi radi li se uistinu o arheološkom lokalitetu. Istraženo je ukupno pet sondi ukupne površine 40 m². Djelomično je ili potpuno istraženo 46 objekata, od kojih su 42 pripisana ranom brončanom, a četiri objekta kasnom brončanom dobu. Ranobrončanodobni objekti potvrđeni su u svim istraženim sondama. Nalazi kasnog brončanog doba konstatirani su u svim sondama osim u sondi 5, a u zatvorenim se cjelinama javljaju samo u sondi 1. Analiza keramike i radiokarbonski datumi potvrdili su da navedeni

objekti pripadaju naseljima kulture Vinkovci-Somogyvár s početka ranog brončanog doba te vjerojatno grupi Ruše kasnog brončanog doba.

Nalazi keramike kulture Kisapostag, koja se javlja nakon kulturnog kompleksa Vinkovci-Somogyvár, kao i nalazi srednjovjekovne i novovjekovne keramike, upućuju na korištenje toga položaja i u navedenim razdobljima. Na mogućnost postojanja naselja u razdoblju kasnoeneolitičke vučedolske kulture, za sada upućuje samo jedan nizak radiokarbonski datum u sondi 3. Neki nalazi mlađeg horizonta, koji se mogu datirati u starije željezno doba, upućuju na mogućnost naseljenosti Čestinke i u tom vremenu.

l. č.

Slika 1. Sonda 1 nakon istraživanja

Slika 2. Sonda 2 nakon istraživanja

Šibenik

Hrvatsko narodno kazalište

Zidni oslik u atriju

Nepoznati autor, 19. st.

Secco

Voditelj programa: Antonija Gluhan

Suradnici: Tonči Borovac, Ivana Jerković, Josipa Milišić, Maja Kiršić, Ivana Petković, Andjela Razlog, Ana Vrdoljak, Pinija Duvnjak, Danijela Skelin

BROJ DOSJEA: 126/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM ŠIBENIKOM

Konzervatorsko-restauratorski zahvat na zidnom osliku u istočnom dijelu atrija temeljen je na istraživanjima koje je splitski odjel HRZ-a proveo 2013. godine. U dogovoru s Konzervatorskim odjelom u Šibeniku, odlučeno je da će se 2014. godine dovršiti zahvat na zidnim slikama u atriju. Oslik na stropu prethodne je godine učvršćen sidrenjem za drvenu gredu međukatne konstrukcije. U 2014. obavljen je uklanjanje preslika, čišćenje slikanog sloja, učvršćenje i popunjavanje lakuna i pukotina, provedena je priprema za retuš, sam retuš i završna zaštita oslika. Navedenim radovima oslik je potpuno obnovljen te je cijelovito predstavljen javnosti.

Radovi na sjevernom zidu obuhvatili su dočiščavanje i obradu sondi radi postavljanja interventnog zaštitnog sloja,

konsolidaciju žbuke, pripremu površina za rekonstrukciju, zatim zahvat rekonstrukcije te završnu zaštitu.

Mehaničko uklanjanje preslika iznimno je spor i, u ovom slučaju, zbog čvrste povezanosti slikanog sloja s preslikom, za umjetinu štetan postupak. Zato je odlučeno da će se otkriveni slikani sloj dočistiti, konsolidirati i zaštititi interventnim slojem. Izvorni je oslik ostao zaštićen interventnim slojem, na kojemu je izведен novi oslik prema izvorniku.

Šibensko kazalište je tijekom izvedbe konzervatorsko-restauratorskih radova cijelo vrijeme bilo u funkciji, što je zahtijevalo konstantnu prilagodbu i suživot kazališne i restauratorske djelatnosti. Uloženim trudom obiju strana projekt je uspješno završen.

a. g.

Slika 1. Sjeverni zid nakon sondiranja

Slika 2. Sjeverni zid nakon provedenih zahvata

Slika 3. Strop atrija nakon izvedenih radova

Slika 4. Uklanjanje preslika na stropu

Slika 5. Retuš oslika na stropu

Šibenik

Katedrala sv. Jakova
 Blaženi Ivan Trogirski
 Nepoznati autor, 18. st.
 Ulje na platnu, 70 x 53 cm
 Voditelj programa: Stanko Alajbeg

BROJ DOSJEA: 82/10, SPLIT, PORINOVA, 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika prikazuje Ivana Trogirskog, blaženika i trogirskog biskupa iz 11. stoljeća. Prikaz je apokrif iz svečeva života, kad je u vrijeme oluje oputovao u Šibenik i doživio brodolom, nakon kojega je hodao po valovima, a po njegovu zagovoru spašeni su mornari i sav brodski teret.

Slika se nalazila u bočnoj galeriji katedrale u Šibeniku u neadekvatnim uvjetima; dugotrajna visoka vlažnost zraka deformirala je i istegnula platnene niti. Cijela površina tekstilnog nosioca bila je vrlo opuštena, s izrazitim strukturnim oštećenjem platna - najveća oštećenja nalazila su se u gornjem dijelu u vidu četiriju velikih poderotina. Cijela površna bila je prekrivena debelim slojem prljavštine i požutjelim lakom.

Konzervatorsko-restauratorski zahvat počeo je konsolidacijom nestabilnog slikanog sloja 4%-tnom otopinom

zečjeg tutkala u vodi koja je nanesena preko japanskog papira. Potom je uklanjana površinska prljavština i lak. Lice slike očišćeno je kemijskim postupkom.

Sanacija strukturnih oštećenja platnenog nosioca slike izvedena je krpanjem i rekonstrukcijom nedostajućih dijelova platna novim komadima. Slika je podstavljena novim lanenim platnom, korištenjem firentinske *colla di pasta*. Nakon napinjanja slike na novi podokvir, izvedeni su zahvati rekonstrukcije preparacije, izolacije kredne površine, podslike, nanošenja izolacijskog laka, završnog retuša i završnog lakiranja. Slika je vraćena u zatečeni neostilski okvir u koji je bila naknadno umetnuta.

s. a.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Šibenik

Muzej grada Šibenika

1. Lepeza inv. br. 533, nepoznata radionica, 1800.-1825., bjelokost i drvo, svileni saten, sukljana svila, metalne aplikacije, pozlaćeni papir, metalni prsten, 55 x 30 cm

2. Lepeza inv. br. 171, nepoznata radionica, 1800.-1825., bjelokost i drvo, svileni saten, metalne aplikacije, pozlaćeni papir, sedef, baršun, pozlaćeni drveni okvir, drvo, lepeza: 20 x 38 cm; postolje: 27 x 45 cm

3. Ženska šibenska građanska nošnja (suknja, poletun, peturin i traveša), lokalna radionica (suknja), ostalo nepoznata radionica, kraj 19. st. (suknja), početak 20. st. (poletun, peturin i traveša), vunena tkanina, čipkana traka, čipkana tkanina, satenska tkanina, satenska vrpca, staklene perle, zlatno brokatna tkanina, suknja 132 cm, poletun 63 cm, peturin 45 cm, traveša 85 cm

Voditeljica programa: Gordana Car

Suradnici: Marta Budicin, Blanka Đidara, Natalija Vasić, Ljubo Gamulin, Margareta Klofutar, Domagoj Mudronja, Ivan Šolić, Mirjana Jelinčić, Tijana-Annar Trputec Strčić, Ana Pohl, Katarina Nina Simončić, Mario Fučić, Silvio Vujičić

BROJ DOSJEA: 8089 (1), 8090 (2), 8091(3), ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U prvoj četvrtini 19. stoljeća u skladu s *empire* načinom ukrašavanja bile su popularne vrlo lagane, male i delikatne jednostrane lepeze s treperavim ukrasom. Lepeze pripadaju tipologiji sklopivih harmonika-lepeza (tal. *ventaglio pieghevole* ili eng. *folding fan*). Izrađene su od bjelokosti (čuvari i lopatice) s metalnim aplikacijama i iscrtanim i urezanim motivom (srebro, zlato), transparentne ili svilene tkanine, najčešće satena (zbog reflektirajuće površine), s metalnim iskucanim aplikacijama stiliziranog biljnog motiva, titrankama, pozlaćenim rubnim papirom i sedefom. Lepeza inventurnog broja 533 pronađena je u ruševinama Zadra nakon Drugog svjetskog rata, a u posjedu muzeja je od 1954. godine. Lepeza inventurnog broja 171 vlasništvo

je poznate odvjetničke šibenske obitelji, a 1942. supruga dr. Novaka poklonila ju je Muzeju zajedno s postoljem. Građanska nošnja kupljena je od Anke Bogdanović 1976. godine u Šibeniku i odličan je primjer integracije elemenata seoske i građanske odjeće. Elementi seoske odjeće (suknja izrazito kvalitetne izrade pliséa i traveša) iz druge polovice 19. st. preuzeti su kao prepoznatljiv lokalni identitet te kombinirani s elementima popularne, secesijske građanske odjeće iz prve četvrtine 20. stoljeća (poletun i peturin).

U Hrvatskom restauratorskom zavodu konzervatorsko-restauratorska istraživanja na lepezama i izrada prezentacijske lutke za građansku nošnju izvedeni su 2013., dok

su konzervatorsko-restauratorski radovi na lepezama izvedeni 2014. godine, a obuhvatili su uklanjanje recentnih zahvata, ravnanje strukture tkanina i metalnih elemenata, čišćenje bjelokosti, stabiliziranje oštećenja na tkaninama podljepljivanjem i šivanjem, rekonstrukciju drvenog dijela lopatica, rekonstrukciju, izradu i uglavljivanje nedostajućih

bjelokosnih lopatica i čuvara podljepljivanjem, podljepljivanje pozlaćenog papira, učvršćivanje metalnih aplikacija šivanjem, izradu postolja za lepezu inv. br. 533 po uzoru na postolje lepeze inv. br. 171 i opremu beskiselinskih kutija za pohranu i transport.

g. c., m. b.

Slika 1. Lepeza inv. br. 533, stanje prije radova

Slika 2. Lepeza inv. br. 533, stanje nakon radova

Slika 3. Lepeza inv. br. 171, stanje prije radova

Slika 4. Lepeza inv. br. 171, stanje nakon radova

Šibenik

Palača Mattiazzi

Oslik na stropu stubišta, 39 m²

Nepoznati autor, 19. st.

Secco

Voditelj programa: Tonči Borovac

Suradnici: Ivana Jerković, Antonija Gluhan, Maja Kiršić, Josipa Milišić, Ivana Petković, Andjela Razlog, Pinija Duvnjak, Danijela Skelin

BROJ DOSJEA: 1941/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM ŠIBENIKOM

Konzervatorsko-restauratorski radovi u 2014. godini obuhvatili su rekonstrukcijske zahvate i postavljanje zaštitnih slojeva na cijelokupnoj površini stropnog oslika. Poglavito je na mjestima većih pukotina, zapunjene lakuna i oštećenja na površini završne žbuke, izведен zahvat izjednačavanja teksture novopostavljenih zamjenskih žbuka prema zatečenoj teksturi površine izvornog slikanog sloja. Teksture su se ujednačavale postavljanjem novih slojeva rijetke žbuke s dodatkom primjerenih punila te granulacijom koja odgovara izvornoj žbuci.

Nakon ujednačavanja teksture, postavljene su podloge za novi oslik akrilne osnove, odnosno retuš. Retuš je izведен u tehnikama tempere i gvaša, ovisno o mjestima izvornih dijelova oslika. Lazurnim podslicima s temeljnim bojama stvorena je podloga za daljnju nadogradnju rekonstruk-

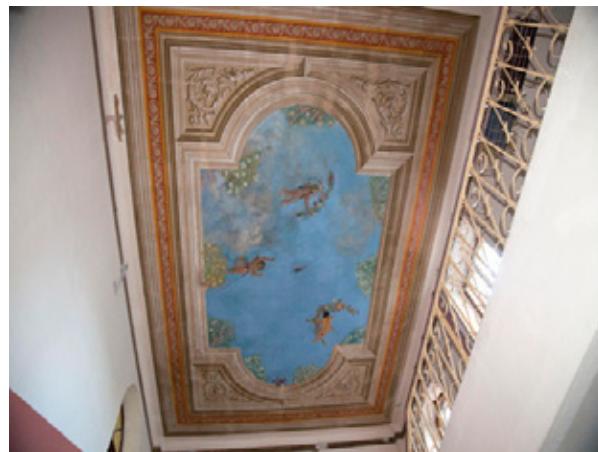
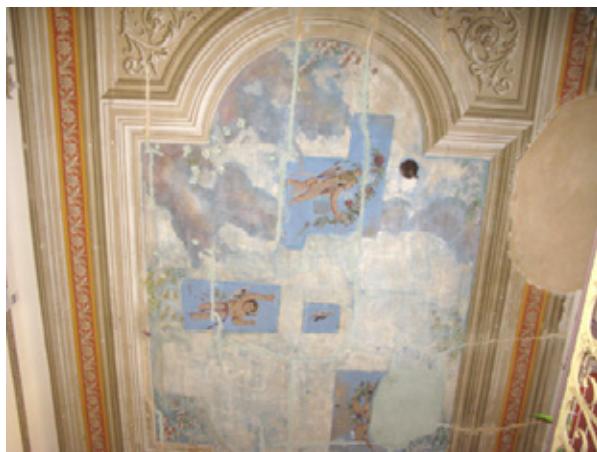
tivnog retuša. Nedostajući dijelovi na mjestima oslikanog okvira omogućili su preciznu rekonstrukciju jednostavnih geometrijskih elemenata u obliku različitih traka. Na područjima prikaza neba, cvijeća i ornamenata zahvati su bili ograničeni na one dijelove koji nude dovoljno vidljivih podataka. Dodatna čišćenja na području prikaza cvjetnih grmova i buketa pokazala su jasne forme različitih oblika cvjetova u dovoljnem postotku sačuvanosti koji je omogućio retuš.

Završetkom rekonstruktivnog retuša, na cijelokupnu je površinu stropa nanesen završni zaštitni sloj akrilne osnove, da bi se ujednačio sjaj na izvornim i rekonstruiranim dijelovima.

a. g.

Slika 1. Zatečeno stanje stropnog oslika

Slika 2. Stanje stropnog oslika nakon provedenih zahvata

Šipanska luka, otok Šipan

Crkva sv. Stjepana

Oltar Sv. Križa

Predela: Piero Francesco Sacchi, 1526. – 1528., raspelo: nepoznati autor, 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 270,5 x 183 cm

Voditeljica programa: Ksenija Šestek Ručević

Suradnici: Željka Geber, Ivan Bujan, Miriam Koščec, Danuta Misiuda, Jurica Škudar, Martina Wolff Zubović

BROJ DOSJEA: 8150, ZAGREB, VOĆARSKA 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltar Sv. Križa smješten je u bočnu kapelu crkve sv. Stjepana, čiju nišu ispunjava cijelom visinom i širinom. Komponiran je od predele, koja je izvorno pripadala ranijem, uništenom oltaru sv. Nikole, i baroknog raspela. U središnjem dijelu predele prikaz je Posljednje večere, a rube ga dopojasni lik sv. Jeronima i prikaz stigmatizacije sv. Franje. Vladimir Marković je oslik predele, kao i sliku *Pietá* za koju je pretpostavio da se nalazila na atici uništenog oltara, pripisao Pieru Francescu Sacchiju iz Genove i datirao u razdoblje između 1526. i 1528. godine. Naknadno dodano raspelo smješteno je na tamno obojenu, lučno zaključenu drvenu pozadinu, uokvirenu pozlaćenim profiliranim okvirom. Korpus Krista je na raspelu gotovo ravno položen, glave nagnute udesno. Oči i usta su u patnji poluotvoreni, a trnov vjenac je spušten nisko na čelo. Iznad glave je pričvršćen svetokrug. Mišići abdomena i kosti prsnog koša su definirani, a opuštena, kratka perizoma je na lijevom boku vezana čvorom. Lijeva noga preklapa desnu. Autor raspela je nepoznati majstor 18. stoljeća, a preciznije definiranje datacije i provenijencije raspela zahtijeva detaljnije istraživanje.

Požar je zahvatio desnu stranu pozadine predele pa je nepovratno izgubljeno gotovo pola drvenog nosioca, od kojeg je srećom veći dio pripadao rekonstrukciji izvedenoj tijekom prethodne restauracije, a ne izvorniku. Preostali dio nosioca je karboniziran mjestimično do slikanog sloja, a mjestimično samo površinski. Prednja strana predele s prikazom Posljednje večere je najoštećenija u donjoj zoni, gdje su osim pozlaćene profilirane letvice znatna oštećenja pretrpjeli i oslik stolnjaka i pozadine, dok su lik predzadnjeg apostola i draperija koja uokviruje prizor sasvim izgubljeni. Slikani sloj je mjestimično odignut od nosioca, a pozlata je začuđujuće dobro podnijela sve nedaće požara. Barokno raspelo nije imalo većih oštećenja. Površina skulpture bila je prekrivena naslagama prašine i prljavštine, a lak potamnjen. Nedostajao je dio perizome na lijevoj strani bočno, nekoliko prstiju, bodlje trnja u kruni i dijelovi aureole. Daske pozadine bile su rasušene s velikim razmacima, a nedostajući gornji dio ukrasnog okvira bio je neprkladno nadomješten užom i drugačije profiliranom letvicom. Najugroženiji, odignuti dijelovi slikanog sloja i pozlate preventivno su podlijepljeni i osi-

gurani od dalnjih oštećenja. Odvojeni su bočni istaknuti dijelovi pa se pristupilo postupnom uklanjanju nagorenih dijelova. Uklonjeni dijelovi nadomješteni su drvetom balze u onoliko slojeva koliko je bilo potrebno da se nivelira pozadina. Budući da je predela prije restaurirana, postojala je dobra fotografska dokumentacija stanja prije požara, što je uvelike pomoglo pri pozicioniranju manjeg odvojenog dijela kojem je pozadina potpuno izgorjela i ostao je samo tanki sloj kredne preparacije i oslika. Odvojeni dio je s prednje strane smješten u izvorni položaj na pripremljenu podlogu od balze. Nadomješteni su i izgoreni dijelovi desnog istaka, a profilirane letvice su nanovo izrezbarene. Zahvaljujući fotodokumentaciji iz 1987., bilo je moguće

povezati sačuvane ostatke stola i kalota glava apostola, a ostao je samo jedan izgubljeni lik, čiju poziciju označava silueta za ton svjetlijia od pozadine. Na raspelu je uklonjen potamnjeli lak i naslage prljavštine, nalič imitacije pozlate s perizome i pozlaćene letvice na ukrasnom okviru s pozadinske površine. Oštećenja slikanog sloja predele i skulpture retuširana su uljanim bojama *Maimeri Resturo*, a oštećenja pozlate rekonstruirana su razmrvljenim listićima zlata. U rujnu 2012. godine predela je montirana na menzu oltara Sv. Križa, a sredinom svibnja 2014. restaurirano raspelo i pozadina montirani su na izvorno mjesto u crkvi sv. Stjepana.

k. š. r., m. w. z.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Šišan

Župna crkva sv. Feliksa i Fortunata
 Bogorodica sa sv. Augustinom i sv. Monikom
 Nepoznati autor, 17. st.
 Ulje na platnu, 185,5 x 106 cm
 Voditeljica programa: Laura Stipić Miočić
 Suradnici: Mario Miočić, Silvo Šarić, Goran Tomljenović, Mirjana Jelinčić, Margareta Klofutar, Eduard Raponja

BROJ DOSJEA: 2258/4, VODNjan - JURŠIĆI, JURŠIĆI 7
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika je zatečena na istočnom zidu župne crkve uz polukružni otvor u apsidu, iznad kamenog bočnog oltara sa sarkofagom sv. Lorencina. Pravokutnog formata, slika je rubno uokvirena naslikanim profiliranim ukrasnim okvirom koji simulira oltarnu polukružnu nišu. U sredini niše prikazana je Bogorodica s Djetetom u krilu koja sjedi na prijestolju. Dva klečeća anđela u oblacima je krune. U podnožju trona, s desne strane kleći sv. Augustin, a s lijeve njegova majka, sv. Monika. Slika je napeta na jednostavnu drvenu potkonstrukciju: na gornjoj horizontalnoj letvici, s poleđine, rukom je napisan tekst: VLASNIK: ŽUPNA CRKVA ŠIŠAN A. Krajcar žup. 1977.

Prema riječima Atilija Krajcara, župnika u Ližnjalu i Šišanu od 1962. do 1982. godine, slika *Bogorodica sa sv. Augustinom i sv. Monikom* pronađena je uz sliku *Presvetog Trojstva* V. Trevisana u ormaru na tavanu župne kuće u Šišanu. Obje su bile smotane te su izložene u crkvi.

Laneni nosilac slike sastavljen je od dva ručno tkana komada platna koji su spajani ručnim šivanjem preklapljenih središnjih rubova. Krajnji rubovi izvornog formata slike su obrezani; pritom su odrezana oštećenja i rupice nastale izvornim napinjanjem slike na drveni podokvir. Odrezan je i dio platna s oslikom. Zatečene dimenzije izravnatog

oslikanog platna su 185,5 x 106 cm. Na poleđini lanenog nosioca zatečena je lanena zakrpa, čime je prekrivena prijašnja perforacija platna nastala gorenjem svijeće. S lica je taj gubitak platna zakitan voskom. Platno je tvrdo i krto, a tutkaljena područja izrazito su potamnjela. Na platnu je zatečeno i više manjih perforacija. Ručno šivani poleđinski spoj slike s preklopima ocrtava se na licu. Slika je slikana tehnikom ulja: tanka bijela *preparatura*, tanki oslik *imprimiture* s lazurnim definiranjem forme, plitki *impasto* u završnim potezima svjetlijih detalja. U likovnom pogledu, primjetan je neuobičajeno ležeran i „sirov“ potez kista. Polikromatski sloj potpuno je zatamnjen nanošenjem debelog sloja neprozirnog uljnog laka, a površina je dodatno prekrivena naslagama nečistoće, čađom od dima i pokapana voskom. Zatečena su raslojavanja unutar slojeva polikromije, veći broj ogrebotina i raslojavanja. Mikrofotografije i analize uzoraka potvrđile su višekratnost i izrazitu debljinu slojeva tvrdokornog laka. Metoda tankoslojne kromatografije potvrdila je prisutnost prirodne terpenske smole i ili ulja te vezivo na bazi proteina. Uklanjanje slojeva uljnog laka i tutkala obavljalo se u fazama, kombinirajući kemijska otapala i mehaničko grecanje omekšanih slojeva. Nakon čišćenja

poledine i lica slike, platno je izravnato prešanjem „na hladno“, fiksirani su slojevi polikromije i rekonstruirani gubici izvornog platna inkrustacijama lanenog platna. Slika je podstavljena novim lanenim platnom i napeta na novi drveni podokvir, tako da cijela njezina površina prati vanjski rub podokvira, a presavijeno je i čavlićima pričvršćeno samo novo platno podstave.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Rekonstruirana su oštećenja polikromatskih slojeva kredno-tutkalnim kitom. Slika je retuširana integralnim retušom; podslikana je gvašem i završno retuširana lak lazurama. Prije vraćanja na svoje mjesto u crkvi, slika je lakirana i opremljena poleđinskom zaštitom.

l. s. m.

Šišan

Župna crkva sv. Feliksa i Fortunata

Presveto Trojstvo

Venerio Trevisan, 19. st.

Ulje na platnu, 192 x 184 cm

Voditeljica programa: Kristina Bin Latal

Suradnici: Mario Miočić, Mirjana Jelinčić, Margareta Klofutar, Eduard Raponja

BROJ DOSJEA: 2258/1, VODNjan - JURŠIĆI, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Presveto Trojstvo* zatečena je na desnom zidu apsidalnog luka u crkvi sv. Feliksa i Fortunata u Šišanu. Odrezana je sa svih strana i stoga ne nalazimo signaturu; međutim, prepoznatljiv rukopis i slikarske karakteristike kao što su stilizacija forme, ukočeni stav figura i nespretna kraćenja upućuju na samoukog vodnjanskog slikara Venerija Trevisana.

Slika prikazuje Svetu Trojstvo - Boga Oca i Isusa Krista, ispod kojih lebdi golubica Duha Svetoga. U donjem dijelu slike prikazani su apostoli. Slika danas pripada zbirci sakralnog inventara župne crkve sv. Feliksa i Fortunata u Šišanu, no pretpostavlja se da potječe iz crkvice Svetog Trojstva u Šišanu iz 1450. godine. Slici, koja je izvorno imala polukružni oblik, drastično je promijenjen format u peterokut šiljastog vrha, koji je prikladan šiljastom apsidalnom otvoru navedene crkvice u Šišanu. Prema podacima dobivenim od svećenika Atilija Krajcara, šišansko-ližnjanskog župnika od 1962. do 1982. godine, slika je zatečena na tavanu župne kuće u Šišanu, smotana u tavanskom ormaru. Ponovo je napeta na novi podokvir kako bi se sačuvala. Postavljena je na zid u crkvi sv. Feliksa i

Fortunata. Nisu poznati podaci o izvornom smještaju slike i vremenu kad je skraćena, odrezana i deponirana na tavan. Na slici su utvrđeni gubici platnenog nosioca i zakrpe, gubici slikanih slojeva, raslojavanje slikanih slojeva do krede - tonirane preparature, znatne horizontalne krakelire. Slika je po cijeloj površini neadekvatno premazana gustim toniranim lakom debljeg i tanjeg nanosa. To je rezultiralo vidljivim naslagama laka koji je nataložen na horizontalnim krakelirama i oštećenjima slikanog sloja penetrirao do poledine u obliku valovitih linija i mrlja. Oslik je izведен u tankom sloju. Oslikano platno odrezano je sa svih strana; pri vrhu je slikani nosilac skraćen, režući oslikani ukrasni okvir u oblik šiljastog luka. Tako izrezana slika postavljena je na neadekvatan podokvir i čavlima učvršćena izravno preko slikanog sloja. Loše pričvršćeno platno znatnije se olabavilo na lijevoj strani, s vidljivim naborima. Najviše oštećenja bojenog sloja uočava se u središnjem dijelu po vertikali. S obzirom na tanki sloj oslika i preparature, struktura platna ocrtava se s lica na osliku, ispunjena nečistoćom. Čišćenje laka uvučenog u utore strukture platna, s obzirom na tvrdokornost višeslojnog

laka i nestabilnost polikromije, bilo je znatan problem. Ostaci curenja laka zatečenog na horizontalnim krakelirama čišćeni su struganjem i tanjenjem laka. Naslage curenja tvrdokornog laka čišćene su mehanički i kemijski, ali oprezno i ograničeno, s obzirom na nestabilnost veziva bojenog sloja. Nakon skidanja s podokvira i ravnjanja „na hladno“, slijedilo je krpanje nedostajućih dijelova platna,

da bi se slici vratio izvorni polukružni oblik. Napeta je na novi podokvir, rekonstruirani su gubici u sloju preparatu-re (primjenom kredno-tutkalnog kita), zatim podslikani temperama i retuširani lak lazurama. Završno lakiranje izvedeno je damar-lakom.

k. b. l.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Škrip, otok Brač

Muzej otoka Brača

1. Kaputić vjenčanice, nepoznati autor, kraj 19., početak 20. st., tkanina mješavina svile i vune, pamučna tkanina, svilena tkanina, presvučeni gumbi, pamučni konci, 49 x 59 cm, dužina rukava 54 cm
2. Suknja vjenčanice, nepoznati autor, kraj 19., početak 20. st., tkanina mješavina svile i vune, pamučna tkanina, svilena tkanina, vunena žnorica, pamučni konci, opseg struka 69 cm, dužina 96 cm
3. Podsuknja vjenčanice, tkanina mješavina pamuka i vune, vunena traka i vezica, opseg struka 68 cm, dužina 96 cm
4. Preventivno konzerviranje tekstilne zbirke u Muzeju otoka Brača: ženski odjevni predmeti i modni pribor, muški odjevni predmeti, dječji odjevni predmeti, partizanske kape, oznake činova, kraj 19., početak 20. st., vunene, pamučne i svilene tkanine, pamučno i vuneno pletivo, krvzno, svilena i pamučna čipka, raznih dimenzija

Voditeljica programa: Branka Regović

Suradnici: Marta Budicin, Gordana Car, Marija Zupčić, Margareta Klofutar, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8435, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Komplet za vjenčanje (kaputić, suknja i podsuknja) sašiven je od sive svileno-vunene tkanine s detaljima od svilene tkanine na orukvicama, ovratniku i rubovima orukvica. Kaputić se s prednje strane zatvara presvučenim pucetima. Na ledima ispod struka umetnute su dvostrukе falde s ukrasnim mašnama. Donji rub kaputića obrubljen je vezicom. Svi spojevi i ušici spojeni su strojno, a porubi i ukrasni dijelovi ručnim bodovima. Suknja vjenčanice krojena je od šest krojnih dijelova. Stražnji dio suknce gusto je nabran. Na donjem rubu nalazi se ukrasni dio od naizmjence našivenih plisiranih traka, svilene tkanine i mašni. U desnom šavu ušiven je skriveni džep, a s druge strane otvor za oblačenje. Podsuknja vjenčanice iskrojena je od pet dijelova. Uz donji rub našivena su tri nabrana volana i tirkizna traka. Svi krojni dijelovi, ukrasi i nabori šivani su ručno, osim poruba volana koji je izrađen strojno. Tijekom 2014. godine na vjenčanici su izvedeni cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi koji obuhvaćaju izradu fotografске, grafičke i pisane dokumentacije o stanju predmeta prije, tijekom i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova, istraživanje i analizu uzorka materijala te

konzervatorsko-restauratorske postupke odabrane na osnovi prethodnih istraživanja: mehaničko čišćenje, pranje, sušenje, ravnjanje, priprema i bojenje potporne tkanine, zatvaranje oštećenja djelomičnom potporom i šivanjem, konzerviranje rubnih vezica, vlaženje i završno ravnjanje. U sklopu programa tijekom listopada 2014. godine provedeno je i preventivno konzerviranje tekstilne zbirke Muzeja otoka Brača koja je zbog lošeg stanja zahtijevala hitnu zaštitu predmeta koji su tijekom vremena bili izloženi lošim mikroklimatskim uvjetima. Uz mehanička oštećenja i onečišćenja prašinom, na nekim je predmetima zatečena i plijesan. Izrađena je dokumentacija zatečenog stanja predmeta te stanja tijekom i nakon preventivnog konzerviranja koje je obuhvatilo usisavanje površinske i dubinske prašine, oblaganje predmeta beskiselinskim papirom, polaganje predmeta u kutije od beskiselinskog kartona, propisno obilježavanje kutija s vanjske strane inventurnim brojem i fotografijom, pohranu kutija u čuvanionicu muzeja te izradu izvješća o provedenim zahvatima.

b. re., m. b.

Slika 1. Komplet vjenčanice, stanje prije radova

Slika 2. Komplet vjenčanice, stanje nakon radova

Slika 3. Tekstilna zbirka, preventivno konzerviranje

Slika 4. Tekstilna zbirka, stanje nakon preventivnog konzerviranja

Trakošćan

Dvor Trakošćan

1. Mrtva priroda s peradi, nepoznati autor, 18. st, ulje na platnu, 136,5 x 176 cm
2. Petar Aspremont, nepoznati autor, početak 19. st, ulje na platnu, 63,5 x 47 cm
3. Krist s trnovom krunom, Julijana Drašković, druga polovica 19. st, ulje na platnu, 49 x 39 cm
4. Nepoznati časnik, nepoznati autor, druga polovica 18. st., ulje na platnu, 91,5 x 73,5 cm

Voditeljica programa: Marina Đurović

Suradnici: Jelena Pasarić, Marko Begović, Mirela Mateljak, Sanda Milošević, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8397 (1), 8398 (2), 8399 (3), 8400 (4), ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Nepoznati časnik* dio je cjeline koja obuhvaća četrdesetak časničkih portreta smještenih u Sobi s portretima časnika Dvora Trakošćan. Manji dio portreta predstavljen je na izložbi "Od svagdana do blagdana, Barok u Hrvatskoj" održanoj u Muzeju za umjetnost i obrt 1993. godine u Zagrebu. Slike su datirane u 18. stoljeće. U tekstu kataloga navodi se da je na portretima prikazana vojska Josipa Kazimira Draškovića (1714.-1765.), možda iz Sedmogodišnjeg rata, što potkrepljuje pretpostavku da su slike nastale polovicom 18. stoljeća. Monografija muzeja iz 2007. godine „Trakošćan, burg-muzej“ donosi podatak da su portreti vjerojatno djelo Johanna Michaela Millitza i njegove škole. Sustavnim radom na toj cjelini restaurirano je već više od polovice časničkih portreta i pripadajućih drvenih, rezbarenih ukrasnih okvira.

Natpis na poleđini slike *Petar Aspremont (Dominus Comes Aspremont)* ukazuje na to da je riječ o portretu gospodina Aspremonta. Natpis *Ad modum Reverendus Dominus Andreas Kovalitszky Z ili L(?)aro: Behero* otkriva i da je zaslugom velečasnog Andreasa Kovalitszkog 1863. godine

portret restaurirao Victor Zomph i Barff. Aspremont je bilo prezime bake Julijane Drašković; vjerojatno je njezinom udajom slika dospjela na Dvor.

Nosilac slike bio je krt i mlojav, deformiran od mehaničkih oštećenja, a na poleđini je bilo osam zakrpa. Na licu slike uočen je obris podokvira, a boja i preparacija popucale su i odvajale se od nosioca. Ispod površinski nataložene nečistoće i potamnjelog laka bio je vidljiv stanjeni izvorni slikani sloj i alterirani retuši. Zbog osipanja, slika je natopljena akrilnim konsolidantom, a zatim su sa slike blago lužnatom emulzijom uklonjeni stari preslici i potamnjeli lak. Poleđina je pažljivo očišćena od nečistoće velikim suhim kistom, a zatim su, uz prethodno vlaženje mješavinom otapala odgovarajuće polarnosti, uklonjene stare krte zakrpe s poleđine slike. Slika je mjestimično ručno ravnata toplinskom špahtlicom, potom je, blago navlažena, stavljena između dvije bugačice i optežana. Nakon ravnjanja, rekonstruiran je sloj preparacije akrilnim kitom. Zbog krtosti nosioca, slika je dublirana na toplinskom vakuumskom stolu. Nakon toga, slikani je sloj rekonstru-

iran akvarelnim bojama. Slika je potom napeta na novi odgovarajući podokvir potpornjima i zaobljenim rubovima, lakirana sintetičkim lakom da bi se zaštitio izvorni sloj boje i završno retuširana smolnim bojama.

Prema podacima inventarne knjige Dvora Trakošćan, slika *Krist s trnovom krunom* djelo je Julijane Drašković (1847.-1901.), a time se datira u drugu polovicu 19. stoljeća. Platno je bilo oksidirano, stanjeno i dublirano na novo platno voskom. Sliku nije bilo potrebno skidati s podokvira, jer je površina ravna, a slojevi boje i podloge čvrsto prijanjaju uz nosilac (osim vrlo sitnih mjestimičnih oštećenja). Na licu slike bile su vidljive krakelire, nedostaci slikanog sloja i mnogobrojna sitna oštećenja na kojima se boja odvojila od nosioca i otpala zajedno s preparacijom. Zbog oksidacijskih procesa boje su bile zasićene, a lak jako potamnio. Na slici je površinski uklonjena nečistoća, provedeni su testovi topivosti laka i, završno, retuš i preslik. Nakon sondiranja, uklanjanja nečistoća i starog oksidiranog laka uslijedilo je nadomještanje podloge akrilnim kitom. Potom je sloj boje u podlozi rekonstruiran akvarelnim bojama, lakiran sintetičkim lakom i završno izведен smolnim bojama. Najzahtjevnija u cijelom programu bila je slika nepoznatog autora *Mrtva priroda s peradi*. U prethodnoj intervenciji na licu slike je vrlo grubo i obilno nanesena rekonstrukcija

sloja preparacije. Istraživanja su pokazala prisutnost više slojeva potamnjelih preslika. Površina slike bila je veoma neravna. Tijekom sondiranja utvrđeno je da je na mnogim mjestima izvorni sloj boje vrlo stanjen. Prije početka radova, preventivno je zaštićen slikani sloj (*facing*). Slika je skinuta s podokvira, uklonjeno je staro dublirno platno i deboe sloj vrlo tvrdog voska s poleđine. S lica slike skidani su preslici i „višak“ prethodno nanesene rekonstrukcije sloja preparacije koja je uz to što je bila izrazito grube strukture većinom prelazila i preko izvornog slikanog sloja. Mnogobrojne perforacije sanirane su intarzijama od prepariranog lanenog platna. Dugotrajnim postupkom uklonjeni su preslici koji su prekrivali cijelu površinu slike. Izvedena je nova rekonstrukcija sloja preparacije i na njoj je gvašem napravljen podslik za rekonstrukciju nedostajućeg slikanog sloja. Slika je dublirana novim lanenim platnom i izravnata koliko je to bilo moguće te napeta na novi podokvir klinovima. Nakon nanošenja sloja međulaka, pigmentima u sintetičkoj smoli izvedena je vrlo opsežna rekonstrukcija slikanog sloja. Radi postizanja što ujednačenije površine, slika je, kao i ostale slike u programu, nekoliko puta lakirana sintetičkim lakovima sa sastojcima protiv tamnjenja.

m. d., s. m.

Slika 1. *Mrtva priroda s peradi*, stanje prije radova, snimka pod kosim svjetлом

Slika 2. *Mrtva priroda s peradi*, stanje nakon rekonstrukcije sloja preparacije

Slika 3. *Mrtva priroda s peradi*, detalj, stanje nakon uklanjanja starih preslika

Slika 4. *Mrtva priroda s peradi*, stanje nakon radova

Trakošćan

Dvor Trakošćan

1. Tapeta sa zida br. 1, nepoznati autor, 18. st., lanena tkanina, tempera, 270 x 515 cm
2. Fragmenti tapeta sa zida br. 2, nepoznati autor, 18. st., lanena tkanina, tempera, 270 x 530 cm
3. Tapeta sa zida br. 3, nepoznati autor, 18. st., lanena tkanina, tempera, 270 x 490 cm
4. Fragmenti tapeta i zidni oslik sa zida br. 4, nepoznati autor, 18. st., lanena tkanina, tempera, vapneno-pješčana žbuka, *secco* oslik, 270 x 537 cm

Voditeljica programa: Sandra Lucić Vujičić

Suradnici: Vlasta Bošnjak, Branka Regović, Slobodan Radić, Vjeran Potočić, Maria Štrok Tičić, Ivana Drmić, Petra Uglešić, Dragutin Furdi, Davor Filipčić, Veljko Bartol, Marta Budicin, Domagoj Mudronja, Margareta Klofutar, Mirjana Jelinčić, Marija Bošnjak, Jovan Kliska, Natalija Vasić, Jurica Škudar, Petra Barać, Tajana Piškor, Blanka Đidara, Jurica Milinković, Goran Tomljenović

BROJ DOSJEA: 7673, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S DVOROM TRAKOŠĆAN

Zidovi Malog salona na prvom katu dvora Trakošćan ukrašeni su oslikanim tapetama s prikazima svakodnevnog života seljaka. Izvedene su u tehnici tempere na lanenom platnu sastavljenom od traka tkanine spojenih šivanjem. Tapete gotovo u cijelosti prekrivaju četiri zida sobe: postavljene su na visinu od jednog metra i sežu do stropa. Iznad ulaznih vrata u prostoriju tapete nedostaju cijelom širinom vrata i na tom je mjestu zid oslikan sličnim motivima. Idilični prikazi ladanjskog života nastali su po uzoru na tadašnje francuske tapiserije i goblene. Sastoje se od četiri veće kompozicije, koje su uokvirene *rocaille* ornamentom te girlandama s cvijećem, *puttima* i kandelabrima. Kolorit je također karakterističan za razdoblje rokokoa; prevladavaju žućkasti tonovi.

Na svim tapetama, prekrivenima tankim slojem prašine, slikani sloj bio je mjestimično površinski oštećen. Na zidove su bile postavljene izravno čavlićima i letvicama.

Svi čavlići su zahrđali. Na tapetama sa zidova br. 1 i 4 bile su vodene mrlje, a na tapeti sa zida br. 4 i trag građevinskog materijala. Kroz tapetu sa zida br. 2 bili su pribijeni metalni klinovi. Na svim tapetama zatečen je veći broj manjih otvora različitih oblika te po jedan ili dva veća otvora veličine oko 20 x 30 cm, gdje je došlo do potpunog razaranja tkanine. Na tapetama su zatečene i brojne pričično uspješno izvedene zakrpe. U donjem desnom kutu tapete sa zida br. 1 preslikan je donji dio tijela figure koja stoji (*pentimento*). Na oslikanom zidu nalazi se pukotina u gornjem lijevom kutu, a ispod pukotine vide se tragovi žbukanja, vjerojatno popravci zida ili instalacija. Ispod tapeta bio je priličan broj živilih i mrtvih muha, jajašaca i čahura nepoznatih insekata. U desnom donjem kutu tapete sa zida br. 2 bila je naslaga tvari nepoznatog porijekla, vjerojatno nastala djelovanjem prekomjerne vlage, koja je uzrokovala truljenje tkanine. Na licu i poleđini

tapeta zatečeno je mnogo mrlja nepoznatog porijekla, različite boje i konzistencije. Mrlje od hrđe bile su brojne, a zatečene su i nakupine otpalih vlakana, drvenastih tvari, zrna žbuke sa zida i prašine. Rubovi tapeta različito su obrađeni: rezanjem, šivanjem različitim bodovima, a na nekim mjestima zatečeni su i izvorni živi rubovi tkanina. Neravni rubovi na dnu svih tapeta rezultat su rezanja radi slaganja u kompoziciju koja će odgovarati dimenzijama sobe ili radi lakšeg prolaza kroz vratašca na zidu br. 3 te prijašnjih oštećenja. Svi gornji rubovi rezani su radi boljeg prianjanja tapeta uz drvene istake stropa salona.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na oslikanim tapetama trajali su od 2009. do 2014. godine. Sve faze radova dokumentirane su opisno, fotografски i grafički, što je na kraju preneseno u godišnje izvješće i opsežno završno izvješće. Na temelju stanja oslikanih tapeta i zidnog oslika (tri različite vrste tkanina u podlozi, preslici, presloženi konstruktivni dijelovi cjeline tapeta i dr.), donesena je odluka o izvođenju minimalnih konzervatorsko-restauratorskih zahvata, kojima se ponajprije osigurava stabilnost tapeta, a budućim istraživačima ostavljaju čitkim svim njihovim elementima.

Nakon demontiranja drvenih oplata, ukrasnog drvenog okvira vrata i tapeta sa zidova, postao je vidljiv način obrade zidova za montiranje, ostaci lanenih traka koje su nekada služile za montiranje, sva oštećenja i nečistoće, preslici i druge povjesne intervencije. Uklanjanje nečistoća s tapeta izvođeno je u nekoliko navrata različitim sredstvima: dubinskim i muzejskim usisavačima preko zaštitne mreže, mehanički s pomoću sitnog alata te otpalima. Digitalnim mikroskopom detaljnije je pregledano

stanje tapeta te su tehnički analizirane tkanine, trake, šavovi i slikani slojevi. Kemijskim analizama utvrđeni su korišteni pigmenti, veziva i slikarske podloge te određen sastav tekstilnih dijelova tapeta. Grafički su prikazana oštećenja i onečišćenja, konstrukcija tapeta, položaj traka za vješanje i preslikani dijelovi. Analizirani su povjesni slojevi zatečeni na tapetama. Tapete su nakon provedenih postupaka uklanjanja nečistoća parcijalno vlažene maglicom vodene pare i ravnane utezima. Nabavljeni su materijali za podlaganje oštećenja tapeta, šivanje, slikarske zapune i minimalni retuš. Novi materijali za zatvaranje oštećenja tkanina obrađeni su iskuhanjem ili bojenjem. Ukupna površina svih fragmenata tapeta podložena je novom lanenom tkaninom koja je služila i za napinjanje na podokvire. Oštećenja tapeta zatvarana su šivanjem lanenim koncima, istim bodovima kao na izvorniku. Nekoliko većih otvora zapunjeno je lanenim nitima i obrađeno šivanjem okomitim bodom kako bi se postigla struktura što sličnija izvornoj tkanini. Izrađeni su drveni podokviri „na pero“ koji su, zbog velikih dimenzija, završno spojeni *in situ*. Tapete su napete na podokvire, učvršćene čeličnim spajalicama i postavljene na zidove s odmakom, tako da se jednostavno mogu skinuti i ponovno postaviti. Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku obuhvatili su uklanjanje nečistoća mehaničkim putem, nadoknadu žbukanog sloja i postavljanje crteža za retuš. Nakon postavljanja tapeta izveden je i završni minimalni retuš slikanog sloja tapeta i zida, na mjestima velikih oštećenja tkanina i zida, vodenih mrlja i na površinski oštećenom osliku.

s. l. v., m. b.

Slika 1. Fragment (1), stanje prije radova

Slika 2. Fragment (1), stanje nakon radova

Trogir

Katedrala sv. Lovre

Pluvijal

Nepoznati autor, 16. st.

Svileni baršun, lanena podloga, vez pozlaćenim, posrebrenim i sviljenim nitima, 135 x 300 cm

Voditeljica programa: Željka Mlinarić Galler

Suradnici: Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 8167, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Plašt je izrađen od crvenog, sviljenog, rezanog baršuna, ukrašen zlatovezom i vezom raznobojnim sviljenim nitima. Datira iz prve polovice 16. stoljeća, rad je nepoznatog autora, vjerojatno talijanske provenijencije. Plašt je polukružnog oblika, s prednje strane kopča se kopčom od baršuna ukrašenom pozlaćenom trakom. Na gornjem rubu nalazi se izvezena borta, kompozicijski podijeljena u odvojena polja u kojima su smješteni likovi svetaca u nišama, izvedeni zlatovezom i vezom sviljenim nitima kombiniranjem tehnika *opus veneto* i *opus florentinum*. Pluvijal s vezenim prikazima svetaca zatečen je u lošem stanju očuvanosti. Iako pluvijali tog načina izrade i iz tog razdoblja imaju vezene kukuljice i ukrašeni su resama ili trakama na ovalnom rubu, na ovom pluvijalu kukuljica i rese nedostaju. Pluvijal je prekriven tankim slojem fine prašine te mrljama od voska, znoja i drugim mrljama nepoznatog porijekla. Vez pozlaćenim nitima bio je više ili manje patiniran. Na sviljenom baršunu mnogo je mjesta s ogoljenim dlačicama gdje se vidi samo osnovno tkanje. Baršun je prepun pukotina na vratnim i ramenim dijelovima, sprijeda uzduž vezene borte te manjih otvora nepravilnog oblika po cijeloj površini i uz ovalni rub. Kopča pluvijala je sačuvana, ali, kao i ostatak umjetnine, s prilično oštećenim tkaninama i trakama. Vezeni su prikazi naročito loše očuvani. Na pojedinim dijelovima potpuno su otpale niti veza, naročito na dijelovima gdje je vez bio izrađen bijelim sviljenim nitima te na područjima polja iznad kupola s

vezom pozlaćenim nitima. Velik dio veza je odvojen od podloge, a niti veza isprekidane i mjestimice zamršene. Popucalo je ili nestalo i mnogo konaca prišivanja zasebnih dijelova veza na podlogu. Vidljive su i različite povjesne intervencije na vezu: šivanje neprimjerenum koncima i bodovima te umetanje različitih vrsta pozlaćenih traka i niti na mjesta na kojima je vez bio uništen. Na podstavnoj tkanini nalazio se priličan broj manjih i većih otvora, naročito uz ovalni rub predmeta.

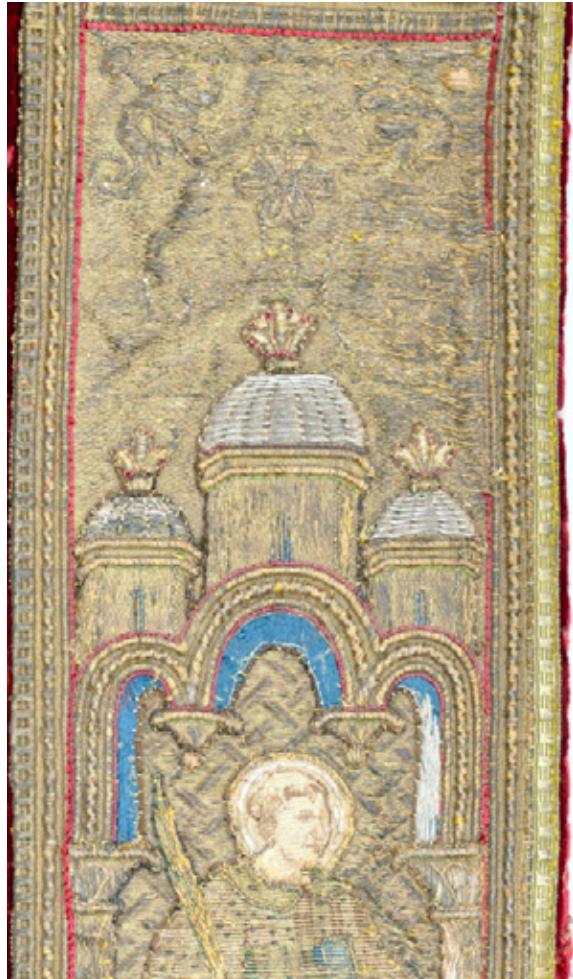
Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni 2013. i 2014. godine obuhvatili su izradu opisne, fotografiske i grafičke dokumentacije te kemijsku analizu i tehnošku analizu materijala i načina izrade. Nakon suhog čišćenja pristupilo se djelomičnom odvajajući dijelova pluvijala, a zatim je uklonjen dio prethodnih intervencija. Oštećenja na glavnoj tkanini, baršunu, podložena su prethodno pripremljenom sviljenom tkaninom te pričvršćena sviljenim koncem odgovarajućim bodom. Sanirana su i manja oštećenja na lanelnoj podstavi. Vez na ukrasnoj traci s izvezenim svecima je konzerviran, sve odignute metalne niti su pričvršćene za podlogu sviljenim koncem. Odvojeni dijelovi pluvijala ponovno su spojeni odgovarajućim koncem i bodom. Pluvijal je opremljen kutijom od beskiselinskog kartona s valjkom za pohranu i transport. Zahvat je završen izradom izvješća o provedenim konzervatorsko-restauratorskim radovima.

ž. m. g., m. b.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Slika 3. Vezeni prikaz sv. Stjepana, stanje nakon radova

Trogir

Muzej grada Trogira
 Drveni oslikani ormari
 Nepoznati autor, 19. st.
 Drvo, bojeno, 280 x 183 x 52 cm
 Voditelj programa: Boris Mihotović

BROJ DOSJEA: 2199/1, SPLIT, PORINOVA 2A

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ormar tipa *trimeaux* pripadao je obitelji Garagnin, podrijetlom iz Venecije, koja se u Trogiru nastanila u drugoj polovici 16. stoljeća. Većina njihove velike kolekcije namještaja i umjetnina te bogate knjižnice danas se čuva u fundusu Muzeja grada Trogira, smještenome u palači obitelji Garanjin.

Ormar je jednostavnog oblika, bez rezbarenih ukrasa. Sastoji se od gornjeg dijela visine 174, širine 172 i dubine 48 cm i donjeg visine 106, širine 183 i dubine 52 cm. Izrađen je od mekog drva (najvjerojatnije crveni bor) i obojen da oponaša teksturu plemenitijeg drva. Na gornjem dijelu ormara ističe se krunište na kojem je naslikan grb obitelji Garanjin. Krunište završava masivnim razvedenim profilom. Oba kata ormara zatvorena su vratnicama s ostakljениm otvorima koji otkrivaju zeleno obojenu unutrašnjost ormara. Ormar se dugi niz godina nalazio u čuvaonici Muzeja grada Trogira gdje su nepovoljni mikroklimatski utjecaji uzrokovali velika mehanička i estetska oštećenja. Stakla iz vratnica više ne postoje, zatećeni su samo ostaci zelene, mrežaste tkanine uhvaćene čavlima i letvicama. Velik dio profila u podnožjima obaju dijelova nedostaje

pa je bila potrebna cijelovita rekonstrukcija. Drvena konstrukcija ormara bila je oslabljena, rasklimana, s vidljivim napuknućima na spojevima i uzdužnim pukotinama na drvenom nosiocu. Pretpostavlja se da je ormar preslikan kad je kupljen (vjerojatno u Veneciji) i da je tada naslikan i grb obitelji. Na mjestima gdje su otpali komadići bojenog sloja vidljivi su ostaci izvornog slikanog sloja. Novi preslik oponaša marmorizaciju, a cijela je površina napoljetku premazana i zaštićena lakom koji je s vremenom potamnio i nakupio prljavštinu i nečistoću, tako da su se bojeni detalji jedva nazirali. Unutrašnjost je bila premazana njansom zelene boje pomiješane s kredom (preparacijom) i svojevrsnim zrnatim punilom. Pod utjecajem vlage kojoj je ormar bio izložen godinama, boja je otpala, osolila se, a vлага se trajno uvukla u unutrašnjost pa je miris truleži bio intezivan. Nedostajali su i neki profilirani dijelovi na gornjem dijelu. Daske pozadine napukle su po dužini, a na donjem dijelu neke su bile i slomljene. Vratnice obaju dijelova ormara bile su oštećene, profili su se odvojili od podloge, a neki su nedostajali djelomično ili potpuno.

Nakon uklanjanja tamnog laka, površina ormara je za nekoliko nijansi postala svjetlija, te se naslikani grb, kao i druge slikane površine, jasno razaznaju. Manja oštećenja u drvu ispunjena su kredom i kitom. Nedostajući dijelovi su rekonstruirani i na njih je postavljena tonirana kreda s

umiješanom finom piljevinom, čija je funkcija da oponaša hrapavu površinu izvornika. Nakon obrade, izveden je retuš odgovarajućim pigmentima. Cijela površina ormara zaštićena je lakom.

b. m.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Trviž

Crkva sv. Petra apostola

Barokni tabulat

Nepoznati autor, 1703.

Drvo, papir, tempera, oko 45 m²

Voditeljica programa: Marijana Galović

Suradnici: Sonja Črešnjek, Dragutin Furdi, Renata Duvančić, Miroslav Pavličić, Vanesa Gjini, Davor Filipčić,

Martina Wolff Zubović, Goran Cukrov

BROJ DOSJEA: 2233, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tabulat je datiran u 1703. godinu prema signaturi "Questa opera fu colorita l' anno 1703 ADI 3 agosto (?)ASTALDO. FEC." koju je tijekom restauracije (1964.-1965.) zabilježio Bruno Bulić. Riječ (g)astaldo označava upravitelja (bratovštine, sela ili određenog područja) pa se signatura vjerojatno odnosi na donatora koji je platio oslikavanje tabulata, iako je moguće da ga je upravo on i izradio. Od ukupne površine tabulata od oko 45 m², sačuvano je oko 28 m². Šesnaest polja oslikano je figurativnim prikazima svetaca, a četiri su oslikana vegetabilnim motivima. Na tom dijelu tabulata vidljive su prijašnje intervencije (ubačeni dijelovi temeljnika od kojih su samo neki oslikani).

Zbog prokišnjavanja krova crkvice, Grad Pazin je 2004. godine Hrvatskom restauratorskom zavodu uputio poziv na uviđaj stanja. Zaključeno je da prokišnjavanje krovišta ugrožava cijeli objekt i da su samim tim mikroklimatski uvjeti vrlo nepovoljni; naročito je ugrožen drveni inventar. Utvrđeno je da se zbog nužnih radova na krovištu tabulat treba što prije demontirati i premjestiti iz tog prostora. Dugogodišnje prokišnjavanje krovišta te djelovanje vlage i

mikroorganizama uzrokovalo je znatna oštećenja podlage i oslika. Neki od prikaza svetaca bili su gotovo isprani, s minimalnim ostacima oslika. Drveni je nosilac bio raspuštan, izjeden i oslabljen jakom crvotočinom. Najoštećeniji su bili središnji dijelovi tabulata i zona iznad oltara na kojima je nedostajao najveći dio oslika. Konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su u lipnju 2005. godine. Stolarska sanacija izvornog ravnog dijela tabulata izvedena je lijepljenjem i učvršćivanjem odvojenih dasaka u cjelinu. Na pločama su dodana poledinska učvršćenja. Oštećenja su zapunjena u sloju nosioca tako da su u veća oštećenja ubačeni drveni elementi, a manja su oštećenja zapunjena kitom. Na vijencu i ukrasnim profilnim letvicama izvedeno je učvršćivanje slojeva osnove i boje. Na svim pločama rekonstruirana su oštećenja u sloju kredne osnove. Novim slojem kredne osnove pokrivana su samo veća oštećenja nosioca, kao i tamniji dijelovi, poput izvornih čepova i vrlo izraženih godova koji su otežavali sagledavanje sačuvanog oslika. Zbog velikog gubitka slikanog sloja, zaključeno je da bi potpuno rekonstruiranje oslika moglo remetiti viđenje

njegova izvornika. Stoga je dogovoreno kompromisno rješenje. Obavljeno je djelomično rekonstruiranje sloja oslika integrirajućim retušom: minimalna intervencija na oslikanim pločama kako bi tabulat kao cjelina poprimio ujednačen vizualni dojam.

Rekonstruirane su konture medaljona i svetačkih likova, kao i florealni motivi u kutovima ploča koje se ponavljaju. Pri izvedbi rekonstrukcije oslika na svakoj ploči vodilo se

računa o ujednačenosti cjeline. U srpnju 2014. godine u kapeli je postavljena nosiva potkonstrukcija na koju su montirane kartonske makete svih ploča tabulata u omjeru 1:1. Time je olakšana montaža izvornih ploča u rujnu. Kapela je u međuvremenu sanirana; više ne prodire voda i prekomjerna vlaga.

m. g.

Slika 1. Stanje prije radova, 2005.

Slika 2. Stanje nakon radova

Umag

Arheološki lokalitet Katoro

Antika

Voditelj programa: Toni Šaina

Suradnici: Matko Kezele, Macuka d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2328, RIJEKA, UŽARSKA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM GRADA UMAGA

Arheološki lokalitet Katoro – rt Tiola smješten je na sjeverozapadnoj obali Istre, tri kilometra sjeverno od Umaga. Posljednjih godina, zbog djelovanja mora, klimatskih promjena te ljudskog čimbenika, uništeni su pojedini njegovi dijelovi. Stoga je u 2014. godini Muzej grada Umaga pokrenuo projekt „Konzervatorsko-restauratorski radovi na poluotoku Katoro“. Projektom su predviđena arheološka istraživanja i zaštitni konzervatorsko-restauratorski zahvati na otkrivenim arheološkim strukturama. Arheološka istraživanja provedena su na južnom dijelu poluotoka Katoro, uz samu obalu, na površini od 30 m². Definirane su dvije usporedne prostorije, povezane prolazima sa sačuvanim pragovima. Na unutarnjim stijenkama zidova dokumentirani su ostaci izvorne vapnene žbuke, a na podovima djelomično sačuvan bijeli mozaik ukupne površine 7 m² (P-1) i hidraulična vapnena podnica (P-2), ukupne površine 9,5 m². Navedene arheološke strukture bile su predmet konzervatorsko-restauratorskog zahvata.

Radovi su počeli dokumentiranjem zatečenog stanja i finim čišćenjem. Kruništa zidova i rubovi oštećene zidne žbuke, hidraulične podnice i mozaika opšiveni su vapneno-pješčanom žbukom, a podbuhli dijelovi zidnih žbuka konsolidirani su injektiranjem vapnene smjese. Potpuno odvojeni dijelovi zidne žbuke su, nakon postavljanja i sušenja zaštite (*facing*), pažljivo demontirani. Fragmenti su potom očišćeni i vraćeni na izvorno mjesto. Duž obale, uz sam je lokalitet izgrađen privremeni zaštitni zid čija je funkcija zaštita istraženih i konzerviranih dijelova od udara morskih valova. Zidovi i podovi prostorija su zbog dodatne zaštite prekriveni geotekstilom, a pod prostorija završno je prekriven slojem drobljenog kamena debljine 15 cm. Zaštitni zahvati, kojima je spriječeno daljnje propadanje arheoloških struktura, tek su privremena mjera, budući da je potrebno provesti daljnja arheološka istraživanja i konzervatorsko-restauratorski zahvat na preostalim ugroženim dijelovima lokaliteta.

t. š.

Slika 1. Pogled s istoka na lokalitet Katoro nakon arheoloških istraživanja 2014.

Slika 2. Pogled na prostoriju s bijelim mozaikom tijekom zahvata

Slika 3. Pogled s istoka na lokalitet u Katoru nakon zahvata

Slika 4. Pogled s jugoistoka na arheološki lokalitet nakon privremene zaštite

Valpovo

Župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije

Oltar sv. Ivana Krstitelja

Nepoznati autor, 18. st.

Polikromirano, pozlaćeno i posrebreno drvo, 550 x 350 cm

Voditeljica programa: Jasmina Budoš

Suradnici: Karolina Mihajlović, Ana Pavešković-Burazer, Ivana Karlović, Klara Debeljak, Maja Salaj, Dinko Ramljak, Stjepan Lucić, Vladimir Lukenda, Ivan Bošnjak, Vjekoslav Schmidt, Željko Hnatjuk

BROJ DOSJEA: 34/3/1, OSIJEK, FAKULTETSKA 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije spomenik je arhitekture i kulture vezan uz povijest Valpova, njegovih vlastelina, grofovske obitelji i donatora te lokalnog stanovništva. Gradnja crkve počela je 1722. ili 1727. godine i trajala je više godina. Radovi na uređenju unutrašnjosti obavljeni su do 1737. godine. Crkvu je u stilu talijanskog baroka podigao barun Petar Antun Prandau, vlastelin mjesta. Oltar sv. Ivana Krstitelja nalazi se na južnom zidu, kao pandan oltaru sv. Josipa. Potkraj 19. stoljeća umetnuta je oltarna pala sv. Ivana Krstitelja iz 1877. godine madarskog slikara Károlya Jakobeya. Otvaranjem sondi utvrđeno je da je oltar jedanput preslikan. Izvorni sloj bio je crna marmorizacija s pozlatom. Konstrukcija oltara bila je stabilna. Drveni nosilac bio je u dobrom stanju, izuzev menze i konzola kojima su stražnje strane bile natrute. Utvrđene su mnogobrojne pukotine, rasušenost te crvotočina na menzi, pozlaćenim cvjetnim ukrasima, ukrasnom okviru oltarne pale i na grbu. Oltar je u cijelini bio kompletan, nedostajala su samo dva pozlaćena cvjetna ukrasa na predeli. Arhitektura oltara izrađena je od jelovine, a ukrasna plastika od lipe. Osnova je kredno-tutkalna, nanesena duž cijelog oltara, osim na njegovoj stražnjoj

strani. Za poliment su uporabljeni crveni i žuti bolus, kao podloga za metalne aplikacije na umjetnini. Na ukrasnu plastiku naneseni su zlatni listići, a na oblak kruništa oltara nanošeni su srebrni listići. U prvoj fazi provedena je stolarska sanacija, izmijenjeni su i rekonstruirani natruli dijelovi oltara. Uslijedila je konsolidacija tutkalno-krednog slikanog sloja, podljepljivanjem tutkala u vodi, glaćalom preko japanskog papira. Uklanjanje preslika izvedeno je mehaničkim i kemijskim postupkom, odstranjivačem boje na vodenoj bazi, destiliranom vodom, alkoholom, acetonom i skalpelima. Oštećenja u drvenom nosiocu i slikanom sloju zapunjena su krediranjem, a površina je obrađena brusnim papirom. Za retuš oštećenja slikanog sloja korišteni su pigmenti u prahu, miješani s vezivom gumiarabike. Retuš pozlate i posrebrenja izведен je zlatom i srebrom u prahu vezanim u gumiarabikom, a naneseni su i žuti i crveni bolus kao podloga za pozlatu zlatnim i srebrnim listićima. Nakon konzervatorsko-restauratorskih radova, oltar i svi njegovi elementi zaštićeni su svijetlim šelakom topljenim u alkoholu i zlatnim lakom topljenim u *white spiritu*.

j. bu.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Varaždin

Franjevački samostan sv. Ivana Krstitelja

1. Sv. Bonaventura, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 130 x 100 cm
2. Seneka, Izaija Gasser, 18. st., ulje na platnu, 70 x 60 cm
3. Pitagora, Izaija Gasser, 18. st., ulje na platnu, 70 x 61 cm
4. Arapski filozof, Izaija Gasser, 18. st., ulje na platnu, 71 x 63 cm

Voditelj programa: Zoran Durbić

Suradnici: Dragutin Furdi, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8345 (1), 8346 (2), 8347 (3), 8348 (4), ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tri slike, portreti arapskog i grčkih filozofa djelo su franjevačkog slikara laika Izajije Gassera. Poput slikara Blaža Gruber-a, baštinik je štajerske barokne slikarske škole. Njegova se djelatnost veže za samostane u Čakovcu, Koprivnici, Kloštar Ivaniću i Ormožu, odakle je nakon ukinuća samostana dosta slika premješteno u franjevački samostan u Varaždinu. Slike su dio ciklusa portreta filozofa koje su sa slikama svetaca nepoznatog autora iz 18. stoljeća izložene na zidovima hodnika franjevačkog samostana u Varaždinu. Slika *Sv. Bonaventura* prije skidanja s podokvira zaštitno je podlijepljena s lica i poledine. Izvedene su probe topivosti jako oksidiranog laka, koji je potom uklonjen adekvatnim otapalom. Nekoliko manjih perforacija uz rub slike zakrpano je umetanjem intarzija. Sva su oštećenja i zakrpana područja zapunjena akrilnim kitom. Slika je potom dublirana novim platnom i napeta na novi podokvir. Zakitana oštećenja podložena su akvarelnim bojama. Nanesen je sloj damar-laka te završni retuš bojama *Maimeri*. Na poledinu je postavljen zaštitni karton. Ukrasni okvir je stolarski konsolidiran i očišćen od prljavštine. Manja

oštećenja su zapunjena kitom, a unutarnja letvica pozlaćena je šlag-metalom.

Rad istog autora, slike *Seneka*, *Pitagora* i *Arapski filozof* tehnički su izrađene identičnim postupcima i zatećene su s istim vrstama oštećenja, stoga su istovjetni konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni i na njima. Poledine i lica slika premazani su otopinom konsolidanta *Plexisol*. Vrlo tanki i blago oksidirani lak potpuno je uklonjen. Nekoliko manjih perforacija platna je zakrpano, a potom su sva oštećenja osnove i slikanog sloja zapunjena akrilnim kitom. Slike su dublirane novim platnom te napete na nove podokvire. Zakitana oštećenja podložena su akvarelnim bojama i položen je sloj damar-laka. Završni retuš izведен je bojama *Maimeri*. Poledine slika zaštićene su zaštitnim kartonima. Ukrasni okviri slika *Pitagora* i *Arapski filozof* stolarski su konsolidirani i očišćeni od prljavštine. Manja oštećenja zapunjena su kitom i retuširana, a unutarnja letvica pozlaćena je šlag-metalom.

n. m. k., z. d.

Slika 1. *Sveti Bonaventura*, stanje slike prije radova

Slika 2. *Sveti Bonaventura*, stanje slike nakon radova

Slika 3. *Seneka*, stanje slike prije radova

Slika 4. *Seneka*, stanje slike nakon radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Franjo Josip, J. (?) Morgan, 1893., ulje na platnu, 150 x 100 cm
2. Muški portret iz obitelji Ožegović, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 94,3 x 120,8 cm
3. Pejzaž, Alois Arnegger, početak 20. st., ulje na platnu, 50,5 x 62,8 cm
4. Portret muškarca s papirićem u ruci, nepoznati autor, prva polovica 19. st., ulje na platnu, 59,2 x 46,3 cm
5. Portret muškarca iz porodice Varady, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 63 x 47,5 cm

Voditeljica programa: Dijana Nazor

Suradnici: Marko Begović, Dragutin Furdi, Mirela Mateljak, Sanda Milošević, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8390 (1), 8391 (2), 8392 (3), 8394 (4), 8395 (5), ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kao nastavak višegodišnje suradnje Gradskog muzeja Varaždin i Hrvatskog restauratorskog zavoda, tijekom 2014. godine izvedeni su cjelokupni konzervatorsko-restauratorski zahvati na pet slika i jednom ukrasnom okviru iz muzejske zbirke.

Nakon provedenih istraživanja, sve su slike skinute sa starih podokvira i konsolidirane. Na slikama su bile vidljive degradirajuće promjene zaštitnog laka, slikanog sloja, retuša i kitova iz prethodnih intervencija koje su mjestimično i prekrivale izvorni slikani sloj. Analizirane su prijašnje intervencije na slikanom sloju i sloju preparacije pod UV svjetлом. Provedeni su testovi topivosti prljavštine, laka i izvornika, a potom su uklonjene nečistoće, potamnjeli lak, stari alterirani retuši i kredni zakiti. Odignuti rubovi spušteni su restauratorskom peglicom, a poleđina je očišćena. Na mjestima oštećenja izvedena je rekonstrukcija nosioca intarzijama od prepariranog platna.

Nosilac slike *Franjo Josip* na brojnim je mjestima bio manje oštećen. Pažljivo su uklonjene nečistoće zbog osjetljivosti lazura na površini slike.

Slika *Muški portret iz obitelji Ožegović* imala je najveće oštećenje, prorez dužine 35 cm po sredini platna, koji je zatvoren i fiksiran s poleđine pa spojen nitima. Na ukrasnom okviru te slike, slojevi podloge i reljefni dijelovi fiksirani su za drveni nosilac. Nečistoća i ostaci neu Jed-

načenog i potamnjelog laka uklonjeni su mehanički i kemijski. Nedostajući dijelovi sloja nosioca nadomješteni su polaganjem akrilnog kita i montiranjem novih reljefnih ornamenata, izrađenih prema otisku izvornih dijelova. Potom je nadomješten sloj podloge, bolusa i pozlate i izvedeno je zaštitno lakiranje i patiniranje.

Na slici *Pejzaž* nakon skidanja japanskog papira, s lica i poleđine je uklonjena površinski nataložena nečistoća. Tamni dio slike i nebo očišćeni su apolarnim gelom s dodatkom polarnog otapala. Preslik oblaka na nebu s desne strane samo je djelomično uklonjen.

Sa slike *Portret muškarca iz porodice Varady*, s lica i poleđine uklonjen je japanski papir, potom površinski nataložena nečistoća, a zatim i vrlo ispucani, alterirani lak i stari retuši. Istanjen je bijeli kit iz prijašnje restauracije.

Rekonstrukcija sloja preparacije na svim slikama izvedena je akrilno-celuloznim kitom. Slikani sloj rekonstruiran je u podsliku gvaš bojama. Slike su dublirane i izravnate na toplinskom vakuumskom stolu, potom napete na nove podokvire i lakirane lakom na bazi damar-smole. Završna faza rekonstrukcije oslika izvedena je restauratorskim bojama na bazi mastiks smole, a zatim je nanesen zaštitni sloj laka.

d. n.

Slika 1. *Franjo Josip*, stanje prije radova, snimka pod kosim svjetлом

Slika 2. *Franjo Josip*, stanje nakon radova

Slika 3. *Muški portret iz obitelji Ožegović*, stanje prije radova

Slika 4. *Muški portret iz obitelji Ožegović*, stanje nakon radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

Kabinetski ormarić

Nepoznati autor, 17. st.

Drvo, rezbarije, intarzije, 110 x 120 x 50 cm

Voditeljica programa: Tijana-Annar Trputec Strčić

Suradnici: Radovan Pavlek, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8412, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kabinetski ebanizirani ormarić arhitektonski oblikovanog prospekta sastoji se od dva dijela. Donji, širi dio sa svake strane ima po pet ladica veličine 21,5 x 11,5 cm. U središnjem dijelu s gornje i donje strane nalazi se po jedna, cijelom širinom postavljena ladica, između kojih je pretinac s vratima ukrašenim nišom sa školjkom. Vrata su flankirana s obiju strana parom polustupova između kojih se također nalazi niša sa školjkom. Iza lijevog para skriven je tajni pretinac s pet ladica. Sve su ladice obrubljene grguravim letvicama. Gornji, uži dio čine tri dijela. Povišen središnji dio s nišom sa školjkom flankiran je dvama polustupovima i skriva veći pretinac. Niži bočni dijelovi ukrašeni su reljefnim vitičastim motivom.

Kabinetski ormarić, iako izložen u kontroliranim uvjetima unutar muzeja, bio je izuzetno infestiran drvnim insektima. Nedostajali su mnogi dijelovi rezbarija, profilacija i grguravih letvica. Drvo se zbog promjena vlage raspucalo po dužini i širini na bočnim stranama. Crna lakovana površina premazivana je u nekoliko navrata, a lak je matirao i mjestimično ispucao. Moglo se uočiti mnogo naknadnih

zakita i rekonstrukcija profila i ukrasa. Nedostajale su sve ukrasne ručkice na ladicama.

Na kabinetu su provedeni cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Nakon dezinfekcije gama-zračenjem, kabinet je prenesen u radionicu HRZ-a. Natapanje konsolidantom provedeno je postupno preko dostupnih nebojenih dijelova konstrukcije i ladica da bi se izbjeglo oštećivanje sloja boje i laka. Nakon potpunog sušenja konsolidanta, obavljena je stolarska sanacija konstrukcije, spojeva i ladica. Rasušeni spojevi dasaka ponovno su slijepljeni, a u raspucane dijelove konstrukcije umetnuti su tanki komadi drva. Kako je kabinetski ormarić tridesetih godina prošloga stoljeća bio kompletno obnovljen, mnogi su dijelovi konstrukcije ladica, vratašaca i grguravih letvica ponovno izrađeni. Nanovo je nanesen i sloj crne boje i šelaka. Na jednoj od dviju skrivenih ladica sačuvanih u izvornom obliku (ukupno ih je pet) vidi se da je pri intervenciji stražnji dio ladice okrenut prema naprijed i obojen u crno, a lice je okrenuto unatrag. Lice je bilo neobojeno, a na njemu se i danas nalazi naljepnica s nečitkim natpisom u kraso-

pisu. Cijela je površina očišćena od slojeva prljavštine te su izvedene rekonstrukcije nedostajućih dijelova profila i letvica. Izrađene su nove mesingane ručkice za ladice s podlošcima, prema ručkici koja je nađena u jednoj od ladica. Mehanička oštećenja i rupice od insekata zakitane

su pigmentiranim kitom na vodenoj bazi i obrađene, a zakiti potom retuširani. Ormarić je zaštićen slojem crnog šelaka i voštanom pastom, čime su radovi dovršeni.

t. a. t.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

Marija Terezija

Martin van Meytens, prva polovica 18. st.

Ulje na platnu, 140 x 203 cm

Voditeljica programa: Maša Štok

Suradnici: Renata Majcan Šragalj, Slobodan Radić

BROJ DOSJEA: 1106, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nosilac slike je laneno platno, rijetkog tkanja i grublje strukture. Sastavljeno od dva dijela, zatečeno je opušteno i valovito, bez podokvira. U prethodnoj intervenciji na rubove su dodane lanene trake. Mehanička oštećenja vidljiva su po cijelom formatu. Perforacije platna sanirane su lanenim četrvastim zakrpama umetnutima s poledine, na koje je s lica položen voštani kit. Cijelom površinom slika je iskrakelirana, a podloga i boja su se deformirale i poprimile oblik sitnih zdjelica. Vidljiv je otisak podokvira, a lice slike je prekriveno slojem nečistoće i požutjelog laka koji je na pastoznijim nanosima slikanog sloja dosta tamniji. Ispod nečistoće vidljiv je prvi tanki sloj izvornog laka. Alterirani retuši izraženiji su na licu i rukama Marije Terezije. Na slici su vidljivi preslici, naročito u gornjem lijevom kutu te ostaci zelene boje između zlatnih brokata haljine. U donjem desnom kutu slike, u sloju preslike, nalazi se signatura *Meytensen pinxit 1857.*

Uspoređujući skromnu dokumentaciju o prethodnim radovima na slici, fotodokumentaciju iz 1993. godine, komparativni materijal i rezultate istraživanja provedenih u HRZ-u, doneseni su sljedeći zaključci. U prethodnoj restauraciji s haljine je uklonjen debo sloj zelene boje

i djelomično crno-smeđi sloj koji je bio najizraženiji u gornjem dijelu slike. S desnog rukava uklonjen je sloj tirkiznopave boje. Najveći ostaci preslika nalaze se u donjem desnom dijelu slike. Na nekim površinama sloj laka nije uklonjen u cijelosti. Nove intarzije lanenog platna i dodani rubovi lijepljeni su polivinil-acetatom. Stratigrafska analiza presjeka slikanog sloja pokazala je da je slika u restauraciji 1857. godine većim dijelom tonirana tamnom lazurom, u čijem je sastavu pronađeno saharidno i proteinsko vezivo. Toniranje je izvedeno bez prethodnog uklanjanja naslaga nečistoće i požutjelog laka. Lice i ruke su djelomično preslikani. Dijelovi haljine su istaknuti zelenim tonom, a rukavi tirkiznoplavim. XRF snimke ostataka zelenog sloja boje s haljine pokazale su prisutnost barijeve bijele i kromoksid zelene. Ti pigmenti su otkriveni početkom 19. stoljeća; to potvrđuje prethodnu konstataciju o prisutnosti velike količine preslika, što je u 19. stoljeću bio čest slučaj. Probe topivosti preslika otapalima različitih Fd vrijednosti, pokazale su dobre rezultate, što omogućava njihovo potpuno uklanjanje. Signatura (*Maytensen pinxit 1857.*) nalazi se na presliku. Meytens je živio do 1770. Prepo-

stavlja se da je potpisana prilikom restauracije pa pitanje točne datacije ostaje otvoreno.

Istraživanja su pokazala da se površinska nečistoća s lica slike najbolje uklanja blagim otapalima (pH 7) na bazi vode, a ostaci preslika i starih požutjelih lakova kombinacijom otopine odgovarajuće Fd vrijednosti i emulzijom. Potpis u donjem desnom kutu nije uklonjen, očišćen je samo površinski, stanjivanjem starog požutjelog laka blagim otapalom. Pretpostavlja se da se izvorni potpis nalazi ispod preslika. Uslijedilo je skidanje umetaka platna i platnenih traka s rubova na poledini slike. Neadekvatno, tvrdokorno ljepilo koje se u neravnomjernom nanosu nalazilo na većini četvrtastih zakrpa i traka na rubovima uklonjeno je lokalnim zagrijavanjem. Poledina slike očišćena je mehanički. Slika je zatim tretirana na topilinskom

vakuumskom stolu da bi se izravnala. Prilikom tog postupka spustile su se i blago izdignute krakelire na licu slike. Uslijedilo je saniranje oštećenja novim umecima prije prepariranog lanenog platna, iskrojenim prema obliku oštećenja. Nakon dubliranja i dodatnog ravnjanja, oštećenja u sloju preparacije rekonstruirana su metil-celluloznim kitom s odgovarajućim pigmentom i manjom količinom akrilnog ljepila. Slika je zatim napeta na novi klinasti drveni podokvir. Podlaganje retuša izvedeno je u gvaš tehnici, a finalni retuš smolnim lazurama. Mesta na kojima nedostaju izvorne lazure retuširana su samo smolnim lazurama.

Slika je lakirana kombinacijom industrijskog sjajnog i matiranog laka u jednakom omjeru.

s. r., m. š., n. m. k.

Slika 1. Stanje tijekom istraživanja

Slika 2. Stanje nakon radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždin, Galerija starih i novih majstora

1. Kraljevska obitelj, H. Gerhart, 19. st., litografija, 63 x 46,5 cm
2. Franjo Josip I., prema slici W. Langer izdao k.u.k. Militärgeographische Institut, početak 20. st., heliogravura, 61,5 x 48 cm
3. Franjo I., car austro-ugarski, F. Joseph Sürch, 1833., litografija, 20 x 14,5 cm
4. Kraljica Elizabeta, Albert Erdeti, 19. st., litografija, 47 x 36 cm
5. Carolina Augusta, austrijska kraljica, F. Joseph Sürch, 1833., litografija, 20,2 x 14,5 cm
6. Vojska carice Marije Terezije, Chretien de Mechel, 1779., bakrorez, bakropis, 27,5 x 33,5 cm
7. Pogled na Beč, C. Buschbeck, 19. st., litografija, 34 x 45 cm
8. Franz bekraftiget die erhaltung der Ungar Constitution mit seinem eide zu ofen, F. L. Hofelich prema slici J. N. Höchlea, 19. st., litografija, 47 x 57,5 cm
9. Kraljevi i predsjednici europskih država, Theodor Mayerhofer, izdao Max Herzig, 25.,12.,1894., litografija, 52,5 x 76 cm
10. Karlo VI., I. A. Pfaffel, 19. st., bakrorez/bakropis, 35 x 23,5 cm

Voditeljica programa: Daniela Ratkajec

Suradnici: Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 8468 (1), 8469 (2), 8470 (3), 8471 (4), 8472 (5), 8473 (6), 8474 (7), 8475 (8), 8476 (9), 8477 (10),

ZAGREB, ILICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program konzervatorsko-restauratorskih zahvata na predmetima na papirnatom nosiocu, vezan uz Gradski muzej Varaždin, u 2014. godini obuhvatio je deset umjetnina iz Zbirke slika, skulptura, grafika i crteža Galerije starih i novih majstora. Sedam grafika izvedeno je u tehnici litografije, dvije u kombiniranoj tehnici bakroresa/bakropisa, dok je jedno djelo izvedeno u tehnici heliogravure. Papirnati nosioci su uglavnom industrijski proizvedeni, različitih gramatura, dok su tri djela izvedena na ručno rađenom, srednje gramaturnom papiru (*Vojska carice Marije Terezije, Karlo VI., Franjo I., car austro-ugarski*).

Zatećena su mehanička oštećenja u vidu višestrukih poderotina, pregiba, nedostajućih dijelova, površinska oštećenja grafičkog sloja nastala djelovanjem insekata, oštećenja nastala utjecajem vlage, oksidacijskih procesa i neodgovarajuće opreme, do oštećenja nastalih taloženjem površinske nečistoće i formiranjem mrlja različitog porijekla. Zatečen je i neprimjerjen pokušaj izvođenja retuša, u svrhu prikrivanja mrlja na izvornom papirnatom nosiocu slojem krede po dodatno nalijepljenim papirnim trakama uz bočne margine.

Cjelovitim konzervatorsko-restauratorskim radovima prethodila je izrada opisne i fotografске dokumentacije zatečenog stanja, precizno mjerjenje dimenzija te dokumentiranje zatečenih vodenih znakova. Izvedeno je mjerjenje pH-vrijed-

nosti papirnatog nosioca - dobivene vrijednosti iznosile su od 4,9 do 6,21, što ukazuje na blažu kiselost. Na svim je umjetninama izvedeno suho čišćenje. Kod posebno krtih, lomljivih i oštećenih papirnatih nosilaca, poput onih na bakropisu/bakrorezu *Karlo VI.* i *Vojska carice Marije Terezije* te na litografiji *Kraljevi i predsjednici europskih država*, korišteno je brisaće sredstvo u prahu. Nakon završetka suhog čišćenja, uklonjene su zatečene povjesne intervencije, kao što je samoljepiva traka zatečena na gornjem lijevom kutu bakropisa/bakroresa *Karlo VI.*, trake od industrijski proizvedenog papira žuto-smeđeg obojenja na litografiji *Franz bekraftigt die erhaltung der Ungar Constitution mit seinem eide zu ofen F. L. Hofelicha*, zalijepljene u svrhu prekrivanja intenzivnih smeđih mrlja nastalih na originalu. Trake su dodatno prekrivene slojem bijele krede, odnosno kalcijeva karbonata, celuloze, nitrata te veziva na bazi proteina, što je potvrdila FTIR analiza. Nakon uklanjanja zatečenih intervencija, navedena litografija očišćena je mokrim postupkom te podvrgnuta procesu bijeljenja jer su zatečene mrlje bile izrazito tvrdokorne; zatim je obilno ispirana te neutralizirana kalcijevim hidroksidom. Mokrom čišćenju podvrgnute su sve umjetnine stabilnih izvedbenih tehniki. Neutralizacija je kod stabilnih umjetničkih tehniki

izvedena kalcijevim hidroksidom, dok je kod nestabilnih primijenjena *Bookkeeper* otopina. Heliogravura *Franjo Josip I.* nije očišćena mokrim postupkom zbog osjetljivosti tehniki na djelovanje vlage. Mrlje različitog porijekla tretirane su u otopini etanola i vode te dodatno celuloznim ljepilom *Tylose*. Umjetnine osjetljivih tehniki tretirane su lokalno, kapanjem odgovarajućeg otapala na najintenzivnije pozicije mrlja na usisnom stolu. Mehanička oštećenja u obliku poderotina, pregiba i nedostajućih dijelova papirnatog nosioca konsolidirana su japanskim papirom *Kizuki Kozu* ($6\text{g}/\text{m}^2$) i *Kozu-Shi natur* ($23\text{g}/\text{m}^2$, pH 6,6), dok su rekonstrukcije nedostajućih dijelova izvedene japanskim papirom *Sekishu Shi* ($31\text{g}/\text{m}^2$, pH 7,2), uz upotrebu celuloznog ljepila *Tylose MH300* te industrijskog škrobnog ljepila *Eukalin BKL*. Deformacije papirnatog nosioca izravnate su dodatnim vlaženjem unutar komore za ovlaživanje te pritiskom unutar hidraulične preše. Tretirane pozicije mehaničkih i kemijskih oštećenja na otisnutim slojevima grafika uklonjene su u cjelinu minimalnim retušem. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, umjetnine su pohranjene u opremu od muzejskog pH neutralnog kartona i predane vlasniku.

d. r., m. b.

Slika 1. *Kraljica Elizabeta*, stanje prije radova

Slika 2. *Kraljica Elizabeta*, stanje nakon radova

Slika 3. *Vojska carice Marije Terezije*, stanje prije radova

Slika 4. *Vojska carice Marije Terezije*, stanje nakon radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Puška bedemska, nepoznati autor, 19. st., rezbareno, brušeno drvo, kovano željezo, 6 x 170 cm
2. Mač plamenac, Iohannes Hoppe, 17. st., kovano, lijevano, urezano željezo, 9 x 96,5 cm
3. Džeferdar, nepoznati autor, 19. st., intarzirano drvo, iskucano željezo, damasciranje, sedef, 5 x 149 cm

Voditelj programa: Aleksandar Kotlar

Suradnik: Tomislav Grzunov

BROJ DOSJEA: 223/46, ZADAR, BEDEMI ZADARSKIH POBUNA B.B.

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Predmeti su dio Zbirke militaria Povijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin. Obje su puške bile zahvaćene korozijom. Drugi dijelovi puške od drva, mjedenih aplikacija, sedefa i mesinga bili su prekriveni površinskom nečistoćom. Neke su aplikacije nedostajale ili su bile deformirane. I mač plamenac je bio prekriven površinskom nečistoćom i crvenom korozijom.

U radionici je zatečeno stanje predmeta dokumentirano, kao i svi zahvati. Obje puške i mač oprezno su rastavljeni. Najprije je uklonjena površinska nečistoća. S metalnih dijelova uklonjen je sloj nastao od korozije koja degradira i izaziva štetu na površini. Zbog velikih dimenzija pušaka, posebice bedemske, trebalo je konstruirati poseban spremnik za postupak elektrolize. Prije elektrolize, dio korozije uklonjen je i mehaničkim putem da bi se olakšalo uklanjanje dubinske korozije. Elektroliza je izvedena u

nekoliko faza. Sva oštećenja na drvenim dijelovima oružja su konsolidirana, kako bi dijelovi bili potpuno stabilni. Posebno je zahtjevna bila konsolidacija drvenog dijela džeferdara koji je pretrpio znatna oštećenja. Sva zatečena udubljena i deformacije ispravljeni su mehanički. Na bedemskoj pušci trebalo je sanirati usadnik cijevi, a na maču je ispravljen srebrni navoj kojim je pleten balčak. Deformacije i pukotine na metalnim dijelovima koji obavijaju drveni dio, gdje je cijev džeferdara, također su sanirane, kao i okovi koji te dijelove vezuju uz cijev. Nakon uklanjanja produkta korozije i konsolidacije drvenih dijelova, predmeti su sastavljeni. Na površinu koja je bila izložena procesu korozije nanesen je sloj premaza kako bi bila zaštićena od štetnih mikroklimatskih utjecaja.

a. k.

Slika 1, 2. Mač plamenac, stanje prije i nakon radova

Slika 3, 4. Džeferdar, stanje prije i nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Uskrsnuće Kristovo, nepoznati autor, 1745., bakropis, svileni taft, 142,5 x 81,5 cm
2. Zastava općine Vinica, nepoznati autor, 1833., svileni i vuneni damast, svilena ukrasna traka s resicama, ulje na platnu, drveni stijeg, metalne zakovice i metalni vrh stijega, 198 x 174 cm

Voditeljica programa: Marija Zupčić

Suradnici: Marta Budicin, Gordana Car, Branka Regović, Sandra Lucić Vujičić, Jovan Kliska, Nikolina Oštarijaš, Domagoj Mudronja, Margareta Klofutar, Ana Pohl Mitrović, Tanja Rihtar, Renata Majcan Šragalj, Tijana-Annar Trputec Strčić, Marko Horvat

BROJ DOSJEA: 8383 (1), 8384 (2), ZAGREB, ILICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U sklopu programa vezanog uz tekstilne predmete iz Gradskog muzeja Varaždin, u 2014. izvedeni su cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na grafici na svili *Uskrsnuće Kristovo* i zastavi općine Vinica, koji pripadaju zbirci tekstila i modnog pribora.

Grafika je izrađena tehnikom bakropisa na žutoj svili i potječe iz Budima u Mađarskoj, a posvećena je kaločkom nadbiskupu Ljudevitu Patačiću od Zajezde. Prije nego što je dospjela u Gradski muzej Varaždin, grafika je bila u vlasništvu varaždinskih isusovaca. U donjem dijelu grafike je prikaz triju kanonskih tablica s tekstovima na latinskom, koji se odnose na teološke teze. U tekstu se spominje i ime naručitelja s godinom 1745. Iznad prikaza Uskrsnuća nalazi se natpis DE MANV MORTIS LIBERABO EOS, DE MORTE REDIMAM EOS.

Na umjetnini su zatečena različita oštećenja i onečišćenja uzrokvana upotrebom i izlaganjem u neprimjerjenim uvjetima. To je dovelo do sušenja tkanine, gubitka elastičnosti i čvrstoće te stvaranja oštećenja u vidu vodoravnih pukotina ili puknuća niti osnove i potke. Osim površinske prljavštine, pregiba, hrđe, promjene boje otisnutog dijela

i tkanine, zatečena su i oštećenja nastala lijepljenjem. Na mjestima većih pukotina podmetnuti su komadi tkanine istovjetne izvornoj pa se može prepostaviti da su odrezani s rubnih dijelova. Djelovanjem vlage, površina drvenog podokvira za koji je grafika bila zalijepljena savila se i izobličila, što je uzrokovalo najveća oštećenja svilene tkanine. Osim strukturnih i laboratorijskih analiza tkanine i vlakana, umjetnina je suhim postupkom očišćena i odvojena od drvene podloge vlaženjem vrućim zrakom. Uklonjeni su stari prepravci te je potom i mokro očišćena pa osušena. Oštećenja su zatvorena podlaganjem svilnom tkaninom i podlijevanjem. Tijekom 2015. godine izradit će se ploča za pohranu i izlaganje.

Zastava općine Vinica izrađena je od naizmjenično vodoravno postavljenih četiriju traka svilnog bordo damasta i vunenog bijedožuto-smeđeg damasta. Na središnjem dijelu tkanine ušivena je dvostrana ovalna slika u tehnici ulja na platnu; s jedne strane prikazuje portret kraljice Marije Terezije koja drži dva manja ovala s prikazima svojih sinova Josipa II. i Leopolda, a s druge strane Bogorodicu s Djetetom. Rubovi ovalne slike ukrašeni su naslikanim

okvirom s biljnim elementima. Iznad portreta Marije Terezije, na tkanini zastave isписан је текст pozlaćenim latinskim slovima VEXILLUM OPIDI VINICENSIS, odn. „Zastava općine Vinica“. Ispod tog natpisa ispisana je godina 1833., a ispod toga MARIA THERESIA REGINA. Na drugoj strani zastave, iznad ovalne slike Bogorodice, na tkanini je isписан pozlaćeni natpis SANTA MARIA ORA PRO NOBIS. Zastava je obrubljena prišivenom prugastom ukrasnom trakom s bordo i žutim resicama te pričvršćena metalnim čavlima ovalnih kapica za drveni stijeg. Vrh stijega završava metalnim dijelom kojem nedostaje koplje, vrh kugle i sl.

Zastava je zatečena u vrlo lošem stanju očuvanosti s oštećnjima nastalim od dugotrajne upotrebe. Svilenim bordo dijelovima zastave na mnogobrojnim mjestima popucale su niti osnove i potke te su nastali veći procijepi i pukotine. Zbog toga je na mnogim mjestima svilena tkanina ostala samo u pramenovima. Vunena blijedožuto-smeđa tkanina ima manja mehanička oštećenja u obliku rupica i prekinutih niti osnove i potke. I težina slike uzrokovala je veće pregibe i nabore koji su s vremenom promijenili boju. Jedan dio tkanine je izbljedio, dok je drugi zbog nečistoća potamnio. Ukrasna traka s resicama oštećena je na žutim dijelovima koji su krti i raspadaju se pri dodiru.

Na određenim dijelovima tkanine pukotine i rupice bile su zašivene koncem. Slika je također zatečena u lošem stanju očuvanosti: na više je mesta platno bilo raspuškano, valovito te na rubovima zakriviljeno. Na многim mjestima nedostaju podloga i boja, uglavnom oko pukotina. Slikani sloj bio je prekriven slojem nečistoće. Tragovi prethodnih intervencija na slici nisu zatečeni.

Drveni stijeg mjestimično je izgubio crvenu i plavu boju, dok je površina bila udubljena i izgrebena. Metalni vrh stijega promijenio je boju, a veći dio zahvatila je hrđa. Zakovice su također promijenile boju. Na donjem dijelu stijega nalazio se metalni nosač zastave koji nije dio predmeta, ali je prilikom skidanja zastave bio izvučen iz zida pa je ostao pričvršćen za stijeg.

Nakon strukturnih i laboratorijskih analiza uzoraka materijala, slika je odvojena od ostatka zastave, a drveni stijeg i metalni dijelovi su konzervirani i restaurirani. Tkanina zastave suho je očišćena, uklonjeni su tragovi prethodnih prepravaka, a nakon vlaženja i relaksiranja, tkanini su zatvorena oštećenja podlaganjem i šivanjem. Odvojeni dijelovi zastave vraćeni su na zastavu. Izrađena je beskiselinska kutija za pohranu i transport.

m. z., m. b.

Slika 1. Uskršnuće Kristovo, stanje prije radova

Slika 2. Uskršnuće Kristovo, stanje nakon radova

Slika 3. Zastava općine Vinica, stanje prije radova

Slika 4. Zastava općine Vinica, stanje nakon radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždina
 Vojnička torba
 Nepoznati autori, 19. st.
 Sukno, koža, baršun, pozamanterija, šivanje, vez; 28,5 x 25,5 cm
 Voditeljica programa: Maja Vrtulek
 Suradnice: Ada Vrtulek Gerić, Štefica Nemec Panić

BROJ DOSJEA: 47.1.6.2., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Vojnička torba - tok iz vremena cara Franje Josipa služila je za nošenje spisa, a pripada Zbirci tekstila, nakita i modnog pribora Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja u Varaždinu. Načinjena je od crvenog sukna s gornje strane i kože, s dva unutarnja džepa na donjoj strani. Osnovna tkanina ukrašena je stiliziranim motivima listova i vitiča; u sredini dominira motiv krune i monogram F. J., a izvedeni su tehnikom reljefnog zlatoveza. Dodatni ukras čine metalni diskovi, metalne niti i gajtan vrpce. Gornja crvena tkanina lijepljenjem je učvršćena za međupodstavu od tkanine u platno-vezu bijele boje. Crvena je tkanina bila prašna, a uporabom i starenjem materijala došlo je do promjene tona obojenja tkanine i istrošenosti flora. Na pojedinim je mjestima crvena tkanina potpuno nedostajala (uz rub lijeve i desne strane te na lijevoj strani središnjeg dijela). Nedostajali su i metalni diskovi i metalne niti.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

U prvoj polovici 2014. godine predmet je dopremljen u Restauratorski centar Ludbreg, gdje je prije svega izrađena fotografksa, grafička i pisana dokumentacija zatečenog stanja predmeta, a potom je provedena dezinsekcija u komori RCL-a s plinovitim dušikom, u trajanju od deset tjedana. Zatim je provedeno uzorkovanje tekstilnih i metalnih niti sa svrhom njihove identifikacije. Suhi postupak čišćenja predmeta proveden je u cijelosti. Mjesta oštećenja lokalno su konsolidirana pripremljenom novom tkanim. Kožnati dijelovi čišćeni su spužvom od prirodnog vulkaniziranog kaučuka koja ne sadrži kemijske dodatke, ne ostavlja tragove ili talog. Za čuvanje predmeta izrađen je spremnik od beskiselinskog kartona s odgovarajućom popunom. Predmet je vraćen u Gradski muzej u Varaždin.

m. vr.

Varaždin

Lokalitet Paka

Metalni arheološki nalazi

Novi vijek

Voditelj programa: Marko Nemeth

Suradnik: Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 223/39, ZAGREB, KAMENITA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VARAŽDIN

Tijekom 2014. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima u vlasništvu Gradskog muzeja Varaždin, pronađenima kod utvrde Paka. Na 67 željeznih predmeta, koji su zaprimljeni 2013. godine, dovršen je proces uklanjanja soli u sulfitnoj kupki. Provedeni su radovi uklanjanja korozije pjeskarenjem i mikromotorom te površinska zaštita taminom i *Parawaxom* na željezu. Dio predmeta je konsolidiran te su zapunjene pukotine epoksidnom smolom s grafitom kao punilom. Tri

brončana predmeta očišćena su od korozivnih naslaga uz pomoć laboratorijskog pribora, mikromotora i ultrazvučne igle uz upotrebu binokularnog povećala. Dva predmeta su bila polomljena, pa su ulomci zalipljeni epoksidnim ljepilom. Površina bronce zaštićena je premazom laka *Paraloid B72* i voska *Cosmoloid H80*.

Svi su radovi popraćeni pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Buzdovan, stanje nakon radova

Slika 2. Strelica, stanje nakon radova

Varaždinske Toplice

Crkva sv. Martina

Relikvijari Mater Christi i Spinis Coronatus

Nepoznati autori, kraj 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, staklo, kolorirani bakropis na papiru; posrebrene lamele, srma, titranci, spirale, papir, svila, 61 x 42 x 16 cm

Voditeljica programa: Ada Vrtulek Gerić

Suradnice: Maja Vrtulek, Štefica Nemeć Panić, Venija Bobnarić-Vučković, Sandra Planko Kos, Margareta Klofutar, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 56.3., LUDBREG, TRG SVETOG TROJSTVA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ovkiri moćnika izrađeni su od drveta, koje je s prednje strane rezbareno i dijelom bijelo obojeno. Okviri su ukrašeni pozlatom na rubnim profiliranim dijelovima i rezbareni ukrasnim elementima (rozetama) u kutovima. Okviri su položeni na niska drvena postolja konkavnog oblika. Unutar okvira smještene su plitke drvene niše, s prednje strane zatvorene stakлом. Dno niša obloženo je *lamé* tkaninom na koju su aplicirani cvjetni ukrasi izrađeni od papira, svilenih i metalnih niti te metalnih diskova i staklenih perlica. U sredini relikvijara smještena je kasnobarokna minijatura, kolorirana akvarelnom tehnikom, s prikazom Madonine glave u jednom i Kristove glave s trnovom krunom u drugom relikvijaru. Minijature su uokvirene bijelim okvirom dekoriranim metalnim diskovima i spiralama. U četiri kuta raspoređena su četiri ovalna medaljona u ukrasnim metalnim okvirima između kojih se nalaze po četiri moćnika umotana u tkaninu i prekrivena papirnatom vrpcom s natpisom.

Drvo okvira bilo je mjestimično crvotočno, a polikromija i bronca oštećeni i prekriveni slojem prašine. Nedostajala je jedna rozeta te dio utora i klinovi na poledini moćnika. Unutrašnjost je bila onečišćena prljavštinom, a metalnim dijelovima zahvaćeni oksidacijom. Lamele na tkanini mjestimično su popucale, a metalni diskovi i spirale bili su iskrivljeni. I središnje su minijature bile deformirane, a djelovanjem različitih vanjskih utjecaja došlo je do

promjene u tonu obojenja slikanog dijela. Medaljoni od voska oštećeni su ili potpuno nedostaju, a nedostaje i jedan moćnik. Papirnate su vrpce bile prašne, a na jednoj je vidljivo mehaničko oštećenje.

U 2012. godini provedena je dezinfekcija predmeta. Provedena su povjesno-umjetnička i konzervatorsko-restauratorska istraživanja te stratigrafske analize mikropresjeka, sastava pigmenata i veziva. S drvenih okvira uklonjena je prljavština i prašina mehanički i kemijski, sa svrhom prezentacije izvornog, olovno bijelog sloja. Odignuti dijelovi slikanog sloja i pozlate su podlijepljeni, drveni nosilac je konsolidiran, a nedostajući dijelovi su rekonstruirani. Na mjestima manjih oštećenja provedeno je kitanje, krediranje, nивeliranje te retuš i pozlaćivanje. Završno lakiranje izvedeno je damarom u terpentinu.

U 2014. godini nastavljeni su radovi na unutrašnjosti relikvijara s moćima i ukrasnim elementima. Provedeno je uzorkovanje sa svrhom identifikacije tekstilnih i metalnih niti od kojih su izrađeni ukrasni elementi. Prljavština u unutrašnjosti moćnika očišćena je suhim postupkom. Uslijedilo je izravnavanje i učvršćivanje metalnih lamele na tkaninu za koju su učvršćeni ukrasi, ravnavanje i sanacija oštećenja kombiniranim tehnikom na dekorativnim elementima, izravnavanje i sanacija oštećenja konsolidacijom japanskim papirom na papirnatim vrpcama. Nakon čišćenja, krediranja i niveliranja, drvene su niše retuširane

u gvaš tehnici, a vanjski i unutarnji rub papirnate tapete su podlijepjeni. Za moćnike su izrađeni spremnici od beskiselinskog kartona s odgovarajućom popunom te su predmeti vraćeni u župni ured u Varaždinskim Toplica-

ma, gdje će se čuvati do dalnjega. Tijek svih faza radova detaljno je dokumentiran.

a. v. g.

Slika 1. Moćnik *Mater Christi*, stanje prije radova

Slika 2. Moćnik *Spinis Coronatus*, stanje prije radova

Slika 3. Stanje nakon radova

Velika Ludina

Župna crkva sv. Mihaela arkandela

Sv. Joakim

Franjo Antun Straub, 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, posrebreno, lazurirano, 183 x 90 x 51 cm

Voditeljica programa: Snježana Hodak

Suradnici: Petra Orlić, Željko Belić, Radovan Pavlek, Ljubo Gamulin

BROJ DOSJEA: 1564/1, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Radovi na inventaru župne crkve sv. Mihaela arkandela počeli su 2003. godine, kad su provedena konzervatorska istraživanja s prijedlogom radova na glavnom oltaru. Od tada traju radovi; do danas je izvedena stolarska sanacija oltara i cijeloviti zahвати на atici oltara i dekorativnim viticama niša. Zbog narušene statike oltara, 2012. godine demontirane su četiri od šest skulptura i pohranjene u depo Restauratorskog centra Ludbreg. Godine 2014. skulptura sv. Joakima dopremljena je u radionicu Odjela za drvenu polikromiranu skulpturu u Zagrebu. Skulptura potječe sa središnjeg dijela prvoga kata retabla glavnoga oltara, smještena u otvorenu nišu iznad lučnog otvora ophoda. Drveni nosilac skulpture bio je izrazito crvotočan i zbog toga su dijelovi skulpture bili odlomljeni, odvojeni i loše nosivosti ili potpuno pretvoreni u drveni prah. Kredna osnova izrazito se odizala od nosioca. Pozlaćena draperija bila je preslikana šabloniziranim ornamentikom cvjetnih krugova, zelenih na halji i smeđih na plaštu. Drveni nosilac bez kredne preparacije samo je prebojen broncom, a ornament je bio preslikan izravno na drvo tako da je prekrivao mjesta oštećenja. Kredno-tutkalna preparacija učvršćena je otopinom *Plexisola* u vodi, a drveni crvotočni nosilac *Paraloidom B-72* s alkoholom. Uzeti su uzorci za izradu mikropresjeka i stratigrafski opis slojeva. Šablonizirana zelena i smeđa ornamentika

na pozlati uklonjena je gel-acetonom. Sondiranjem prevrata plašta utvrđeno je da se ispod sivo-plavog preslika nalazi plava lazura na srebru. Preslik s te lazure uklonjen je voštanom emulzijom. Tada su se pokazali brojni otvori nastali crvotočinom koja je znatno devastirala pozlatu. Te rupice zapunjene su piljevinskim kitom u PVA vezivu. Otvaranjem sondi na inkarnatu utvrđeno je da je skulptura preslikana u dva sloja koji su uklonjeni postupnim rastanjivanjem. Prezentiran je inkarnat iz izvornog sloja koji je vrlo dobro očuvan. Retuš inkarnata izveden je pigmentima u kanadskom balzamu. Nedostajući dijelovi draperije, prstiju i vrh cipele rekonstruirani su drvorezbarenjem. Loše pričvršćeni i pušnuti dijelovi skulpture odvojeni su i očišćeni u spojevima, a nakon lijepljenja učvršćeni su malim potpornjima okomitima na spoj. Zatvorena su i obrađena oštećenja u krednoj osnovi. Plava lazura na prevratu plašta dio je prvog preslika, a retuš je izведен srebrnim listićima na bijelom bolusu i uljanim bojama s dodatkom laka. Pozlata je izvedena na dva različita bolusa u istom sloju. Tako se sada na skulpturi kao jedinstveni sloj nalaze preostali nulti sloj i sloj prvog preslika iz 1853. godine kad je obnavljana cijela crkva. Na ikonografskim dijelovima skulpture, pastirskom štapu i knjizi izveden je cjelokupni konzervatorsko-restauratorski zahvat.

s. h.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Veliki Poganc

Pravoslavna crkva sv. velikomučenika Georgija

1. Sv. Simon / Sv. Matej, Jovan Četirević-Grabovan, 1779., ulje i pozlata na dasci, 72 x 50 cm
2. Sv. Luka / Sv. Petar, Jovan Četirević-Grabovan, 1779., ulje i pozlata na dasci, 72 x 50 cm
3. Prorok Gedeon, Jovan Četirević-Grabovan, 1779., ulje i pozlata na dasci, 50 x 30 cm
4. Prorok Jeremija, Jovan Četirević-Grabovan, 1779., ulje i pozlata na dasci, 50 x 30 cm
5. Prorok Jakov, Jovan Četirević-Grabovan, 1779., ulje i pozlata na dasci, 50 x 30 cm

Voditelj programa: Pavao Lerotic

Suradnici: Mia Kaurlotto, Nelka Bakliža, Ida Gnjatović, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 535.008 (1), 535.009 (2), 535.010 (3), 535.011 (4), 535.012 (5), ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2014. godini nastavljeni su radovi na ikonama Jovana Četirevića-Grabovana s ikonostasa iz pravoslavne crkve sv. velikomučenika Georgija u Velikom Pogancu. Na pet ikona s pripadajućim ukrasnim okvirima provedeni su cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Osnovni cilj radova bilo je uklanjanje nakupljenih nasлага nečistoće i čađe te konsolidiranje i stabiliziranje slojeva kako bi se zaustavilo otpadanje i nepovratni gubici polikromije.

Nosilac svih oslikanih površina ikona, zajedno s rezbarenim ukrasnim okvirom, načinjen je od jednog komada drva koje je općenito u dobrom stanju, izuzev odlomljenih i izgubljenih dijelova okvira te mjestimice prisutne crvotocene. Slikani sloj izведен je kombiniranim tehnikom tempere i uljanog medija na svijetloj, tutkalno-krednoj preparaciji.

Površina slika bila je prekrivena tamnim, potpuno neprozirnim slojem prljavštine, čadi i prašine koji su mjestimice onemogućavali osnovno prepoznavanje naslikanog motiva.

Ispod slojeva nečistoće nalazili su se stariji retuši i preslici koji su nepotrebno prekrivali zone sačuvanog izvornika. Upotreboom reaktivnih kemikalija i sredstava za čišćenje, na nekim je mjestima oštećena i nepovratno uništena izvorna polikromija, osnovna boja, završne lazure i dr. Na tim su dijelovima vidljivi samo ostaci bijele, stanjene preparacije ili drva.

Naslage nečistoće i stari preslici uklonjeni su s površine slikanog sloja i ukrasnih okvira. Oštećenja nastala abrazijom na primjeru način su prekrivena retušem koji rekonstruira nestalu izvornu formu i obnavlja likovnu cijelovitost pojedine slike.

Oštećenja i nedostajući dijelovi ukrasnih okvira rekonstruirani su drvenim, rezbarem aplikacijama te kombinacijom polimentne pozlate i zlata u prahu, a cijela je površina nakon radova zaštićena smolnim lakom. Ikone su nakon dovršetka radova montirane na pripadajuća mjesta na ikonostasu.

p. 1.

Slika 1. Prorok Jakov, stanje tijekom radova

Slika 2. Prorok Jakov, stanje nakon radova

Vinkovci

Hrvatski dom
Metalni arheološki nalazi
Stari vijek
Voditelj programa: Marko Nemeth
Suradnik: Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 2250, ZAGREB, KAMENITA 15
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VINKOVCI

Tijekom 2014. godine provedeni su konzervatorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Vinkovci-Hrvatski dom. Obradeno je 76 predmeta od željeza. Nakon pakiranja u polietilenske mrežice s pripadajućim signaturama, pokrenut je proces uklanjanja soli u sulfitnoj kupki koji je potkraj godine dovršen, a predmeti izvađeni iz kade za

odsoljavanje. Predmeti su osušeni i prepakirani u plastične vrećice. Planiraju se daljnji radovi čišćenja od korozije i površinske zaštite. Svi su radovi popraćeni pisanim i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Sjekira, stanje prije radova

Virje

Volarski breg
 Metalni arheološki nalazi
 Srednji vijek
 Voditelj programa: Mihael Golubić
 Suradnik: Marko Nemeth

BROJ DOSJEA: 739/12, ZAGREB, KAMENITA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S INSTITUTOM ZA ARHEOLOGIJU U ZAGREBU

Tijekom 2014. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Virje-Volarski breg. Dovršeno je konzerviranje i restauriranje devet predmeta. Proveden je proces uklanjanja soli iz željeznih predmeta u sulfitnoj kupki. Željezni predmeti čišćeni su pjeskarenjem i mikromotorom, a zatim konzervirani taninom i *Parawaxom*, dok je za konsolidaciju i rekonstruiranje korištena epoksidna smola s grafitnim

punilom. Brončani predmeti čišćeni su mehanički skalpelom, mikromotorom i ultrazvučnom iglom te tretirani blokatorom korozije benzotriazolom. Površina je zaštićena lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid H80*. Svi su radovi popraćeni pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. go.

Slika 1. Avarske jezičac, stanje nakon radova

Slika 2. Željezni nož, stanje nakon radova

Visoko

Gradišće, utvrda Čanjevo
Srednji vijek / novi vijek
Voditelj programa: Siniša Pamić
Suradnici: Josip Višnjić, Ivica Pleština

BROJ DOSJEA: 1739, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7
PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM VISOKO

Arheološkim istraživanjem provedenim 2014. godine obavljena je jedanaesta arheološka kampanja na srednjovjekovnoj utvrdi Čanjevo. Nastavljeno je istraživanje u sektoru M sa sjeverne strane utvrde, između zidova Z 11 i Z 12 te kule K1. Prilikom istraživanja dokumentirano je više slojeva, ali je pokretni arheološki materijal ostao nepromijenjen. Istraživanja su se provodila u središnjem i istočnom dijelu utvrde. Ovogodišnjim arheološkim istraživanjem definirana je starija faza utvrde, odnosno strukture iz 15. stoljeća. U istočnom dijelu utvrde preostaje istražiti i utvrditi mlađu fazu zidina utvrde iz 16. stoljeća. Tako bi se definirao tlocrt utvrde, no gotovo na cijeloj površini utvrde još ima neistraženih arheoloških slojeva, pa i u sektorima

koji su istraživani ove godine, a buduće kampanje pridonijet će još boljem poznavanju funkciranja utvrde u različitim fazama gradnje i života u njoj.

U istraženim arheološkim slojevima dokumentiranim ovogodišnjom kampanjom pronađen je mnogobrojni pokretni arheološki materijal. Pronađeni su ulomci keramičkih posuda, keramičkih pećnjaka, ulomaka staklenih predmeta, metalnih te koštanih predmeta. Pokretni arheološki materijal vezan za utvrdu pokriva razdoblje od 15. do 18. stoljeća. Osim keramičkog posuđa, pronađeno je nekoliko vojnih predmeta (samostrelna strelica, koplje i puščane kugle te jedna trgovacka plomba).

s. p.

Slika 1. Pogled na utvrdu Čanjevo nakon završenih arheoloških istraživanja 2014. godine

Slika 2. Olovna trgovacka plomba

Vodnjan

Crkva sv. Katarine

Zidne slike

Nepoznati autor, 14. st.

Fresco-secco

Voditeljica programa: Kristina Krulić

Suradnici: Kristina Matković, Nives Jakovina, Marina Fernežir, Mirta Cvetko

BROJ DOSJEA: 2102/1, RIJEKA, UŽARSKA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2014. godini, kao i prethodnih godina, konzervatorsko-restauratorski radovi u crkvi sv. Katarine odnosili su se na otkrivanje srednjovjekovnih zidnih slika. Pokazalo se da su najočuvanije na zidu apside i na dijelu sjevernoga zida, međutim naziru se i na južnom i zapadnom zidu. Na južnom zidu otkriven je dio scene, vjerojatno Posljednje večere, te otvor u zidu (kustodija), kao i ostaci izvornih žbuka u donjim zonama. Radovima u 2014. godini uklonjeni su svi naknadni slojevi žbuka sa zida te je sada potpuno vidljiva očuvanost srednjovjekovnoga slikanog sloja. Scena Posljednje večere slabije je očuvana desno od prozorskog otvora. Žbukani sloj također je prilično oštećen, odnosno sačuvan je u fragmentima koji su većim dijelom (zbog velike količine vlage, statičkih pomaka i drugih uzroka) oslabjeli. Adhezija izvorne žbuke u odnosu na podlogu

je oslabjela, rubovi fragmenata također su vrlo oštećeni, a pretežito debo sloj naknadne žbuke, zbog prejake čvrstoće, također djelomično odvaja izvornik od podloge. Zbog navedenoga, ostaci izvornih žbuka pažljivo su obrubljeni novom vapneno-pješčanom žbukom u omjeru 4:1 (pijesak Jerovec fine granulacije/gašeno vapno). Zbog oslabljene adhezije izvornika i kamenog zida, sačuvani fragmenti žbuka konsolidirani su injektiranjem smjese PLM-a (CTS). Ovogodišnjim radovima potpuno su se uklonile naknadne žbuke i u većoj mjeri slojevi naknadnih naliča s izvornog oslika na južnom zidu pa je sada posve vidljiva očuvanost izvornika. Pretpostavlja se da je unutar apside donja zona zida slabije očuvana od gornje zone, a zidni oslik nazire se i na djelomično očišćenim područjima zapadnoga zida.

k. k.

Slika 1. Južni zid crkve prije radova

Slika 2. Detalj južnog zida nakon radova

Vodnjan

Župna crkva sv. Blaža
 Prizori iz života blaženog Leona Bemba
 Lazzaro Bastiani, 14. st.
 Tempera, drvo, 75 x 164 cm
 Voditeljica programa: Nelka Bakliža
 Suradnica: Irina Šadura

BROJ DOSJEA: 2549, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U Zbirci crkvene umjetnosti u vodnjanskoj crkvi sv. Blaža čuvaju se dvije slike koje potječu iz crkve S. Lorenzo u Veneciji: tabla iz 1321. godine Paola Veneziana s prikazom bl. Leona Bemba i njegina kopija iz kasnog 15. stoljeća koja se smatra djelom Lazzara Bastianija. Složena priča o nastanku i funkciji navedenih slika bila je često predmetom istraživanja i opisana je u brojnoj literaturi. Za pouzdane zaključke trebat će još temeljiti istražiti povijesne podatke te odrediti vrijeme nastanka ukrasnog okvira Bastianijeve slike. Za razliku od Venezianove slike, gdje su scene čuda komponirane jedna iznad druge oko središnjeg prikaza sveca, na Bastianijevu su triptihu postavljene horizontalno. Prema povijesnim podacima, moći blaženika čuvane su u drvenoj oslikanoj škrinji. Stoga je moguće da je Venezianova slika bila poklopac škrinje, dok je novi Bastianijev oslik bio prednja strana okrenuta vjernicima. Izvornik i kopija nalaze se u Vodnjanu od 1818. godine, a poklon su vodnjanskoj crkvi kolecionara Gaetana Grezlera. Tijekom 2012. nakon povrata slike s izložbe u Klovićevim dvorima u sklopu programa hitnih intervencija HRZ-a, na triptihu su provedeni radovi fiksiranja trusnih slojeva boje i preparacije te konzervatorska istraživanja (UV, IC snimanje). Za izradu nosioca upotrijebljena je daska drveta

topole oko 1,5 cm debljine koja je iskrojena u tri dijela. S lica su bile vidljive vodoravne pukotine u nosiocu nastale usred rasušivanja. Površina oslika bila je prekrivena slojem jako potamnjelog smeđeg laka s vidljivim alteriralim retušem. Ukrasni okvir izrađen je u 19. stoljeću, profiliran je i pozlaćen te je u dobrom stanju s manjim oštećenjima podloge i boje.

U 2013. izvedeni su cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na triptihu, a početkom 2014. i na ukrasnom okviru. S površine oslika uklonjeni su slojevi potamnjelog laka, starih retuša i preslika. Oštećenja u sloju podloge i boje zatvorena su celuloznim kitom te nakon obrade podložena tonski temperom. Nakon lakiranja mastiks lakom, završni retuš izведен je lazurno, pigmentima u smolnom mediju. Slika je potom zaštitno lakirana. Na ukrasnom okviru su uklonjene površinske nečistoće, a manja oštećenja zapunjena su kredom i retuširana zlatom u prahu. Na okvir je na kraju nanesen zaštitni sloj laka. Slike su montirane u ukrasni okvir i predela je pohranjena u posebno izrađen drveni sanduk. Povrat umjetnine vlasniku planira se tijekom 2015. godine.

n. b., i. š.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Vukovar

Gradski muzej Vukovar

1. Pejzaž u snijegu, Dragutin Ančić, 20. st., papir, tempera, 60 x 42 cm
2. Pejzaž, Mira Marochino-Majer, 1946., papir, akvarel, 23 x 31 cm
3. Glava lijepo žene, Julije Meissner, oko 1950., papir, smeđa kreda, 33 x 24 cm
4. Kod čašice, Miron Makanec, 1943., papir, ulje, 67 x 55 cm
5. Jutro na Mrežnici, Anka Krizmanić, 1946., papir, pastela, 41,5 x 61 cm
6. Desetkovani grad, Alfred Pal, 1963., papir, kombinirana tehnika tempere i rastopljenog voska, 33,5 x 35,5 cm
7. Apstraktna kompozicija, Alfred Pal, 1960., ljepenka, kombinirana tehnika tempere i rastopljenog voska, 98 x 69 cm
8. Bobota, Gabriel Homer, 1814., papir, akvarel, crni tuš, tuš u boji, 32 x 50 cm
9. Bogdanovci, Gabriel Homer, prva četvrtina 19. st., papir, akvarel, crni tuš, tuš u boji, 32 x 49,5 cm
10. Čakovci, Gabriel Homer, 19. st., papir, akvarel, crni tuš, tuš u boji, 32 x 49,5 cm
11. Mohovo, Gabriel Homer, 19. st., papir, akvarel, crni tuš, tuš u boji, 32 x 50 cm
12. Novak, Gabriel Homer, 19. st., papir, akvarel, crni tuš, tuš u boji, 32 x 49,5 cm
13. Opatovac, Gabriel Homer, 19. st., papir, akvarel, crni tuš, tuš u boji, 32 x 50 cm
14. Pačetin, Gabriel Homer, 19. st., papir, akvarel, crni tuš, tuš u boji, 32 x 50 cm

Voditeljica programa: Daniela Ratkajec

Suradnici: Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 8349 (1), 8350 (2), 8351 (3), 8352 (4), 8353 (5), 8354 (6), 8355 (7), 8356 (8), 8357 (9), 8358 (10), 8359 (11),
8360 (12), 8361 (13), 8362 (14), ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program vezan uz predmete na papiru iz Gradskog muzeja Vukovar u 2014. godini obuhvatio je sedam crteža iz Zbirke Bauer i sedam karata iz Kulturno-povijesne zbirke. Autori odabranih crteža iz Zbirke Bauer su hrvatski umjetnici sredine 20. stoljeća, a tematike raznorodne: pejzaž, apstrakcije, interijer i portret. Umjetnine su izvedene različitim tehnikama - od smeđe krede, pastela, akvarela, tempere i uljane boje na papiru do kombiniranih tehnika tempere i rastopljenog voska na papiru i ljepenci.

Sedam karata vukovarskih feuda iz Kulturno-povijesne zbirke prikazuju vukovarsko vlastelinstvo grofova Eltz u 19. stoljeću (Bobota, Bogdanovci, Čakovci, Mohovo, Novak, Opatovac, Pačetin). Zanimljivost karata su natpisi

s podacima o pojedinom vlastelinstvu, koji se nalaze ili u lijevom donjem ili desnom gornjem kutu karte. Svaki od tih natpisa smješten je u drukčiji okvir, katkad je to rokokoo kartuša, katkad devetnaestostoljetni kutni okviri s antičkim reminiscencijama, a katkad svitak s podacima o vlastelinstvu. Karte su izvedene kombiniranim tehnikama: akvarel, crni tuš i tuš u boji na ručno izrađenom papirnatom nosiocu. Autor karata je Gabriel Homer, geometar grofa Eltza.

Na umjetninama su zatečena mehanička oštećenja te oštećenja nastala utjecajem vlage i mikroorganizama, oksidacijskih procesa i neodgovarajuće opreme, kao i oštećenja od poslijedica primjene samoljepivih traka, ta-

loženja površinske nečistoće i formiranja mrlja različitog porijekla. Od mehaničkih oštećenja uglavnom su bile prisutne višestruke poderotine te manji nedostajući dijelovi. Na karti Mohovo zatečena su mehanička oštećenja u vidu sitnih nizanih perforacija koje prate određene dijelove na prikazima vlastelinstava. Perforacije su vjerojatno nastale kasnijim pokušajem kopiranja karte. Mjestimična površinska oštećenja slikanog sloja zatečena su na djelu Apstraktna kompozicija te na karti Mohovo. Papirnati nosioci većine djela bili su krti i požutjeli. Mrlje različitog porijekla zatečene su na pojedinim kartama, dok su crvenkaste mrlje (foxing) zatečene na akvarelu Pejzaž koji je bio podlijepljjen unutar kartonske opreme - podloge s poledine i paspartua s prednje strane. Na isti je način bio podlijepljjen i crtež Glava lijepe žene. Mrlje nastale od posljedica djelovanja mikroorganizama zbog dugotrajne pohrane u vlažnim uvjetima u vrijeme ratnog razaranja zatečene su na poledini slike Desetkovani grad. Na nefiksiranom pastelu Jutro na Mrežnici na poledini uz gornju marginu papirnatog nosioca zatečeni su fragmenti piktrake, postavljene vjerojatno zato da bi se prikrite sitne perforacije i male poderotine nastale tijekom izlaganja ili pohrane djela.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na svih četrnaest umjetnina započeti su izradom dokumentacije zatečenog stanja. Izmjerena je pH-vrijednost papirnatog nosioca; dobivene vrijednosti iznosile su od 4,5 do 6,19, što upućuje na blažu kiselost. Uklonjena je neodgovarajuća, kisela oprema i papirnata podloga od kartona ili strojno izrađenih papira veće gramature te neodgovarajućih paspartua i lesnitih ploča. Uklanjanje je izvedeno postupno, ovlaživanjem te raslojavanjem slojeva kartona

sve do izvornika. S obzirom na to da su neka djela pretrpjela izrazita oštećenja tijekom ratnih razaranja i tijekom pohrane u neprimjerenim uvjetima, kao što su dvije slike Alfreda Pala, proces uklanjanja zatečene opreme izведен je vlaženjem gelom *Agar-agar*. Na svim je umjetninama izvedeno suho čišćenje prednje strane i poledine kistom za opravšivanje, restauratorske brisače gumice i brisaćeg sredstva u prahu. Na djelima A. Pala provedena je i dezinfekcija, posebno na poledini papirnatog nosioca, zbog prisutnosti mikroorganizama. Mokro čišćenje izvedeno je na umjetninama stabilnog slikanog sloja, uranjanjem djela u otopinu destilirane vode i etanola. Neutralizacija papirnatih nosilaca umjetnina sa stabilnim slikanim slojem izvedena je otopinom destilirane vode i kalcijeva hidroksida, a kod ostalih je upotrijebljena otopina *Bookkeeper*. Vodene mrlje, mrlje od masnoća i sl. tretirane su u otopini destilirane vode i etanola, odnosno kalcijeva hidroksida te dodatno celuloznim ljepilom tijekom mokrog čišćenja. Umjetnine osjetljivih tehnika tretirane su na usisnom stolu, djelomično, kapanjem kalcijeva hidroksida ili odgovarajućeg otapala na najtvrdokornije mrlje. Mehanička oštećenja u obliku poderotina, pregiba, nedostajućih dijelova papirnatog nosioca konsolidirana su japanskim papirom *Bib Tengujo* (12/m², pH 6,8), dok su rekonstrukcije nedostajućih dijelova izvedene japanskim papirom *Sekishu Shi* (31g/m², pH 7,2) uz upotrebu celuloznog ljepila *Tylose MH300*. Deformirani papirnati nosilac izravnat je dodatnim vlaženjem i pritiskom unutar hidraulične preše. Potom je izveden retuš oštećenog crtanog ili slikanog sloja. Umjetnine su položene unutar opreme za pohranu od pH neutralnog kartona i vraćene vlasniku.

d. r., m. b.

Slika 1. *Desetkovani grad*, stanje prije radova

Slika 2. *Desetkovani grad*, stanje nakon radova

Slika 3. *Novak*, stanje prije radova

Slika 4. *Novak*, stanje nakon radova

Vukovar

Gradski muzej Vukovar

1. Portret grofice Saracini, Filip Konrad, 1917., ulje na platnu, 68,4 x 53,8 cm
2. Slikar Didek Zoran sa slikarskim štafelajem (Slikar Likan), Gabrijel Stupica, 1940., ulje na platnu, 85,2 x 66,8 cm
3. Plava žena - portret glumice (Elizabeta Thiel rođ. Viszy, pl. Paczolay), Ivo Auer, 1942., ulje na platnu, 93,6 x 63,9 cm
4. Bijeda, Joseph Wanot, prva polovica 20. st., ulje na platnu, 46,7 x 36,1 cm
5. Portret supruge ugostitelja Marije Najpar, Ferdinand Behrens, 19. st., ulje na platnu, 68,7 x 55 cm
6. Autoportret podžupana Jana (Ivana) Dubrovaya, nepoznati autor, 1848., ulje na platnu, 75 x 57,5 cm
7. Portret Regine Landesmann, Franz Haller, 1861., ulje na platnu, 65,8 x 53 cm
8. Portret supruge Mostara Benko, nepoznati autor, 1808., ulje na platnu, 55,5 x 45 cm

Voditeljica programa: Magdalena Vlaho

Suradnici: Marko Begović, Sanda Milošević, Mirela Mateljak, Nikolina Oštarijaš, Jurica Škudar, Dragutin Furdi

BROJ DOSJEA: 8335 (1), 8334 (2), 8333 (3), 8332 (4), 8481 (5), 8483 (6), 8480 (7), 8482 (8), ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine izведен je cjelokupan konzervatorsko-restauratorski zahvat na četiri slike i tri ukrasna okvira iz Povijesne zbirke te na četiri slike i dva ukrasna okvira iz Zbirke Bauer Gradskega muzeja Vukovar.

Prvi korak u konzervatorsko-restauratorskom zahvatu bio je konsolidacija slikanog sloja na svim slikama kako bi se učvrstile sve nestabilne zone. S njihove su površine uklonjeni slojevi prljavštine, preslika i potamnjelog laka. Nakon rekonstrukcije nosioca, slike su izravnate i dublirane na novo platno, izuzev slika broj 1 i 3 na kojima su prošireni rubovi dodavanjem traka novoga platna (*striplining*). Rekonstrukcija slikanog sloja izvedena je akvarelom i smolnim bojama i slike su na kraju lakirane.

Ukrasni okviri konsolidirani su u stolarskoj radionici te su rekonstruirani nedostajući dijelovi na mjestima oštećenja. Nakon podslika i izolacije, na tim je mjestima i rekonstruirana pozlata. Okviri su završno zaštićeni slojem laka. Slika broj 3 u Muzeju je bilježena pod nazivom *Plava žena*. Tijekom 2014. godine, unuka portretirane žene donijela je

u Muzej fotografiju koja prikazuje isti portret s izvornim ukrasnim okvirom. Ime portretirane žene je Elizabeta Thiel rođ. Viszy, pl. Paczolay. Slika je portret starije žene u sjedećem položaju, ispred svijetle pozadine. Odjevena je u svečaniju haljinu žuto-zelenih tonova i ogrnuta tamnosivim svilenim ogrtićem. Ruke su joj prekrižene u krilu, a na desnoj ruci nosi prsten i bogatu zlatnu narukvicu. Slikani sloj imao je nekoliko perforacija od zakucanih čavlića koji su oštetili platno, preparaciju i slikani sloj. Naime, slika je bila pričvršćena za nepripadajući ukrasni okvir čavlima, čime je format slike smanjen za oko sedam centimetara sa svake strane. To napinjanje uzrokovalo je dodatna oštećenja koja su sanirana tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova.

Portret supruge ugostitelja Marije Najpar vrlo je realističan prikaz starije žene odjevene u tamnozelenu košulju s bogatim ornamentom. Kosa joj je podignuta na vrh glave, ima izražajne zelene oči, nosi naušnice, a obrazu su joj rumeni. Posebno zahtjevnim pokazali su se radovi uklanja-

nja neprimjerenog preslika u zonama oštećenja izvornika. Na tim je mjestima preslik nanesen neposredno preko oštećenja bez prethodnog polaganja sloja preparacije, a ponegdje je prekrivao i dijelove izvornika. Zbog krtosti nečistoće, preslika i laka, postupak restauracije bio je zahtjevan i dugotrajan.

Na platnu formata vertikalno položenog pravokutnika, na tamnoj pozadini, naslikan je *Portret podžupana Jana (Ivana) Dubrovaya*, zamišljena pogleda u daljinu. Slika ima raspon tonova od svijetlog okera do tamnosmeđeg. Podžupan ima crnu bradu i brkove te tamne oči, što je

u kontrastu sa svijetlim inkarnatom, odjeven je u teški tamnosmeđi kaput na kojem su trakaste aplikacije zlatnog tona na mjestima dugmadi, oko vrata i na rukavu. Promatranjem pod UV svjetлом, ustanovljeno je da je u prethodnoj intervenciji uklonjen lak samo u središnjem dijelu slike te je slika ponovno lakirana u cijelosti. Slojevi laka su bili nejednolike debljine na slikanom sloju te se njegovom uklanjanju moralo pristupiti uz pomoć rupčića impregniranih gelom.

m. v., s. m.

Slika 1. *Marija Najpar*, stanje prije radova

Slika 2. *Marija Najpar*, stanje nakon radova

Slika 3. *Plava žena*, stanje prije radova

Slika 4. *Plava žena*, stanje nakon radova

Vukovoj

Kapela sv. Vuka
 Krštenje Kristovo
 Nepoznati slikar, 1674. - 1729.
 Ulje na platnu, 86 x 56 cm
 Voditeljica programa: Melania Sloboda
 Suradnici: Dragutin Furdi, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 7759, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Krštenje Kristovo s atike bočnog oltara Blažene Djeljice Marije okvirno se može datirati između 1674., kad je postavljen prvotni bočni oltar sv. Marije, i 1729. godine, kad je zamijenjen novim oltarom. Ovaj oltar i njegovi kipovi potječu iz radionice varaždinskog kipara Ivana Adama Rosembergera, a autor slike *Krštenje Kristovo* nije poznat.

Prikaz je smješten u bujno raslinje koje okružuje likove u trenutku kada sv. Ivan Krstitelj na rijeci Jordan krsti Krista, polijevajući ga svetom vodom iz školjke. Krist stoji u rijeci, sv. Ivan Krstitelj na obali, a Duh Sveti u vidu goluba u vrhu je piramidalne kompozicije.

Slikani sloj bio je potpuno prekriven debelom površinskom nečistoćom i pulverziranim lakom, pa je prizor na slici bio jedva vidljiv. Uočene su i naslage zidne boje koje su vjerojatno nastale tijekom nedavne obnove crkve. Platno se tijekom vremena izvjesilo i deformiralo. Donji rub platna je bio iskidan, a tkanje istanjeno, rijetko i trulo. Stanje nosioca utjecalo je i na slikani sloj i preparaciju. Popustilo je vezivo pa je boja počela otpucavati i otpadati. U središnjem gornjem dijelu i u donjem lijevom kutu slike nedostajala su velika područja slikanog sloja i preparacije. Prije početka čišćenja izvedeni su testovi topivosti starog laka, a zatim sonde čišćenja površinskih naslaga i starog laka. Tijekom čišćenja uočeni su preslici s lijeve i desne strane likova te u gornjem području slike, što je potvrđeno UV i IR analizom. Nakon čišćenja, rekonstruiran je iskidani donji dio slike dodavanjem odgovarajućeg platna. Nedostajući slikani sloj rekonstruiran je kitom. Nakon toga slika je dublirana na novo laneno platno te je napeta na novi drveni podokvir. Retuš je izведен podlaganjem u gvašu, a završni sloj smolnim lakirnim bojama. Slika je lakirana završnim lakom i pohranjena. Istovremeno, restauriran je ukrasni okvir koji je dio arhitekture oltara. Ostatak oltara se još restaurira, tako da će slika biti vraćena u crkvu nakon cjelokupne obnove oltara.

m. s., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova, snimka pod kosim svjetлом

Slika 2. Stanje nakon radova

Zadar

Crkva sv. Frane
 Ophodno raspelo
 Nepoznati autor, 16. st.
 Srebrni pozlaćeni lim, iskucano cizelirano srebro na drvenom nosiocu, 58 x 27,5 cm
 Voditelj programa: Aleksandar Kotlar

BROJ DOSJEA: 211/5, ZADAR, BEDEMI ZADARSKIH POBUNA B.B.

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Križ je smješten u crkvi, u svetišnom dijelu uz novi oltar. Na aversu je prikazan Raspeti Krist, u trilobima ga s lijeve i s desne strane okružuju Marija i sv. Ivan ev., dok je u vrhu orao kao simbol evanđelista Ivana, a u dnu sv. Frane. Na reversu, u središtu se nalazi Bogorodica s Djetetom, koju nadvisuje Bog Otac; u dnu je andeo, simbol evanđelista Mateja, dok su lijevo i desno postavljeni krilati lav i krilati bik kao simboli evanđelista Marka i Luke. Pločica s krilatim bikom, simbolom evanđelista Luke, čuva se u sakristijskom ormaru.

Utvrđeno je da je tijekom recentne nestrucne intervencije na ophodnom raspelu zamijenjen nosilac i da je izvorna bočna ukrasna traka zamijenjena neprimjerrenom pozlaćenom papirnatom trakom. Izvorna traka naknadno je pronađena.

Na metalnom oplošju uočene su pukotine i oštećenja mehaničkog porijekla. Na površini je bio očit sloj nečistoće i oksidacije.

Ophodno raspelo dopremljeno je u radionicu, pregledano i dokumentirano. Najprije su metalni dijelovi raspela odvojeni od drvenog nosioca. Čišćenje svih dijelova metalnog oplošja i izvorne bočne trake izvedeno je nakon analize oksidacija i nečistoća. Izrađen je novi drveni nosilac od laminiranog drva te srebrni čavlići raznih dimenzija. Uslijedilo je poliranje i površinska zaštita metalnih dijelova. U završnoj fazi montirana je bočna ukrasna traka, a zatim i oplošje i nodus.

a. k.

Slika 1. Avers, stanje prije radova

Slika 2. Revers, stanje prije radova

Slika 3. Avers, stanje nakon radova

Slika 4. Revers, stanje nakon radova

Zadar

Crkva sv. Ivana Krstitelja

Korpus Krista

Nepoznati autor, 18./19. st.

Drvo, polikromija, 111 x 105 x 20 cm

Voditelj programa: Šime Vitori

BROJ DOSJEA: 2207/1, ZADAR, BEDEMI ZADARSKIH POBUNA B.B.

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Skulptura raspetog Krista zatečena je rastavljena u nekoliko dijelova. Glava, torzo, perizoma i noge izvedeni su od jednog komada drva, dok su ruke, bočni nabori perizome i trnje krune izrađeni u dijelovima te aplicirani u cjelinu. Skulptura je u nekoliko navrata preslikavana: sondiranjem su utvrđena najmanje četiri sloja boje. Postavljen na križ, korpus je visio nagnut prema naprijed, tako da je veći dio težišta bio na spojevima i dlanovima ruku koji su s vremenom popustili.

Tijekom 2012. godine evidentirana su oštećenja na svim slojevima umjetnine. Drvo je bilo zahvaćeno visokim stupnjem crvotočine, nestabilno, oštećeno i s nedostacima više slojeva polikromije. Demontirani su neadekvatno aplicirani i nestabilni dijelovi (ruke, nabori perizome na bokovima), zakucani velikim željeznim čavlima, koji su uklonjeni. Veća mehanička oštećenja drvene osnove u vidu napuknuća u predjelu perizome i na dijelu Kristove glave su sanirana. Crvotočni dijelovi klinova spojeva ruku su uklonjeni, a na njihova mjesta postavljeni su novi. Spojevi oštećeni crvotočinom konsolidirani su i pripremljeni za lijepljenje ruku uz tijelo. Nedostajući dijelovi (prsti šaka i stopala) su rekonstruirani.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Ugrađeni su novi trnovi u Kristovu krunu. Oštećenja od crvotočine natopljena su sredstvom za konsolidaciju te ispunjena punilom. Provedeno je ispitivanje polikromije uz više sondi na različitim dijelovima drva, utvrđeno je stanje i zastupljenost slojeva. Izvorni sloj vrlo je oštećen, tvrd i lomljiv; odvaja se od drva te osipa zajedno s preslicima. Izvorni sloj i preslik slični su po načinu izvedbe i nijansi boje, pa je prihvaćena mogućnost uklanjanja samo površinskog, najrecentnijeg preslika. Nakon njegova uklanjanja, obavljena je konsolidacija drva. Oštećenja i nedostaci drvene mase ispunjeni su i izravnati aralditnom masom. Kitiranje oštećenja izvedeno je postavljanjem tutkalno-kredne osnove koja je nanesena na sve površine na kojima nedostaje slikani sloj, te na rekonstruirane dijelove. Postupak nanošenja izведен je višeslojno radi postizanja debljine u razini izvornoga sloja. Nanesena osnova obrađena je izravnavanjem. Retuš je izведен akvarelnim bojama u prvoj fazi te u završnom sloju lakirnim bojama. Izrađen je novi drveni križ na koji je korpus postavljen.

š. v.

Zadar

Crkva sv. Krševana

Zidne slike

Srednji vijek

Voditelj programa: Ivan Srša

BROJ DOSJEA: 358/1, ZAGREB, RADIĆEVA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2014. godini na zidu, neposredno do apside u sjevernom brodu, dovršena je integracija žbuke na mjestima na kojima je u cijelosti stradao slikani sloj. Najvećim dijelom s prijašnje restauratorske žbuke, stavljeni pedesetih godina 20. stoljeća, hrapavljenjem je uklonjen površinski sloj, koji je potom ožbukan tankim slojem vapnene žbuke. Nakon što su usisavanjem uklonjene prašina i čestice stare žbuke, površina je namočena destiliranom vodom i premazana vapnenim mljekom. Tanki završni sloj vapnene žbuke, kojim su prekrivene praznine, napravljen od gašenoga vapna, riječnoga pijeska, mramornoga brašna i praha od opeke, nanesen je zidarskom žlicom i zaglađen drvenom gladilicom. Žbukanje je izvedeno u *pontatama*, slijedeći njihov izvorni položaj. Nakon sušenja žbuke, s njezine je površine uklonjen vapneni film.

Slika 1. Zidna slika nakon radova

U donjem dijelu zida starija restauratorska žbuka, koja je stradala od vlage i soli, uklonjena je u cijelosti, a zid i reške u kamenoj građi prije nanošenja nove žbuke očišćene su i premazane vapnenim mljekom. Prvi sloj žbuke napravljen je od drobljene opeke i gašenoga vapna, a završni je sloj izведен istom žbukom i postupkom kao i u gornjim dijelovima zida.

Na kraju su, razvodnjrenom bojom, rekonstruirani položaji razdjelnih traka među naslikanim scenama. Pigmenti u prahu namočeni su u bistroj vapnenoj vodi, a razvodnjena boja nanesena je na prethodno nacrtanim položajima razdjelnih traka.

i. sr.

Zadar

Crkva sv. Nikole

Antika / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Ivica Pleština

Suradnik: Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 759/5, SVETVINČENAT, JURŠIĆI 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MCPA ZADAR

Zbog pripreme projektne dokumentacije za uređenje prostora crkve sv. Nikole u Zadru tijekom 2014. godine predviđena je provedba arheoloških istraživanja na prostoru i u okolini objekta. Nositelj projekta je Međunarodni centar za podvodnu arheologiju u Zadru koji je sklopio ugovor s Hrvatskim restauratorskim zavodom za sudjelovanje arheologa HRZ-a te izradu nacrtnе dokumentacije. Istraživanja su trajala od 3. do 19. srpnja 2014., u kojima su sudjelovali i arheolozi Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Pronađeni nepokretni nalazi, kao i arheološki slojevi, dokumentirani su opsežnom fotografskom i nacrtnom dokumentacijom te geodetskom snimkom s totalnom stanicom Nikon NPL-352. Nakon obrade podataka, izrađena je nacrtna dokumentacija s prikazom svih presjeka i tlocrta istraženih sondi pozicioniranih na postojećoj geodetskoj podlozi, što je bio i cilj sudjelovanja arheologa HRZ-a.

t. pe.

Slika 1. Pogled na istraženi zid crkve

Slika 2. Crtanje zida crkve

Zadar

Samostan sv. Frane
 Zidne slike u refektoriju
 Srednji vijek
 Voditelj programa: Ivan Srša

BROJ DOSJEA: 211/2 ZAGREB, RADIĆEVA 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zidna slika *Posljednja večera*, koja se proteže cijelom širinom sjevernoga zida refektorija, očišćena je od prašine. Praznine u nosiocu slikanog sloja (*intonaco*) zapunjene su vapnenom žbukom te je djelomice izvedena integracija slikanog sloja. Čišćenje na slikanom dijelu obavljeno je kistom, u praznimama *Wishab* spužvom, a uklanjanje grudica naknadne

žbuke i boje skalpelom. Praznine su ožbukane vapnenom žbukom s dodatkom mramornog praha i praha od opeke te su zaglađene drvenom gladilicom koja je oponašala izvornu površinu žbuke. Na mjestima na kojima su konture likova bile prepoznatljive i dovoljno čitljive, provedena je djelomična integracija slikanog sloja.

i. sr.

Slika 1. *Posljednja večera*, detalj, stanje prije radova

Slika 2. *Posljednja večera*, detalj, stanje nakon radova

Zadar

Stalna izložba crkvene umjetnosti

Ophodni križ relikvijar

Zadarska zlatarska radionica, 14. st.

Drvo, srebro, bakar, iskucavanje, lijevanje, pozlata, kristal, staklena pasta, poludrago kamenje, 58 x 32,5 cm

Voditelj programa: Aleksandar Kotlar

Suradnik: Tomislav Grzunov

BROJ DOSJEA: 1751/15, ZADAR, BEDEMI ZADARSKIH POBUNA B.B.

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ophodni križ relikvijar iz župne crkve sv. Tome u Tkonu učvršćen je na kratki cilindrični nosač s bakrenom jabolkom u obliku kugle. Na križištu aversa postavljeno je lijevano Raspeće s titulusom. Na krakovima, koji završavaju trolistima, raspoređene su okrugle kasete za relikvije pokrivene kristalom. Na okomici je ukupno šest kasete, od kojih je jedna pravokutna, a na anteni su četiri. Isti raspored kasete je i na reversu, ali je na mjestu pravokutne ovalna kaseteta, dok je u križištu još jedna. Trolisti i križišta dodatno su ukrašeni ukrasima od staklene paste i poludragog kamenja. Rubne ukrasne trake ukrašene su motivom pravokutnika s dijagonalama. Pretpostavlja se da je križ izvorno pripadao benediktinskom samostanu sv. Kuzme i Damjana u Tkonu, ukinutom u 19. stoljeću. Drveni je nosilac bio slomljen u zoni spajanja čvora i križa. Metalno oplošje višestruko je bilo oštećeno - iskrivljeno, s lomovima i pukotinama. Oštećenja na križu sanirana su još u prošlosti. Nedostajući dio trolisnog završetka donjeg kraka na aversu u prijašnjem je neadekvatnom zahvatu bio nadomješten bakrenim limom, što se vizualno nije uklapalo u cjelinu. Pojedini segmenti izvorne bočne trake bili su očuvani, a na mjestima na kojima je nedostajala bila je zamijenjena bakrenom trakom. Cijela površina metalnog oplošja bila je prekrivena oksidacijom visokog stupnja. Nedostajalo je pojedinačno dragi kamenje koje je

nosačima povezano s oplošjem. Nedostajala su i neka stakla zaštite relikvija. Čvor križa s pripadajućim drškom također je bio vrlo teško oštećen, s nizom udubljenja i pukotina. Tijekom 2013. godine prva faza zahvata obuhvatila je skidanje metalnog oplošja pričvršćenog na drveni nosilac te demontiranje nodusa i drška križa. Uklonjena je bočna ukrasna traka s nosiocu te naknadno dodani dijelovi u prethodnom zahvatu. Uslijedila je konsolidacija drvenog nosiocu da bi se spriječilo daljnje propadanje. Metalno oplošje položeno je u kadu s destiliranim vodom radi uklanjanja soli koje su se pojavile tijekom procesa oksidacije. Tijekom 2014. godine izvedeno je izravnavanje „na hladno i toplo“, uz pomoć prese, čekića i preko kože i pijeska. Svi su dijelovi križa nakon analize oksidacija i nečistoča očišćeni. Od oblikovanog pa pozlaćenog srebrnog lima izrađeni su nedostajući dijelovi metalnog oplošja. Prema izvornim dijelovima bočne trake izrađeni su novi dijelovi. Od srebrne žice izrađeni su i čavlići raznih dimenzija. Traka je montirana polaganim profiliranjem drvenim alatom i čavlićima. Montaža je izvedena prema nacrtu na drvenom nosiocu, stegačima, a potom čavlićima. Stakalca su montirana na metalno oplošje. Potom je površina ispolirana specifičnim alatkama.

a. k.

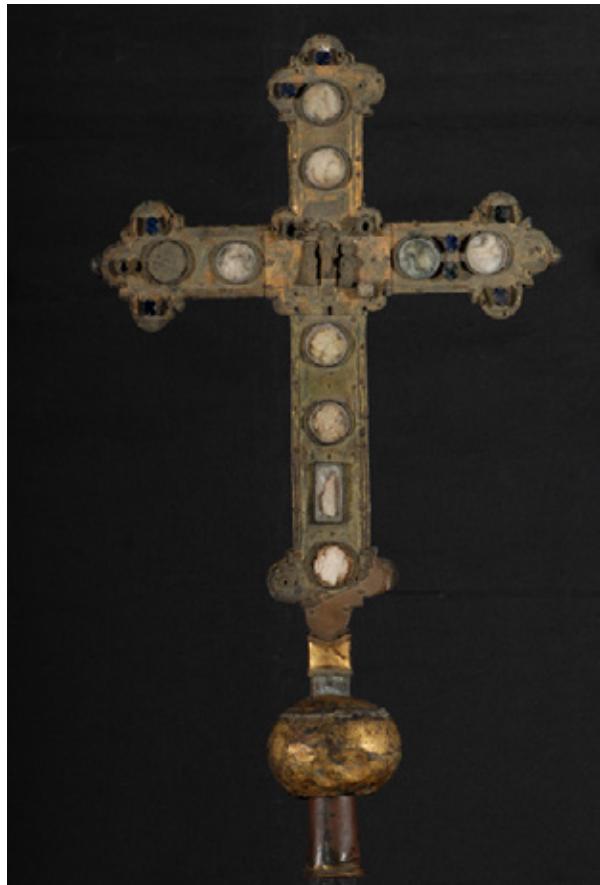
Slika 1. Avers raspela, stanje prije radova

Slika 2. Revers raspela, stanje prije radova

Slika 3. Avers raspela, stanje nakon radova

Slika 4. Revers raspela, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Zadar

Zadarska nadbiskupija, Ordinarijat

1. Kazula, nepoznati autor, 1760.-1765., svileni brokat, pozlaćene trake, pamučni saten, 69,5 x 107 cm
2. Suncobran, nepoznati autor, svileni broširani saten, svileno platno, svilene rese i pozlaćeno drvo, 1790., 74 x 125 cm
3. Velum, nepoznati autor, 1760.-1765., svileni brokat, pozlaćena čipka, svileni taft, 55 x 56,5 cm

Voditeljice radova: Bernarda Rundek Franić, Sandra Lucić Vujičić

Suradnici: Ana Marija Franić, Olgica Mileusnić, Mirjana Bošnjak, Vlasta Bošnjak, Branka Regović, Gordana Car, Katija Hrepić, Suzana Kallay, Marta Budicin, Domagoj Mudronja, Margareta Klofutar

BROJ DOSJEA: 7735 (1), 7736 (2), 7737 (3), ZAGREB, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kazula (inv. br. M-T 18/02-240a) i velum (inv. br. VT 18/02-240b) dio su misnog ornata u vlasništvu župe Uzašašća Gospodinova u Pakoštanima, pohranjenog u Zbirci teština Ordinarijata Zadarske nadbiskupije. Glavna tkanina kazule i veluma je brokat florealnog uzorka s podlogom izrađenom u taft tkanju. Vrijugave „S“ rokoko trake protežu se uzduž predmeta, a iz krajeva traka izlaze kitice većeg crvenkastog i sitnog plavog cvijeća. Po površini glavne tkanine između vitica slobodno su raspoređene kitice crvenih i bijelih cvjetova zlatnih tučaka. Podloga tkanine nekada je bila ukrašena i gusto postavljenim efektivnim posrebrenim potkama koje se danas zatjeću samo u tragovima. Na kazuli su zatečene tri vrste pozlaćenih tkanih traka. Oko vratnog izreza je pozlaćena traka širine tri centimetra s biljnim motivima u tkanju (šesterolatični stilizirani cvjetovi i listovi). Trake koje imitiraju križ sprijeda i straga te prekrivaju poprečni spoj prednjeg i stražnjeg dijela tkane su od pozlaćenih niti. U tkanju im se vide biljni stilizirani motivi dvostrukih ljiljana i listova. Na svim rubovima predmeta postavljena je pozlaćena traka s motivom lišća i dvostrukog ljiljana. Središnje polje prednje i stražnje strane kazule ojačano je lanenom međupodstavom. Podstava kazule je izrađena od dviju vrsta crvenkasto-smeđih pamučnih satena. Podstava veluma je tamnocrveni svileni taft, a uokviruje ga lepezasta čipka izrađena od pozlaćenih niti i lamele.

Suncobran (inv. br. U-T 18/1-083) izrađen je od svilene tkanine satenskog tkanja u podlozi. Raznobojne efektne potke u tkanju tvore različite biljne i životinjske motive te prikaze mrtve prirode. Podstava je svilena tkanina bež boje u platno vezu s plavkastim nitima osnove i potke koje tvore karirani uzorak. Rub i vrh suncobrana ukrašeni su

žutom svilrenom trakom s kićankama. Tkanine suncobrana razapete su na drvenu konstrukciju od deset drvenih letvica i štapa u sredini na kojem je drveni mehanizam za otvaranje/zatvaranje. Zadebljanje u obliku drvenog prstena nalazi se pri dnu štapa i služi kao graničnik. Dio drvenog kostura u koji su usaćene manje i veće drvene letvice i vrh su pozlaćeni. Ostatak drvene konstrukcije obojen je crvenom, temeljnom bojom. Suncobranu nedostaju držak i vrh.

Oštećenja tkanina, traka, čipke i drvene konstrukcije suncobrana nastala su tijekom upotrebe, neodgovarajuće pohrane i utjecajem povijesnih intervencija. Svi predmeti prekriveni su slojem prašine. Glavna tkanina i rese suncobrana su izbljedjeli boja, a na njima se zatječe manji broj mrlja nepoznatog porijekla. Na području vratnog izreza stražnje strane kazule nađene su masne mrlje, a na srednjem dijelu prednje strane vide se mrlje nepoznatog porijekla koje su utjecale na znatnu degradaciju glavne tkanine. Raznovrsne trake i čipka od pozlaćenih niti te posrebrene lamele tkanine prekrivene su slojem oksida. Kazula je vjerojatno u nekom trenutku bila pohranjena u uvjetima vrlo visoke vlažnosti zraka ili je oprana (posljedica toga je otpuštanje ljubičasto-crvenog i crveno-smeđeg bojila s motiva na okolne dijelove, što je naročito vidljivo na prednjoj strani).

Nedostaje konac u spoju krojnih dijelova prednje strane i u spoju ukrasnih traka na istim mjestima na kazuli te na spoju čipke i glavne tkanine na velumu. Pozlaćene trake pričvršćene su za kazulu strojnim šivanjem, što im je na određenim mjestima dodatno oštetilo ionako krhku strukturu: pozlaćene niti odvojene su od osnovnog tkanja, nedostaju pozlaćene lamele ili čak dijelovi trake. Glavna

svilena tkanina kazule i veluma prepuna je manjih i većih otvora, pukotina i mjesata na kojima je efektna potka odvojena od tkanine ili nedostaje. Podstava kazule je novijeg datuma, postavljena na predmet zbog istrošenosti originalne podstave čiji ostaci nisu pronađeni. U predjelu ramena vidljiva su oštećenja koja su zatvarana strojno, neodgovarajućim koncem i bodom. Slične zahvate izvedene rukom nalazimo u većem dijelu na spoju prednje i stražnje strane kazule. Mnogo je i drugih povijesnih intervencija na kazuli i velumu: od već spomenute novije podstavne tkanine i šivanja ukrasnih traka strojem do mjestimičnih zahvata šivanjem rukom na mjestima puknuća konca u konstruktivnim šavovima. Ipak, najvažnija je intervencija, u namjeri spašavanja predmeta, podstavljanje kazule rijetkim platnom i strojno šivanje glavnih tkanina kazule i veluma okomitim linijama čiji je međusobni razmak oko 0,5 cm po cijeloj površini predmeta. Gornji konac tog šivanja bila je pozlaćena nit, a donji bijeli pamučni konac. Čipka koja uokviruje velum ima presavijene ili drugačije deformirane lepezaste dijelove. Oštećena je i mjestimično odvojena od podloge. Tkanine suncobrana izrazito su nabrane. Efektne niti potke glavne tkanine na nekim su mjestima odvojene od podloge. Podstavna je tkanina vrlo isušena i krta. Po cijeloj površini gornje i podstavne tkanine vidljiva su oštećenja većih i manjih dimenzija u obliku rupa i pukotina, nastalih i djelovanjem glodavaca. Otvori na podstavi dugački su od 1 do 20 centimetara, najizraženiji od sredine suncobrana prema vrhu. Svilena traka s kićankama na nekoliko je mjesta odvojena od suncobrana, a dio kićanki joj nedostaje. Zatećene kićanke su slijepljene prašinom i zamršene. Vidljiva je povijesna intervencija na spoju kratkih i dugih letvica u obliku ojačanja limom. Letvice su prebojene neodgovarajućim sredstvom. Zamjećuju se i povijesne intervencije krpanja neodgovarajućim koncem, ali su malobrojne.

Istraživanja predmeta provedena su 2011. godine. Obuhvatila su izradu dokumentacije zatečenog stanja, kemijsku analizu svih materijala te probe postupka uklanjanja nečistoća. Izvedena je i tehnološka analiza materijala i

načina izrade: analiza osnovnih i podstavnih tkanina, traka i resa, analiza zatečenih šavova, analiza konstrukcije predmeta i analiza zatečenih povijesnih slojeva. Izrađena je povijesno-umjetnička bilješka te smjernice za izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova.

Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su od 2012. do 2014. godine. Od glavnih tkanina kazule i veluma odvojene su podstave. Uklonjene su sve zatećene povijesne intervencije na predmetima jer su umanjivale estetsku vrijednost i stvarale nova oštećenja. Nečistoće su uklanjane suhim i mokrim postupkom: usisavanjem svih tkanina, močenjem glavne tkanine kazule i veluma destiliranom vodom, pranjem u kupelji deterdžentom podstavnih tkanina kazule i veluma te resa i tkanina suncobrana. Oštećenja raznovrsnih tkanina i traka sanirana su podlaganjem sličnim tkaninama i šivanjem tankim sviljenim koncima. Oštećenja čipke veluma konzervirana su podlaganjem finim tilom i šivanjem tankim sviljenim koncima. Vrlo oštećene i krhke glavne tkanine kazule i veluma te podstavna tkanina suncobrana za dodatnu su zaštitu prekrivene vrlo transparentnim tilom. Rese suncobrana su načešljane i konzervirane šivanjem sviljenim koncem. S drvene konstrukcije suncobrana uklonjene su intervencije limom i neprikladnim drvom, a površina je očišćena 5%-tним triamonij citratom od različitih nečistoća i neprimjerene crvene boje. Hrđava žica na drvenim prstenovima zamijenjena je nehrđajućom čeličnom. Manja oštećenja drva su sanirana. Drvo je mjestimično retuširano i završno premazano matiranim lakom. Oštećena kredno-tutkalna osnova je obnovljena, a nedostatak dijelova pozlate je nadoknađen 24-karatnim zlatnim listićima. Držak je minimalno retuširan i zaštićen istim matiranim lakom. Sve tkanine su završno vlažene i izravnate. Dijelovi predmeta su spojeni u cjelinu. Izrađena je oprema za sigurnu pohranu i transport od beskiselinskih materijala. Sve faze radova popraćene su fotografskom i pisanim dokumentacijom.

s. l. v., m. b.

Slika 1. Velum, stanje prije radova

Slika 2. Velum, stanje nakon radova

Slika 3. Suncobran, stanje prije radova

Slika 4. Suncobran, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Zagreb

Arheološki muzej u Zagrebu

Fragment kapuljače

Nepoznati autor, sredina 15. - sredina 16. st.

Lanena tkanina, 19,5 x 13,5 cm

Voditeljica programa: Branka Regović

Suradnici: Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jovan Kliska, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8389, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Fragment kapuljače inventurnog broja S-2383 dio je uobičajenog tipa pokrivala za glavu u srednjem vijeku. Pronađen je 1938. godine tijekom iskopavanja platoa Gradac u Vučedolu. Izrađen je od grublje lanene tkanine, skrojen iz jednog komada, bez motiva, s jednim bočnim konstruktivnim šavom. Radiokarbonskom analizom provedenom 2012. godine u laboratoriju Beta Analytic (Miami, Florida, SAD) datiran je u razdoblje od sredine 15. do sredine 16. stoljeća. Fragment je sačuvan u vrlo krutom stanju, što je posljedica recentnog preparatorskog zahvata izvedenog najvjerojatnije prije objavljivanja monografije Schmidt, R. R., *Die Burg Vučedol, Zagreb* 1945. godine. Laboratorijskom analizom provedenom 2012. godine utvrđen je preparatorski zahvat saharidnim vezivom, prirodnom terpenskom smolom i/ili uljem.

Na fragmentu su zatečena mehanička oštećenja u vidu manjih rupa i površinska istrošenost niti prede.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Tijekom prve polovice 2014. godine na fragmentu kapuljače izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi koji su obuhvatili izradu fotografске, grafičke i pisane dokumentacije stanja predmeta prije, tijekom i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova, probe uklanjanja i samo uklanjanje konsolidanta u kupkama destilirane vode, sušenje nakon svake kupke na mrežastoj podlozi, praćenje i fotografiranje stanja strukture tkanine nakon svake kupke, dodatnu analizu vode prve kupke, stabiliziranje tkanine fragmenta premazom 1%-tnog celuloznog ljeplila Tylose, izradu ležišta sa zaštitnim pločama, opremanje kutije za pohranu predmeta, fotografiranje predmeta nakon konzervatorsko-restauratorskih radova i izradu izvješća o provedenim konzervatorsko-restauratorskim radovima.

b. re., m. b.

Zagreb

Arheološki muzej u Zagrebu
 Knjiga mrtvih Pesger-Khonsua
 Nepoznati autor, 332. - 30. pr. Kr.
 Papirus, crna i crvena tinta, 30 x 156 cm
 Voditeljica programa: Andreja Dragojević
 Suradnici: Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jurica Škudar, Igor Uranić

BROJ DOSJEA: 8234, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Knjiga mrtvih Pesger-Khonsua nalazi se u Egipatskoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu. Papirus se datira u razdoblje trideset prve dinastije starog Egipta, kad je vladala makedonska obitelj Ptolomejevića, koja je došla na vlast nakon smrti Aleksandra Velikog, koji je okupirao Egipat. Knjiga mrtvih sačuvana je u nizu fragmenata. Tekst i prikazi izrađeni su crnom tintom, dok je početak poglavlja pisan crvenom tintom, i to samo s jedne strane papirusa. Smjer teksta je zdesna nalijevo i u tom je smjeru vjerojatno papirus bio zamotan u svitak. Najveći fragment sadrži vinjetu iz koje je vidljivo da je riječ o knjizi mrtvih koja opisuje prolazak kroz drugi svijet; posvećen je Amonovu svećeniku Pesger-Khonsuu i njegovoj ženi Nesi-Khonsu. Oni su prikazani pred božicom Amenti i mumificiranim Ozirisom (Ra-Ozirisom). Lijevo od vinjete su poglavlja iz Knjige vrata, a desno prikaz krava koje predstavljaju razine neba te vesla za barku kojom duša plovi po nebeskom Nilu. Arheološki muzej je fragment nabavio zajedno sa Zagrebačkom mumijom. Iako fragment donekle odgovara razdoblju nastanka mumije, nije ga moguće sa sigurnošću povezati s ukopom mumije.

Papirus je zatečen raspadanut u dvadeset većih i nekoliko manjih komada od kojih je nekoliko potamnjelo, vjerojatno zbog izlaganja vatri. Podloga papirusa bila je vrlo krta i mjestimično popucana, a uz rubove fragmenata zatečena su nepravilno usmjereni vlakna papirusa koja su s vremenom izgubila čvrstoću. Mesta na kojima je papirus popucao i na kojima se fragmenti odvajaju gotovo su identična, a posljedica su dugotrajne pohrane u zamotanom stanju.

Jedan je fragment zatečen u sedam slojeva, moguće je da sadrži sve slojeve svitka. Najveći i najbolje sačuvani dijelovi su oni koji su bili unutar svitka.

Laboratorijska i fotografска istraživanja papirusa obuhvatila su opsežne analize sa svrhom utvrđivanja stanja predmeta: mikroskopske analize, FT-IR analiza i mjerjenje pH-vrijednosti nositelja, poprečni presjek uzorka i XRF. Rezultati su pokazali vidljiva oštećenja, način slaganja traka srčike bilje papirusa, tragove tinte te kiselost papirusa. U sklopu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja proučavane su metode restauratorskih zahvata na predmetima od papirusa u zbirci papirusa knjižnice Sveučilišta u Michiganu, u Nacionalnoj knjižnici Egipta u Kairu i u British Museumu u Londonu. Proveden je i test topivosti tinte, nužan za određivanje daljnog tijeka radova. Uslijedilo je suho čišćenje lica i poleđine fragmenata spužvom od prirodnog kaučuka te pažljivo ravnjanje. Slaganje fragmenata u cjelinu provedeno je u suradnji s voditeljem Egipatskog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu, muzejskim savjetnikom Igorom Uranićem, koji je i ustupio predložak. Zatim su fragmenti s poleđine konsolidirani toniranim trakicama japanskog papira širine 0,5 cm mješavinom 4%-tnog ljepila Tylose i škrobnog ljepila u jednakom omjeru. Nakon završetka radova papirus je snimljen pod UV svjetлом da bi se utvrdilo stanje tretiranih zona papirusa. Oprema za pohranu i izlaganje papirusa od neštetnih materijala osmišljena je i izrađena prema uobičajenom načinu čuvanja papirusa u poznatim kolekcijama papirusa te prema sugestijama prof. dr. Bernharda Palme, direktora

Odjela za papirus pri Austrijskoj nacionalnoj knjižnici i predavača na Sveučilištu u Beču na Odjelu za drevne povijesti, arheologiju i epigrafiju papirusa. Oprema se sastoji od dva spojena stakla. Na poleđinu papirusa na dva je mjeseta naneseno ljepilo kako bi se bolje držalo za poleđinsko staklo. Tako opremljen papirus položen je u

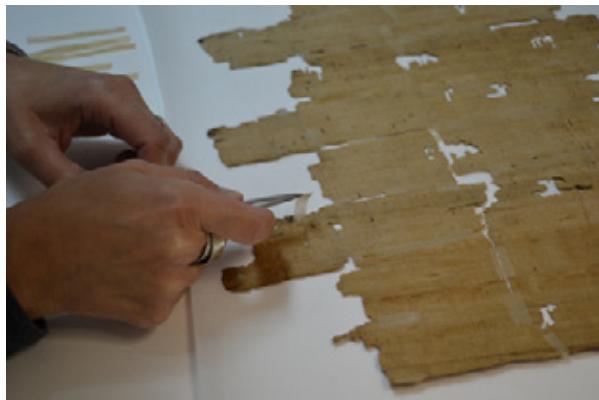
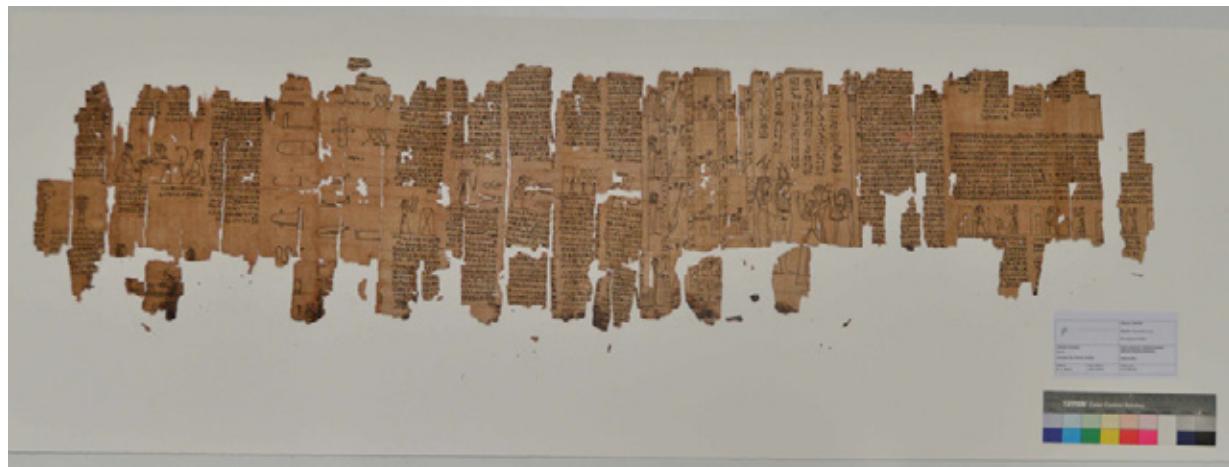
kutiju od valovite trajne ljepenke. Za lakšu manipulaciju staklenim okvirom, pod njega su podmetnuta dva kartona, koja su oblikovana kao svojevrsne ručke. Manji fragmenti koji nisu bili uklopljeni u cjelinu pohranjeni su zasebno u primjerenu opremu.

a. d., m. b.

Slika 1. *Papirus Knjiga mrtvih*, prije radova

Slika 2. *Papirus Knjiga mrtvih*, tijekom konsolidacije fragmenata

Slika 3. *Papirus Knjiga mrtvih*, nakon radova u opremi za pohranu i izlaganje

Zagreb

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Viktor Stretti

Ivo Raić Lonjski, 1915.

Ulje na platnu, 81 x 50 cm

Voditelj programa: Slobodan Radić

Suradnica: Melania Sobota

BROJ DOSJEA: 8585, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ivo Raić Lonjski (Zagreb, 1881. – Zagreb, 1931.) hrvatski je redatelj i glumac koji je radio u Zagrebu, Berlinu, Pragu, Hamburgu i Budimpešti; o njegovu se slikarskom radu vrlo malo zna. Portret Viktor Stretti prikazuje češkog slikara i grafičara odjevenog u klaunovsku odjeću. Lik je portretiran u stojećem položaju, desnom rukom oslonjen o stol, dok u feminiziranoj maniri promatra cvijet u lijevoj ruci. Na poledini je crtež *Lađar na rijeci* nepoznate datacije. Dominiraju pastelne nijanse bijele i narančaste, nanesene širokim namazima boje. Slika je uokvirena u profilirani pozlaćeni okvir.

Nosilac slike je laneno platno grublje strukture. Zbog deformiranog i dotrajalog podokvira slika je opuštena i valovita, a podokvir se ocrtava na licu. Debeo sloj laka čini je sjajnom i izrazito krutom. Površina je prekrivena naslagama nečistoće. Na slici nisu uočene prethodne intervencije. Na dosta mjesta otpali su boja i podloga, izraženje uz donji rub. Na nosiocu se nalazi nekoliko manjih perforacija. Ukrasni je okvir razdvojen na spojevima

te manje mehanički oštećen, uglavnom na kutovima. Na više mjesta nedostaje pozlata.

Prije konzervatorsko-restauratorskih radova na licu i poledini slike provedene su probe uklanjanja površinskih naslaga nečistoće i testovi topivosti potamnjelog laka. Pristupilo se njihovu postupnom uklanjanju otapalima određene Fd vrijednosti. Nakon čišćenja lica i poledine, oštećenja i izdignuti dijelovi slikanog sloja su podlijepljeni, a slika obostrano konsolidirana. Slika je skinuta s podokvira, a deformacije nosioca i slikanog sloja izravnate su na toplinskom vakuumskom stolu. Perforacije su sanirane, a nedostajući dijelovi podloge rekonstruirani u kitu, prate i teksturu izvornika. Da bi se slika mogla napeti, na rubove su dodane platnene trake. Izrađen je novi klinasti podokvir prema izvornome. Nakon napinjanja slike na podokvir, nedostajući dijelovi slikanog sloja su retuširani, najprije podložnim gvaš bojama, a potom smolnim bojama. Slika je završno lakirana. Na poledini je u dobrom stanju očuvanosti pa u nju, izuzev konsolidacije, nije

bilo potrebno zadirati. Ukrasni okvir je stolarski saniran: rastavljen je i ponovo slijepljen pod pravim kutem, čime je deformiranost svedena na najmanju mjeru. Nedostajući dijelovi podloge su rekonstruirani u kitu. Rekonstruirani

dijelovi su pozlaćeni i retuširani te je cjelokupni ton okvira ujednačen. Sve faze radova detaljno su dokumentirane.

s. r., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Zagreb

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Kabinet grafike

1. Oplakivanje, Tri Marije pod Križem, nepoznati autor, krug Danielea da Volterra, druga polovica 16. st., papir, crna kreda, 34,8 x 24,8 cm

2. Studije arhitekture, dekora i vojskovođa sa zapovedničkim štapom, firentinsko-rimski manirizam, polovica 16. st., papir, pero i smeđa tinta, 34,8 x 24,8 cm

3. Triton na morskom čudovištu, Triton koji jaše na hipokampu, Giovanni Battista Bertani, Lorenzo Costa il Giovanne, druga polovica 16. st., papir, pero, smeđa tinta, 22,3 x 17,3 cm

4. Prizor iz vojnog tabora, Scipion Africanus i milost prema neprijatelju (?), nepoznati autor prema Perinu del Vagi, polovica 16. st., papir, pero, smeđa tinta, gvaš, 28,8 x 20,1 cm

5. Franjevačko čudo (sv. Ante oslobođa oca?), Cesare Nebbia, kraj 16. st., papir, crtež, pero, smeđa tinta, 23,8 x 18,8 cm
Voditeljica programa: Andreja Dragojević

Suradnici: Daniela Ratkajec, Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8463 (1), 8464 (2), 8465 (3), 8466 (4), 8467 (5), ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE

Program vezan uz umjetnine na papirnatom nositelju iz Kabineta Grafike HAZU-a u 2014. godini obuhvatio je pet crteža talijanskih autora iz zbirke Europskih majstora, nastalih od 16. do 18. stoljeća. Crteži su izvedeni na ručno izrađenom papiru i svi su podlijepljeni drugom podlogom kao dio stare opreme za prezentaciju, izuzev crteža *Prizor iz vojnog tabora, Scipion Africanus i milost prema neprijatelju*. Na svim su crtežima zatečena sljedeća karakteristična oštećenja: mrlje od uljane boje i masne mrlje, pregibi i poderotine papirnatog nositelja, manji nedostaci nositelja, oštećenja bojenog sloja nastala učestalom pregibanjem, manje smeđe mrlje i vodene mrlje. Na poleđini svih crteža zatečeni su ostaci samoljepivih traka.

Na umjetninama je proveden cijelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat koji je obuhvatio izradu detaljne dokumentacije zatečenog stanja te kemijsku analizu sastava

papirnatog nositelja crteža i njihovih podloga. Mjerenjem pH-vrijednosti papirnatog nositelja crteža i poledinskog kartona, na svim je umjetninama utvrđena blaga kiselost (između 5 i 6). Sve umjetnine u papirnatoj podlozi imaju lanena vlakna, osim crteža *Triton na morskom čudovištu*, čija podloga sadrži pamučna vlakna. Uz to, na istom je crtežu nakon uklanjanja kartona s poleđine otkriven crtež sangvina olovkom te perom i smeđim tušem; u donjem je dijelu skiciran dlan desne ruke, a u gornjem dvije figure Tritona. Tijekom postupka uklanjanja poledinskog kartona na crtežu *Franjevačko čudo* otkriven je voden znak s prikazom ptice na tri brda u kružnici koji je moguće smjestiti u Italiju i datirati u 16. stoljeće. Tijekom istog postupka na poledinskem je papiru crteža *Studije arhitekture, dekora i vojskovođa sa zapovedničkim štapom* otkriven voden znak s prikazom štita s tri šestokrake zvijezde te

krunom i mjesecom iznad, koji je datiran u 1742. godinu i smješten u Veneciju. Suhom metodom uklonjeni su prvi slojevi zatečenih kartona, dok su zadnji sloj i ostaci uklonjeni blagim vlaženjem. Na poledini nekih umjetnina uklonjen je ostatak samoljepivih traka te je izvedeno suho čišćenje lica i poledine. Usljedila je rekonstrukcija nedostajućih dijelova umetanjem popuna od japanskog

papira odgovarajuće debljine i gramature te konsolidacija poderotina. Na dvije umjetnine zbog odvajanja kartona ili poledinskih papira došlo je do blagih deformacija pa-pirnatog nosioca pa su umjetnine podvrgnute ravnjanju u preši. Na kraju je izrađena oprema za pohranu i zaštitu umjetnina od mogućih oštećenja te su vraćene vlasniku.

a. d., m. b.

Slika 1. Franjevačko čudo, stanje prije radova

Slika 2. Franjevačko čudo, stanje nakon radova

Slika 3. Triton na morskom čudovištu, stanje nakon radova

Slika 4. Triton na morskom čudovištu, crtež otkriven nakon uklanjanja poledinskog papira

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej

1. Adolf Rehmen zu Bärensfeld, nepoznati autor, oko 1916., ulje na platnu, 146 x 174 cm
2. Kralj Aleksandar I., Oton Iveković, 1922., ulje na platnu, 55,5 x 37,5 cm
3. Nepoznati austrougarski časnik, Konrad Filip, 1916., ulje na platnu, 74 x 55 cm
4. Krunjenje Bogorodice, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 140 x 80 cm

Voditeljica programa: Jelena Pasarić

Suradnici: Marko Begović, Marina Đurović, Mia Krkač, Mirela Mateljak, Sanda Milošević, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8401 (1), 8402 (2), 8403 (3), 8404 (4), ZAGREB, KNEZA MISLAVA 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U nastavku višegodišnjeg konzervatorsko-restauratorskog rada na fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja, odabrane su četiri slike iz muzejske Zbirke slika, grafika i skulptura. Slike 1, 2 i 3 pripadaju kolekciji portreta koja je ujedno i najbogatija u zbirci. Osim stupnjem oštećenja, odabir slika za restauriranje određen je i potrebama izložbene djelatnosti muzeja te njegova budućeg stalnog postava. Tako su u 2014. godini dvije slike, *Adolf Rehmen zu Bärensfeld* i *Nepoznati austrougarski časnik* konzervirane-restaurirane za izložbu *Slike Velikog rata* koju je Hrvatski povijesni muzej organizirao u povodu stote godišnjice početka Prvoga svjetskog rata.

Slika *Adolf Rehmen zu Bärensfeld* imala je nekoliko perforacija, a platneni nosilac je zbog dotrajalosti drvenog podokvira bio opušten i valovit. Površina je bila prekrivena tamnim mrljama oksidiranih masnih kiselina koje su iz veziva preparacije i slikanog sloja migrirale na površinu. Djelo *Kralj Aleksandar I.* Otona Ivekovića rađeno je prema službenoj fotografiji koja je poslužila kao predložak za veći broj sličnih portreta diljem Kraljevine SHS (1921.-1929.). Tanki nosilac slike bio je vrlo krt i deformiran (nabori i valovi). Rasušena preparacija i stanjeni slikani sloj odvajali su se od nosioca, a na nekoliko su mesta na desnoj

strani slike i nedostajali. Po cijeloj desnoj strani slike bilo je puno ogrebotina, a potamnjeli lak izgubio je kvalitetu prozirnosti. Površinu lica i poleđine prekrivao je kruti sloj površinski nataložene nečistoće.

Slika *Nepoznati austrougarski časnik* pretrpjela je znatna oštećenja slikanog sloja. U prethodnim su radovima napravljene opsežne rekonstrukcije koje se s vremenom nisu mijenjale, baš kao i izvorni slikani sloj i lak. To je rezultiralo vrlo neujednačenom površinom, punom sudara svijetlih i tamnih ploha koje su, posebno na licu i dijelovima odore, stvarale dojam grube nedovršenosti. U prethodnoj su intervenciji na nekim mjestima oštećenja retuši naneseni izravno na nosilac, a na nekoliko je mesta nanesena gruba i zrnata preparacija koja nije bila obrađena.

Slika *Krunjenje Bogorodice* bila je u posebno lošem stanju. Njezin je platneni nosilac bio izrazito deformiran s valovima i naborima. S poleđine su zakrpama bile sanirane stare perforacije. Dodatna oštećenja nosioca bila su očita uz sve rubove slike, najviše uz donji rub. S poleđine je nosilac potamnio, a ispod letvica podokvira bile su veće nakupine nečistoće. Sloj preparacije vidljivo se odizao od nosioca zajedno sa slikanim slojem pa je nastala struktura

slična krokodilskoj koži. Mjestimice je došlo do pomaka slojeva, pa i preklapanja. Bilo je i nedostataka slikanog sloja i osnove, starih potamnjelih retuša te starih kitova. Lak je ispucao i potamnio, a u nekim zonama bio je potpuno istanjen ili je nedostajao zajedno s lazurama. Na površini slike bio je nataložen gotovo neproziran sloj nečistoće. Najveći izazov bilo je ravnanje slike. Da bi se izbjeglo stvaranje nabora i gubitak slikanog sloja, ta izrazito valovita i neravna slika najprije je ručno ravnata na mekoj podlozi. Odignuti sloj boje i preparacije tako se prilagodio podlozi i priljubio uz nosilac. Slika je zatim dodatno omekšavana zagrijavanjem na toplinskom vakuumskom stolu te uz hlađenje izravnata.

S obzirom na to da su sve četiri slike bile su u lošem stanju, na svima je izveden cijelovit konzervatorsko-restauratorski

zahvat. Slike su preventivno konsolidirane, izravnate i očišćene od nataloženih nečistoća s lica i poledine. S izvornog slikanog sloja uklonjeni su potamnjeli lak i retuši. Na mjestima oštećenja napravljene su rekonstrukcije nosioca i preparacije; slike su dublirane novim platnom i napete na nove podokvire. Nakon nanošenja sloja međulaka, izvedene su rekonstrukcije oštećenog slikanog sloja. Slike su zaštićene završnim lakom i poledinskom zaštitom od beskiselinskog muzejskog kartona. Ukrasni okvir kojim je bila opremljena slika *Adolf Rehmen zu Bärensfeld* također je očišćen od nataložene nečistoće, konsolidiran, a na mjestima oštećenja napravljena je rekonstrukcija sloja polikromije.

m. be., m. kr., s. m., j. p.

Slika 1. *Krunjenje Bogorodice*, stanje prije radova, snimka pod kosim svjetлом

Slika 2. *Krunjenje Bogorodice*, stanje nakon radova

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej

1. Barba Žvane, Andrija Maurović, 1949., litografija, 156 x 100 cm
2. Zagreb 1948. / II. Festival, Zvonimir Faist, 1948., litografija, 100 x 71 cm
3. Sajam u Veljunu, Franjo Mraz, 1944., papir, tuš, 39,9 x 29,6 cm
4. Pranje kose, Alfred Krupa, 1944., papir, tuš, 27, 9 x 21,1 cm
5. Radnik, Zlatko Prica, 1943., papir, tuš, 31,6 x 22,2 cm
6. Strijelac na položaju, Zlatko Prica, 1943., papir, tuš, 23 x 32,4 cm
7. Skica za ulje, Marijan Detoni, 1940., papir, grafitna olovka, 22,6 x 26,5 cm
8. Gornji most na Pivi, Marijan Detoni, 1943., papir, grafitna olovka, 34 x 29,8 cm
9. Skica za linorez, pokušni otisak, Slavko Marić, 1942.-1943., linorez, 21,8 x 17,3 cm
10. Skice za linorez, Slavko Marić, 1942. – 1943., linorez, 20,9 x 16,6 cm

Voditeljica programa: Majda Begić Jarić

Suradnici: Marta Budicin, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8424 (1), 8425 (2), 8426 (3), 8427 (4), 8428 (5), 8429 (6), 8430 (7), 8431 (8), 8432 (9), 8433 (10),

ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je obuhvatio deset umjetnina na papiru iz likovne zbirke 20. stoljeća Hrvatskoga povijesnog muzeja: dvije grafike, dva plakata te šest crteža tušem i grafitnom olovkom. Najveći dio čine djela poznatih hrvatskih umjetnika, aktivnih sudionika ili podupiratelja antifašističkog pokreta. Umjetnine su nastajale četrdesetih i pedesetih godina, u vrijeme dominantne tendencije u likovnoj umjetnosti naših prostora prikazivanju ratnih i srodnih tema - partizanski pokret, borba za slobodu, smrt i stradanje, život radničke i seljačke klase. Sve umjetnine izvedene su na papirnatom nosiocu industrijske proizvodnje. Zatečene su s vrlo sličnim oštećenjima (pregibi, poderotine i/ili nedostajući dijelovi papirnatog nosioca) te s površinskom nečistoćom i pečatima na poleđini.

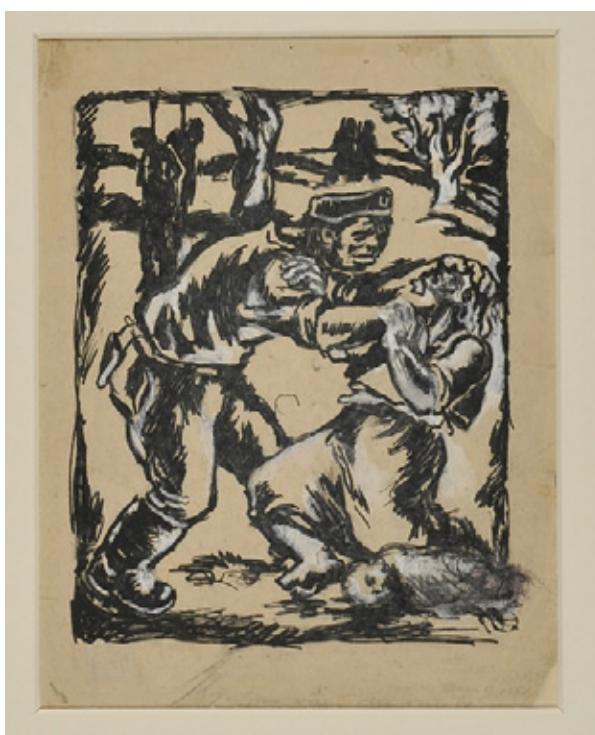
Nakon izrade pisane i fotografske dokumentacije zatečenog stanja te mjerjenja pH-vrijednosti papirnatog nosioca, površinske nečistoće očišćene su suhim postupkom, a za-

tečene samoljepive trake i prethodni restauratorski zahvati uklonjeni su mehaničkim i kemijskim postupkom. Mokro čišćenje uranjanjem i neutralizacija izvedeni su samo na plakatima, grafikama i crtežima olovkom gdje je bojeni sloj postojan na vodu, dok je na ostalim umjetninama izvedeno samo djelomično mokro čišćenje, s obzirom na osjetljivost crtačke tehnike. Na vodu osjetljive umjetnine neutralizirane su otopinom *Bookkeeper*. Pregibi i podertine konsolidirani su po boji i gramaturi odgovarajućim japanskim papirom i 4%-tним celuloznim ljepilom, dok je na licu crteža *Radnik* bila potrebna rekonstrukcija u nekoliko slojeva. Manja oštećenja bojenog sloja retuširana su akvareлом i suhim (??suhom) pastelom. Umjetnine su pohranjene u dimenzijama prilagođenu opremu od beskiselinskog kartona i zaštitne folije te vraćene vlasniku.

m. b. j., m. b.

Slika 1. *Skica za linorez*, stanje prije radova

Slika 2. *Skica za linorez*, stanje nakon radova

Zagreb

Hrvatski povjesni muzej

1. Konjanička (banderijska) zastava iz Legrada, autor nepoznat, početak 19. st., tkalačka, krojačka i slikarska tehnika, 147 x 204 cm

2. Časnički šešir iz Napoleonovih ilirskih provincija, autor nepoznat, početak 19. st., klobučarska, tkalačka, krojačka tehnika, 56 x 32,5 cm

Voditeljica programa: Vlasta Bošnjak

Suradnici: Majda Begić Jarić, Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jurica Škudar, Jovan Kliska, Mirjana Bošković Smrekar

BROJ DOSJEA: 8385 (1), 8386 (2), ZAGREB, ILICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE

Konjanička (banderijska) zastava iz Legrada s početka 19. stoljeća rad je nepoznatog autora. Dvokraka je, vertikalna te sašivena od jednog sloja tkanine tamnocrvenog svilenog damasta sa stiliziranim cvjetnim i biljnim motivima u tkanju. Zastava je dvostrana, u srednjem dijelu prednje strane slikani je prikaz dvoglavog austrijskog orla s vladarskim insignijama koji na prsima ima okrunjeni grb obitelji Erdödy. Iznad grba je natpis: FORTITER ET CONSTANTER, a iznad toga je zlatnim slovima ispisano: ANDRE: SZOKOLICZ PRI:OP:LEGRAD V: KAPITANI IOS: GAISZKI LOCUMTE. U srednjem dijelu stražnje strane zastave oslikani je prikaz Bogorodice s Djetetom u medaljonu okruženom vijencem. Iznad prikaza zlatnim je slovima ispisano: PATRONA HUNGARIAE, a iznad toga: JON.BENCEY:WEXI: ION: BISSEYVIGI:MAGIS. Slikani su prikazi izvedeni gvašem. Rubovi zastave ukrašeni su crveno-blijedožutim resama. Zatečeno kopanje zastave nije izvorno.

Časnički šešir iz Napoleonovih ilirskih provincija s početkom 19. stoljeća rad je nepoznatog autora. Naziva se još i dvorogi ili Napoleonov šešir, a izrađen je od crnog pusta

zeće dlake, i to od jednog komada pustenog materijala oblikovanog preko kalupa. Šešir ima specifičan izgled zbog velikog preklapljenog oboda koji sakriva klobuk. Obod šešira je dodatno učvršćen žicom te ukrašen crnom, svilenom obrubnom trakom. Na čeonom je dijelu šešir ukrašen bijelo-crvenom kokardom te okruglim metalnim pucetom. Podstava šešira izrađena je od ljubičaste svile. Konjanička zastava zatečena je u lošem stanju. Bila je naborana, prekrivena slojem prašine, ispunjena rupicama te jednim većim oštećenjem na dnu lijevog kraka prednje strane zastave. Osim mrlja od uporabe i tragova kolomaza, zastava je u oslikanom dijelu imala pukotine. Tkanina zastave je nakon čišćenja suhim postupkom relaksirana vlaženjem i izravnata pod opterećenjem staklenih utega. Rese su očišćene djelovanjem otopine vode i alkohola, a potom izravnate, kao i tkanina. Pukotine na oslikanom dijelu zastave zatvorene su akrilnim ljepilom, a izведен je i minimalni retuš oslika. Oštećenja na tkanini zatvorena su podlaganjem iskrojenih komada tkanine svilenog krepelina te šivanjem, a veći je otvor obložen s obiju strana slojem tkanine svilenog krepelina i potom zatvoren šivanjem. Na

taj je način nedostatak izvorne tkanine ostao vidljiv, ali je zastava dobila cijelovit izgled.

S časničkog šešira su nakon čišćenja suhim postupkom odvojeni ostaci obrubne trake, čije je oštećenje sanirano podlaganjem tkaninom svilenog krepelina te šivanjem. Pukotine pustenog materijala su podložene *Molton* tkaninom: mekanom, punijom i podatnom pamučnom tkaninom, po teksturi i dojmu vrlo sličnoj pustenom materijalu. Iskrojena dva komada te tkanine postavljena su s unutarnje strane oboda, a oštećenja zatvorena šivanjem

sviljenim koncem. Na obod šešira je prema zatečenim tragovima našivena nova koso rezana pamučna traka, što je uvelike pridonijelo vraćanju cijelovitog izgleda šeširu. Na spomenutu traku potom su našiveni ostaci izvorne trake. Unutrašnjost klobuka je nakon čišćenja sanirana podlaganjem slične svilene tkanine i šivanjem. Kožnata znojnica je nakon čišćenja suhim postupkom premazana tankim slojem omekšivača za kožu.

v. b., m. b.

Slika 1. Konjanička zastava, stanje prije radova

Slika 2. Konjanička zastava, stanje nakon radova

Slika 3. Časnički šešir, stanje prije radova

Slika 4. Časnički šešir, stanje nakon radova

Zagreb

Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

Klanjanje zlatnom teletu

Jozo Kljaković, 1927.

Papir, platno, ugljen, 175,8 x 204,3 cm

Voditeljica programa: Andreja Dragojević

Suradnici: Marta Budicin, Andro Šimičić

BROJ DOSJEA: 8396, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MEMORIJALNOM ZBIRKOM JOZO KLJAKOVIĆ

Crtež *Klanjanje zlatnom teletu* datiran je u 1927. godinu, a izrađen je kao skica za fresku u crkvi sv. Marka u Zagrebu. Jozo Kljaković je, uz Ivana Meštrovića i Ljubu Babića, bio zadužen za obnovu crkve sv. Marka između dva rata, koju oslikava freskama s biblijskim i hrvatskim povijesnim temama.

Crtež je izrađen olovkom na papiru i zalijepljen na pamučnu tkaninu napetu na podokvir. Na svim kutovima zatećena su oštećenja podloge crteža: opuštenost tkanine, deformacije i pucanje papirnatog nosioca. Nakon izrade dokumentacije zatećenog stanja, izvedeno je površinsko čišćenje gumicama, spužvicama i kistovima te uklanjanje samoljepivih natronskih traka s rubova skalpelom. Uklonjene su i spajalice, koje su povezivale okvir s papirom na platnu, te blago navlaženim tamponima i špatulama ostatak trake i japanskog papira s rubova papira. Crtež je zatim odvojen od platna. Prije mokrog čišćenja provedeni su testovi topivosti tehnike u vodi, koji su pokazali da je crtež fiksiran i stabilan, dok su tehnike kojima je izведен retuš na mjestima poderotina topive u vodi. Nakon odvajanja,

na poleđini crteža zatečen je sloj ljepila koji je postupno uklonjen dijelom suhom, a dijelom mokrom metodom. Usljedilo je mokro čišćenje u vodenoj kupki s dodatkom manje količine etilnog alkohola, da bi se uklonile nečistoće iz papirnatog nosioca. Zatim je crtež osušen, a papir neutraliziran otopinom *Bookkeeper*. Poderotine i dijelovi koji su se odvojili pri mokrom čišćenju podlijepljeni su trakama japanskog papira, a potom je cijela površina umjetnine podlijepljena novim slojem japanskog papira i izravnata. Donesena je odluka da se crtež ponovno podlijepi tkaninom, u ovom slučaju izrađenom od sintetskih vlakana koja su inertna na promjene mikroklimatskih uvjeta. Da bi se spriječilo različito reagiranje papirnatog nositelja i tkanine na vlagu, primijenjena je tehnika "zračnih džepova". To je tehnika koja osigurava stabilnost crteža, a sastoji se od nekoliko slojeva japanskog papira i tkanine napete na podokvir. Nakon pripreme podloge, crtež je prenesen na tkaninu sa "zračnim džepovima". Sušenje je izvedeno u negrijanoj prostoriji. Završno je izведен retuš oštećenja.

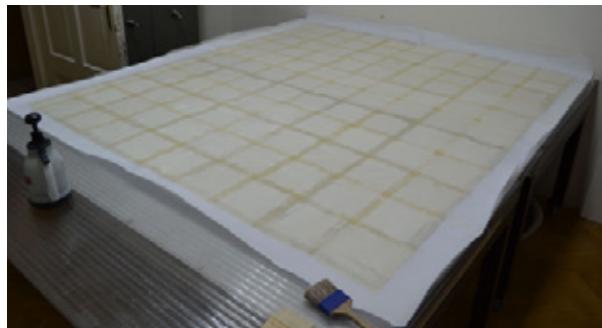
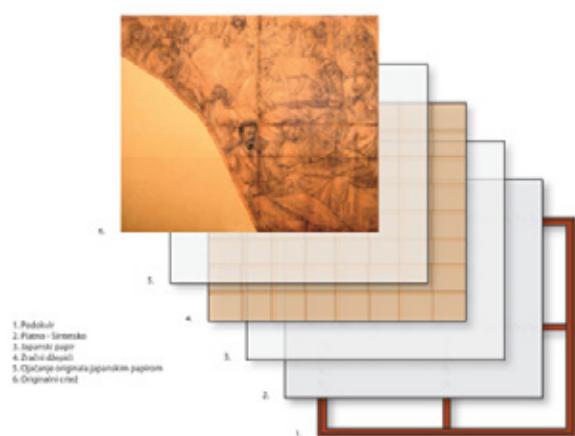
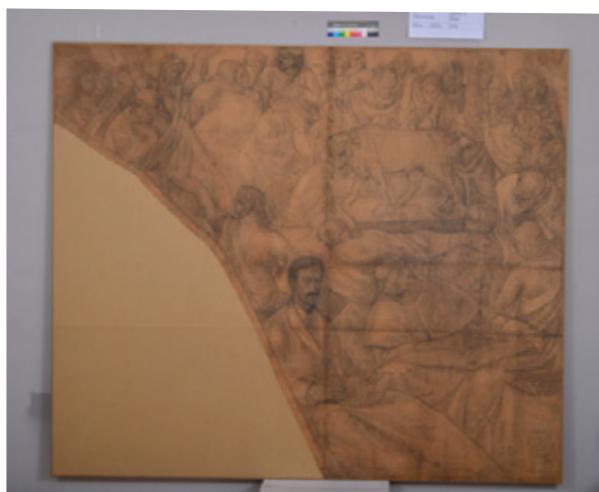
a. d., m. b.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Slika 3. Postavljanje gornjeg sloja japanskog papira na "zračne džepove"

Slika 4. Prikaz novih slojeva

Zagreb

Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Planoteka

1. Studija pročelja Starčevićeva doma, Zagreb, Hönigsberg & Deutsch, 1894., lavirani tuš na paus-papiru, 43 x 44,5 cm
2. Studija pročelja Starčevićeva doma, Zagreb, Hönigsberg & Deutsch, 1894., olovka i lavirani tuš na paus-papiru, 40,5 x 47 cm
3. Studija detalja pročelja Starčevićeva doma, Zagreb, Hönigsberg & Deutsch, 1894., tuš na voštanom platnu, 95,5 x 75 cm
4. Studija pročelja sinagoge, Križevci, Hönigsberg & Deutsch, 1895., tuš na voštanom platnu, 97 x 64 cm
5. Natječajna studija za Vladinu palaču na Trgu sv. Marka, Zagreb, Viktor Kovačić, 1907., tuš na paus-papiru i kartonskoj podlozi, 95 x 130 cm
6. Perspektivna studija zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka na paus-papiru, 46,5 x 55,5 cm
7. Studija pročelja zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 95 x 64,5 cm
8. Studija pročelja zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 93,5 x 64,5 cm
9. Studija pročelja zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 94,5 x 64 cm
10. Studija pročelja zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i pastel na paus-papiru, 91 x 70,5 cm
11. Studija pročelja zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 99 x 75 cm
12. Perspektivna studija zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 69,8 x 50 cm
13. Perspektivna studija zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 75 x 87,4, cm
14. Perspektivna studija zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 68,2 x 68 cm
15. Perspektivna studija zgrade Matice hrvatskih obrtnika, Zagreb, Aleksandar Freudenreich, 1937., olovka i ugljen na paus-papiru, 58,5 x 90 cm

Voditeljica programa: Sandra Juranić

Suradnici: Majda Begić Jarić, Marta Budicin, Jurica Škudar, Margareta Klofutar

BROJ DOSJEA: 8448 (1), 8449 (2), 8450 (3), 8451 (4), 8452 (5), 8453 (6), 8454 (7), 8455 (8), 8456 (9), 8457 (10), 8458 (11), 8459 (12), 8460 (13), 8461(14), 8462 (15)

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su na petnaest studija na papirnatom nosiocu s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća, koje prema autorima možemo podijeliti u tri skupine. Prvoj pripadaju radovi ateljea Hönigsberg & Deutsch: četiri studije koje se odnose na Starčevićev dom u Zagrebu te na križevačku sinagogu. Dru-

gu skupinu čine četiri crteža Natječajne studije za Vladinu palaču na Trgu sv. Marka u Zagrebu, Viktora Kovačića iz 1907. godine. Zalijepljeni su na istu kartonsku podlogu i prikazuju pročelja Vladine palače iz Opatičke i Kamenite ulice i s Trga sv. Marka te presjek zgrade. Treću skupinu čine studije zgrade Matice hrvatskih obrtnika u Zagrebu,

Aleksandra Freudenreicha, datirane u 1937. godinu. Radi se o pet studija pročelja, jednoj perspektivnoj studiji objekta, dvama perspektivnim studijama pročelja, jednoj perspektivnoj studiji interijera te jednom perspektivnom presjeku. Crteži su izrađeni s obiju strana. Metoda crtanja s obiju strana zbog postizanja željenog efekta u svrhu povećanja trodimenzionalnosti ukupnog dojma bila je uobičajena u vrijeme nastanka studija.

Na svim je umjetninama zatečena površinska nečistoća. Veći dio studija bio je pričvršćen za neprimjereni kartonski paspartu. Papirnatni nosilac je požutio te su zatečene mrlje različitog porijekla i obojenja. Paus-papirnatni nosilac je u više slučajeva bio deformiran. Na umjetninama na voštanom platnu zatečena su oštećenja voštanog i bojenog sloja nastala višestrukim pregibanjem. Na tim mjestima zatečene su i smeđe mrlje i oštećenja (izrazite poderotine i nedostajući dijelovi). Često su poderotine na paus-papirnatom nosiocu bile neprimjereno učvršćene samoljepivim trakama, a na pojedinim umjetninama zatečene su i mrlje od prodiranja ljepila sa samoljepivih traka u papirnatim nosilac. Na poleđinama, ali i na licima umjetnina zatečeni su razni pečati te oznake olovkom, kemijskom olovkom i flomasterom.

Konzervatorsko-restauratorski postupak počeo je dokumentiranjem zatečenog stanja radova. Na temelju provedenih mikroskopskih analiza utvrđena je vrsta vlakana nosilaca, a zatim su umjetnine odvojene od zatečenih kartonskih podloga. Uslijedilo je suho čišćenje, odnosno

otprašivanje lica i poleđina. U dogovoru s Krešimirom Galovićem, višim stručnim savjetnikom Planoteke Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH, uklonjene su oznake pisane flomasterom i grafitnom olovkom za potrebe tadašnjeg fotografskog dokumentiranja, koje više nemaju funkciju. Uklonjene su i samoljepive trake na nacrtima izrađenim na paus-papiru. Zbog osjetljivosti papirnatog nosioca, na svim su umjetninama lokalno tretirane mrlje. Pregibi i poderotine konsolidirane su odgovarajućim trakama japanskog papira lijepljenih industrijskim škrobnim ljepilom *Eukalin BKL*. Nedostajući dijelovi rekonstruirani su japanskim papirom. Crteži su potom vlaženi, ravnani i sušeni u hidrauličkoj preši. Neutralizacija papirnatog nosioca izvedena je raspršivanjem praha magnezijeva oksida; uslijedio je retuš suhom pastelom kako bi se konsolidirani i rekonstruirani dijelovi uklopili u cjelinu. Ravnanje umjetnina na voštanom platnu *Starčevićev dom* i *Sinagoga* ateljea Hönigsberg & Deutsch izvedeno je vlaženjem smjesom alkohola i vode te optežavanjem staklenim pločama. Izraziti pregibi te perforacije učvršćeni su vrlo tankim japanskim papirom i ljepilom *Eukalin BKL*.

Za sve je umjetnine izrađena oprema za pohranu od muzejskog pH neutralnog kartona i antistatične folije. Sve su faze dokumentirane, kao i stanje nakon radova. Zaštićene umjetnine vraćene su vlasniku.

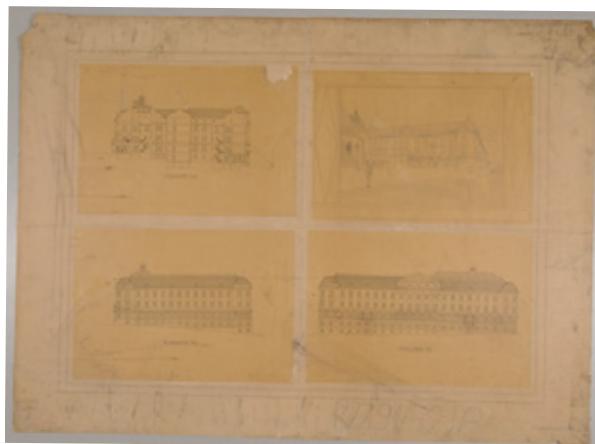
s. j., m. b.

Slika 1. Natječajna studija za Vladinu palaču na Trgu sv. Marka, stanje prije radova

Slika 2. Natječajna studija za Vladinu palaču na Trgu sv. Marka, stanje nakon radova

Slika 3. Studija detalja pročelja Starčevićeva doma, stanje prije radova

Slika 4. Studija detalja pročelja Starčevićeva doma, stanje nakon radova

Zagreb

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH

1. U predvečerje (Večer na Savi), Ferdo Kovačević, 1910., ulje na platnu, 2,95 x 140 cm
2. Sa Save (Naplavljeni granje), Ferdo Kovačević, 1923., ulje na platnu, 42,5 x 58,5 cm
3. Pučina, Menci Klement Crnčić, 20. st., ulje na platnu, 140,5 x 151 cm

Voditelj programa: Vjeran Potočić

Suradnice: Melania Sobota, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8420 (1), 8421 (2), 8422 (3), ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Sve tri slike nalazile su se u konzularnom predstavništvu bivše SFRJ u Beču, a vraćene su Ministarstvu vanjskih i europskih poslova RH temeljem Sporazuma o pitanjima sukcesije iz 2001. godine.

Ferdo Kovačević (1870.-1927.) hrvatski je pejzažni slikar, rodom iz Smiljana. Slika *Večer na Savi* nastala je u vrlo plodnom Kovačevićevu razdoblju kad se osobito bavio odnosom svjetla i boje te efektima svjetla na površini vode. Početkom dvadesetih godina nastaje većina Kovačevićevih slika s prikazom velikih vodenih površina. Slika *Naplavljeni granje* nastala je 1923. godine, ujedno i posljednje godine slikareva aktivnog rada. Platnom dominira vodena masa, kolorit i ugodaj su sumorni, a prevladavaju nečisti zeleni i modri tonovi. Poneki grm izvire iz nabujale rijeke, uz obalu se nazire zelenilo tratine, a na horizontu, ispod sivila oblaka, prikazani su sivo-plavi brežuljci.

Menci Klement Crnčić (1865.-1930.) hrvatski je slikar i začetnik moderne hrvatske grafike. Prvi je u hrvatskoj umjetnosti slikao marine, a more je čest motiv njegovih slika. Prikazao ga je u pjenušavim i bijelim valovima te tmurnim oblacima. Slika *More* prikazuje uzburkanu pučinu ispod bujnih kišnih oblaka i jedrilicu na horizontu. Površina mora je pjenušava i odražava ostatke sunčane svjetlosti.

Na slici *Pučina* uklonjen je sloj površinske nečistoće i starog laka. Slika je skinuta sa starog drvenog podokvira te očišćena s poleđine. Slikani je sloj konsolidiran akrilnim ljepilom te toplinski tretiran na vakuumskom stolu. Perforacija na sredini slike sanirana je umetanjem intarzije. Izrađen je novi drveni klinasti podokvir i na njega je napeta slika. Rekonstruirani dijelovi boje i podloge su retuširani i slika je završno lakirana polusjajnim lakom.

Slike *U predvečerje* uklonjen je sloj površinske nečistoće i starog laka. Slika je demonтирana sa starog podokvira, očišćena, konsolidirana s poleđine akrilnim ljepilom te toplinski tretirana na vakuumskom stolu. Oštećenja sličanog sloja i podloge rekonstruirana su metilceluloznim kitom. Slika je napeta na novi drveni podokvir. Rekonstruirani dijelovi su retuširani i slika je završno lakirana polusjajnim lakom.

Slike *Sa Save* uklonjen je sloj površinske nečistoće i starog laka. Slika je skinuta sa starog drvenog podokvira i očišćena s poleđine. Slikani sloj konsolidiran je akrilnim ljepilom i toplinski tretiran na vakuumskom stolu. Slika je retuširana smolnim bojama, lakirana završnim slojem laka i napeta na novi drveni podokvir.

v. p., n. m. k.

Slika 1. *Pučina*, stanje prije radova

Slika 2. *Pučina*, stanje nakon radova

Slika 3. *U predvečerje*, stanje nakon radova

Slika 4. *Sa Save*, stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Zagreb

Muzej suvremene umjetnosti

1. Nikšić - generalni plan, Josip Seissel, Dragan Boltar, kopija nacrtta, 1955., paus-papir, tuš, 108 x 182 cm
2. Skica proroka, srednja talijanska škola, 16. st., papir, crvena kreda, 17 x 14 cm
3. Crtež, venecijanska škola, 15. st., papir, pero, tuš, 8,9 x 10,3 cm
4. Crtež za oltarnu palu, talijanska škola, 18. st., papir, crvena kreda, 45,5 x 29,5 cm
5. Sv. Juraj i Rosalija, Jan Popels, polovica 17. st., bakrorez, 22,4 x 10,7 cm
6. Posjet Sv. obitelji, Antonio Allegri Correggio (?), prva polovica 16. st., pero i sepija na papiru, 13 x 9,6 cm
7. Kompozicija, Ivan Picelj, 1958., sitotisak, papir, 100,6 x 70,8 cm
8. Fluxus Island in Decollage OCEAN, Nam June Paik, 1963., tisak, papir, 40 x 57 cm
9. Autoportret, Tomislav Krizman, 1917., bakropis, papir, 92 x 53,5 cm
10. U kafani, Miroslav Kraljević, 1912., bakropis, papir, 12,2 x 14 cm

Voditeljica programa: Majda Begić Jarić

Suradnici: Marta Budicin, Margareta Klofutar, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8313 (1), 8314 (2), 8315 (3), 8316 (4), 8317 (5), 8318 (6), 8319 (7), 8320 (8), 8321 (9), 8322 (10), ZAGREB, ILICA

44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je obuhvatio deset umjetnina na papirnatom nosiocu, od kojih pet pripada Zbirci *Benko Horvat*. To su crteži datirani u razdoblje od 16. do 18. stoljeća i rad su venecijanske i srednje talijanske škole. Izrađeni su različitim crtačim tehnikama te bakropisom na ručno rađenom papirnatom nosiocu. Druga skupina umjetnina su djela velikih hrvatskih i inozemnih umjetnika 19. i 20. stoljeća. Umjetnine iz Zbirke *Benko Horvat* bile su pohranjene u požutjelu kartonsku pohranu, dok su ostale umjetnine zatečene bez opreme. Na umjetninama su uočeni višestruki pregibi i poderotine uz gubitak bojenog sloja u tim zona ma, a sve su umjetnine bile prekrivene slojem nečistoće i prašine. Zabilježena je i prisutnost mikroorganizama. Na pojedinim umjetninama iz Zbirke *Benko Horvat* na poledini je zatečena samoljepiva traka i ostaci ljeplja. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi započeti su izradom pisane i fotografске dokumentacije zatečenog

stanja te mjeranjem pH-vrijednosti papirnatog nosioca. Provedeno je suho čišćenje površinske nečistoće te kemijsko i mehaničko uklanjanje zatečenih samoljepivih traka. Na umjetninama nepostojanih izvedbenih tehnika mrlje su lokalno tretirane odgovarajućim otapalom. Na grafikama s postojanim tehnikama u dodiru s vodom izvedeno je mokro čišćenje i neutralizacija potpunim uranjanjem te konsolidacija pregiba i poderotina japanskim papirom. Dodatna dezinfekcija i tretiranje prisutnih mikroorganizama izvedeni su na bakropisu Tomislava Krizmana. Nedostajući dijelovi papirnatog nosioca rekonstruirani su odgovarajućim japanskim papirom. Pojedine umjetnine podlijepljene su novim japanskim papirom te izravnate. Rekonstruirane zone retuširane su suhom pastelom. Umjetnine su pohranjene u odgovarajuću opremu od beskiselinskog kartona i vraćene vlasniku.

m. b. j., m. b.

Slika 1. Crtež za oltarnu palu, prije radova

Slika 2. Crtež za oltarnu palu, nakon radova

Zagreb

Palača Pongratz

16. - 20. st.

Voditelj programa: Petar Puhmajer

Suradnici: Bernarda Ratančić, Marin Čalušić

BROJ DOSJEA: 2335, ZAGREB, ILLICA 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S TVRTKOM DRŽAVNE NEKRETNINE D.O.O.

Temeljem ugovora s tvrtkom Državne nekretnine d.o.o. izrađena je studija povijesnog razvoja sklopa Palače Pongratz u Visokoj 22.

Studijom je utvrđen povijesni razvoj sklopa od nastanka prvotne kule, vjerojatno u 16. stoljeću, koja je nadograđena u stambeni objekt u 18. stoljeću, pa sve do višestrukih zahvata tijekom 19. i početkom 20. stoljeća, kad je sklop poprimio današnji izgled.

Studija je popraćena opsežnom povijesnom, grafičkom i fotografskom dokumentacijom, s prikazima unutrašnjosti i vanjštine sklopa od 18. do kraja 20. stoljeća, a izrađena je i nova kvalitetna fotografska dokumentacija unutarnjih prostorija s opremom. U zaključku je iznesen i građevinski razvoj palače utemeljen na povijesnim istraživanjima.

p. p.

Slika 1. Pogled s juga na dio pročelja, tzv. kulu

Zagreb

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU

1. Bogorodica s Djetetom i svetima Kuzmom i Damjanom, firentinski slikar, druga polovica 15. st., tempera na dasci, 87 x 58 cm

2. Sveta Obitelj, Girolamo Sicciolante Sermoneta, 16. st., ulje na dasci, 100 x 77,5 cm

Voditeljica programa: Nelka Bakliža

Suradnici: Davor Filipčić, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 2499 (1), 8411 (2), ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Bogorodica s Djetetom i svetima Kuzmom i Damjanom* nabavljena je iz Kölna kao rad Cosima Rossellija. Toj je atribuciji u prilog signatura *Cosimus* ispisana na rukavu sv. Kuzme. Kako je sv. Kuzma jedini od likova na slici prikazan pogledom usmjerenim na promatrača, signatura se osim kao autoportret (što je čest slučaj) može tumačiti i kao portret donatora. Prema Ljerki Dulibić, vjerojatnije je da se radi upravo o portretu donatora jer je temeljem tipoloških, stilskih i oblikovnih značajki utvrđila da slika ne može biti rad Cosima Rosselija. Slika je pripisivana i fra Fillippu Lippiju, „firentinskoj školi“, školi Domenica Ghirlandaja, ali naposljetku pitanje autorstva ostaje otvoreno. Sliku *Bogorodica s Djetetom i svetima Kuzmom i Damjanom* prethodno su restaurirali Ferdo Goglia 1938. te Ivo Lončarić 1959. godine.

Na slici *Bogorodica s Djetetom i svetima Kuzmom i Damjanom* izvedeno je fiksiranje trusnih slojeva, preparacije i boje. Provedena su nedestruktivna istraživanja, snimanje u IC i UV dijelu spektra. U IC dijelu spektra uočeni su bogati nabori Bogorodičina plašta koji nisu bili vidljivi vizualnim pregledom slike. U UV dijelu spektra uočena su područja starih oštećenja i retuša, a analizom pigmenata i veziva te XRF snimanjem otkriveno je postojanje izvornog sloja azurita preslikanog slojem boje na bazi uljnog veziva.

Tek pri probama topivosti laka, retuša i preslika otkriven je preslik na inkarnatu, a preslik na plavoj Bogorodičinoj haljini potvrđila je XRF analiza. Uklonjeni su potamnjeli lak, diskolorirani retuši i neadekvatan preslik. Oštećenja u sloju podloge i boje zapunjena su krednim zakitim koji su potom tonski podloženi temperama. Položen je sloj izolacijskog laka te izведен završni retuš lazurama (pigmentima u smolnom mediju). Na ukrasnom okviru provedeno je uklanjanje potamnjelog laka i diskoloriranog retuša. Oštećenja u sloju podloge, boje i pozlate zapunjena su krednim zakitim. U zonama pozlate oštećenja su podložena bolusom, a područje s bojom podloženo je tonski temperama. Na pozlatu je položen zaštitni sloj laka. S poledine nisu uklanjani voštani premazi.

Slika *Sveta Obitelj* prije je bila pripisivana Giorgiu Vasariju i potom Rafaelovo radionici. Grgo Gamulin naposljetku ju je atribuirao kao rad Girolama Sicciolantea. Studija F. Zerija iz 1951. pruža niz analogija s drugim djelima toga slikara te se pitanje atribucije smatra riješenim. Slika je prethodno restaurirana dvaput. Ferdo Goglia je 1939. sliku podlijepio, zapunio oštećenja od crvotočine, retuširao i polakirao. Drugi je put restauriranje provedeno u Zavodu za restauriranje umjetnina 1981., kad su na slici fiksirani odignuti slojevi i sanirane pukotine.

Drveni nosilac bio je u dobrom stanju očuvanosti, a s poleđine su postojala učvršćenja od dviju poprečnih hrastovih dasaka upuštenih u drvo nosioca. Cijelom površinom poledine bio je vidljiv voštani premaz u smeđoj boji, a površina oslika prekrivena slojem potamnjelog žutog laka s vidljivim alteriranim retušem. U središnjem dijelu slike, na Bogorodičinu licu i vratu uočeno je odizanje boje i podloge na starijim oštećenjima vertikalnog smjera. Provedena su nedestruktivna istraživanja, snimanje u IC i UV dijelu spektra. U IC dijelu spektra uočeni su bogati nabori Bogorodičina plašta koji nisu vidljivi vizualnim pregledom slike. U UV dijelu spektra uočena su područja starih oštećenja i retuša, a analiza pigmenata i veziva te XRF snimanja ukazala su na postojanje izvornog sloja

azurita preslikanog slojem boje na bazi uljnog veziva. Pri probama topivosti laka, retuša i preslika otkriven je preslik na Bogorodičinoj plavoj haljini, što je potvrdila XRF analiza, a RTG snimanje nije dalo nova saznanja o umjetnosti. Potom su uklonjeni potamnjeli lak, diskolorirani retuši i preslik koji je skrivao izvorne forme. Oštećenja u sloju podloge i boje zapunjena su krednim zakitim kojima su potom tonski podloženi temperama. Položen je sloj izolacijskog laka i izведен završni retuš lazurama (pigmentima u smolnom mediju) te je slika završno zaštitno lakirana. Voštani sloj s poleđine nije uklanjan, kao ni izvorni način učvršćenja drvenog nosioca.

n. b., n. m. k.

Slika 1. Bogorodica s Djetetom i svetima Kuzmom i Damjanom, stanje prije radova

Slika 2. Bogorodica s Djetetom i svetima Kuzmom i Damjanom, stanje nakon radova

Slika 3. Sveta Obitelj, stanje prije radova

Slika 4. Sveta Obitelj, stanje nakon radova

Zagreb

Ured Vlade RH, Banski dvori
 Lijepa naša domovina
 Oton Iveković, dvadesete godine 20. st.
 Ulje na platnu, 120 x 201 cm
 Voditelj programa: Pavao Lerotic
 Suradnici: Irina Šadura, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8413, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S VLADOM RH

Oton Iveković (Klanjec, 1869. - Zagreb, 1939.), unutar hrvatske moderne, najplodniji je i najistaknutiji autor povijesnoga slikarstva kojemu se posvetio još u vrijeme studija. Proučavajući povijest i povijesne nošnje, nastojao je što realističnije i objektivnije dočarati povjesno ozračje. Slikao je prizore iz obitelji Zrinskih i Frankopana te druge prizore iz nacionalne povijesti. Akademskim je pristupom slikao povijesne kompozicije u kojima ima domoljubnoga romantičarskog zanosa, kao i elemenata poentilizma te Bukovčeve »šarene palete«; neposredniji su žanr-prizori te skice i akvareli krajolika. Slikao je također velike zidne slike folklornog, alegorijskog i vjerskog sadržaja. Ilustrirao je knjige i radio kao scenograf i kostimograf u Zagrebu. Objavio je putopisne impresije o Italiji i Americi. Alegorijsko djelo *Lijepa naša domovina* nastalo je 1920-ih i prikazuje nastanak hrvatske himne. To je reminiscencija na djelo Vlahe Bukovca *Gundulićev san*, od kojega Iveković osim ideje preuzima i kompoziciju slike.

Umjetnina je zatečena u razmjerno dobrom stanju očuvanosti, sa stabilnim slikanim slojem i platnom bez većih mehaničkih oštećenja, napetim na drveni, klinasti podokvir. Tkanje je gusto, čvrstih niti (lan?) ujednačene debljine, a svijetla preparacija i boja jednoliko su nanesene te dobro prianjaju uz nosilac. Površina slike bila je prekrivena tankim slojem sivkaste nečistoće i blago zamućenim i požutjelim lakom koji su donekle umanjivali izvorne kromatske vrijednosti djela, detalje forme i slikarskog oblikovanja.

Slika je restaurirana 1989. godine u Zavodu za restauriranje umjetnina u Zagrebu; tada su provedeni cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Tom je prilikom također uklonjen požutjeli lak i tamniji nanosi nečistoće, a slika je radi konsolidacije impregnirana voštano-smolnom masom te podstavljen novim lanenim platnom. Jedina područja na kojima su vidljivi veći retuši bila su uz desni

gornji rub i u središnjem dijelu slike, gdje su bila oštećenja izvornog slikanog sloja. Boje korištene za retuš kojima su ta oštećenja bila prekrivena djelomice su potamnile pa su retuši postali vidljivi i isticali su se kao sivkaste mrlje na svjetloj nebeskoj pozadini i oblacima. U donjem lijevom kutu nedostaje dio izvornog platna veličine oko 10 cm² koji je tijekom radova 1989. godine nadomješten platnom slične tekture. Nedostajuća slikarska forma na tom je mjestu rekonstruirana (glava ženske figure u nošnji), oponašajući slikarsku maniru izvornika.

Platno je ukrašeno profiliranim okvirom koji je u dobrom stanju, izuzev manjih otpalih dijelova gipsanog reljefa s vanjske strane letvica.

Tijekom 2014. godine na slici su provedeni cijeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Slika je nakon čišćenja demontirana s drvenog podokvira i tretirana na toplinskom vakuumskom stolu da bi se reaktivirala voštana masa nanesena u prethodnim restauratorskim radovima. Slikani sloj je time dodatno konzerviran, a deformirana odignuća platna uz obris podokvira su ublažena. Nakon ponovnog napinjanja na postojeći klinasti podokvir, na sliku je nanesen sloj novog zaštitnog laka. Retušem su zatim prekrivena manja mehanička oštećenja, ostaci najstarijih popravaka i retuša, tragovi netopive nečistoće i abrazijom okrnjene zone u središnjem dijelu slike. Veća slikarska intervencija retušem bila je samo korekcija detalja s prikazom ženskog lica u donjem lijevom kutu slike. Izrezani dio slike koji je nadomješten intarzijom umetnutog platna slične tekture je zadržan, dok su retuši izvedeni tijekom radova 1989. godine uklonjeni. Ponovno su rekonstruirani nedostajući dijelovi ženske figure prema postojećem komparativnom materijalu, tako da podražava izvorno slikarsko oblikovanje.

p. l., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Zagreb

Vještačenje Ciraki d.o.o.
 Mrtva priroda s maskama
 Nasta Rojc, početak 20. st.
 Ulje na platnu, 71 x 89 cm
 Voditelj programa: Slobodan Radić
 Suradnica: Melania Sobota

BROJ DOSJEA: 8395, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S TVRTKOM VJEŠTAČENJE CIRAKI D.O.O.

Nasta Rojc (Bjelovar, 1883. – Zagreb, 1964.) počela je studij slikarstva u privatnoj školi Otona Ivetovića, čiji je rad utjecao na njezinu rana djela, često religiozno-povijesne tematike. Školovanje je nastavila u Beču i Münchenu, a nakon povratka u Zagreb ponovo radi u Ivetovićevu ateljeu. Godine 1920. sudjeluje u osnivanju Kluba likovnih umjetnica, čija je bila vrlo aktivna članica. U slikarstvu Naste Rojc u to vrijeme prevladavaju portreti i autoportreti koje odlikuje smirena tonska modelacija i uočljivo psihološko oblikovanje modela. Slijede djela u kojima se osjeća kolebanje između akademskog crteža i slobodnije kolorističke interpretacije motiva. Slika pejzaže, vedute, seoske prizore, a pokazala se i kao vješta animalistica. Bavila se i grafikom, ali više eksperimentalno nego sustavno. U slikarstvu Naste Rojc od početka se prepliću akademski realizam, naturalistički plenerizam i simbolizam. Slika *Mrtva priroda s maskama*, nastala početkom 20. stoljeća, prikazuje oslikani tanjur, čajnik, ukrasnu posudicu, skulpturu i maske obješene na konce,

ispred zlatno-žute draperije koja zastire većinu prostoraiza prizora. U tamnom, gornjem lijevom kutu slike visi grančica procvale glicinije. Nosilac slike je laneno platno rijetkog tkanja i grublje strukture. Zbog dotrajalog i deformiranog podokvira bilo je opušteno i valovito. Lijevo u sredini je perforirano, a uz gornji desni rub, na mjestu presavijanja nedostaje traka visine oko 6 cm. Uz rub poderotine zakucan je čavao kroz lice slike u podokvir. Cijela površina slike prekrivena je slojem prljavštine i požutjelog laka. Ukrasni okvir je pozlaćen imitacijom zlata. Prekriven je površinskim naslagama nečistoće i zajedno sa slikom lakiran debelim slojem laka. Raspušnut je u kutovima i vanjskim rubovima ornamenata. Na dosta mjesta otpadaju kreda i pozlata, izraženje uz vanjske rubove. Zbog dotrajalosti okvira i nemogućnosti ponovnog napinjanja slike na njega, slika nije demontirana s podokvira. S lica slike uklonjene su površinske naslage nečistoće. Deformirani nosilac je djelomično izravnat i slika prepeta. Perforacije platna

nadomještene su intarzijama. Intarzije i oštećenja su zapunjene kitom i retuširane. Nakon retuša, slika je zaštitno lakirana tankim slojem laka.

Na ukrasnom okviru podlijepjeni su trusni raspuknuti dijelovi krede. Uklonjene su površinske naslage nečistoće.

Vidljivija oštećenja su zakitana, obrađena i retuširana. Okvir je lakiran tankim slojem odgovarajućeg laka. Nakon radova slika je ugrađena u ukrasni okvir.

s. r., n. m. k.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Zagreb, Granešina

Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije

Bogorodica s Djetetom

Nepoznati autor, srednjoeuropski krug, 1470. - 1480.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, posrebreno, 100 x 33 x 30 cm

Voditeljica programa: Ksenija Škarić

Suradnici: Sonja Črešnjek, Jelena Ćurić, Ida Gnjatović, Goran Cukrov, Martina Wolff Zubović, Dragutin Furdi

BROJ DOSJEA: 1209, ZAGREB, ZMAJEVAC 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kasnogotički kip Bogorodice s Djetetom restauriran je 1994./1995. godine u Zavodu za restauriranje umjetnina, ali je 2006. godine nestručno obnovljen cjelovitim preslikavanjem i tim postupkom znatno obezvrijedjen. Ponovno je restauriran od 2012. do 2014. godine u Hrvatskom restauratorskom zavodu, pri čemu je oslik iz 2006. godine uklonjen, a ponovno je otkrivena i predstavljena barokna polikromija. Oštećenja drva i osnove zapunjena su kitom, a potom je oštećena polikromija reintegrirana retušem.

Prema komparativnim primjerima u drvu, izrezbareno je novo žezlo izrađeno od dva dijela kako bi se moglo po potrebi uglaviti ili skinuti sa šake. Budući da vjernici kip ritualno dodiruju za blagdan Male Gospe, površina je zaštićena lakom. Za izlaganje u blagdanske dane izrađeno je nešto više postolje na kojem je boju, pozlatu i posrebrenje teže dohvatići i oštetići dodirivanjem, a istovremeno je učvršćenjem s poleđine kip osiguran od pada.

k. š.

Slika 1. Stanje prije radova, 2012.

Slika 2. Stanje nakon radova

Zvonimirovo

Lokalitet Veliko polje

Keramički, željezni i brončani arheološki nalazi

Prapovijest

Voditelj programa: Mihael Golubić

Suradnici: Elena Perković, Ivan Gagro, Marko Nemeth, Maša Vuković Biruš

BROJ DOSJEA: 739/1, ZAGREB, KAMENITA 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2014. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na nalazima keltske keramike, bronce i željeza s nalazišta Zvonimirovo-Veliko polje. Obradaena su 42 predmeta, od kojih je 27 dovršeno, a na 15 su obavljene razne faze radova. Keramika je čišćena mehanički i kemijski, a ulomci lijepljeni ljepilom *Mecosan*. Nedostajući dijelovi su restaurirani gipsom i tonirani akrilnim bojama. Za strukturalnu konsolidaciju i površinsku zaštitu (prema potrebi) upotrijebljen je konsolidant *Mowilith*. Proveden je proces uklanjanja soli iz željeznih predmeta u sulfitnoj kupki. Željezni su predmeti čišćeni pjeskare-

njem i mikromotorom, a zatim konzervirani taninom i *Parawaxom*, dok je za konsolidaciju i rekonstruiranje korištena epoksidna smola s grafitnim punilom. Brončani predmeti čišćeni su mehanički skalpelom, mikromotorom i ultrazvučnom iglom, tretirani blokatorom korozije benzotriazolom, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid H80*.

Svi su radovi popraćeni pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. go.

Slika 1. Keltsko kopljje, stanje nakon radova

Slika 2. Keltska britva, stanje nakon radova

Žumberak

Crkva sv. Nikole biskupa

Novi vijek

Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek

Suradnici: Andrej Janeš, Petar Sekulić, Marko Nemeth

BROJ DOSJEA: 1596/1, ZAGREB, KOŽARSKA 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološka istraživanja traju s prekidima od 2006. godine, a dio su konzervatorsko- restauratorskih radova na obnovi crkve. Ove godine, 2014., istraživanja su trajala od 11. do 29. kolovoza. Sudjelovalo je osam studenata Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, u sklopu terenske nastave (Mia Čujkević Plečko, Sebastijan Stingl, Janko Gašpar, Blaž Glavinić, Marko Skuliber, Tea Kokotović, Valerija Gligora, Jelena Maslač).

Namjera ovogodišnjih istraživanja bilo je definiranje raspširjanja groblja i grobljanskog zida. Otvorena je sonda 1 veličine cca 7 x 6 m s prosječnom dubinom iskopa oko 100 cm.

Definirano je sedamdeset stratigrafskih jedinica, od kojih su dio arheološki slojevi, dio grobovi (48), a dio zidane strukture. Izdvojeno je sto pet posebnih nalaza, nešto keramičkih, kovinskih i staklenih ulomaka. Dovršeno je dokumentiranje kosturnice koja je nacrtana u mjerilu 1:20.

Otvoreno je i dalnjih 5 m grobljanskog zida SJ 32 te je ustanovljeno da se nastavlja i dalje.

Dokumentiranje se izvodilo totalnom stanicom. Svi zidovi, slojevi i grobovi nacrtani su u mjerilu 1:20 ili 1:10, a pripremljena je i iscrpna fotografска dokumentacija. Na kosturima iz grobova provedena je osteološka analiza na Odsjeku za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Nalazi pronađeni u grobovima potvrđuju nam gornju dataciju groblja, dok donja još nije potvrđena. Prema nalazima to može biti 15. stoljeće, međutim ostaje još istražiti veći prostor groblja, da bi se mogao dobiti točan podatak o počecima ukopavanja na groblju oko crkve sv. Nikole biskupa na Žumberku.

a. a. b.

Slika 1. Plan svih do sada istraženih grobova

